Anul XVIII. — No. 1. 1 Aprilie 1884.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 a fie cărei luni.

IUGA-VODĂ

Domn al Moldovei la 1374 și 1400.

Cine a fost Iuga-Vodă din analele Moldovei?... Eată o chestiune neresolvată încă, fiind opiniunile emise pănă acuma, după părerea noastră, in unele priviri greșite, sau cel puțin neintemeiate.

Analele noastre cunosc un singur Domnitor cu acest nume, ca predecesor al lui Alexandru cel Bun. Documente avem două: un uric, dat in Bĕrlad la 3 Iunie 1374, de la „Knjazъ litovskii Iurgъ Korijatovicъ voevoda, gospodarъ, zemli moldavskoi“, (1) și altul fără dată de la un Iuga-Voevod. (2) Daună că acest din urmă nu este edat in textul original, care cine știe de-l vom mai putè căndva cunoaște, ci in traducere română, fără ca să avem deplină siguranță despre esactitatea ei. Căt pentru timp, după criteriele interne nu poate fi indoeală că acest de al doile uric este dat in urmă de Domnia lui Stefan I (Domn intre 1393—1400), de vreme ce acest Domn este pomenit in el. Urmează deci că Iuga dătătorul acestui uric, a domnit intre Stefan și Alexandru cel Bun, unde ĕl insamnă și analele țerii.

Cronicarul Ureche (Cap. II.) mai pune intre Stefan și Iuga niște fii ai celui dintăi, Stefan și Petru, ce-i scoate de la istoricul polon Bielski, care voivozi problematici au trecut și in cărțile noastre de istorie; dar aceștia in timpul unde-i pune Ureche, nici n'au esistat ca Domni ai Moldovei. Analele Putnene, mica cronică moldo-slovenească (1), pomelnicul de la monăstirea Bistrița, pomelnicul rimat al Mitropolitului Dositeiu și alte isvoare demne de credință, nu-i cunosc nicidecum. Ureche insuș stă incătva la indoeală despre adevĕrul știrei intercalate de dĕnsul, zicĕnd: „Eară letopisețul nostru de feciorii lui Stefan-Vodă, ce pomenim mai sus, nimică nu scrie, ci zice că după domnia lui Stefan-Vodă a domnit Iuga-Vodă... eară noi n'am lăsat să nu insemnăm nici de feciorii lui Stefan-Vodă, pentrucă poate să fie adevĕrat“.... In contra acestui „poate să fie

(1) ed. Hasdeu in Foița de istorie și literatură, Iași 1860, No. 2 pag. 41. cf. Istoria Critică a Românilor, I, 89.

(2) Cogălniceanu, Archiva românească, Iași 1860 tom. I, pag. 14.

(1) Scazanie okratcĕ o Moldavskychъ gosudarechъ, otkolĕ načasja Moldavskaja zemlja. (Ajunge pănă la 1504). Polnoe sobranie russkichъ lĕtopisei, St. Peterburg 1856, tom. VII, pag. 256 sq.

adevĕrat“ avem a obiecta că regele Casimir cel Mare al Poloniei, sub a cărui domnie Ureche pune că s'ar fi intâmplat lupte pentru tron intre Stefan şi Petru, a murit la 1370, şi un Casimir următor a domnit la 1447—1492, unde ştirea aceea nu are loc.

Nu incape aici să ne ocupăm mai pe larg de chestiunea aceasta. Pentru lămurirea lucrului ce ne interesează, fie deajuns a observa că acele certe de domnie intre niscari fraţi Stefan şi Petru, numiţi fii ai unui Voivod moldovenesc Stefan, nu pot să privească nicidecum pe următorii primului Stefan al analelor indigene, cărui a urmat Iuga in Domnie. Dacă sunt adevĕrate, ele se pot raporta numai la certele urmate după Bogdan I in timpul lui Casimir cel Mare al Poloniei, cam pe la 1360 unde şi sunt insemnate, sau puţin mai in urmă până la 1365, in care timp şi diplomele ungureşti adeveresc certe de domnie in Moldova intre Bogdăneşti şi rudele Dragoşeşti ale acestora. Nefiind insă numiţii voivozi adeveriţi ca Domni ai Moldovei in analele ţerii, — care cunosc şi pe mai vechii Dragoş şi Sas, despre a căror esistenţă istorică ca voivozi in Moldova imi reserv a trata altă-dată, — ei cată să fi fost numai nişte pretendenţi şi poate fii ai nepotului lui Bogdan, Stefan, care după o diplomă ungurească din anul 1349 venise cu unchiul seu Bogdan in Moldova. (1) Ca acest Stefan să fi ajuns după Bogdan la Domnie, nu este cunoscut şi nici probabil; dar poate să fi purtat numele de Voivod şi să fi luat la ocuparea ţerii un mic teritor in stăpânire.

Să ne intoarcem acum la Iuga, al cărui predecesor in domnie a fost Stefan I din dinastia Muşăteştilor, ear nu fiii neistorici ai acestuia, cum scrie Ureche. Despre acest Domn cronicarul nostru spune (Cap. III.):

„Domnia Iugăi Vodă carele s'au arĕtat mai vrednic cu toate. Iuga-Vodă intrecut-au pre Domnii cei trecuţi de mai nainte de dĕnsul, că au trimis la Patriarhia de Ohrida şi au luat blagoslovenie şi au pus mitropolit pre Teoctist, şi au descălecat oraşe prin ţară, tot la locuri bune, şi ales sate, şi le-au făcut ocoale pe'mprejur. Şi au inceput a dăruire ocini prin ţară la voinici ce făceau vitejii la oşti. Şi au domnit doi ani şi l'au luat Mircea-Vodă, Domnul muntenesc, la sine.“

De comun se crede că cronicarul ar fi confundat aici intr'o singură persoană doi domnitori cu acelaş nume: Iurg Coriatovici de la 1374 şi Iuga de la 1400. Motivul, din care se susţine aceasta, incontra identităţii ambilor Iuga, ceea ce ar fi mai aproape, este pe lăngă depărtarea de timp, intre 1374 şi 1400, mai cu samă părerea d-lui Hasdeu (Istoria critică I, 89.) că Iurg Coriatovici, fiind prins şi detronat in favorul Muşăteştilor de Mircea, fiul Domnului muntenesc de atuncea, nu mai trăea in anul 1375, unde micul seu principat din Podolia se află in stăpânirea fratelui seu Alexandru. Astfel raportează d-nul Hasdeu şi unele spuse a lui Ureche despre Iuga de la 1400 — precum descălecarea de oraşe şi sate

(1) Acest document foarte important şi needat ăncă este comunicat numai in estras de Hunfalvy, Die Rumaenen und ihre Ansprüche, Wien-Teschen 1883, pag. 113. De aici se şi vede că definitiva intemeere a statului moldovenesc prin Bogdan a urmat cu puţin inainte de 1349. — Emigrarea din Maramureş incepuse mai dinainte sub conducerea lui Dragoş şi a fiului acestuia Sas, care samĕnă să fie identic cu Giula fiul lui Dragoş din diploma de la 1349, căci pe lăngă alte semne amĕndoi au mai mulţi fii cu acelaş nume, dintre care Dragoş, Voivod in Maramureş, este numit odată fiul lui Giula (Fejér, Codez diplomaticus Hungariae, Tom. IX, 3. p. 159. a. 1360.) şi altă-dată frate a lui Balc, fiul lui Sas, Moldavul. (ibid. p. 469. a. 1365.) Dragoş cel Bĕtrăn şi fiul seu Giula-Sas au ajuns a ocupa pe la 1340 numai o parte de ţară in Moldova superioară. Dar despre aceste la altă ocasiune.

cu ocoale pe'mprejur, favorisarea oştenilor, şi mai ales cuvintele: „l'au luat Mircea-Vodă, Domnul muntenesc, la sine", ce interpretează d-sa in mod aproape convingĕtor, că „l'au luat prins" (1) la Iuga Coriatovici cel mort la 1375.

In contra acestei păreri se indreaptă notiţa literară despre Iuga şi Mircea, apărută de curĕnd in această revistă (an. XVII No. 10 p. 398). Aici se susţine cu mai bun temeiu că Iuga cel prins şi detronat de „Mircea-Vodă, Domnul muntenesc", este predecesorul lui Alexandru cel Bun, in care timp domnea şi Mircea in Muntenia, pe când d-nul Hasdeu este nevoit să presupue că la 1375 „Mircea-Vodă" intrase in Moldova ca fiu de Domn cu oastea părintelui seu Radul spre a resturna pe usurpatorul Coriatovici. Cu toate aceste, autorul numitei notiţe deosebeşte doi Domnitori Iuga: intăiul la 1374—1375 şi al doile la 1400—1401, crezĕnd cu d-nul Hasdeu că Iuga I Coriatovici a murit la 1375. Şi pe lăngă aceste d-nul Xenopol in manualul seu didactic de Istoria Romănilor (Bucureşti 1879 p. 55) priveşte pe Iuga II, cărui atribue toate cele spuse de Ureche, ca „pe semne fiul celui d'intăi", pe când d-nul Hasdeu ĕl ţine in acord cu cei mai mulţi istorici de Român.

Noi susţinem că Iuga al analelor moldoveneşti este aceeaşi persoană cu Iurg Coriatovici de la 1374 şi c'a domnit de două ori in Moldova, care amĕndouĕ domnii de căte un an au fost contrase de cei mai vechi cronicari, cum in analele Putnene şi in cronicuţa moldosloveneascā, zicĕndu-se c'a domnit doi ani, şi s'au insemnat la locul domniei din urmă. Ăncă şi la aceşti doi ani ai domniei lui ar fi de presupus poate o versiune mai veche: c'a domnit „in doi ani", adică in douĕ rănduri aproximativ de căte un an. Să desfăşurăm acum temeiurile noastre.

(1) Aici este anume a presupune o traducere greşită de pe un text slavonesc, confundănd cronicarul cuvintele: „vzjati" = a lua şi „vjazjati" = a lega sau a lua prins.

II.

Mai intăi, ce priveşte moartea lui Iurg-Coriatovici la 1375, trebue să respundem că această conclusiune, scoasă numai din faptul că in acel an Iurg este inlocuit in Podolia prin fratele seu, este greşită, cum a observat până acum şi d-nul Picot, (1) fără a admite insă domnia acestuia in Moldova la locul unde-l pun unanim analele noastre. (2)

Acelaş Georgiu (Iurg sau Iuga) Coriatovici, fiul principelui de Novgorod Mihail Koriat şi nepotul de fiu al principelui Lituaniei Giedymin, este adeverit cu documente ca in viaţă ăncă in anii 1387 şi 1401, ca duce sau cneaz in o parte a mare-ducatului Lituaniei, (3) cum se şi numeşte el insuş in uricul seu de la 1374, fiind Domnitor al Moldovei, ăncă şi „Knjazz litovskii". Ear micele principate sau cnezatele din Podolia, ce le căpătase in parte fraţii Co-

(1) Chronique de Moldavie par Grégoire Ureche, Paris 1878, pag. 22—23.

(2) Ibid. p. 29. Tout ce que le chroniqueur rapporte ici de Iuga est absolument inexact. On a vu ci-dessus que Iuga ou Georges Korijatovic ne figure dans l'histoire de Moldavie qu'en 1374.... Mai departe d-nul Picot respinge intemeerea Mitropoliei Moldovei prin Iuga, atribuind aceasta lui Alexandru cel Bun. (pag. 34). Noi vom cerca să lămurim aici şi această chestiune.

(3) Inventarium privilegiorum, litterarum, diplomatum, scripturarum et monumentorum quaecunque in Archivo regni in arce Cracoviensi continentur, confectum anno 1682. Lutetiae Parisiorum 1872, pagg. 250, 378. Inainte de 1370 Georgiu Coriatovici este numit in două documente nedatate din timpul lui Casimir cel Mare, ibid. pp. 371, 372. cf. Indicele ibid. p. 408. Georgius Koriatowicz.

riatovici de la unchiul lor Olgierd, fratele mai mare a lui Mihail Koriat şi mare duce de Lituania, au remas—după ce Georgiu şi Teodor au dobăndit parte mai bună: unul tronul Moldovei, ear altul ducatul de Muncaci in Ungaria (1) — in stăpănirea fraţilor mai mari, Alexandru şi Constantin.

Fiind astfel, nimic nu ne impedecă a privì pe Iuga de la 1400 ca pe acest Georgiu Coriatovici, care trăea ăncă la 1401.

S'ar putè insă obiecta cu lista lui Scarlatti (secretar al principelui Constantin Maurocordat, care a domnit in Moldova de patru ori intre 1733—1769), unde „Iurgas" predecesorul lui Alexandru cel Bun, este numit fiu a lui Roman şi frate al următorului seu Alexandru,(2) cum l'au şi privit unii din istoricii noştri. Dar despre asemenea filiaţiune cronicele noastre nu ştiu nimică. Analele Putnene (Archiva istorică III, p. 1 sq.) spun din contra foarte apriat că „nu se ştie al cui fiu" era Iuga. Căt de intemeeată este ştirea lui Scarlatti o dovedeşte şi aproape-contimpuranul seu Ierodiaconul Gerasim, care ceva mai in urmă, in lista Domnitorilor Moldovei, — adausă la cartea sa: „De obşte geografie pe limba moldovenească scoasă de pe Geografia lui Bouffier" (Iaşi 1795), — numeşte pe Iuga fiu al predecesorului seu Petru, care precum ştim nici n'a esistat.

Principele Dimitrie Cantemir, cum se vede mai bine informat, spune că acest Domnitor, pănă acum enigmatic, ar fi un usurpator. El zice:

„Stephanus.... a Juga per vim principatu expellitur. Neque tamen huic diuturna tyrannis fuit. Nam antequam annum explevisset, ab Alexandro I, cognomine Bono, Romani I filio, ea quam injuste occupaverat, sede dejicitur, in eoque antiqua Dragossiadum stirps pristino suo juri redditur."(1) (Stefan a fost scos din Domnie prin tărie de către Iuga. Dar nici n'a durat mult iyrannida acestuia. Căci inainte de a fi implinit anul, a fost resturnat din tronul ce-l ocupase cu nedrept, de Alexandru I cel Bun, fiul lui Roman I, şi prin acesta vechea viţă a Dragoşizilor a redobăndit dreptul seu de mai nainte.)

Cu aceste cuvinte Cantemir ne arată pe faţă pe usurpatorul Georgiu Coriatovici, care este deci fără indoeală identic cu Iuga al cronicarilor noştri. Dar această identitate mai este intemeeată şi prin alte consideraţiuni.

Despre Iuga Coriatovici ştim că mormĕntul lui se cunoştea ăncă la anul 1575 in o mănăstire de lăngă Bĕrlad, unde istoricul polon Stryjkowski, care — ca şi cronicele litvane, ce sunt insă pentru chestiunea noastră mai puţin instructive — ştia despre Domnia acestuia in Moldova, ĕl vĕzuse in acel an visitănd mănăstirea.(2) Ei bine! Se poate atuncea, unde cronografia indigenă incepuse in Moldova cu analele Putnene şi alte insemnări inainte de un secul, ca cronicarii noştri să fi ignorat de tot pe acest Domnitor, făcĕnd menţiune numai de un alt Iuga?... Din contra, este mai curĕnd de crezut că mormĕntul lui va fi fost chiar isvorul din care ei s'au instruit despre Iuga. Poate că fiind insemnat aici anul morţii lui, ei s'au conformat cu acesta, numindu-l numai la locul domniei din urmă. El pare să

(1) Basilovits, Brevis notitia fundationis Theodori Koriatovits, Cassoviae 1799 sq.

(2) Pray, Dissertationes historico-criticae, Vindobonae 1774, pag. 140.

(1) Descriptio Moldaviae, ed. A. Papiu-Ilarian, Bucureşti 1872, pag. 40.

(2) Kronika Polska, Königsberg 1582, p. 418. cf. Hasdeu, Istoria critică I, 91.

fi murit indată după detronarea sa prin Mircea, de nu chiar in vremea acestei lupte. (1)

Repeţim că intervenirea lui „Mircea-Vodă, Domnul muntenesc“, in Moldova, in favorul Muşăteştilor contra usurpaţiunilor lui Iuga Coriatovici, care o demonstră d-nul Hasdeu din spusele lui Ureche, n'a putut să urmeze decăt la suirea pe tron a lui Alexandru cel Bun, ear nicidecum la 1375, unde Mircea ăncă nu era Domn, ear tatăl seu Radul, după căt se vede, era un om pacinic. La 1400, pe timpul domniei a doua a lui Iuga, fiii lui Petru Muşat, care resturnase pe Coriatovici la intăia domnie ocupând tronul Moldovei, cer ajutorul regelui polon, care figura ca suzeran al Moldovei, spre redobăndirea Domniei părinteşti. După d. Picot (op. cit. p. 26 sq.) aceasta ar privì certe de domnie intre fraţii Muşăteşti Ivaşco şi Roman, fiii lui Petru, in urma lui Stefan: aceste certe să fie anume cele intercalate de Ureche despre fiii lui Stefan, care poveste am vĕzut că nu-şi are locul aici. Noi credem că cererea Muşăteştilor pentru „redobăndirea domniei părinteşti“ nu are a face nimica cu certe de Domnie intre ei, ci ea este indreptată incontra usurpatorului Iuga. (2) Dar ajutorul cerut a lipsit din partea Poloniei, al cărei rege Vladislav Iagello era vĕr primar cu Georgiu Coriatovici, fiind tatăl seu Olgierd frate cu Mihail Koriat, tatăl lui Iurg al nostru. (1) Muşăteştii au fost ajutoraţi insă de inrudiţii Basarabeşti, intervenind Mircea in favorul lui Alexandru cel Bun, fiul lui Roman şi resturnănd pe străinul Iuga.

Aici earăş suntem nevoiţi a face o mică digresiune. Nu pot să consimt in toate cu d-nul Hasdeu in ceea ce priveşte basarabismul Muşăteştilor; dar o inrudire esista fără indoeală intre ambele dinastii. Dovadă o ştire trecută până acuma cu vederea, căt priveşte chestiunea aceasta. In tratatul de alianţă intre Mircea şi regele poloniei Vladislav Iagello din a. 1390 se intonează de repeţite ori ca motiv pentru această unire şi „inrudirea“ dintre ambii regenţi. (2) De altă parte Petru Muşat, care un an inainte luase parte la incheerea acestei alianţe triple intre Polonia, Valachia şi Moldova, este numit de acelaş rege in altă diplomă a acestuia din a. 1388 „cumnat“. (3) Că această numire ar fi un simplu titlu de distincţiune, cum credea rĕposatul

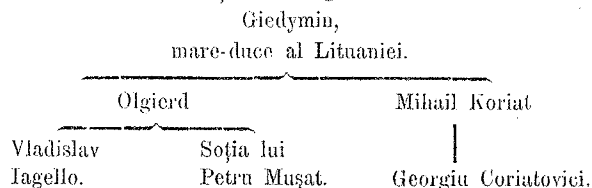
(1) Ştirea că Iuga Coriatovici ar fi murit otrăvit in Suceava este desminţită prin singurul fapt că s'a inmormăntat in un colţ opus al ţerii. Vezi cum esplică d-nul Hasdeu, Istoria critică I, 91 n. 13, această eroare din un cuvĕnt rĕu inţeles. — Editorul Inventarului archivului regesc de Cracovia observă la Georgius Michalowicz (sau Koriatowicz) din anul 1401 (pag. 378): „Ierzy, syn Michala Koriata, wezwany od Wolochóu, zginal w Moldawii 1432“. Nu ştiu de unde să fi scos acest an al morţii lui Georgiu Coriatovici; poate să fie insă o eroare in loc de 1402. După 1401 Georgiu Coriatovici, căt ştiu, nu se află adeverit nicăiri ca in viaţă.

(2) Inventarium etc. p. 133 a. 1400. Litterae, quibus Iwaszko, Petri palatini Moldaviae filius, promittit regi Vladislao, Vitoldo duci, et regno Poloniae fidelitatem, si dominatum paternum recuperaverit.... cf. Dogiel, Codex diplomaticus regni Poloniae I, 600. In acelaş an şi Roman, fratele lui Ivaşcu promite regelui polon fidelitate. Dogiel l. c. a. 1400.

(1) Inventarium, pag. 371, 372.

(2) Dogiel I, 599. Imo multo magis iam quia consanguinitatis amor hoc facere compellit amicos.... Şi earăş: quemadmodum consanguinitas, et inviolabilis amor, et amicitia iam Nos constringit....

(3) Akty zapadnoĭ Rossii I, 22. Petrъ voivoda moldavskiĭ ziatъ i prijatelъ nasъ. cf. Archiva istorică I, 1. pag. 177. D-nul Hasdeu traduce „ziatъ“ cu ginere. Dar Petru Muşat in a. 1388 nu putea să fie ginerele lui Vladislav Iagello ce s'a insurat cu moştenitoarea coroanei polone Edviga la 1386. (mort 1434). „Ziatъ“ insamnă insă in limba rusească şi cumnat (numai bărbatul surorii, nu insă şi fratele soţiei), şi astfel trebue să inţelegem documentul present. Petru Muşat era prin urmare incuscrit şi cu Georgiu Coriatovici. Eată cum:

Eudoxiu Hurmuzachi (Fragmente I.), — care cunoştea insă documentul numai de pe traducerea română, unde zice in loc de „cumnat“ prin eroare „ginere“, ceea ce Petru Muşat nu putea să fie (vezi nota din urmă), — aceasta nu putem admite, nefiind adeverit un asemenea titlu cu acest nume in alte casuri. Resultă că Petru Muşat, sub care Moldova a devenit dependentă de Polonia, a ţinut de soţie (probabil a doua) o soră de a lui Vladislav Iagello, duce de Lituania şi de la 1386 rege al Poloniei. Deci, fie Mircea inrudit cu Iagellonii direct, despre care lucru nu ştim nimică sau numai prin mijlocirea Muşăteştilor, ceea ce este mai probabil: in ori ce cas el era inrudit şi cu Petru Muşat.

Lăsăm aici la o parte basarabismul Muşăteştilor, pentru care d-nul Hasdeu, căruia datorim primul pas făcut prin o ingenioasă intuiţiune spre descoperirea afinităţii in chestiune, ni se pare că n'aduce probe destul de valide, deşi muntenismul lor, şi anume mai mult cel oriental, are oarecare probabilitate pentru sine. (1) Este deajuns a fi demostrat autenticeşte oarecare inrudire intre Mircea şi Muşăteşti, pentru a cunoaşte motivul de căpetenie pe lăngă comunitatea naţională, pentru ajutorul dat acestora incontra lui Iuga Coriatovici.

Precum ştirea despre detronarea prin Mircea, aşa şi celelalte spuse a lui Ureche despre Iuga dau de cunoscut pe străinul Domn. Ce priveşte descălecarea de oraşe şi sate cu ocoale pe 'mprejur: d-nul Hasdeu a observat foarte bine că aceasta este un semn foarte caracteristic al familiei Coriatovici, care s'a distins şi in Podolia prin intemeerea de mai multe oraşe. Ear favorisarea oştenilor, despre care vorbeşte Ureche şi care se adevereşte şi prin uricele păstrate de la Iuga, ne arată că acest Domn străin era nevoit să-şi caute sprijinul seu mai mult in armată.

Omitem de a vorbì aici mai mult despre familia Coriatovici şi posesiunile ei litvano-podolene, ce ne intereresază mai puţin, sau este cunoscut din alte scrieri, şi trecem la altă chestiune mai importantă. Cât pentru identitatea ambilor Iuga, celui de la 1374 şi celui de la 1400, care se va adeverì ăncă şi din cele următoare, credem s'o fi argumentat cu aceste destul de puternic. Ne mai remăne ăncă una de mult interes.

III.

Lui Iuga ĕi atribue Ureche, cum am vĕzut, in prima linie intemeerea Mitropoliei Moldovei. Unul sau doi ani in urmă el mai spune despre Alexandru cel Bun (cap. IV.): „intăia dată a

(1) Din numirile topografice derivate de la numele Muşat, ce le aduce d-nul Hasdeu (Istoria crit. I, 88) ca argument pentru teoria d-sale, se află numai 2 in Oltenia, ear 5 in Muntenia orientală şi 1 in Moldova inferioară. Pe la mijlocul secului al XIII-le Valachia era, dupăcum aflăm din diploma de donaţiune a lui Bela IV, pentru ordinul Ioanniţilor din anul 1274 (Fejér IV, 1. p. 448), impărţită in două principate: unul in ţara Severinului Oltenia), de unde se trag Basarabeştii, şi altul in Valachia orientală, care impreună cu Moldova este aşa numita Cumanie, despre a cărui familie domnitoare nu ştim nimică. Poate că aici ar fi de căutat originile Muşăteştilor, celor desdăunaţi mai in urmă cu Moldova. De altă parte numele Muşat ne indreaptă la Românii de dincolo de Dunăre: poate ar fi de cugetat la oarecare legătură intre Muşăteşti şi dinastia Asaneştilor, din care fraţii Petru şi Ioniţă se numeau „Kalopetrus“ şi „Kaloioannes“, unde cuvĕntul Macedo-român „muşat“ (frumos) apare sub forma grecească $\kappa\alpha\lambda\acute{o}\varsigma$. Chiar şi stema ambelor dinastii era aceeaşi. (vezi Hasdeu op. cit. I, 95—97.) Oare n'ar fi de inţeles astfel şi tradiţiunea cunoscută lui Scarlatti: că Muşăteştii se trag din dinastia regilor Serbiei, fiind confundată Serbia cu Bulgaria?... Această părere fie emisă numai in treacĕt, nefiind aici locul pentru a o intemeia.

trimis la Patriarhia de la rĕsărit, de au luat blagoslovenie, şi au făcut mitropolit şi i-au dat scaun o sfăntă monăstire in oraşul Sucevei să fie mitropolie“ .....

S’ar părea a fi o contrazicere cănd cronicarul nostru zice că Alexandru cel Bun *intăia dată* a luat mitropolit de la Patriarchie, după ce puţin mai inainte spusese acelaş lucru despre Iuga-Vodă. Deaceea d-nul Picot (op. cit. pag. 34) bănueşte o interpelare străină in cronica lui Ureche la domnia lui Iuga. Dar nu este aşa. Ureche deosebeşte aici douĕ Patriarchii: una de Ochrida, cătră care se adresasc Iuga, şi alta de Constantinopole, pe care o numeşte „de la rĕsărit“ sau a „rĕsăritului“, va să zică a intregĕi biserici rĕsăritene, privind pe Patriarchul Constantinopolitan ca primul intre ceilalţi patriarchi. Cătră acesta se adresază Alexandru cel Bun „intăia dată“, care după cum ştim din actele Patriarchatului Constantinopolitan, a cerut şi căpĕtat in anul 1401 un mitropolit pentru Moldova de la Patriarchul de Constantinopole.(1) Dar cum stă cu Iuga? Este el intr’adevĕr intemeetorul Mitropoliei Moldovei?... Să vedem!

Prima menţiune despre un Mitropolit al Moldovei se face in actele Patriarchatului Constantinopolitan la anul 1393. (2) Când şi cum s’a infinţat această Mitropolie: despre aceste nu aflăm aici nici o urmă. Dar o consemnare a episcopiilor ortodoxe, făcută pe la sfirşitul secolului al XIV, arată că in acel timp s’au

(1) Vezi documentele privitoare in Acta Patriarchatus Constantinopolitani, ed. Miklosich et Müller, Vindobonae 1860—1862, tom. II, pag. 528 sq.

(2) ibid. Tom. II, pp. 167, 174, 178, a. 1393: ἀρχιερεὺς Μαυροβλαχίας (impreună cu alţi mitropoliţi, care sunt numiţi ἀρχιερεύς). ibid. pag. 223, a. 1394: Μητροπολίτης Μαυροβλαχίας.... ş. m. adese. De la a. 1401 incoace se zice in loc de Μαυροβλαχία, Μολδοβλαχία.

infiinţat mitropoliile de la Vidin, Galicia şi Mauro-Vlachia (Moldova). (1) După aceasta, numitele mitropolii s’au infiinţat intr’o vreme.

In Vidin aflăm pe la anul 1370 primul mitropolit al Bulgariei apusene, (2) care după impărţirea regatului bulgăresc intre fraţii Şişman şi Stracimir (1365) forma un principat a parte. In anul 1371 Patriarchul de Constantinopole denumeşte mitropolit pentru Galicia, cărui se supun şi episcopiile de Chelm, Tursk, Perekursk şi Volodimir. (3)

Pe acelaş timp cată să se fi infiinţat şi mitropolia Moldovei, cu care lucru cronicarul Ureche consună de minune, căci aici cade şi Domnia intăia a lui Iuga. Ear neaflăndu-se in actele Patriarchatului Constantinopolitan oarecare ştire despre acest fapt, se vede că Iuga a luat mitropolit de la Ochrida, cum zice Ureche. Să cunoaştem acum şi imprejurările, sub care au urmat aceste.

Inainte de usurparea tronului Moldovei prin Iuga Coriatovici la 1374, noul principat se afla intr’o criză bisericească. Voivodul Latzco, fiul şi următorul lui Bogdan, trecuse in anul 1371 cu o parte din boerii sei la Catolicism. Motivul acestui pas samĕnă să fi fost năzuinţa, de a-şi intărì după aprigele certe de domnie, pornite după moartea tatălui seu Bogdan, posiţiunea sa faţă cu puternicii vecini din Ungaria şi Polonia; pe lăngă aceste, el mai urmărea şi scopul de a se despărţì de soţia sa, pentru care lucru i se părea biserica catolică mai lesne de căştigat, decăt cea ortodoxă. Cu intenţiunea din urmă, Latzco n’a reuşit la Papa; dar demersurile sale avurĕ de urmare

(1) Historiae Byzantinae XI, 351, cf. Hunfalvy op. cit. pag. 136.

(2) Acta Patrialchatus I, 533 et 551.

(3) Ibid. I, 578.

introducerea catolicismului in Moldova. In anul 1371 s'a şi infiinţat o episcopie catolică cu scaunul in Siret, scoţĕndu-se Moldova de sub atărnarea episcopiei Haliciului, sub care se aflase pănă atuncea. (1)

Această dependenţă bisericească de Halici, care o mărturiseşte insuş Latzco in scrisoarea sa cătră papa Urban V., şi din care causă şi Moldova este numită de Greci căte odată „Rosso-Vlachia", pare să se tragă ăncă din jumătatea secului al XII, cănd Ivanco Rostislav, ajunse la domnie in Moldova inferioară, devenind in acel timp şi o parte a Moldovei incătva dependentă de Halici (1), deşi numai pentru scurtă vreme.

Cu infiinţarea episcopiei catolice de Siret, atărnarea Moldovei de episcopia Haliciului a incetat. Dar introducerea unui cult străin in ţară a trebuit să provoace o reacţiune in popoporul ce ţinea nestrămutat la legea sa strămoşească, incontra Domnitorului ce se lepădase de ea: şi această imprejurare samĕnă să şi fi fost adus pe ortodoxul Georgiu Coriatovici din megieşa Podolie, al cărui frate, Teodor, nu de mult se aşezase ca duce de Muncaci in laturea Maramureşului—a obărşiei Romănilor moldoveni,—pe tronul Moldovei. El nu intărziâ a pune in lucrare mijloacele, prin care să-şi asigureze posiţiunea şi simpatiile poporului: şi pe lăngă alte indreptări el dădù Moldovei o Mitropolie ortodoxă de sine stătătoare, care s'a infiinţat prin urmare in intăia lui Domnie la 1374. Alexandru cel Bun este numai restauratorul acestei mitropolii, care in timpul din urmă inaintea Domniei lui au ajuns a fi, cum arată Actele Patriarchatului Constantinopolitan, ceva desorganisată; el este şi acela care i-a pus scaunul in Suceava, sau fondatorul Mitropoliei Sucevei. Originarul intemeetor al Mitropoliei Moldovei a fost insă Iuga. (1)

Dar cu toate faptele sale demne de laudă, pentru care analele indigene i-au păstrat bunul nume: că „sau arĕtat mai vrednic cu toate, intrecĕnd pe Domnii cei de mai nainte de dĕnsul", străinul Domn nu s'au putut ţinè. El a trebuit să facă de douĕ ori loc dinastiei române a Muşăteştilor, care prin inrudire cu Bogdaneştii şi Basarabeştii cum şi prin incuscrirea cu Iagellonii au căpĕtat puterea in mănă şi tronul Moldovei.

Cu Latzco, despre al cărui sfirşit nu ştim alta, decăt că s'a inmormĕntat in monăstirea Rădăuţilor, unde se citeşte pănă astăzi inscripţiunea mormentală din timpul lui Stefan cel Mare—ceea ce ne face a crede că la sfirşitul vieţii sale se va fi intors la vechia-i credinţă sau cel puţin ai lui, căci altfel mai curĕnd s'ar fi inmormĕntat in catedrala episcopiei catolice de la Siret,—samĕnă să se fi stins des-

(1) Theiner, Monumenta Hungariae, Romae 1860, tom. II pag. 99 sq. Această episcopie s'a mutat pe la 1400 la Bacău, unde a mai vegetat cătva timp. Vezi Kemény, Ueber das Bisthum zu Bakow in der Moldau. Magazin für Geschichte Siebenbürgens. Kronstadt 1846. II, 42.

(2) Vezi uricul lui Ivanko Rostislavici, principe de Bĕrlad, de la anul 1134, ed. Hasdeu in jurnalul Instrucţiunea publică, Iaşi 1860. Nr. 1, pag. 8. Ivanko Berladnik, numit in cronica Ipătiană, v. Kaluzniacki la Miklosich, Wanderungen der Rumunen, Wien 1879, p. 50, n. 2. cf. Pič, Abstammung der Rumaenen, Leipzig 1880, p. 106 sq.

(1) Picot (op. cit. p. 35.) crede că Petru-Muşat in anul 1387, dacă ar fi esistat atunci Mitropolit in Moldova, n'ar fi jurat regelui polon fidelitatea de vasal inaintea mitropolitului de Kiev, ci inaintea celui moldovenesc. Dar trebue să luăm in considerare că mitropolitul de Kiev, de la care atărna mai inainte episcopia Haliciului cum şi Moldova, era privit ca primul in rang intre Mitropoliţii din aceste părţi, fiind cel mai vechiu dintre ei. Ăncă şi jurămĕntul de vasalitate, pe care Petru n'a voit să-l depue prea umilitor inaintea mitropolitului seu aşezat de Iuga, poate să se fi făcut in secret şi fără ştirea ţerii, esceptănd boerii mai intimi ce erau de faţă.

cendenţa bărbătească a fondatorului Bogdan. Anastasia, fiica lui Latzco, numită şi in epitafele de la Rădăuţi, a devenit soaţa lui Roman Muşat şi maica lui Alexandru cel Bun, (1) capul dinastiei Bogdano-Muşăteşti ce s'a stins cu fiii lui Petru-Rareş (1552).

Precum la suirea d'intăi pe tronul Moldovei Iuga a profitat de cunoscuta criză bisericească, cum şi de sfirşitul dinastiei Bogdăneşti, aşa şi a doua oară el pare să se fi folosit de unele certe de Domnie, iscate intre urmaşii lui Petru Muşat. Acestuia a urmat in Domnie pe la 1390 fiul seu Roman, (2) care prin insurarea sa cu fiica lui Latzco, avea dreptul moştenirei pentru sine. Dar după trei ani de domnie, el este rĕsturnat prin fratele seu Stefan, (3) care după spusa unanimă a analelor noastre, a domnit şepte ani, prin urmare până la 1400. In acest an Roman apare earăş ca Voivod in Moldova (Dogiel I, 600), şi se pare că sfirşitul domniei lui Stefan n'a urmat fără certe intre ambii fraţi. De aceste s'a folosit Iuga, pentru a ocupa din nou tronul Moldovei. Dar acuma el samĕnă să fi căştigat numai o parte de ţară pentru sine, mai mult in părţile rĕsăritene şi inferioare. In partea apusană a ţerii de sus s'a mănţinut Roman, care prin un uric al seu cu data de 18 Noembre 1400 face donaţiune de satul Vicşani, (1) situat in această lature. Abia fiul acestuia, Alexandru cel Bun, nepot după mamă al ultimului Bogdanid, a reuşit a redobăndì cu ajutorul lui Mircea coroana Moldovei intregi, resturnănd pe litvanul Iuga Coriatovici.

Astfel credem să fi lămurit chestiunea despre Iuga din toate privirile mai importante, căt putem cu ajutorul isvoarelor cunoscute până acuma. Onoare cronicarului Ureche, care in puţine cuvinte ne-a păstrat cele mai multe despre dĕnsul, cu unica confusiune la cei doi ani de Domnie, care insă nu e vina lui: toate drepte, până şi eroarea cu privire la raportul acum bine inţeles dintre Iuga şi Mircea. Cronica lui este un tesaur nedestul apreţuit prin cercetări istorice.

Să aşteptăm, că aceste puse in lucrare pe un cămp vast şi puţin esplorat, cum este cel al trecutului nostru, şi susţinute cu stăruinţă de mai multe puteri unite, vor inavuţì fără intărziere multă cunoştinţa istoriei noastre.

D. Onciul.

(1) Lista lui Scarlatti l. c. Pomelnicul Mitropolitului Dositeiu la Cipariu, Analecte literare, Blaş 1858, pag. 234—235. Epitafele de la Rădăuţi sunt publicate de episcopul Melchisedec: O visită la căteva biserici antice din Bucovina, Bucureşti 1883.

(2) Roman este numit in analele Putnene fiu al lui Petru Muşat, ceea ce se adevereşte şi prin documentele de la Dogiel I, 600. Mitropolitul Dositeiu l. c. ĕl numeşte „roadă“ a lui Petru Muşat, va să zică fiu al acestuia. A esistat insă şi un Roman, frate a lui Petru, cum zice Ureche; dar acesta, numit in citata diplomă a lui Vladislav Iagello din anul 1388, nu este adeverit cu documente ca Domnitor.

(3) Stefan este numit in analele Putnene şi in cronicuţa Moldo-slavonească frate al predecesorului seu Roman.

(1) Citat de Engel, Geschichte der Moldau und Walachei, Halle 1804, I, 74 cf. II, 115. Un sat Vicşani se află numit in Bucovina intre moşiile monăstirii Putna. v. Pumnul, Privire răpede peste moşiile monăstireşti ale fondului religionar din Bucovina, Cernăuţi 1865, p. 97.

CORESPONDENȚA

dintre domnii Vasile Alecsandri și Ion Ghica.

XVII.

20 Fevruarie 1884.

Scumpe amice,

In epistola ta din..... 1383 imi vorbești de regretatul nostru amic, căpitanul Laurent. N'ai putut pomenì acel nume, sunt sigur, fără să simți o lacrimă in geana ta. Ți-aduci aminte căt era de vesel și căt ne iubea? Se lipise de noi doi cu inima și cu sufletul.

Multe zile grele am impărțit eu cu dĕnsul! și pot zice că fără glumele lui cele plăcute pline de duh și de originalitate, nu știu zeu cum aș fi dus-o; nu știu dacă moralul meu nu s'ar fi muiat inaintea dificultăților prin care am trecut.

Când l'am intălnit intăiași dată, eram căzut intr'o descurajare așa de mare, incăt numai societatea unui voios și nepăsător ca dĕnsul, putea să mĕ ridice și să mĕ susție.

Dar ca să-ți poți da samă de starea in care mĕ aflam, sunt silit să fac o digresiune cam lungă; să suiu cu memoria cursul evenimentelor care se desfășurau imprejurul meu cu o grăbire anevoe de urmat.

Pe la anul 1852, vestitul vizir Reșid-Pașa căzuse de la putere; cumnații Sultanului Fetti-Ahmet și Mehemet-Ali triumfau; și după obiceiu, zarafii Armeni și Ovrei năpădise pe cel căzut. Acei care pănă eri ĕi lingeau cisma, acum ĕi mușcau măna. Ca omul cufundat toată viața lui in trebile statului, el uitase pe ale sale; nu știa nici ce are nici ce nu are, și era strimtorat, foarte strimtorat.

In impletitura in care se afla, un singur bancher ĕi remăsese devotat: bĕtrănul Anton Alleon, care avea și dorință și buna voință de a-i venì in ajutor; dar ĕi trebuea să cunoască ce avea și căt datorea Reșid. Pentru acest sfirșit, fostul Vizir rugase pe Ahmet Wefyk, fostul comisar in Principate la 1849 și 1850, ca impreună cu Alleon și cu mine să-i facem un bilanț de starea sa financiară. Ajunsesem la patruzeci de milioane de lei (aproape zece milioane de franci), pasiv, care se balanța cu valoarea proprietăților sale, case și pămĕnturi in Balta-Liman, moșiile din Tesalia, foaste proprietăți ale lui Ali-Tebedeleu de la Ianina și un mic ciflik lăngă Silivria.

Creditorii grăbeau, și realisarea unei averi atăt de insemnate nu era lucru lesne. Tot ce putea face Alleon, era să convingă pe cămătari să păsuească, dăndu-le căte un mic acont și asigurăndu-le plata integrală, capete și dobănzi, când se vor vinde proprietățile. Pănă atunci era urgent să se reducă cheltuelile și să se sporească veniturile printr'o administrațiune mai ingrijită. S'au redus mai intăi personalul casei de la cinci sute de guri la patruzeci, și s'a orănduit la moșiile din Tesalia administrator confratele și amicul nostru Ion Ionescu de la Brad, care de la o sută de mii a suit venitul, chiar din anul d'intăi, la nouĕ sute de mii de lei.

Pe când Reșid era urgisit, și Seraskerul Mehemet-Ali devenise Vizir cu Fuad Hargie-Naziri (Ministrul afacerilor străine), sosește generalul Mencicof cu o falcă in cer și alta

in pămênt, cu sacul plin de fel de fel de cereri din partea Țarului. Nu voea nimic mai puțin decăt a zice Sultanului, cu alte cuvinte:

— „Scoală tu, să mě pun eu!“

Pe de-o parte isbânda misiunii generalului Austriac Leiningen, care storsese de la Poartă concesiuni și despăgubiri insemnate in Bosnia, in Herțegovina, pe Narenta și la Bocca de Cataro, intre care și plata diamantelor contelui Zichy; pe de alta desvoltarea influenței Engleze, care mergea tot crescěnd, tulburase liniștea impěratului Niculae. Damele Ambasadei rusești, mai infocate patriote și decăt bărbații lor, criticau sus și tare politica prudentă și reservată a contelui Neselrode, tratănd-o de molatică și de umilitoare, credeau că nu avea decăt să se arěte ca să dobăndească ceea ce doreau, și multe dorea inima lor. In sfirșit, trimisul estraordinar sosește la Constantinopol.

Manolache Arghiropol, fost dragoman și insărcinat de afaceri al Legațiunei Elene, trecut de curěnd in serviciul rusesc, succedănd rěposatului dragoman Hangerliu de fioroasă memorie, bun apreciator al stării spiritelor de pe-atunci, deși declarase trimisului impěrătesc, chiar de la inceput, că era peste putință ca Poarta să-i acorde acele cereri, generalul insă ěi ordonă să meargă inainte.

In toate serile dragomanul Arghiropol se intorcea de la Poartă aducěnd numai făgădueli, bacalîmuri și iavașuri. Intr'o sară, când ambasadorul estraordinar ěl aștepta să-i vie cu ceva positiv, cel puțin cu cheea Betleemului in buzunar, ěl vede venind cu măna goală; se iuțește, strigă, bate din picior, acusă pe bietul bětrăn de necapacitate și chiar de rea credință; ěl alungă furios din ambasadă, și chiamă pe logofětul Niculae Aristarche, pe Capukehaia lui Vodă Stirbey, ca să-i serve de dragoman.

Aici deschid o mică parantesă privitoare la fostul representant al Principatului Țerei-Romănești, devenit totodată omul de incredere și dragomanul ambasadorului rusesc:

La biserica grecească de la Bebek, pe Bosfor, se afla o icoană făcětoare de minuni, pe care erau atărnate o mulțime de *ex-voto*, măni, picioare, ochi, inimi de aur și de argint, inele și cercei de petre scumpe etc. Intr'o zi, piere de la gătul Maicei Domnului un inel de diamant; Popa-Costa caută, cercetează și nu găsește; se mănie, iși pune patrahirul de găt, aprinde făclia de la epitaf, cheamă pe băeții care măturau in biserică și aprindeau candelele, ěi pune in genunchi, și după ce le citește o molitvă le spune că acelui care a furat inelul are să i se usuce un deget, dacă nu se dă indată singur pe față.

O minune! Nu apusese ăncă bine soarele, când băeatul vinovat ducěndu-se cu alți copii să se uite la o mașină cu vapor, adusă de Reverentul Părinte Hamelin, directorul școalei americane Robert, i se prinde degetul intr'o rotilă și remăne numai cu patru degete la măna dreaptă. Atunci nenorocitul mărturisește păcatul. Vestea se duce in toate satele Bosforului, inchinătorii curg cu miile din toate părțile, vapoarele se țin lanț pe cheiu, biserica nu se mai deșartă nici zioa nici noaptea; sărindarele, acathistele, sfeștaniile, maslurile și paraclisele imbogățesc epitropia bisericeĭ și pe popi.

Logofětul Aristarche care de vre-o doi ani nu mai era primit de Reșid-Pașa, profită de ocasiune, aleargă la Balta-Liman și spune Pașei că venise știre la Patriarchie, că și icoana

dintr'o peşteră de pe moşia Alteţei Sale, de lăngă Silivria dăduse semne de făcĕtoare de minuni, propuind să se orănduească un vapor regulat ca să ducă pe inchinători, ceea ce ar fi şi o afacere bună pentru cafeneaoa, pentru bucătăria şi pentru cărciuma proprietăţii.

In mai toate peşterile de pe malul Bosforului se află căte o făntănă, lăngă care se obicinueşte de se pune căte o icoană, precum este la isvorul de la Balucli unde trăesc vestiţii sfinţii peşti, jumĕtate fripţi, jumĕtate ferţi; ori cine, fie creştin, fie musulman, cănd trece pe dinaintea acelor făntăni, vara mai ales, intră de se recoreşte, bea un ceaun douĕ de apă rĕce, se spală pe măni şi pe obraz, şi binecuvintează numele făcĕtorului de bine, care a deschis vîna apei.

Reşid o fi crezut n'o fi crezut in minunile sfintei icoane de la Silivria, dar minune tot s'a făcut; căci uşa s'a deschis earăş marelui logofĕt Aristarche, care intre Mencicof şi fostul vizir avea perspectiva să joace un rol politic insemnat.

Pe de altă parte Turcul dibaciu putea şti prin Capukehaia lui Stirbey Vodă, zi cu zi, starea in care se aflau negocierile dintre trimisul Rus şi ministrul Porţii. Ĕl aduc aşa de bine pe Grec, incăt ĕl fac să creadă că dacă ar fi, el, Reşid, ministru in locul lui Fuad-Paşa, treaba s'ar impăca lesne; această credinţă ajunge a fi impărtăşită chiar şi de Mencicof, pănă 'ntr'atăta, incăt incalţă cismele cele cu pinteni şi aleargă la Palat, unde se jălueşte Sultanului de tergiversaţiunile lui Fuad, tratăndu-l de om de rea credinţă şi de mincinos, declarănd că nu mai voeşte să aibă a face cu dĕnsul şi că va părăsi Constantinopolul, dacă nu se va numì un alt ministru al afacerilor străine.

In vorbirea sa cu Sultanul, Mencicof face o mare laudă despre capacitatea şi spiritul politic al lui Reşid, zicĕnd că ar fi fericit să aibă a trata cu un asemenea om. Sultanul chiar in sara aceea chiamă pe fostul seu vizir şi-l numeşte ministru trebilor din afară, in locul lui Fuad.

Aristarche intre cei doi mari actori politici ai zilei, ia tonul măreţ şi ameninţător al repausatului Hangerliu, o ia pe o coardă sus de tot cu Mehemet-Ali devenit ear Serasker, care era un om de o violenţă proverbială. Turcul infuriat ĕl intreabă răstit să-i spue ce e? Logofĕt al Patriarchiei, Servitor al Devletului, Capukehaia al unui principe vasal credincios Sultanului, sau Muscal, ghiaur hain, duşman Imperiului Ottoman? intovărăşind cuvintele cu căteva Dinini....... Aristarche spăriet trăgĕndu-se spre uşă, vede in oglindă că, după dĕnsul, Seraskerul trăsese sabia jumătate din teacă. La această vedenie se răpede pe scară şi s'aruncă in cel d'intăi caic ce găseşte pe cheiul de la Candili, şi trage drept la vaporul Loydului austriac, care pornea spre Galaţi, fără a mai da pe-acasă. S'a refugiat la Bucureşti şi de-acolo la Viena, unde a remas pănă s'a făcut pacea, şi atunci numai după intervenirea lordului Redelif i s'a permis a se intoarce la Constantinopol. Dar nu s'a mai intălnit cu postul de Capukehaia pe care-l usurpase frateseu Miltiad secretarul seu, şi l'a ţinut pănă ce s'a inlocuit cu Negri la inscăunarea lui Cuza-Vodă.

Scurte şi puţine au fost tratările generalului Mencicof cu recomandatul seu Reşid. Intr'o dimineaţă *Aviso* Ambasadei ruseşti suea Bos-

forul spre Marea-Neagră, purtând steagul de onoare la catartul cel mare; ambasadorul estraordinar părăsea Constantinopolul, relaţiunile cu Poarta incetau şi probabilităţile de rĕsboiu deveneau certitudine. Puţin după aceea trupele ruseşti sub comanda generalului Gorciacoff treceau Prutul, fără declaraţie de rĕsboiu; Principatele erau sequestrate ca un otagiu, până ce Poarta se va hotărì a acorda cerinţele Ţarului.

Colonelul Rose, mai in urmă generalul sir Hugues Rose, şi astăzi mareşalul lord Strathnairn, atunci secretar insărcinat cu afacerile Ambasadei engleze in lipsa şefului seu, dus in congediu, indată ce a vĕzut că se ingroaşă treaba, a cerut de la guvern trimiterea flotei engleze in apropiere de Constantinopole, temĕndu-se de vre-o incercare indrăsneaţă din partea flotei de la Sebastopol. Totodată sosea şi lordul Redllif care se ştia că nu putea fi dispus a perde, in favoarea Rusiei, influenţa ce căştigase asupra Porţii şi asupra persoanei Sultanului, şi mai avea şi o veche pică personală pe impĕratul Niculae, care la 1832 ĕi făcuse afrontul de-a nu voì să-l primească ca Ambasador la Petersburg. Departe de a fi impăciuitor, ambasadorul Reginei Engliterei incuraja, chiar făţiş, impotrivirea Porţii, cu atât mai mult că alianţa Franţiei ĕi era asigurată, căci generalul Aupic ambasadorul Republicei, şi contele Lavalette ambasadorul noului impĕrat al Francezilor, fusese causa iniţială a neinţelegerilor dintre Poartă şi Rusia, punĕnd inainte vestita chestiune a locurilor sfinte cu Cheea Bethleemului, cu Steaoa de deasupra eslei in care s'a născut Măntuitorul, cu zugrăveala cupolei Sfăntului Mormĕnt şi cu biserica de la Ghetsemanie. Aliat cu Englitera Napoleon III putea să inaugureze suirea sa pe tronul imperial al Franţiei intr'un mod glorios.

Pe când Reşid nu era ăncă ministru, ĕl vedeam des; ĕi eram vecin şi petreceam zile intregi la Balta-Liman, politicănd cu dĕnsul şi cu Wefyk Efendi. Puneam lumea la cale impreună, şi făceam parte bună şi Romăniei. Mult regretatul şi preţiosul nostru amic Niculae Bălcescu răpit aşa de timpuriu patriei sale, venise la Constantinopol, cu sufletul in buze, avĕnd de gănd să plece mai departe, spre a murì in patria sa, măngăere pe care guvernul deatunci din Ţara Romănească n'a voit să i-o acorde, şi l'a silit să se ducă să moară isolat, departe de ai sei, sub cer străin, fără a avea pe mormĕnt măcar un semn de trecerea lui dintr'această lume. Mi-aduc aminte căt işi iubea sĕrmanul ţara, şi cum i se lumina faţa sa lividă şi i se uşura suflarea, când trăgeam impreună pe harta Europei liniile care ar fi cu drept să fie fruntariile Romăniei. Visurile tinereţei noastre! Ce ar fi zis autorul *puterei armate*, dacă ar fi trăit să vază Curcanii noştri intrând vitejeşte in Griviţa cu steagul romănesc in mănă şi ar fi vĕzut in ţara lui o sută cincizeci de mii de feciori bine armaţi, bine esersaţi şi bine disciplinaţi, comandaţi de ofiţeri Romăni invăţaţi şi esperimentaţi. Ori de căte ori se face ceva fericit şi bun pentru Romănia, nu mĕ pot oprì de a-mi zice:

— „Ce mulţămire ar avè bietul Niculae Bălcescu, dac' ar trăì!

Reşid-Paşa considera Principatele ca un element important in Chestiunea Orientului şi ca bariera cea mai serioasă ce s'ar putè ridica despre Rusia. El dorea la Dunăre un stat mare, puternic şi bine armat, a cărui neutra-

litate să fie asigurată de puterile cele mari ale Europei, precum sunt Belgia şi Swiţera.

La 1853, după intrarea Ruşilor in Principate, publicasem sub pseudonymul de G. Chainoi o broşură intitulată *Dernière occupation des Principautés* şi inmănasem noului ministru al Porţii un memoriu, in care chemam atenţiunea asupra importanţei politice ce ar avè participarea Romăniei la rĕsboiul ce se pregătea. Pe lăngă acel memorand alăturasem şi un proiect de manifest ce propuneam să fie dat la intrarea trupelor ottomane pe teritorul Principatelor, un manifest, prin care Sultanul declara că trimite oştirea sa numai ca să respingă pe năvălitori, şi că indată după săvirşirea rĕsboiului va restabilì relaţiunile dintre Romănia şi Poartă pe basele vechilor tratate incheete de Domnii Romăni, cu Baiazid Ilderim, cu Mahomet II şi cu Soleiman IV, adaugĕnd că Sultanul nu va aduce nici o impotrivire la Unirea ţerilor, dacă locuitorii Principatelor o vor dorì-o.

Doream şi credeam că Romănii puteau şi trebueau să joace intr'acel rĕsboiu un rol şi să dea semne de deşteptare vitejască, dar totodată eram de părere să nu cooperăm, fără serioase garanţii din partea Turciei. Mulţi insă din proscrişi şi din emigraţii noştri se adunase din toate părţile la Constantinopole şi porneau spre lagărul lui Omer-Paşa, punĕnd serviciile lor la disposiţiunea generalisimului, fără condiţiune.

Trecuse mai multe sĕptĕmăni de la darea acelui memoriu, cănd fui chemat la Reşid-Paşa acasă. L'am găsit in conferinţă cu ambasadorul englez; acesta avea in mănă scrierea mea. Ministrul Turc imi zice că voeşte să vază pe generalul Magheru, despre care era vorba in memoriul meu, ĕi respund că generalul Magheru se află la Viena. Atunci imi zice să-i scriu să vie indată, şi-mi dă un bilet cătră Alleon ca să-i inlesnească cheltuelile de drum. Peste doue sĕptĕmăni generalul Magheru era la Constantinopole.

După mai multe intrevederi ale generalului Magheru cu Reşid-Paşa şi cu lordul Redelif, la care intrevedere am servit de interpret, se hotăreşte să se tipărească manifestul ce pregătisem. L'am autografiat cu Niculae Golescu şi cu vĕrul seu Alecu, şi l'am dus lui Agop-Efendi, secretarul intim al lui Reşid, ca să-l trimită lui Omer-Paşa. Totodată Reşid a ordonat să se facă firmanul prin care generalul Magheru se numea Caimacam, Guvernor general, civil şi militar, al amĕnduror Principatelor, cu ordine cătră toţi şefii oştirii să-i inlesnească intrarea in ţară pe la Calafat, ca să ridice oştire de Romăni şi să-i procure armele şi muniţiunile de care va avè trebuinţă. Eu eram destinat să-l intovărăşesc ca secretar.

Eram pe la sfirşitul lui Fevruarie al anului 1854. Corpul lui Kiel Hassan-Paşa trecuse Dunărea la Turtucaie, şi in insula Ramadan cu caice atacase pe Ruşi la Olteniţa şi prinsese picior pe ţermul sting al Dunării; un corp de başi buzuci, sub comanda lui Skinder-Paşa (contele Ilinski) trecuse la Calafat şi surprinsese un regiment de husari la Cetate; o divisiune navală turcească trimisă in Marea-Neagră ca să observe mişcările flotei ruseşti de la Sebastopol, fusese surprinsă şi arsă pe ancoră la Sinop de amiralul Rus Nacincof; flotile unite a trei puteri aliate părăsise Besica Bey şi ancorase la Beicos, gata a intra in Marea-Neagră la cel d'intăi semnal şi ordinele erau date pentru concentrarea trupelor

franceze şi engleze la Tulon, la Marsilia şi la Malta.

Magheru şi eu ne pregăteam de plecare, când ducêndu-mê la Poartă ca să activez lucrarea hărtiilor, Mustafa-Paşa Ghiritliu Arnăut, atunci mare vizir, tatăl faimosului ambasador Veli-Paşa, imi spune că actele erau gata, dar că avea o scrisoare de la Reşid, prin care-i zicea să nu le dea ăncă afară.

Neputănd in zioa aceea intâlnì pe ministrul afacerilor străine, m'am dus sara la ambasadorul englez să-i vorbesc despre intărzierea ce se făcea cu darea firmanului lui Magheru. Lordul Redelif, inainte de a incepe eu vorba, ia un aer doctoral şi incepe o lungă disertaţiune politico umanitară, tratănd despre nenorocirile şi calamităţile ce aduc rêsboaele şi despre respunderea ce incumbă oamenilor politici şi mai ales diplomaţilor acăror misiune şi datorie sfăntă este de-a mănţinè pacea intre state — şi de-a oprì căt se poate intrebuinţarea tunului, ear in caz de-a nu putè să conjure rêul, să caute cel puţin a-l atenua, a-l circonscrie şi a-i scurta durata; şi după ce trece in revistă situaţiunea diferitelor state faţă cu rêsboiul ce isbucnea, ajungênd la Austria imi zice că această putere era elementul de cea mai mare importanţă, un element de care trebuea să se ţie samă, căci ea putea să silească pe Rusia la o impăciuire, isolănd-o. Şi-mi spune in fine confidenţial că Internunciul citise ministrului Porţii o notă verbală, prin care Austria esprima dorinţa de-a păstra in tot timpul rêsboiului cea mai strictă neutralitate, aceasta insă dacă ar vedè că Turcia s'ar abţinè de-a se servì de elementele revoluţionare de care putea dispune şi anume de elementul Român şi Polon, mai adăugênd că in asemenea cas, făgăduea să ocupe Principatele cu trupele sale indată ce Ruşii s'ar respinge peste Prut şi s'ar impotrivì cu armele, dacă trupele ruseşti ar incerca să se reintoarcă in principate, ca astfel puterile aliate să poată opera liber intr'alte punturi. Dar dacă din contra s'ar da frêu şi sprijin revoluţionarilor, s'ar vedè silită a venì in ajutorul Rusiei. Ambasadorul englez a adăugat că deşi Turcia nu respunsese in mod categoric la acea notă, dar i se părea că nu se putea să nu ţie samă de o declaraţiune atăt de importantă şi credea că Poarta va fi silită să depărteze din lagărul lui Omer-Paşa pe Romănii şi pe Leşii adunaţi acolo.

După aceste zise a prins a-mi vorbì cu mult foc de situaţiunea Greciei, de orbirea neesplicabilă a regelui Othon, care nu lua nici o mêsură incontra propagandei ce se făcea de supuşii sei, chiar şi de oameni oficiali, in Epir, in Tesalia şi in insule, unde insurecţiunea in contra Turciei lua din zi in zi proporţiuni mai serioase. Mi-a vorbit lung de corăbiile incărcate cu muniţiuni şi provisiuni pentru trupele aliate, atacate şi jăfuite de piraţii Greci din Archipel al căror cuib şi refugiu era insula Samos, spunêndu-mi că guvernorul sau Caimacamul principelui Calimak ceruse o corabie de rêsboiu ca să poată părăsì insula, ne mai putênd să conţie pe administraţii sei. Aci după ce se oprise puţin in vorbire, imi zice deodată.

— „Eată o posiţie unde ne poţi fi de mare folos. Viitorul ţerii dumitale depinde de soarta acestui rêsboiu. Dacă Rusia va fi biruitoare, iţi poţi inchipuì soarta ce vê aşteaptă. Lupta cu Rusia, astăzi nu este numai in principate,

ea este in Tesalia, in Epir, in Archipel ca şi in Valachia şi in Moldova.“

Eram atăt de afectat de cele ce-mi spusese despre declaraţiunile Austriei care-mi inchidea pentru mult timp ăncă porţile ţerii, incăt n'am putut rĕspunde decăt printr'un ris trist, zicĕndu-i că aceasta mi-ar procura plăcerea de a găsì pe vechii mei amici din copilărie, pe Pythagora, pe Esop, pe Polycrat şi mai ales pe compatriotul meu Zamolx. Cu aceste cuvinte s'a terminat conversaţiunea dintr' acea sară. Eşeam de la ambasadă cu sufletul amărit.

După căteva zile am aflat că Omer-Paşa alungase pe toţi Romănii din lagărul seu, afară de unul care l'a intovărăşit in tot timpul căt a ocupat Romănia in parte cu generalul Coronini.

Sergentul austriac Mihai Lataci grănicerul Croat de la Otokar, pe care un fimf und sfanţihi ĕl prefăcuse prin blagoslovenia lui Mahomet mai intăi in Omer Mutfi indată ce a ajuns ca desertor la Tuzli in Bosnia, pe care apoi Husrev-Paşa l'a făcut Ciamaşir-Aga, espediţiunea in Liban l'a făcut colonel, campania din Kurdistan Liva (general de brigadă); 1848 l'a făcut Feric (general de divisie) la Bucureşti; campania din Bosnia Muşir (mareşal) şi rĕsboiul Crimeei Sardar Ekrem (conetabil) era un om pe atăt de vanitos, pe căt era şi de ambiţios, compatriotul nostru, pe care-l păstrase lăngă dĕnsul, ĕl făcuse să crează că nu era de origină Croată-Slavă, ci că se trăgea dintr'un *Quirinus Latus*, legionar Roman, venit in Dacia cu Traian şi că putea să aibă mai multe drepturi decăt oricare Romăn la Domnia Principatelor.

Omer-Paşa, cănd m'am dus să-l vĕd la Constantinopole, la 1867 cănd se intorsese din espediţiunea sa de la . . . . . din Asia, vĕzĕnd că-mi vorbeşte cu mare interes despre viitorul Principatelor, am crezut momentul favorabil a-i zice că putea să ne facă mult bine, dac'ar stărui pe lăngă Poartă să consimtă la cele patru punturi cerute de Divanurile Ad-hoc. Incuviinţa tot ce ziceam, dar venind la punctul de Principe Străin dintr'o familie Domnitoare in Europa, nu s'a putut oprì de-ami zice cu faţa animată:

— „De ce să vĕ duceţi să căutaţi Principe German sau Francez şi să nu luaţi din săngele vostru (del vostro sangue), de ce să nu căutaţi pintre descendenţi din legionarii Romani veniţi cu Traian? Tot se mai află ăncă, căutaţi-i şi găsiţi-i.

Douĕ zile după conversaţia mea cu lordul Redeliffe am fost chemat la Balta-Liman, Reşid-Paşa indată ce m'a vĕzut a venit cătră mine cu cuvintele:

— „Ai vĕzut pe lordul Redeliffe, ţi-a spus că avem trebuinţă de dumneata la Samos?

La respunsul meu că-mi vorbise şi că am refusat, imi zice:

— „Trebue să te duci, cel puţin pentru trei luni, pănă ce vom fi liberi să facem in Principate ceea ce dorim.

După aceste cuvinte am eşit zicĕndu-i că nu mĕ puteam insărcina cu lucruri pe care nu le inţeleg, şi că voiu aştepta in Constantinopole pănă ce voiu putè intra in ţara mea.

Căteva zile după aceea fiind poftit la masă la Galig Beg, Reşid-Paşa a venit de-a măncat cu noi, părea foarte grăbit, aştepta pe ambasadorii Franţiei şi Engliterei, trecĕnd in apartamentul seu imi zice să nu mĕ duc, fiindcă avea să-mi vorbească. Ferberea cea mare in palatul seu, ministrii ceilalţi ai Porţii veneau

se duceau şi ear se intorceau, nimeni nu intra in camera unde erau cei trei representanţi ai Puterilor aliate, decăt numai Mutul ministrului care din cănd in cănd venea de chema pe d. Brody, unul din ataşaţii Ambasadei engleze, pe care şeful seu ĕl adusese cu dĕnsul, nu ca să asiste la conferinţă, ci numai ca să inregistreze hotăririle ce se luau. Era pe tapet incheerea unui tratat, prin care Poarta consimţea la o-cuparea Imperiului Ottoman de trupele Franţiei şi Engliterei cu condiţiunea de-a părăsì teritorul turcesc indată după sfirşitul rĕsboiului. Graba de a se incheea un asemenea act era mare, fiindcă corăbiile stăteau la Galipoli incărcate cu oştire, fără a putè să le desbarce. Reşid-Paşa şi lordul Redeliffe erau in regulă, avĕnd fiecare actele de plenipotenţă de la suveranii lor respectivi; dar ambasadorul Franţiei, generalul Baraguayi d'Hillier, deşi era inştiinţat că plenipotenţa ĕi fusese espeduită prin Marsilia, dar vaporul avusese intărziere din causa vremii. Ceilalţi doi plenipotenţi primeau iscălitura ambasadorului Franţiei pe temeiul depeşei, dar generalul nu se indupleca, şi a trebuit multă vorbă pănă l'au decis să subscrie.

Se lumina de ziuă cănd Brody intra in salonul lui Galib Beg, cu portofoliul ambasadorului seu la supţioară, spunĕndu-ne că se terminase conferinţa şi totodată intra şi Mutul făcĕndu-mi semn să-l urmez. Mĕ credeam chemat ca să fiu trimis in Dobrogia, unde era hotărită trimiterea unei divisiuni franceze şi unde se afla de mai multe sĕptĕmăni amicul meu Dupreuil, mai tărziu nenorocitul conducĕtor al Cuirasirilor de eroică memorie, de la Reishoffen. Atăt Reşid, căt şi amĕndoi ambasadorii au insistat atăt de mult, făcĕndu-mi atătea şi atătea făgăducli pentru viitorul Romăniei, incăt nu ştiu cum s'a făcut, dar am eşit de-acolo angajat a mĕ duce pentru trei luni in Archipel.

Peste puţine zile mĕ imbărcam pe Tahiri-Bahri-Vaşel, comandat de comandorul Riala-Beg. Vĕntul fiind favorabil, in zori ancoram la Galipoli cu mare lină; a trebuit să remănem douĕzeci şi patru de ciasuri in mijlocul Dardanelelor, am petrecut ziua in cortul colonelului Danglar, unul din ofiţerii franceji instructori, cu care petrecusem ani mulţi la Constantinopole, şi care acum comanda acolo desbarcarea trupelor. Priveam in uimire colosalele vapoare Americane, care aduceau cai şi oameni cu miile deodată, şi primeau chirie căte o mie de lire pe zi; banii se vĕrsau nemilostiv cu chila, şi buzunarele speculanţilor se umpleau cu milioane. Am cunoscut ovrei desculţi, care astăzi sunt bancheri mari in Londra şi in Paris, şi care ne-au imprumutat şi pe noi cu milioane cu dobăndă mare şi cu comision bun, se inţelege. Un cunoscut al meu, un Englez de la Smyrna, Charton Witell a căştigat intr'un an un milion de lire, pe care cu incheerea păcii le-a perdut in căteva zile.

Patru zile după eşirea mea din Bosfor, un vĕnt violent cu viscol şi ninsoare, lua corabia căt era de mare şi o invĕrtea ca pe o pană. In zadar am căutat un adăpost la Aïvali, la Vurla, la Metilena şi la Smyrna: ne-a fost peste putinţă să intrăm in vre-un port, am trebuit să ţinem marea trei zile şi trei nopţi, invărtindu-ne de la Apus la Miază-zi şi de la Rĕsărit spre miază-zi (de la Nore la Suroa şi de la Suroa la Sure) cum zic marinarii. Atunci am putut vedea ce viaţă grea duc marinarii pe corăbiile cu pănze cănd e vremea

rea şi au vĕntul contrar, cănd pe tot minutul trebue *să virese bord,* mănuind pănzele cu frĕnghiile ude, reci, incărcate de apă ingheţată ca sticla, suind şi coborind pe scări de ghiaţă pănă la catartele şi la vergelele cele mai de sus, ca să stringă şi să desvălească vîntrelele pe tot minutul. Trosnetele şi jocurile corăbiei cu vremea cea rea, le atribueam presenţei unui biet Mitropolit, care fără ştirea mea dobăndise de la Căpitan-Paşa trecere pe acea corabie ca să-l ducă la Eparchie, care era chiar in Insula Samos. Şi ca să conjur paza rea, jeta tura, cum zice Italianul, aruncam in mare, din timp in timp, căte trei gologani, doi pentru Mitropolit şi unul pentru diaconul seu. Nimic mai supĕrător pe o corabie mare de rĕsboiu, pe vreme rea, ca urletul Gulelelor din fundul de cală, cănd se rostogolesc de la babord la tribord şi se intorc ear la babord, după cum corabia se pleacă pe o coastă sau pe alta.

Cănd am intrat in portul Vatty de Samos, insula era acoperită cu zăpadă, ceea ce nu se vĕzuse de nu se ţinea minte. Locuitorii oraşului erau toţi adunaţi pe cheiu. După ce s'a aruncat ancora şi s'au indeplinit formalităţile de admitere in liberă practică, am espeduit pe singurul meu tovarăş de călĕtorie, un servitor francez, un fost spahiu, care imi servea de camerier, de seis şi de bucătar, imi era dat de colonelul Magnan, nepotul mareşalului Magnan, ĕl avusese zece ani in serviciul seu in Africa şi in adevĕr că ar fi fost un om preţios, dacă nu era atăt de devotat rumului de Jamaica. L'am trimis cu o epistolă cătră guvernorul pe care veneam să-l inlocuesc. Şi indată a apărut o barcă mare venind cătră noi, era Caimacamul intovărăşit de patru senatori (Βουλευταί) şi de vre-o zece consuli şi vice-consuli setoşi de noutăţi politice. După ce am comunicat guvernorului misiunea cu care veneam, el mi-a declarat că respunderea sa incetănd, voeşte să remăe pe bordul vasului pe care ne aflam, dar observăndu-i că respunderea sa nu putea inceta decăt după ce-i voiu remite scrisorile, pe care nu i le voiu da decăt in localul guvernorului, l'am obligat să desbarce impreună cu mine. Indată ce am pus piciorul pe uscat, am fost inconjuraţi de mulţime; atunci zărind un preot bĕtrăn m'am dus drept cătră dĕnsul, salutăndu-l respectuos, şi i-am cerut să-mi arĕte unde era Mitropolia. Intr'o clipă biserica a fost plină şi preotul punĕndu-şi odăjdiile a citit rugăciunile de bunăvenire, ceea ce a fost de un bun efect, dovedind locuitorilor că eram un coreligionar.

Am remas de prănz la predecesorul meu, impreună cu cei patru senatori, şi am petrecut sara ascultănd povestiri de ţi se făcea pĕrul măciucă. Mesenii se intreceau, care mai de care, să-mi dea o idee mai plăcută despre caracterul dulce şi blănd al poporului ce veneam să administrez, cinstindu-l pe tot minutul cu epitetul de „popor lesne de condus“ (Εὐάγωγος λαὸς).

Unul din senatori, care şi el in tinereţe dusese o viaţă sdruncinată pe mare şi pe uscat, un fost căpitan de corabie (πλίαρχος) imbrăcat cu şalvari de pănză albastră, creţi şi largi de zece coţi, ciorapi lungi cafenii, pantofi şi mintean strimt pe trup, şi pe cap cu fes roş mare grecesc, pleoştit intr'o parte, cam in formă de bonet phrygian, om nalt chipeş, mai mult bĕtrăn decăt tĕnĕr şi inzestrat cu un talent de naraţiune foarte insemnat, mi-a povestit amarul sfirşit al unui biet fost guvernor, că-

tănd in tot timpul naraţiunii să citească in ochii mei impresiunea ce-mi producea.

Eată acea istorioară, minus talentul acelui ce mi-a povestit-o mie:

— „Stefanache Beg Vogoridi care fusese Principe de Samos inaintea lui Calimah, de la 1835 până la 1849, trimisese Caimacam al seu pe un biet Grec, pe care locuitorii, pe drept sau pe nedrept, ajunsese a nu-l vedea cu ochi buni, pentrucă era din partidul Muzur, şi eată cum s'au cortorosit de dĕnsul.

Într'o dimineaţă, nenorocitul Caimacam se deşteaptă in sunet de clopote de moarte. Intreabă cine a murit şi i se respunde că nu se ştie, dar aruncănd ochii pe fereastră vede alaiu mare, lume peste lume, popii oraşului toţi in odăjdii, cu cadelniţe şi cu făclii aprinse in mănă, ducĕnd cu căntări şi cu jale un sicriu frumos impodobit. Cortejul se opreşte la poarta lui şi căţiva zaplani de impuşcă 'n lună intră in odaea lui, ĕl trăntesc la pămĕnt, ĕl leagă fedeleş de măni şi de picioare, ĕl iau in spinare, ĕl aşază binişor in sicriu cu faţa in sus şi pornesc cu popi şi cu tot alaiul prin tĕrg, ĕl duc la biserică, unde i se citeşte toată slujba morţilor până la vecinica pomenire intovărăşită de lacrimile şi jaletele babelor, numai că in loc de a-l arunca in groapă, ĕl duc la malul mării unde aştepta un caic mare, gata a-l primì şi porneşte cu dĕnsul in alt oraş; acolo alţi preoţi imbrăcaţi, alt alaiu, altă popribanie, altă vecinică pomenire şi ear pornire pe mare cu altă asemenea cinste in alt oraş. După patru repeţite primblări, prin cele patru capitale ale judeţelor, i s'a deslegat mănile şi picioarele şi i s'a dat drumul pe uliţă, cinstindu-l toţi ca pe un şef al Guvernorului. Dar după trei luni nenorocitul murì nebun.

Un alt senator mi-a narat vitejiile (τὰ ἀνδραγαθήματα) pe mare şi pe uscat ale căpitanilor jandarmeriei şi ale şefilor mei de poliţie mai toţi foşti haiduci de mare şi de uscat (λιστοπιραται) căpitan Danu, căpitan Marupa, Moru, Hiotoglu Gheki şi alte celebrităţi de inspăimăntătoare memorie, care făceau să se cutremure Asia de la Smyrna până la Meka. Una din strategiile favorite ale acestor bravi, era să păndească la podul Caravanelor lăngă Smyrna şi indată ce se arăta la acea primblare o fată frumoasă sau un neguţitor bogat să-i prindă şi să fugă cu dĕnşii la munte, trimiţĕnd familiei rĕspuns să plătească o mie sau douĕ de lire. Preţul unui Englez sau al unei fete de negustor bogat se suea şi până la cinci mii de lire. Banii se plăteau mai totdeauna, căci de nu, moarte. Regula era ca pentru poliţie, vadea de trei luni. Dar dacă avea nenorocirea ca in loc de bani să se trimită jandarmi in goana lor, termenul esecutării era anticipat, prisonierul era legat de un copac şi impuşcat in presenţa jandarmeriei, care sau nu-i dibuea, sau ĕi perdea din ochi. O altă afacere bună, dar foarte periculoasă, dar şi mai bănoasă era de-a ataca Caravana de la Mecca şi a jăfuì Cămila, care ducea darurile Sultanului la mormĕntul Profetului.

Am avut prilejul a cunoaşte pe toate celebrităţile Listopirateriei Archipelului şi ai Asiei, intre care şi pe vestitul Catargiu Iani, căruia când i-a lipsit basa de operaţiuni ce avea in Insula Samos, a fost silit să se predea singur Paşei de la Smyrna. Ismail-Paşa ĕl avea de mare fală şi-l ţinea liber in conacul seu, ca un tropheu, cu un lanţ subţire de picior. El

mi-a făcut cinstea a-mi aduce nargheleaoa, când am trecut odată prin Smyrna; și m'am dus de-am făcut visită valiului acelui vilaiet. Dar cea mai mare admirațiune a tovarășilor mei de masă era pentru Hiotoglu, pentru care aveau cel mai mare respect și admirațiune.

Secretarul Guvernului era un Epirot afiliat la toate eteriile grecești, subsecretarul frate cu un consul general rusesc din vecinătate. In cine să mě incred?

Pe la miezul nopții am mers de-am petrecut mai intăi pe predecesorul meu până la barca care l'a dus pe corabia cu care venisem, și de acolo polițaiul m'a intovărășit până la casa ce-mi pregătise. Am stat toată noaptea de mě gândeam la povestirile ce auzisem, și-mi ziceam vorba Românului:

— „La rea moară am dejugat."

Casa in care m'am așezat cu servitorul meu Louis și cu un șef de jandarmi, cu bětrânul Carajani, da pe piață. Dimineața věd lume multă adunată in grupuri, dinaintea cafenelelor, discutând și gesticulând; o adevěrată ferbere; intreb pe polițaiu causa acelei agitațiuni și-mi spune că poporul (ὁ λαὸς) a vězut cu mare neplăcere reintoarcerea Mitropolitului și a diaconului seu, care erau din partidul Calcatzar Muzur, ceea ce nemulțămea partidul Carmaniol. Am convocat indată pe senatori, care esplicându-mi mecanismul acestor partide (Κόμματα) și convingěndu-mě că unele din griefurile, incontra acelui prelat, aveau cuvěntul lor de a fi, am ordonat să-i pregătească o corabie, ca să-l ducă impreună cu diaconul seu la Chios sau la Smyrna, unde le-o plăcea mai bine. Měsura aceasta a fost bună pentrucă pe de-o parte a potolit lumea și pe de alta a evitat Sfinției Sale neajunsurile ce puteau să i se intâmple. Pe sară, corabia care-i ducea iși intindea pânzele și ridica ancora. Věntul le era favorabil. Am avut in urmă o lungă corespondență cu Patriarchatul Ecumenic, până l'am induplecat a inlocuì pe acel Mitropolit. Dar deși am avut deplină satisfacțiune, insă n'a trecut mult și m'am convins că nu câștigasem nimic cu schimbul; căci succesorul Sfinției-tului venind și mai flămând, vindea și mai scump decât predecesorul seu liturghiile și parastasele; găzduirile sale prin sate și prin orașe devenise un imposit foarte impovărător pentru o populațiune săracă, incât am trebuit să iau și contra noului trimis aceleași měsuri de imbărcare, și aceasta cu deplina mulțămire a tot clerului de mir, a fraților și egumenilor de prin monăstiri și a poporului, care in tot timpul petrecerei mele la Samos a avut consolațiunile religiunii și indeplinirea datoriilor creștinești mai ușoare și cel puțin, tot atât de bine primite la cer, de unde li s'a trimis insănătoșirea viilor și a maslinilor, impreună cu incetarea Cholerei.

Prin luna lui Aprie 1854 mě așezasem in orașul Chora, pe o inălțime, aproape de portul Tigani Antica Samos. Din privor puteam vedea marea și insulile de la Palatia (vechea Milet) până la Scala-nova (antica Ephes), aveam in fața mea pe de-o parte zidurile Cyclopeene Pelasgice și dincolo pe partea Asiei-Minore maiestosul și gloriosul munte Mical (Samsun Dagh) și pe șesul mării, preserate o mulțime de insule mici. Am putut asista cu ocheanul la mai multe vitejii piraticești, fără a putè fi de nici un ajutor nenorociților care cădeau in mrejele acelor sělbatici. Indată ce o corabie apuca pe strimtoarea care despărțea Insula Samos de Coasta Asiei, năpădeau asupra-i

două bărci, una din sus şi alta din jos, care stau ascunse in increţiturile malurilor stincoase, sau cufundate in mare, o apucau la mijloc. Bărcile piraţilor erau mai toate bărci mari cu două pănze Latine, numite Perama, care cu vĕnt bun alunecă pe mare mai iute decăt ori ce altă corabie, ear pe vreme lină, fără vĕnt, pot cu opt lopeţi desfide ori ce vapor.

Am putut privì cum listopiratul Nicozara cu Simoria lui de zece inşi au prins o goeletă cu pavilion Turcesc, in dreptul insulei Gatos (Kedi adasi), şi după ce au legat pe oamenii equipajului de catarte şi au jăfuit-o, i-au spart fundul şi au cufundat-o cu oameni cu tot.

Altă-dată am vĕzut cănd, unul după altul, nouĕ listopiraţi, Simoria lui Moru, au sărit ca pisicile pe o barcă adăpostită la Iesonda, pe coasta Asiei, unde a fost odinioară vestitul templu Branchiţilor, consacrat Dydimilor Castor şi Poluse, şi cum infuriaţi că n'au găsit ceea ce sperau, au pus pe bieţii patru materozi cu ochii la fum de pucioasă. Barca aducea la Samos cenuşă vulcanică de la Nisiro şi de la Sautorina, pe care cultivatorii o intrebuinţa ca preservativ incontra boalei viilor (oidium). Pe sară, acei nenorociţi torturaţi au fost găsiţi de nişte pĕscari, care i-au adus la Samos. Unuia ĕi plesnise ochii şi celorlalţi nu li se putea cunoaşte unde le era gura şi unde le era nasul, obrazul lor era tot o rană.

O corabie englezască, incărcată cu provisiune pentru armată, fusese jăfuită in drept de Cavo-Doro şi abandonată in mare, după ce au măcelărit pe toţi oamenii equipajului, in numĕr de nouă. Nu avusese vreme să o cufunde, fiindcă se zărise in depărtare un vapor şi au fost grăbiţi să fugă. Acei piraţi erau toţi ascunşi in Samos şi numĕrul lor era mare.

Din deosebite părţi aveam ştire că se arĕtase spre Apus de Insulă nişte corăbii, venind despre Syra cu steaguri albe cu cruci albastre, ca cele din timpurile Revoluţiei Greceşti, că acele corăbii era o espediţiune comandată de bĕtrănul viteaz căpitan Stamati, Proscris stabilit in Grecia la Chalkida şi că venea cu scop de-a rescula pe locuitorii Insulei.

In imprejurările de atunci, pe cănd şefii piraţi veneau de petreceau Dumineca, ziua amiaza mare de găt cu căpitanii mei de jandarmi, chefuind prin cafenele, mĕ găndeam că o asemenea incercare nu putea să nu reuşască, şi mĕ aflam in cea mai mare nedumirire. Mĕ uitam in cer şi 'n pămĕnt, şi nu vedeam cum puteam conjura rĕul.

Intr'o dimineaţă imi iau, cum se zice, inima 'n dinţi, pun de-mi găteşte doi cai, iau cu mine pe-un căpitan de jandarmi, pe Caravasili, şi fără a spune nimenui nimic despre scopul escursiunii mele, pornesc spre portul cel mai spre apus al Insulei, unde dam cu socoteala că au să debarce acele corăbii. Pe la amiază căldura era de nesuferit şi mĕ opresc lăngă o făntănă la umbra unui platan. Invĕrteam o ţigaretă, cănd aud pe Caravasile că-mi zice:

— „Eu zeu mĕ mir de increderea ce ai in mine; ştii dumneata că aş putè să te omor aici in bună voe şi s'apuc drumul pe ici incolo, că ceata lui Catargi Iani e pe-aproape.

Eu ĕl intrerup zicĕndu-i:

— „Dar cu ce? cu pistoalele care le ai la brĕu? nu fac două parale Ia să vĕd dacă ştii să dai? uite colo o crăngă uscată.

Caravasile scoate măndru un pistol, ocheşte, pistolul ţăcăneşte, şi nu ia foc. Eu aveam sub jachetă un bun revolver Colter, ĕl scot, dau

şi nimeresc, şi indată slobod şi un al doile foc. Caravasile imi zice:

— „Ţi-e pistolul cu două ţevi.

Nu isprăvise vorba bine şi aude ş'o a treia ş'o a patra lovitură. N'am vĕzut in viaţa mea om mai in uimire, Caravasile remăsese inmărmurit. Esistenţa de asemenea arme nu ajunsese ăncă nici la cunoştinţa, nici la auzul locuitorilor din Samos.

Pe sară ajungĕnd la Calabactaş, ţelul călĕtoriei mele, aflu de la şeful Carantinei, că se arĕtase in mai multe rănduri corăbiile despre care era vorba, că le vĕzuse chiar el despre insula Nicaria, patria lui Tear sburătorul, dar că vĕntul le era contra şi de s'a ridica austrul, ar putè sosì a doua zi pe la amiazi. M'am dus de-am petrecut noaptea sus la oraşul Marathocambo, de unde puteam să observ mişcările acelei flotile. Tocmai a treia zi, am putut vedè două dintr'ĕnsele, eşind dintre insulile Furni şi pe la amiazi una din ele a tras la un mal de nisip, aproape de casa Carantinei, şi oamenii ce conţinea săreau pe uscat unul după altul, in numĕr de douĕzeci şi cinci, toţi cu fustanele, cu pistoale la brĕu şi cu căte un desag cu merinde la spinare. Toată populaţiunea de sus se coborise in port şi formau imprejurul meu un cerc in formă de potcoavă. O altă corabie mult mai mare, arunca ancora şi stringea pănzele. M'am adresat drept la acel care sărise cel intăi din barcă, voind să-i vorbesc, el mi-a respuns măreţ şi laconic.

— „Vorbeşte cu generalul (με τὸν στρατηγόν)“, arĕtăndu-mi in corabia cealaltă pe un tĕnĕr nalt şi frumos, care sta in picioare la pruă şi poruncea. Am aşteptat pănă ce a venit la mal intr'o mică barcă, m'am apropiat de dĕnsul cu „bine-ai venit căpitane“, i-am declinat numele şi calitatea mea, spunĕndu-i că eram venit intr'adins ca să-l intălnesc, cerĕndu-i să ne tragem la o parte ca să vorbim, pentrucă ne năpădise şi oamenii lui şi populaţia venită de sus din oraş.

In vorbirea mea i-am făcut o descriere sinceră şi adevĕrată a stării politice a lucrurilor, arĕtăndu-i rĕlele ce putea atrage asupra patriei sale, i-am adus aminte masacrele de la Chios din vremea cănd Samioti s'a dus de-au resculat insula incontra Turcilor, şi aceasta ăncă intr'un timp cănd Turcia era isolată, dar acum că are de aliate pe cele două mai mari puteri maritime din lume, i-am spus că in curănd trupe franceze aveau să desbarce la Pyreu şi să ocupe chiar Athena, de va fi trebuinţă, şi că un corp de başi-buzuci sta gata la Aidin să intre in Samos indată ce ar fi o rescoală. Am discutat cu dĕnsul toate imprejurările şi am avut norocul că cele ce i-am zis să-l impresioneze, l'am vĕzut mişcat; a scos un suspin şi s'a depărtat trist, zicĕndu-mi:

— „Dumneata crezi că pot face cum voiu!“

Indată s'a făcut cerc imprejur toţi oamenii care desbracase şi au ţinut un fel de sfat şi după o lungă discuţiune care a durat mai mult de o oră, am vĕḑut că vine către mine un bătrăn care m'a salutat măndru cu cuvintele — „să trăesci (νὰ ζισης)! Eu sunt Căpitanu Saltafero Samiot d'aici de sus din Marathocambo Proscris şi viu să-mi liberez ţara. Voiu independenţa patriei şi unirea cu Grecia (τήν ἀνεξαρτισιαν τῆς Πατριδος καί τὴν ἔνωσιν με την Ελλαδαν).“ Vorbea o grecească elegantă şi intona ca un orator. I-am lăudat sentimentele şi elocinţa, dar i-am zis că părerea mea ar fi să nu le cheltuească in zadar, ci să le păstreze impreună cu vitejia sa pentru timpuri mai favorabile, când

jărtfirea lor ar putea să aducă realisarea dorințelor sale.

M'a ascultat cu atențiune dar aceasta nu l'a oprit d'a mai spune că poate face și drege și că este angajat către acești voinici (με αυτά τὰ παλικάρια) arătându-mi oamenii care desbarcau mereu.

Tonul și atitudinea ce luase Saltafero cu mine nu mě făcea să aștept nimica bun de la mijlocirea lui. Și care nu'mi fu mirarea când după ce făcuse câțiva pași ducěndu-se către camarazii lui, de odată se intoarce către mine zicěndu-mi:

— „Bine dar cu băeții aceștia ce facem?“

Eu fără se perd vremea chem pe Caravasile și-i dau ordin să se ducă cu căpitanul Saltafero să cumpere ori câte capre și pâni va trebui pentru băeți; (διὰ τα παιδιὰ) și mě apropiei de těnĕrul șef pintre mulțime, ĕl iau de mână și dinaintea tutulor ĕl rog că de va vedea pe viteazul căpitan Stamati să-i presinte salutările mele, și să-i spue din parte-mi că atât el cât și ceilalți proscriși din Chalkida se pot intoarce nesupărați de nimeni la căminurile lor avěnd să se bucure de toate libertățile afară de aceea d'a mai fi spaima oamenilor cinstiți pe mare și pe uscat.

A doua zi flotila lui Saltafero rădica ancora și pornea spre apus de unde venise și eu intovărășit de șase jandarmi din Marathocambo și de căpitanul Themistocli Burneli porneam spre Chora acasă.

Era o lună ca ziuă. Ajunsesem deasupra monăstirei Stavros, când aud in urma mea o dătătură de pistol și pe Themistocli luându-se la injurături cu niște nevězuți dintre stâncile pe lângă care treceam. După mai multe legi cruci și răscruci intovărășite cu amerințări și laude; c'o să'și mănânce suflete inimi și mațe, intocmai cum făceau stremoșii lor, eroii din Omer inainte de a se lovi in spade și in sulițí, incep la pistoale, și după câte va descărcături aud un strigăt „με ἔφαγες σκυλί“ (m'ai mâncat câne). Vestitul pirat Bilibas care era ascuns acolo fusese rănit de moarte, tovarășii lui au fugit și l'au lasat, am luat pe rănit cu mine și l'am dus la Chora, unde am chemat indată pe doftor, dar până in ziuă a și espirat. Era tatuat pe spate mai jos de șale cu portretele de o parte al regelui Oton cu sabia scoasă și pe cealaltă al reginei cu inscripțiunea ὁ Οθων κὴ ἡ Αμάλια (Oton și Amelia).

Acum temerile din afară mai incetase. Saltafero se intorsese la casa lui la Marathocambo și se astâmpărase; dar in contra piraților nu avem nici o putere, căci indată ce-i strimtoram undeva in Insulă, ei aveau marea dinaintea lor unde nu aveam cu ce să'i urmăresc.

Nu știu de mě pândea sau nu, dar pe toate zilele venea falși amici cu poveți: că se nu mai trec prin cutare loc că mă așteaptă Iaurta, că să nu mě mai duc la vĕnătoare că mă pândea Buiuca etc. De și nu țineam samă de acele prietenești prevestiri și amorul propriu și demnitatea mea mě făcea să apuc tocmai spre locurile desemnate, dar mărturisesc că aseminea vorbe nu'mi făcea un efect plăcut așa că mě hotăresc a pune capăt acelor intrigi. Și intr'o zi când vine unul să'mi denunce confidențial, un complot in care viața mea era in joc, chem pe Procuror și'i ordon să'l inchidă până ce va dovedi arětările sale. De aici incolo am putut trăi liniștit despre asemenea temeri.

Intr'o sară târziu mi se anunță doi ofițeri francezi, veniți din portul Tigani, unde se vedea

fumul unui vapor mare, şi intră in casă doi tineri, unul era locotenentul de Vasel Bastard, adiutantul amiralului de Tinan, celalalt un dragoman Armean. Inţelegerea cu locotenentul Bastard a fost mai scurtă şi mai amicală, când ne-am convins că puteam vorbì fără intermediar. M'am dus chiar intr'acea sară de-am intălnit pe amiral, pe bordul seu. El mergea să ia comanda trupelor franceze, care desbarcau la Pyreu, ca să ocupe Grecia. I-am esplicat că fără un vapor, cu care să se poată urmărì piraţii pe mare, era peste putinţă a se pune capĕt rĕului. El mi-a făgăduit că indată ce va ajunge la Pyreu, va trimite la disposiţia mea un vapor pentru urmărirea spumegătorilor de mare. Puţine zile după aceea, mĕ intorceam cu o barcă mică de la oraşul Carlovas, unde fusesem pentru o cercetare, căpitanul bărcii mele deodată dă ordin cărmaciului să virese cătră un mic port, care se afla in apropierea noastră, vĕzuse fumul unui vapor; eu ĕi zic să ţie marea inainte, nu isprăvisem vorba şi auzim un tun, era avertismentul să stăm pe loc şi să arĕtăm pavilionul, am pus indată pănzele in pană, vaporul bătea bandiera Franceză la pruă şi la pupă, şi cu flamure de rĕsboiu la catart; un quart de oară ne ajungea şi se oprea in dreptul nostru, un aspirant de marină se coboară intr'o barcă şi vine să ne ceară hărtiile, acest oficer era tĕnărul Corea Souza astăzi consilier de ambasadă la Legaţiunea Braziliană din Londra cu care ne aducem adesea aminte de viaţa de la Samos. Vaporul era corveta cu elisă Chaptalu, cel mai iute mergător de atunci al marinei francese; comandantele era căpitanul de fregată Pouthier, un vechiu şi vestit lup de mare, care in tinereţa lui abia eşit din scoala de la Breste avusese nenorocirea să fie imbarcat pe Medusa şi să trăească cu carne de om şapte săptămăni pe dramaticul radou pe care marele pictor Iesico l'a presentat cu atăta măestrie in ingrozitorul tablou care se află in salonul cel mare patrat de la Louvre. Pouthier era unul din puţinii scapaţi dintr'acel vestit naufragiu. Locotenentele de Vaşel Laurent era secondul corvetei.

Ne-am imprietenit indată ce am ştiut cine suntem şi unii şi alţii; ne-am imprietenit in mijlocul mărei şi am petrecut şase luni impreună până ce Şaptalul dehulat de alergături a fost trimis mai intăi la Camieş şi de acolo la Bazinu de la Tulon in reparaţie. Căpitanului Pouthier inaintat la gradul de căpitan de Vasel, s'a dat altă comandă. Locotenentul Laurent un ambiţios care vre să ajungă amiral, a remas după cererea şi stăruinţa sa la bateriile de marină care băteau Malacof, Redanu şi Mamclon verde sub comanda amiralului Rigault de Genouille; impărţea la toate bateriile d'a rândul iarba şi projectilele trebuincioase şi trebuia să le inspecteze regulat de două ori pe zi, pe ploaie, pe ninsoare şi in noroiu pănă la genunchi de unde s'a intors comandant al Avisului averne staţionat la Constantinopol la dispoziţiunea ambasadorului, dar prăpădit de şale cum l'ai cunoscut. Ceilalţi ofiţeri ai Şaptalului Rocmor Hugo şi Corea Souza au fost imbarcaţi pe vaselele cele mari de rĕsboiu descarcate de tunuri, armés en plutte cum se zice, şi cărau in tot timpul rĕsboiului trupe proaspete din Francia şi lua de la Camieş şi de la Balaclava de ducea in Francia bolnavi şi răniţi.

Amiralul de Tinan mi-a mai trimis totodată o covertă Englezască cu abur waspu coman-

dată de Lordul Iohn Hay astăzi amiralul care comandă diviziunea navală din Mediterana in Egipet. Șaptalul a fost inlocuit succesiv cu Heronn, cu Prometheu și cu Narvalu mai tot timpul de 6 ani cât am stat la Samos.

De și Laurent a putut să-ți povestească viața noastră de la Samos, dar noi bătrânii trăim cu suvenirile și de multe ori aducerea aminte a zilelor grele pare că ne intinerește.

(Va urma).

I. Ghica.

HASSAN CĂLUGĂRUL.

Nu-i plăcea lui Hassan Coranul, nu-i plăcea și pace. Strigătul plăngĕtor al muezzinului, care striga din vĕrful minaretului pe credincioși la rugăciune, ĕl adormea, și deasa rugăciune ce trebuea s'o facă fiecare in genunchi, ĕl necăjea cu desăvirșire. Nu-i vorbă, o samă de poronci ĕi plăceau și lui. Se impăca de pildă foarte bine cu un numĕr mai mărișor de neveste ochișele, și-i plăcea și un pilaf bun și grăsuț. Dar tocmai la pilaf se supĕra el mai mult, pentrucă, dĕ, ce-ți ajută cel mai bun și mai gustos pilaf, dacă n'ai voe să-l stropești cu puțin vin; nu mult, dar tot, știi, măcar să-și poată omul uda bine măselele; și tocmai aice afurisitul de Coran scria mai lămurit decât iți era voea. Nu putea el măcar aice să scrie mai in cimilituri, să fie mai in doi peri, știi așa, să ghicești, dar să nu știi. Aș! ți-ai găsit! Nu-i plăcea deci lui Hassan Coranul, nu-i plăcea și pace.

Ca negustor bătuse el multe drumuri, și umblase multe țeri, și ca om cu minte ochise ici și ochise colo, și nu-i vorbă, vĕzuse multe ca omul drumeț. Fusese și in Moldova cu metanii de chihlimbar și cu trandafiri din Iericho, și cu multe alte lucruri trebuincioase și folositoare, și cunoștea prin urmare toate stările, dar mai cu samă pe călugări, căci mulți sfinți părinți egumeni se jucau, spre lauda lui Dumnezeu, cu metaniile cumpĕrate de la Hassan.

Și nu știu cum se făcù, că-i plăcea lui Hassan viața călugărească, mai cu samă de când un părinte egumen ĕl dusese intr'o pivniță din monăstire, ca să-i dea adalmașul obicinuit pentru metaniile cumpĕrate. Era și pivniță aceea nu șagă; sta buțile cu vin ca oamenii la prasnic, lipite una de alta, și unde te 'ntorceai tot de bute dai; era vezi cum se cuvine să fie o pivniță drept-credincioasă de călugări iubitori de Dumnezeu și de duhul sfânt.

Se puse deci egumenul și Hassan pe gustate, de-ți era mai mare dragul să-i vezi, incât nu remăsese bute necercată și vin negustat; petrecea bine părintele egumen cu Hassan, pentrucă Hassan era om umblat prin lume, trecut prin sită și prin ciur, și știa multe și născocea încă și mai multe povești și șiretenii, incât uitase părintele egumen de liturghie și de vecernie, și lucru ne mai pomenit — chiar de

masă. E! ce vorbă! doar mai venea zi de liturghie, şi masa n'o lua Han-Tatar. Dar era lucru pocit, căci cu cât se incălzea şi se destoia inima, cu atâta se ingăima limba.

— „Nu-i lucru firesc, zise atuncea Hassan ameţit.

— Ba-i firesc şi neamestecat, zise părintele egumen, l'am primit doar cu limbă de moarte de la naintaşul meu, Dumnezeu să-l erte!

— „Ce-ai primit? ameţală?

— Ba vinul.

— „Dumnezeu să-l erte!“

— Ce să erte Dumnezeu? vinul?

— „Ba pe naintaşul Dumitale, că bun credincios a fost.

— Hassanaş dragă, vĕd că nu ne prea inţelegem amĕndoi, şi ca să ne lămurim, am să te duc la un puiu de vin, să-ţi lingi buzele, şi să-ţi alungi copiii, şi să-l bei.

Astfel zicĕnd, părintele egumen trase pe Hassanaş după sine, şi cu bine cu rĕu ajunse la o bute tocmai in fundul pivniţei.

— Bea din vinul acesta, Hassanaş dragă, ş'apoi vorbeşte. Crişu el! E tocmai de pe vremea lui Stefan-Vodă.

— „Aferim! zise Hassan golind păharul, halal de Stefan, cum i-ai zis, că cinstit negustor a mai fost!

— Bre! d'apoi n'a fost negustor, ci Vodă!

— „Vodă? apoi bine Vodă, să trăească şi să mai vĕndă!

— D'apoi au murit de sute de ani!

— „Au murit? Ce păcat, ce păcat!

— Bea Hassan, şi zi vecinica lui pomenire!

— „Vecinica lui pomenire! ingăimâ Hassan.

Şi amĕndoi adormirĕ.

Ĕi plăcea deci lui Hassan viaţa călugărească.

Mai umblase el ce umblase şi mai cutrierase multă lume, dar vinul negustorului Stefan nu-i eşea din minte. Şi numai ce vezi că intr'o bună ziulică se hotăreşte să se facă călugăr. Luâ deci gălbĕnaşii câţi ĕi avea, şi-i impărţì drept in douĕ; o parte din ei o dete nevestelor sale, ear pe ceilalţi ĕi legâ bine in cialmaoa sa.

— „Bani albi pentru zile negre, zise el, punĕnd cialmaoa cu bani cu tot in cap, şi luăndu-şi zioa bună de la ai sei, luâ drumul spre monăstirea părintelui egumen, cel cu pivniţa drept-credincioasă.

— „Doresc să mĕ călugăresc, zise el, infăţoşăndu-se inaintea egumenului.

— Cum? ţi s'a urit lumea? intrebâ egumenul uimit.

— „Lumea ca lumea, dar nu-mi place Coranul şi pace.

Chibzuind părintele egumen in găndul seu ce faptă frumoasă şi vrednică de toată lauda este, când scapi un suflet din ghiarĕle necuratului, şi ce laudă o să capete el pentru aceasta de la proistosul seu, ĕl primì bucuros şi rănduì să-l imbrace in rasă şi comănac, şi să-i dea şi o chilie. Hassan, când ajunse in chilia sa, luâ cu multă socoteală cialmaoa din cap şi o puse inaintea icoanei Maicei Domnului, la care vedea că se inchină cu multă evlavie călugării ce-l adusese in chilie, şi apoi şoptì cu multă dragoste, netezind cialmaoa:

— „Prietenă bună pentru zile rele!

Călugării se 'nţelege că credeau că Hassan vorbeşte cu Maica Domnului, şi că-i afioriseşte in sărăcia sa ceea ce avea şi el, măcar cial-

maoa, şi se minunarĕ de grabnica sa pocăire. Imbrăcat gata ĕl duserĕ apoi la egumen.

— Hassane! zise egumenul, te vom numì deacum Haralampi. Caută deci şi te indeletniceşte in pravilele călugăreşti, şi vei fi in veci fericit.

— „Aferim! găndea Hassan, dacă zice părintele egumen, că voiu fi vecinic fericit, apoi ştiu că din pivniţă nu mai eşim!

El aştepta acuma, poate i-a face egumenul vre-un semn tainic spre pivniţă, dar se inşelâ, căci egumenul intrâ in altă odae, lăsăndu-l cu ceilalţi călugări.

— „Hm! samĕnă că astăzi nu-i in duşi buni părintele egumen, sau poate se sfieşte de ceilalţi călugări. Asta-i! Dar ce nu-i azi, va fi măne! găndea el in sine.

— Frate Haralampi, zise călugării, vină acum la masă. Măne incepe postul mare, şi astăzi e lăsatul fruptului!

— „Bucuros! zise Hassan, care inţelese din toate numai cuvĕntul masă, şi luăndu-se după dĕnşii, se impiedecâ de mai multe ori in rasa cea lungă, pănă ce ajunse in sofragerie. Nu-i vorbă, masa era masă, bine gătită, aşa precum se cuvine să fie in ziua de lăsatul fruptului, şi inaintea fiecărui călugăr sta căte o garafă de vin. Ĕi plăcea lui Hassan măncarea, mai cu samă fiindcă era obosit de drum, dar când gustâ vinul, cărnì din nas.

— „Las că-i puţin, dar apoi e al dracului de acru; nici vorbă, nici n'a trecut măcar pe lăngă butea lui Stefan“, găndea Hassan in sine, apoi indreptăndu-se cătră vecinul seu ĕl intrebâ: „Părintele egumen nu şede cu noi la masă?

— Mănăncă totdeauna singur, respunse călugărul.

Hassan era pe gănduri. Dar insfirşit chitea el, că este mai bine aşa.

— „Măne când ne vom coborì in pivniţă, nu vor şti toţi ce facem

Bĕù deci vinul pănă la cea de pe urmă picătură, tot cu găndul la buţile cele pline, şi apoi se sculâ impreună cu ceilalţi călugări şi se duse in chilia sa. Patul era cam vĕrtos, dar Hassan era obosit de drum şi adormì curĕnd, visănd neintrerupt de fericirea vecinică ce i-o juruise egumenul.

Abia trecuse miezul nopţii, şi deodată auzì Hassan un pocnet grozav la uşa sa. Sărì fript din pat.

— Vremea sculării, ciasul rugăciunii a sosit! strigâ trezitorul.

— „Ce buigueşti bre! tfiu! ce sparii oamenii? zise Hassan ăncă ameţit de somn.

— Vremea sculării, ciasul rugăciunii a sosit! strigâ deşteptătorul, bontănind mai tare la uşă. Imbracă-te frate Haralampi, căci incepe polunoşniţa, şi apoi vine utrenia, şi apoi liturghia; imbracă-te, că toţi fraţii călugări sunt in biserică şi te aşteaptă!

— „Fraţii călugări! Da să fie ai dracului toţi fraţii mei călugări! Auzi vorbă, să mĕ trezească din somn, inainte de căntarea cucoşului. Dar mai ştii! Poate vor numai să cerce de sunt vrednic de călugărie. Vom vedè, ce-o fi şi asta. Nu te da frate Hassane!

Astfel borborosind se imbrăcâ Hassan şi se duse la biserică. Intrănd, vĕzù acolo numai nişte umbre, mişcăndu-se in dreapta şi'n stinga; căteva lumini ardeau numai la amĕndouĕ stranele, la policandru şi inaintea altarului. Un intuneric tainic domnea deci pretutindenea. Numai cu greu putù Hassan, insfirşit, cunoaşte că se află in mijlocul călugărilor, care cu

hainele lor negre sămĕnau cu nişte duhuri din altă lume.

— „Cu bună samă vor să mĕ ispitească, dar şi-au găsit omul, găndì Hassan.

Călugării ĕl luarĕ in mijloc şi acuma incepurĕ cu căntările, cu rugăciunile şi cu metaniile, care nu mai aveau sfirşit. Era doar intăia zi din postul mare. Hassan se opintea căt putea. Ghiontit fiind din dreapta şi din stinga, ţinea şi el hangul, şi bătea la metanii de-ţi era mai mare mila. Se făcuse ziua mare, şi călugării nu mai incetau. Bietul Hassan işi freca şelele.

— „Dar bine, ăncă mult o să ţie? intrebâ Hassan.

— Curĕnd sfirşim utrenia şi apoi incepem liturghia, şi de-acolo suntem gata, ĕi respunse unul dintre călugări.

Căt pe ce era Hassan să trăntească o sudalmă de cele tătăreşti, dar o inghiţì in sine, chibzuind că numai vecinicia nu are sfirşit, şi că va scăpa şi el de această belea. Se opintì deci mai departe, ţinù hangul, bătù metanii ca şi ceilalţi călugări, dar in inima sa blăstema atăt de grozav, că s'ar fi cutremurat biserica de le-ar fi rĕspicat blăstemele. Insfirşit sosì şi ciasul scăpării. Era aproape de amiază. Toţi eşirĕ din biserică şi se duserĕ la masă.

— „Am să-mi resbun măcar la masă, găndì Hassan, intrănd oţerit in sofragerie.

Dar care fù mirarea lui, cănd nu vĕzù pe masă altă nimică decăt bob, fasole şi curechiu murat. Chiar şi vinul cel acru lipsea.

— „Altă ispită, cugeta Hassan, dar helbet voiu scăpa eu şi de aceasta!

Se puse deci la masă, şi fiind obosit de atăta căntare şi poticneală, măncâ in parte cu ceilalţi. Indată după ce se sculară de la masă, Hassan se inchise in chilie.

— „Voiu trage un somnişor de cele domneşti, şoptì el intinzĕndu-se pe pat.

Dar nu e cum vra omul, ci cum dă Domnul. Abia incepuse Hassan a clipocì, şi eată că bontăneşte earăş la uşa sa.

Hassan rĕsare din pat.

— Oara rugăciunii, ciasul vecerniei au sosit! strigâ călugărul la uşă.

— „Da să fii tu mai bine de mii de ori al dracului, decăt să-mi curm eù somnul, zise Hassan.

Călugărul mai bontănì de căteva ori la uşă şi apoi merse mai departe bătĕnd in alte uşi. Pe Hassan incepù earăş să-l fure somnul. Dar degeaba, nu era nimeni in stare să doarmă. Incepurĕ toate clopotele a suna, dar apoi toaca? Mort să fi fost şi te-ai fi trezit.

Un blăstem fioros eşì din gura lui Hassan, dar se sculâ, căci nu avea ce face şi se duse earăş la biserică. Căntările, rugăciunile şi metanele incepurĕ din nou, ear Hassan se ţinea mereu şi nu da indărăpt.

— „Mări s'o sfirşì odată, găndea el in sine.

Şi se sfirşirĕ in adevĕr, şi toţi călugării se impră̆ştiarĕ pe la chiliile lor; dar sosind sara, se intălnirĕ earăş la masă.

— „Earăş bob, earăş fasole şi curechiu murat!“ bodogănì Hassan, dar neavĕnd ce face, făcù haz de nevoe şi măncâ cu ceilalţi.

— „Mĕ rog frate călugăre, părintele egumen nu vine la masă? intrebâ el earăş pe vecinul seu.

— Nu vine niciodată, frate Haralampi. Petrece singur in post şi rugăciune!

— „Să-i fie de bine“, zise Hassan, dar in lăuntrul seu era grozav de nedumerit. Cănd

se sculară cu toţii, el se incuiâ in chilie, şi sărutănd cialmaoa zise: „Samĕnă că vin zile negre!“ apoi adormì obosit, cugetănd că in sfirşit a scăpat de atăta ispită.

Dar care fù mănia lui, cănd a doua zi incepù aceeaşi nevoe. Earăş rugăciuni, earăş căntări şi metanii, şi la masă earăş aceleaşi bucate. Şi a treia zi tot aşa, şi a patra zi earăş, şi tot aşa mai departe.

— „Olio! că bine m'a mai botezat egumenul, zise Hassan necăjit; Haram-lampi! Aşa zeu, haram de mine. Călugărie mi-a trebuit, călugărie am!

Nu sfirşise, şi earăş bontănì ca totdeauna la uşă. Oftănd se sculâ Hassan şi se duse la biserică. Astăzi venise mai devreme şi aflase in biserică numai pe un călugăr la strană.

— „Mĕ rog frate Paisie, să nu-ţi fie cu bănat, nu mi-ai putè spune, cine porunceşte să trăim noi atăta vreme aşa de bine?

— Cartea asta! respunse călugărul Paisie.

— „Cartea asta? Hm! Şi cum se chiamă dumneaei, dacă-i voe să intreb?

— Triodul!

— „Triodul? ce inţeleaptă carte! zise Hassan, uităndu-se chioriş la dĕnsa şi privind-o cu luare aminte.

După sfirşirea rugăciunii toţi călugării eşirĕ din biserică, numai Hassan remase. El işi făcea treabă ba la o icoană, ba la altar, ba la una ba la alta, şi cănd vĕzù că nu mai era nimeni in biserică, numai ce vezi că pune măna pe Triod şi-l bagă sub rasă, eşind cu paşi mari din biserică. Afară se uitâ el in dreapta şi 'n stinga, şi nevĕzĕnd pe nimene, o tiulì răpede spre cămara economului. Cămara era deschisă, conomul in sofragerie. Hassan nu căutâ mult. Un miros pătrunzĕtor ĕl indreptâ spre un poloboc cu curechiu murat.

— „A! fire-ai al dracului să fii, şi secaţi-ar isvorul! Am dat insfirşit de tine, zise el oţerit, şi apucănd cu o groaznică mănie Triodul de sub rasă, ĕl trăntì cu atăta urgie in curechiu, de sărì moarea pănă in tavan.

— „Na! sfinte Trioade, satură-te şi tu de atăta curechiu murat. Curechiu porunceşti, curechiu mănăncă, să-ţi easă şi ţie ochii din cap, cum mi-au eşit şi mie!

Astfel zicĕnd, mai trăntì căteva căpăţini de curechiu peste bietul Triod, şi-l inecâ cu totul in moare şi in curechiu. Hassan eşì uşurat şi se duse in chilie.

Cănd sosì vremea vecerniei, Hassan era cel d'intăi in biserică. Dar cănd sosirĕ călugării, ce să vezi—Triodul nicăiri. Ce să facă acuma călugării, căci fără Triod, care cuprindea toate pravilele postului, nu plătea nici unul un ban roş. Să fi vĕzut acuma alergătură. Bieţii călugări, tănd incoace, tănd incolo, dar Triodul tufă. Mai căutarĕ ei ce mai căutarĕ, mai făcurĕ rugăciuni, dar neştiind cum să se roage mai departe, eşirĕ din biserică, sfătuindu-se să nu mai oblicească părintele egumen de paguba ce o au.

— „Aferim! v'am venit de hac, zise Hassan plin de bucurie in găndul seu, ia să vĕ vĕd acum fără de afurisitul cel de Triod, tot cu metanii, tot cu curechiu me'ţi hrănì? Halal de tine Hassane! şi păcat că te poreclirĕ Haram-lampi, căci imi potcovişi bine boaitele!

A doua zi des de dimineaţă, earăş erau toţi călugării adunaţi in biserică, dar ca nişte oi rătăcite se uitau unii la alţii, căci Triodul, legea tuturor rănduelelor, pravila intregului post, tot nu era. Din Doamne milueşte, Ţie

Doamne şi Amin nu mai eşeau bieţii călugări, ear Hassan mai smerit decât toţi, bătea mereu la metanii, ca să nu se vază făţarnica sa faţă, şi risul seu de bucurie.

Deodată se făcù o nelinişte mare intre dênşii. Toţi alergarĕ spre uşă. Ce era oare? Economul voind să gătească pe astăzi masa cu obicinuitul curechiu, găsise Triodul inotând in moare, şi-l aduse plin de bucurie, murat cum era, in biserică. Nu căutarĕ călugării că cartea era udă ŭduţă, nu căutarĕ că curg şiroae de moare din ea, ci o apucarĕ pe sus, şi plini de bucurie incepurĕ earăş obicinuitele sfinte rugăciuni.

Să-l fi vĕzut acuma pe Hassan! Sta bietul incremenit locului, holbându-se când la Triod, când la moarea ce curgea din el, când la feţele voioase ale călugărilor, şi numai ce vezi că se strecură din biserică, păşind cu paşi mari spre chilia sa, şi incuindu-se in lăuntru. Acolo incepù să se primble turburat prin odae, tot borborosind şi scărmănându-se in cap. Deodată dă cu ochii de icoana Mântuitorului şi se opreşte. Se uită lung timp chioriş la Isus, şi apoi incepe a-l probozì:

— „Da bine sfinte Isuse! ştii că mai mult haz are profetul Mohamed cu Coranul, decât tu cu Triodul! Zeu mai! Bine, sĕ poate să laşi tŭ să mĕ chinuească fraţii mei călugări, lua-i-ar dracul, mai rĕu decât pe un sacagiu, şi să mĕ lase să pier de foame in cinstea şi lauda Ta? Aferim! Ş'apoi făţarnicul de egumen, sta-i-ar in barbă, să nu-şi arĕte nici vĕrful nasului intre noi, să vadă măcar cum ne canonisim! A! Sfinte Isuse, nu merge aşa cu una cu două. Crezi Tu că eu nu ştiu cum se indoapă egumenul cu plăcinte calde şi se adapă cu vinul din butea cea cu pricină! Hei! că nu-i aice, să-i spue Hassan verde 'n ochi, ce are pe inimă; par'că mi-aş mai rĕcorì inima!

Dar icoana Mântuitorului era mută, şi chipul sfântului martir, avea o infăţoşare atât de jalnică şi dureroasă cu cununa de spini pe cap şi cu ochii sei mari şi rugători, indreptaţi spre ceriu, incât i se făcù şi lui Hassan milă.

— „Eartă sfinte Isuse vorbele mele! Vĕd că suferi mai mult decât mine; uitasem că eşti de mai lungă vreme in monăstire pe măna călugărilor; inţeleg deci chinul tĕu, şi vărcele negre pe sub ochii tĕi, din pricina atâtor polunoşniţe, utrenii şi liturghii nedormite. Dar mi-i ciudă pe boaita cea de egumen!

Hassan se primbla earăş neliniştit prin odae. Postul, rugăciunile şi necontenita veghiare, ĕl oţerise de tot. Foamea ĕl curma la inimă, dar n'o putea alina, căci bucatele de până acuma i se urise de tot, şi-l lăncezise cu desăvirşire.

Primblându-se el astfel necăjit, aude deodată un cucoş cântând inaintea uşei sale. Atuncea un gând năprasnic trecù prin mintea sa, şi o lumină cerească par' că lumina creerii sei.

— „O Sfinte Isuse! vĕd că ne inţelegem! Mulţămescu-ţi Ţie Doamne, că-mi arĕţi calea mântuirii, zise el uitându-se duios la icoana Mântuitorului, apoi se răpezì ca un zăvod afară.

Peste puţin, intră earăş in odae, şi scoase un coşcogea cucoş monăstiresc de sub rasă. Intr'o clipă ĕi sucì gâtul, ĕl cenătuì, şi aţiţând focul din vatră, ĕl puse intr'o oală să fiarbă.

Acuma se linişti cu incetul, se lungì pe

pat, şi uitându-se cu bucurie la oala de pe vatră, clipea din când in când cu mulţămire la icoana Mântuitorului, şi-şi netezea barba, desfătându-se inainte cu gândul la mâncarea mult dorită. Apa incepuse a clocotì pe foc, şi un miros plăcut se respândea prin odae. Hassan inchise ochii. Boarea lină ce venea de la vatră ĕi desmierda mirosul, şi un somn dulce ĕl furase. El avea un gingaş vis despre un cucoş măestru, care se prefăcù intr'o zamă direasă şi plină de miresme plăcute, care-i desmierda gustul, ĕi alinta gura şi-i intărea inima.

— Ciasul vecerniei au sosit! strigă păzitorul, pocnind din toată puterea lui la uşă.

— „Piei drace! zise Hassan tresărind.

Intăia lui grijă era cucoşul de pe foc, dar vĕzĕndu-l intreg şi neatins, se molcomì şi nu respunse nimic.

— Ciasul rugăciunii au sosit! mai strigâ odată trezitorul, la rugăciune frate Haralampi!

Nici un rĕspuns, ci numai un adânc şi dureros oftat.

— Ce este frate Haralampi? intrebâ călugărul de-afară.

— „Bolnav! respunse Hassan, văerându-se.

— Deschide uşa!

— „Nu pot! oftâ earăş Hassan.

Se strinsese la uşă mai mulţi călugări, ce voeau să meargă la vecernie. Vestea despre boala lui Hassan se respândì curĕnd in toată monăstirea. Toţi călugării alergarĕ să vadă ce este. In scurt sosì şi egumenul.

— Deschide uşa, frate Haralampi, să vedem ce-ţi este, zise egumenul.

— „Ştie Sfântul Isus că nu pot, oftâ earăş Hassan.

Atuncea sparserĕ călugării uşa, şi intrarĕ inlăuntru cu egumenul in frunte.

— Ce este Haralampi? intrebâ egumenul.

— „Bolnav! respunse acesta mai mort, uitându-se cu coada ochiului la cucoş.

Părintele egumen urmărind ca om priceput privirea plină de prepus a lui Haralampi, stătù cu gura căscată şi incremenit locului, vĕzĕnd cucoşul monăstiresc, un odor de cucoş, bine rumenit in oala lui Hassan.

— Hulă nevĕzută şi neauzită! isbucnì din gura sa. Da bine ce te-ai apucat să faci ereticule şi păngăritule?

— „Ce să fac părinte egumene, sunt rĕu bolnav, şi tocmai visam de butea lui Stefan!

Părintele egumen se făcù roş ca jaraticul in faţă, dar uitându-se imprejur, şi vĕzĕnd că nu inţelege nime pilda lui Hassan, se intoarse cu mai mare urgie spre dĕnsul.

— Slugă netrebnică şi păcătoasă, da in oala de pe foc ce fierbe?

— „Ce să fiarbă? ia niştc scrijele de curechiu, părinte egumene.

— Of! mare-ţi este indurarea ta Doamne! dar nu fierbe acolo cucoşul monăstiresc, bunătate de cucoş, ingrijitorul atâtor găini, care au remas acuma de isbelişte?!

— „Ba-i curechiu, părinte egumene! respunse Hassan văerându-se

— Of! ceriule, şi nu trimiţi fulgerele tale asupra acestui nevrednic! Da bine crezi tu că suntem chiori şi orbi? Cum poţi spune că-i curechiu, dacă-i nefericitul de cucoş?

— „D'apoi dac' ai putut dumneata părinte egumene să mĕ prefaci din Hassan in Haram, de ce să nu pot eu boteza cucoşul in curechiu, păcatele mele?

— Hulă! intreită hulă! la sobor sfinţi părinţi! căci mare este păcatul lui, şi grea trebue să-i fie pedeapsa!

Astfel zise părintele egumen şi se depărtâ răpede din chilie, ear ceilalţi călugări ĕl urmarĕ unul căte unul, aruncănd cănd o privire spăimĕntătoare asupra lui Hassan, cănd o privire duioasă şi plină de dragoste asupra cucoşului din oală.

— „Mi se pare că am codălghit-o! zise Hassan, după ce se depărtarĕ călugării.

Apoi se ridicâ din pat şi se uitâ duios la cucoş, zicĕnd:

— „Dragul meu cucoş, vezi că nu primesc botezul meu, şi vor să mĕ pedepsească pentru tine; numai nu ştiu din pricina că *era* să mĕ păngăresc, sau din pricina că am vĕduvit atătea găini? Se vede că nu mi-o fost scris să am parte de tine, căci nu eşti măcar fiert gata, să mĕ pot bucura de bunătatea ta. Şi precum se vede au ajuns cuţitul la os; dar mĕ rog, cu foamea şi cu pedeapsa nu merge, e prea galantom părintele egumen. M'am săturat de călugărie ca de hrean. Remăi sănătos Sfinte Isuse şi tu Maica Dumisale, şi mă ertaţi că mĕ las de tovărăşia Voastră; se vede că nu i-a fost dat lui Hassan, să trăească ca Haram-lampi!

Astfel zicĕnd, Hassan desbrăcâ hainele călugăreşti şi le intinse frumos pe pat, apoi puse comănacul pe perină şi se imbrăcâ in straele cu care venise. Pe urmă luâ cialmaoa de lăngă icoana Maicei Domnului, şi sărutănd-o cu mult dor, zise:

— „V'a venit vremea, dragii mei gălbĕnaşi, căci zile mai negre nu s'au mai pomenit. O dragul meu Coran, te voiu fereca cu aur, cănd voiu ajunge acasă!

Şi pe cănd toţi călugării erau adunaţi in sobor, Hassan se strecurâ pe poarta monăstirii, nevĕzut şi nebăgat in samă de nimene. Dar făţărnicia egumenului nu-i eşea din minte. Se mai intoarse deci căţiva paşi până la odăiţa portarului şi bătĕnd in uşă, strigâ:

— „Frate portar! Călugărul Haramlampi are un odor de cucoş in chilia sa şi voeşte să-l facă poclon părintelui egumen. Nu uita, de i-l du! Apoi eşi răpede din monăstire.

Hassan căuta acum să se apropie căt de curĕnd de vre-un oraş, ca să se mai intărească după atăta chin şi suferinţă. Cu capul plecat, cu ochii paingeniţi, cu stomachul gol, mergea bietul Hassan, mai mult umbră decăt om.

— Ho ţară! strigâ deodată un ţĕran, care tărăia un căne după sine şi se lovise pe o cărare ăngustă de Hassan.

— „Ce este? zise Hassan spăimĕntat, trezindu-se din buimăceala sa.

— Da ce să fie? era să ne turtim nasurile, dacă nu m'aş fi tras inapoi. Ce eşti aşa pe gănduri, par'că cauţi ziua de eri?

— „Mult de vorbit şi puţin de spus, respunse Hassan, dar dumneata de unde şi pănă unde?

— Ia mĕ duc şi eu cu păhaea asta de căne, s'o prăpădesc undeva, căci nu mai este nici de-o treabă şi nu mai pot face cu ea nimică!

Hassan se uita cu jale la căne şi apoi la ţĕran, şi zise:

— „Dacă vrei numai decăt să-i faci capĕtul, apoi ascultă de mine — du-l la monăstire!

Şi-şi urmâ incet drumul inainte.

T. V. Stefanelli.

POESII.

DORMI IN PACE...

Dormi iubito, dormi in pace. N'am venit să-ţi turbur somnul,
Nici să plăng... La ce-am mai plănge pe-adormiţii intru Domnul!
Am venit să cuget. — Uite, — nicăiri nu pot mai bine
Găndurile să-mi desfăşur, şi să stau la sfat cu mine
In mai bun răgaz. — Aice simt că's mult mai inţelept,
Ş'ale lumii toate, par'că, le vĕd limpede şi drept.
Căt de clare mi se 'nşiră toate din trecut, in minte,
Când de-a crucii muche rĕce imi lipesc tĕmpla ferbinte!
. . . .
E uscat' acuma ţĕrna ce te copere, — şi mie
Par'că tot nu-mi vine-a crede că eşti dusă pe vecie.
Uneori te ţin departe şi mĕ 'ntreb de ce nu-mi scrii...
Dornic căutănd in cale-ţi — par'că tot aştept să-mi vii. —
O, căt de pustie-i lumea şi viaţa fără tine! —
Căte-odată, stănd aicea, la mormĕntul tĕu, ĕmi vine
Ca o furie nebună. — Ş'aş voi atunci, aproape,
Faţă 'n faţ' acolea, lăngă peatra astei triste groape,
Să-mi descind' acela, care, cu puternica lui dreaptă,
Lumile le cărmueşte şi 'n vĕsduh astrii indreaptă, —
Şi eu, — vermele din tină,
Să-i cer astfel socoteală — lui, — isvorul de lumină:
Doamne, dacă nu se mişcă nici un paiu de pe pămĕnt,
Fără ştirea şi voinţa ta, şi dac' al tĕu cuvĕnt
Este singura poruncă cărei toate se supun; —
Dacă tu eşti drept, puternic şi nemărginit de bun, —
Spune, — pentru ce adese lovitura ta-i nedreaptă?
Pentru ce ne surpi credinţa'n judecata ta'nţeleaptă?
De ce — fulger — cazi pe-un templu, spinteci bolta ta sfinţită,
Şi in ţănduri crăpi icoana, Maicii Domnului, trăsnită?
De ce-aşterni omĕtul ernii peste floarea lui April,
Ş'un linţoliu pe obrazul visătorului copil? —
Pentru ce iei două inimi, căror tată zici că eşti,
Şi topindu-le in focul tinereţei, le urseşti
Dor cu dor să-şi impletească, prinse 'n dragoste nebună,
Şi când se iubesc mai dulce şi-şi fac visuri impreună,
Din senin iţi vine-o toană: svĕrli ţărină peste una,
Şi pe cea stingheră, — neagra jale pentru totdeauna!
. . . .
. . . .
Doamne, eartă-i pe aceia care'ncep să se'ndoească.
Sunt dureri prea grele-adesa pentr' o inim' omenească!
O de-ai şti căt am iubit-o şi căt sufĕr, m'ai erta,
Că 'ntr'un timp perdui credinţa in Dumnezeirea Ta!

Era tĕnĕră, frumoasă. — Vai — şi cum o mistuise
Boala. — Par'c'o vĕd, când măna-i slabă intinzĕndu-mi, zise:
„Ce te uiţi aşa la mine?... M'am făcut urită... ştiu!"
Şi 'ncepù să plăngă. — 'Ntr'ĕnsa plănsul doar mai era viu. —
Ochii mari, dar stinşi, sub alba-i frunte i se adăncise,
Şi pe vinetele-i buze un suris incremenise. —
Cum părea de 'mbĕtrănită 'n ne 'mblănzita morţii ghiară! —
Când sub galbĕna lumină a unei făclii de ceară,
Işi da duhul, liniştită, ca un Mesia pe cruce,
Am simţit atuncea, Doamne, că din sufletu-mi se duce,
Păn' şi drojdia credinţei ce-o purtam fiinţei tale.
Şi mi-am zis: — De sigur, pasul, pe-a vieţii noastre cale,
Nimeni alt nu ni-l indreaptă. Dumnezei ne suntem noi. —
Lumea asta, 'mbĕtrănită in miserii şi nevoi,
Singură se cărmueşte. — Peatră, floare, astru, om,
Toate-au isvorit, in noaptea vremilor, dintr'un atom,
Rănd pe rănd, una din alta, fără ştirea nimĕnui. —
Tot ce biblia ne căntă — de căt o poveste nu-i. —
Ce-o să fie, — nu cunoaşte niminea .. Ear de ce-a fost,
A 'nţelepţilor găndire o să-i poată da de rost; —

Căci sub un *efect-păpuşă* pururea-i *causa-sîrmă*,
Ear pe vasul ce ne poartă, stă un *X* in veci la cărmă.—
Iehova, erou din basmul bibliei,—iadul cu munci,
Ăngeri, raiu.... o 'nchipuire.—
Astfel cugetam atunci.—
Dar când părăsii odaea plină de ingheţul morţii,
Şi eşii sub minunata boltă instelat' a nopţii,
Luna galeşă 'n vĕsduhuri, de apururi plutitoare,
Revărsa atâta farmec şi 'n aşa sfântă splendoare
S'arĕta vederei mele, că mĕ 'nfiorai deodată...
Şi-mi zisei: E cu putinţă să fim tot dintr'o bucată?
Eu—clipa de lut, şi dĕnsa—vecinicia de lumină.
Eu urĕsc şi plâng, ea trece zimbitoare şi senină...
Eu mĕ târiiu prin noroae, ea pluteşte 'n cer albastru...
Câtă depărtare, Doamne, de la verme păn' la astru!
Dar cum lunecă prin stele, fără să le-atingă?... Cine
Mân' atâtea lumi, cu pază, pe cărările senine?
. . . .

O ce mic şi ce netrebnic m'am simţit atunci naintea
Marei străluciri, ce 'n raze-i inima-mi scălda şi mintea!
Şi adânc smerit, cucernic, pocăit in faţa lunii,
Slavă şi 'nchinare-adus'am bunului Stăpân al lumii.

Dormi iubito, dormi in tihnă. N'am venit să-ţi turbur somnul.
Am venit să-mi plec genunchii ş'a mea inimă spre Domnul.

DIN TRECUT.

Acum, când nu ne mai iubim,
Vino cu mine 'n ţintirim,
Acolo, unde ingropate
Zac, coperite de uitare,
Atâtea visuri ingheţate
De vreme şi de nepăsare.
Căinţa 'nlătură-ţi şi vină:
Nici eu, nici tu nu eşti de vină.

Ce de-a mai cruci stau pe cărare!
Aicea-i prima sărutare—
Luna, privind cu drag a noastră
Primăvăratică iubire,
Sclipea in lumea ei albastră,
Ear noi plângeam de fericire
Şi lacrimile de pe faţă
Ni le sorbeam, cuprinşi in braţe.

Dincoace-un dor; sigur ĕl ştii:
E dorul celor doi copii
De-a merge-alături pe cărarea
Vieţii lor de visuri plină
C'un singur gând, ca 'ngemĕnarea
A douĕ raze de lumină.
Copiii sunt noi amĕndoi....
Ce-au dorit ei! Ce suntem noi!

Dar colea 'n mai adânc mormĕnt
E primul nostru jurămĕnt—
Tu-mi stai pe braţe, rizĕtoare,
Eu ochii dulci ţi-i sărutam,
Şi şoapta necuvĕntătoare
A inimii ne-o ascultam
Ca pe un vis de fericire,
Pe veci jurându-ne iubire!

Ş'alături, in adâncă pace,
Somnul fără trezire-şi zace
Suspinul nostru cel d'intâi
Şi cel din urm' adio—
Cu lacrima din ochii tĕi
Ce 'n veci mi-oiu aminti-o,
Cu-atâtea visuri, stinse toate
Sub durerosul *nu se poate!*

Ear azi simţindu-ne-amĕndoi
Cu inimile reci in noi,
C'o prefăcută nepăsare
Unul la altul ne uităm;

Căci tot mai e ca o mustrare
Ce-ascunsă 'n cuget o purtăm,
Când fără voe ne gândim
L'acel trecut din ţintirim.

OBLONITU-MI-A FEREASTA.

I.

Oblonitu-mi-a fereasta
Gerul cu-a lui flori de ghiaţă,
Şi in toată casa asta
Eu sunt singura viaţă.

Dac' ar fi un foc in sobă,
Mi-ar părè că suntem doi,
Aş mai sta cu el de vorbă,
Mai uitând cele nevoi;

Ne-am pricepe'n de noi plânsul
Eu cenuşă, el scăntei—
Câte nu mi-ar spune dënsul
Din poveştile cu smei!...

Anevoe vremea trece,
Când uritul greu te-apasă;
Ce ursuză-i vatra rece—
Par'c'aş fi c'un mort in casă!

II.

Se aude 'n horn nebunul
Viscol aprig văjiind,
Şi din streşini câte unul
Ţurţurii cum cad plesnind.

Sună 'n crengile lovite
Uscat sgomot ca de oase
Şi vërtejuri răpezite
Bat in uşă mânioase.

Se arată 'n neguri luna,
Albe stelele sclipind,
Şi de ger s'aud intr'una
In pôd corzile trosnind.

Mi-ar prii, pe-o aşa iarnă,
O 'mpetrită amorţire
Indelung să mi s'aştearnă
Peste cuget şi simţire,

Să adorm, capul să-mi scutur
De povoara cugetării.....
Cât aş da, să vëd un flutur
Tăind para luminării!

Ah mai vin' odată soare,
Peste albele grămezi:
Earbă, flori nerăbdătoare
Stau mijite sub zăpezi.

Firea moartă o invie
Şi din crivëţul turbat
Fă-mi zefir!—Iarnă pustie,
Du-te, că m'am săturat;

Vie mierla 'n abătuţii
Codri, de pustiu să-i scape;

Frănge-ţi ghiaţa 'n sloi şi du-ţi-i,
Că-mi inăduşi cele ape.

Gărlă, scoate-ţi unda'n faţă,
Răndunica să-ţi-o radă —
Pănă cănd atăta viaţă
Nămolită sub zăpadă?

Pănă cănd plecaţi robiei
Ne mai potolitei ierne? —
Vară! suflet dă cămpiei
Şi cu earbă mi-o aşterne,

Să tresalte 'n revărsarea
Razelor ferbinţi din soare....
Ah, ce dulce-i desmierdarea
Dintr'un găndăcel şi-o floare!

La Aniversara „Junimei" din 1884.

Sporească 'n vremi rodul frumos,
Ce-aţi odrăslit ani douĕzeci,
Şi tot ca astăzi de voios,
Remăe-vĕ sufletu 'n veci!

Rĕsară codrii de stejari,
Pe unde ghind' aţi sămĕnat; —
Sbucnească flacările mari,
Scăntei pe unde-aţi scăpărat.

Ş'acei ce 'n urma voastr' or trece
Pe larga părte ce-aţi făcut,
Cucernici frunţile să-şi plece
Nainte-vĕ — *măreţ trecut*....

Ostaşi, cu ochiu neadormit,
Grumaji ne 'ncovoiaţi de raniţi,
Ostaşi viteji, care-aţi lărgit
A limbii ş'a găndirii graniţi!

A. Vlăhuţă.

ICOANE DIN VIAŢĂ.

IV.

BEŢIA.

Umpleţi cupa ănc'odată, voiu să beau căt noaptea-i mare,
Să-mi perd minţile in vin;
Să simţesc atunci pămĕntul cum se mişcă sub picioare,
Să 'nţeleg cum eu cu dĕnsul pe-a spaţiului cărare
Mĕ 'nvĕrtesc intr'un mers lin.

Ear deşi-i pămĕntul vecinic, nici se 'ncepe, nici sfirşeşte,
Trăinicia-i nu rîvnesc,
Şi măcar că 'n fiecare primăvară 'ntinereşte,
Insă el mĕ duce 'n spate şi-l silesc de mĕ hrăneşte,
Eu pe umeri nu-l simţesc.

Ori şi ce podoabă scumpă, earbă moale, flori bogate,
Pentru-al meu folos resar,

Nopţile cu lună plină, codrii cu cărări uitate,
Armoniile naturei, toate mie 's inchinate
Eu sunt zeu, ele altar.

Căci eu singur cu gândirea şi cu simţuri măestrite
Le cuprind, mĕsor, le ştiu,
Ele 's semne rĕci ori mute, eu le fac insufleţite,
Ce-ar fi ele fără mine? Forme tot neisprăvite
·Intr'un ne'nţeles pustiu!

Ear de trec.... cu-atât mai bine... cu a mea nimicnicie
Intocmesc mărirea lor,
Infinit sublim, adâncă şi măreaţă vecinicie,
Doue deslegări de falǎ, a *ce-a fost şi va să fie*
De la mine-aveţi isvor!..

Aşa cânta 'n glas puternic un voinic la masa plină,
Imbătat de gând şi vin,
Sub frunzişul des şi verde unde cade-o rază lină
Dintr'a ceriului senin.

N. Volenti.

BUDHAISMU.

Ce este şi cum se capătă Nirvana.

Caţiva tineri, cu dorul de a imbrăţoşa viaţa religioasă, merserĕ in locul unde se afla respectabilul Guptika, şi astfel ei vorbirĕ:

— Respectabile Guptika, ce are in lume condiţiunea peritoare şi ce nu are condiţiunea peritoare?

— Respectabile feţe, respunse Guptika, forma are condiţiunea peritoare şi Nirvana, care constă in desfiinţarea formei, nu are condiţiunea peritoare. Sensaţia, ideea, conceptele şi cunoştinţa au, o respectabile feţe, condiţiunea peritoare, şi Nirvana, care constă in desfiinţarea acestor diverse accidente, nu are condiţiunea peritoare. Ce credeţi, respectabile feţe, forma este ea permanentă sau este trecĕtoare?

— Este trecĕtoare, o respectabile Guptika.

— Şi trecĕtorul este el un rĕu sau nu este un rĕu?

— Este un rĕu, respectabile Guptika.

— Dar, respectabile feţe, un ce trecĕtor, rĕu, supus la schimbare, poate oare să facă pe un auditor respectabil şi bine invăţat, ca să zică: acesta este al meu, acesta sunt eu, acesta este chiar sufletul meu?

— De loc, respectabile Guptika.

— Cum credeţi, respectabili auditori, ideea, conceptele şi cunoştinţa sunt ele permanente, sau trecĕtoare?

— Sunt trecĕtoare, respectabile Guptika.

— Şi trecĕtorul este un rĕu, sau nu este un rĕu?

— Este un rĕu, respectabile Guptika.

— Dar, respectabili auditori, un ce trecĕtor, rĕu, supus la schimbare, poate oare să facă pe un auditor respectabil şi bine invăţat, ca să zică: acesta este al meu, acesta sunt eu, acesta este chiar sufletul meu?

— De loc, respectabile Guptika.

— Aşa dar, respectabile feţe, ori ce formă, fie trecută, presentă sau viitoare, din năuntru sau dinafară, grosolană sau subtilă, rea sau bună, depărtată sau apropiată, ori ce formă, zic, trebue a fi considerată drept ce este in

adevĕr, cu o perfectă inţelepciune; care ne va face să zicem: acesta nu este a mea, acesta nu sunt eu, acesta nu este insuşi sufletul meu. Ori care sensaţie, idee, concepţie sau cunoştinţă, fie trecută sau presentă, din năuntru sau din afară, grosolană sau subtilă, rea sau bună, depărtată sau apropiată, toată sensaţiunea trebue, zic, să fie considerată drept ce este in adevĕr, cu o perfectă inţelepciune, care ne va indemna să zicem: acesta nu e a mea, acesta nu sunt eu, acesta nu-i chiar sufletul meu. Auditorul respectabil, invăţând mult, şi care vede lucrurile in acest fel, se desgustă chiar de forma insaşi. Asemene se desgustă de percepţii, de idei, de concepte şi de cunoştinţe. Odată deslipit, este şi liberat.

Atunce a căpătat limpedea vedere a ştiinţei, care-l indemna a zice:

Pentru mine esistenţa este desfiinţată, am indeplinit datoria vieţii religioase, după aceasta, nu voiu mai vedè altă viaţă.

(După trad. lui Burnouf).

V. Pogor.

Notiţă bibliografică.

Gramatica Română de Ioan Nădejde. Iaşi 1884.

D-nul Ioan Nădejde, fost profesor la Liceul naţional din Iaşi, ocupându-se atât in timpul cât a funcţionat ca profesor, cât şi pe urmă cu studiul filologic al limbii române şi urmărind cu un zel neintrerupt toate cercetările ce se publicau, a ajuns a compune un manual pentru şcoale, care cuprinde Fonetica, Etimologia, Sintaxa, Ortografia, din care insă au eşit până acum numai Fonetica şi Etimologia.

Cartea d-lui Nădejde este de-o valoare şi de-un folos insemnat. Acei care din felurite impregiurări, se vĕd in neputinţă de-a cetì ş'a consulta cercetările limbistice respândite prin cărţi voluminoase şi prin reviste, vor găsì în această carte resultatele studiilor de până acum, expuse cu o conştiinţă vrednică de laudă. Indeosebi profesorul de limba română va avè ocasie a se dumerì asupra unor chestii fonetice şi morfologice, chestii despre care gramaticele existente sau nu pomenesc nimic, sau ne dau lămuriri slabe, ori esplicaţii greşite.

Partea I. Fonetica se ocupă cu legile care-au determinat evoluţia şi feliuritele prefaceri ale sunetelor române in cursul veacurilor, luându-se ca punct de plecare limba latină vulgară şi avĕndu-se in vedere analogia cu limbile neolatine, precum şi formele din scrierile vechi şi din graiurile locale.

Partea II. Etimologia cuprinde, ca ori ce etimologie, clasele de cuvinte şi flexiunea celor variabile. Dar in privinţa metodului, se deosebeşte de toate celelalte gramatici ale noastre. Gramaticele de până acum căutau a arĕta numai formele corecte ale limbii literare, a le ilustra prin exemple şi a le intărì prin exerciţii, ear in ce priveşte origina şi istoricul formelor, se mulţămeau a da sau explicări neintemeiate făcute după aparenţe, sau notiţe fragmentare fără valoare ştiinţifică. In etimologia sa, d-nul Nădejde ş'a dat silinţa de-a urmărì fasele istorice prin care au trecut formele şi terminaţiile lor până la prototipurile din latina populară; cu alte cuvinte a aplicat la limba română, cu toată lipsa de cercetări sigure şi nediscutabile, metodul istoric ce se găseşte aplicat de câtva timp in gramaticele limbilor clasice.

Deşi o critică asupra cărţii d-nului Nădejde ar fi nimerită numai după ce va eşì la lumină şi partea ce se află încă sub tipar, totuş pentru orientarea celor ce se interesează de asemine publicaţii, găsim cu cale a face următoarele observări.

Este un fapt recunoscut de oamenii cu esperienţă şi de pedagogii distinşi, că ar fi stricăcios de a inainta unor şcolari tineri o cunoştinţă care n'a dobândit încă valoarea de adevĕr neindoelnic şi pe deplin intemeiat. O părere, fie in sine adevĕrul cel mai sigur, intru câtă vreme este obiect de critică şi controversă, nu poate fi impărtăşită

tinerimii şcolare. Numai după ce nouele idei au fost discutate şi primite de invăţaţi, numai după ce au cuprins cu toată puterea de convingere cenştiinţele lor, numai atunci le vine rândul de-a se introduce in manualele de şcoale. Cu primirea şi respândirea teoriilor nouĕ, lucrul trebue să se petreacă intocmai ca şi cu introducerea reformelor şi imbunătăţirilor sociale. Un legiuitor inţelept va regulamenta pentru propria sa ţară o lege nouă, numai drpă ce s'a convins că acea lege a dat in realitate într'un interval de timp oarecare, roade bune.

Trebuesc cu ori-ce preţ ferite minţile tinere de-un criticism sec, care nu poate duce decât la indoeală şi neincredere. Controversele, discuţiile libere şi ipotesele cată să rĕmăe pentru minţi mai coapte, pentru studenţi de la şcoalele superioare.

Incontra acestui fapt important insă d-nul Ioan Nădejde, păcătueşte destul de des. Reproducem câteva din numeroasele exemple: La pagina 7 şi 8 din Fonetică, tratându-se despre prefacerea lui *a* latin accentuat in *â*, dacă urmează *n* sau grupele *mp* şi *mb*, autorul se impedecă de cuvĕntul *anŭ.* Eată cum se nevoeşte autorul de-a esplica escepţia.

„Lambrior a *crezut* că s'ar putea esplica prin „aceea că *anŭ* este monosilab, insă pe vremea „schimbării se zicea cel puţin *ano* dacă nu *anno.* „Noi *credem* că nu-i de vină faptul numĕrului de „silabe, căci *lanam* şi altele tot de douĕ silabe „erau pe vremea prefacerii, şi mai de grabă ni se „pare că cei doi *n* au fost pricina.

Dacă insuş gramaticul are numai credinţă, ba ce e mai mult, o părere foarte sfiicioasă, apoi ce să zicem de profesor care este chemat a propune asemine ipotese modeste, dar ăncă de şcolar care trebue să le inveţe?!

La pagina 37 arĕtându-se prefacerea lui *e* neaccentuat după labiale in *ĕ*, intr'o notă se pune intrebarea de ce nu s'a prefăcut *e* de la sfirşitul cuvĕntului in *ĕ* după labiale, in exemple ca cele următoare: şerpe (nu şerpĕ), viermĕ (nu viermĕ), nume (nu numĕ), lume (nu lumĕ), palme (nu palmĕ), rumpe nu rumpĕ) etc., şi ca explicaţie se dă părerea lui Lambrior, că prefacerea nu s'a făcut, din causă că s'ar fi confundat genul, numărul. Pe urmă zice autorul: „Altă explicare *ar putea* fi următoarea că adică legea n'a fost aşa cum a pus-o Lambrior......“

Pe pagina 67 unde se vorbeşte de prefacerea lui *l* in *l* muiat dăm earăş de frase cu păreri şi socot nţe subiective.

O altă greşală a Gramaticei d-lui Nădejde este forma de expunere ce se dă textului. Un manual de şcoală trebue să infăţişeze regule scurte, precise şi lămurite, spuse intr'o limbă didactică, simplă şi inţeleasă.

Ei bine, materialul cel peste mĕsură incărcat, este invĕlit şi incâlcit intr'o fraseologie de multe ori respingĕtoare. Nu mai pomenim de şcolari de prin clasele inferioare, dar chiar cei mai inaintaţi in Liceu, nu pot fi in stare a scoate inţelesul limpede din nămolul de construcţii incurcate.

In fine nu poate decât să instrăineze pe cetitor mania d-lui Nădejde de-a cita mereu in lăuntrul cursului seu, pe autorii feluritelor cercetări şi observări, mergĕnd cu această indeletnicire până a afirma intr'un loc (pagina 88) că Lambrior i-ar fi dat d-sale dreptate intr'o convorbire ce-a avut după ce a scris articolul despre *Declinarea cu douĕ casuri* in „Contemporanul“.

M. Pompiliu.

POESII POPULARE.

din Moldova.

I.

Frunză verde de-alămăe,
Păsăruică cânipie
Spune puiului să vie,
Şi să vie prin livadă,
Nime 'n lume să mi-l vadă,
Şi să vie pe la vie
Nime 'n lume să nu-l ştie.

II.

Frunză verde de mĕr dulce
La făntăna cea cu cruce
Creşte-un fir de earbă dulce.
Dar cine l'a rĕsădit?
Ionică trup gigăt;
Şi cu cine d'impreună?
Cu Ilenuţa de mănă.

III.

Frunză verde de răchită,
Vara mea cea prăpădită!
C'am prăşit ş'am săcerat
Părăluţe-am căştigat
Şi le-am dat pe-un sărutat.

IV.

Frunză verde rozmarin,
Aşa-i omul cel străin
Unde merge-i ca ş'un spin.
Frunză verde de mĕr dulce,
De-ar şti omul ce-ar ajunge
Tot ar suspina ş'ar plănge.

V.

Murgule, sufletul meu
Ce oftezi aşa de greu?
Ori ţi-i foame, ori ţi-i sete,
Ori ţi-i dor de codrul verde?
Ori ţi-i greu de trupul meu
De oftezi aşa de greu?
— Nu mi-i foame, nu mi-i sete,
Nici mi-i dor de codrul verde
Şi nici greu de trupul tĕu,
Dar mi-i greu de ce-aud eu.
Aud codrii resunănd
Măndruţele văicărănd,
Bălaurii şuerănd
Ghiulelele zuruind.

IV.

Căntă cucul se roteşte,
Puiul se călĕtoreşte,
Ş'a pus capul pe oblănc
Şi m'a'ntrebat de ce plăng.
Cum n'oiu plănge ş'oiu ofta
Cănd mi s'a rupt inima;
Că noi am fost doi iubiţi
Caşi doi meri infloriţi,
Şi floarea s'a scuturat
Şi noi ne-am instrăinat.
Este dor şi'n alte sate,
Ca la noi nu se mai poate;
Este dor şi'n alte părţi
Ca la noi nu-i pe la toţi,
Este dor şi de părinţi,
Faci ce faci şi tot il uiţi,
Dar dorul de ibovnic
Tare-i amar şi jalnic.

Elena Sevastos.

Bibliografie

Ornitologia poporană română de *S. Fl. Marian* membru al Academiei Române 2 vol. 8⁰. V, 438 şi 423 pag. Cernăuţi 1883. — Această insemnată scriere, interesantă şi ca studiu ştiinţific, umple totodată un gol in literatura poporană română.

Elemente de Geologie pentru esamenele Generale de licee de *Leon C. Cosmovici.* Partea I Mineralele şi Rocele de căpitenie cu 9 fig. litografiate. Partea II Fenomenele de la suprafaţa şi din läuntrul pĕmĕntului. Cu 16 fig. intercalate 2 vol. 8⁰. VII şi III, 44 şi 79 pag. Iaşi 1883.

Lăpuşneanu Vodă tragedie in 5 acte de *S. Bodnărescu* 1 vol. 8⁰. 143 pag. Cernăuţi 1884.

Redactor: *Iacob Negruzzi.* Iaşi.—Tipografia Naţională.

Anul XVIII. — No. 2. 1 Maiu 1884.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 a fie cărei luni.

ANAKREON.

Viaţa, scrierile poetului şi aşa numitele cântece anacreontice, urmate de traducţiunea cătorva din ele.

Pe litoralul Asiei Minore care se intinde de la Phokia la Miletos intre Hermos (astăzi Sarabat sau Chedus) la miază-noapte şi Maiandros (astăzi Buiuk-Meïnder) la miază-zi, in timpurile Greciei antice, se afla confederaţiunea Ioniei compusă din 12 oraşe principale. Partea nordică a Ioniei era aşezată in Lydia, partea ei sudică in Caria, astăzi sangiacurile de Sivas, Sarucan şi Aïdin. Pe partea S. V. a peninsulei de la Klazomenai (astăzi Vurla), mai in jos de insula Samos şi in departare de 25 chilom. S. O. de Smyrna, se ridica in acele timpuri, Teos, oraş comercial considerabil şi unul din cele 12 oraşe confederate ale Ioniei, renumită prin comerciul, navigaţiunea, coloniile, bogăţiile şi luxul seu, precum asemenea şi prin iubirea sa pentru poesie, musică şi frumoasele arte. Astăzi Teos nu mai esistă, pe locul seu se află clădit orăşelul Bodrum sau portul Sedgidgik. In acel oraş Teos, in anul 559 inainte de Christos se născù Anakreon, pe lăngă Alkaios şi Sappho al treilea mare şi celebru poet liric (erotic) al Greciei antice.

In timpul lui Kyros regele Persilor cănd şi Asia Minoră căzù sub dominaţiunea sa, generalul seu Harpagos cucerind acest oraş, o parte din locuitorii sei pe la anul 540 se retraserĕ in Thracia unde fondarĕ colonia Abdera. Acolo cu ei se aşezarĕ şi părinţii lui Anakreon. Numele mumei sale n'a fost transmis posterităţii, in privinţa părintelui seu insă, deşi se găsesc citate deosebite nume, totuş cu mai mult temeiu se crede că el se numea Skythinos. De aci din Abdera curĕnd şi răpede respăndindu-se pretutindeni reputaţia de poet a junelui Anakreon, ajunse a fi cunoscut numele seu şi la Samos de cătră tĕnĕrul Polykrates. După cum resultă dintr'un loc ştirbit in discursurile lui Himerios şi reconstituit de către Welcker, Aiakos, tatăl tĕnĕrului Polykrates, in urma rugămintelor fiului seu care avea o deosebită aplecare pentru poesie şi musică, chemâ pe Anakreon lăngă el ca invăţător pentru fiul seu şi acolo, după cum zice Himerios, invăţătorul crescù şi instruì pe şcolarul seu intocmai ca Phoinix pe Achilleus, intru ale cuvĕntării şi ale faptei.

In urmă după moartea tatălui seu, in anul

532, Polycrates care din fire era om cutezător, inăbuşind in sine ori ce simţire omenească, chiar către fraţii sei, şi ucigĕnd pe unul ear pe altul exilăndu-l, răpì pentru sine stăpănirea asupra patriei sale, pănă atuncea liberă. Ajutat in toate intreprinderile sale de un noroc fără samĕn şi chiar vestit, el urmâ o politică vicleană dar dibace şi bine chibzuită, şi se susţinù in această stăpănire timp de unsprezece ani. Spre a impăca pe supuşii sei şi a li se face plăcut, pe de-o parte el le inlesnì mijloacele de a se inavuţì, şi pe de alta, urmănd intru aceasta şi fireasca lui aplecare inspre arte şi tot ce se numeşte cultură inaltă, cheltuì sume colosale cu clădiri publice de tot feliul, cu colecţiuni de cărţi şi feliurite lucrări şi obiecte de artă. Ca o dovadă despre adevĕrata şi nemărginita lui iubire pentru tot ce se numea artă, vom aduce aminte de vestitul inel ce purta şi pe a cărui peatră de smaragd, Teodoros Samios săpase o liră; acest inel ĕl considera ca cel mai scump odor al intregei lui avuţii, care numai mică nu era. Inelul acesta, şi preţios şi istoric, a dat naştere frumoasei romanţe (romanţă, nu baladă) a lui Schiller, intitulată „Inelul lui Polykrates“.

In scurt timp strălucirea curţii de la Samos, bogăţiile, puterea şi norocul extraordinar ale lui Polykrates, ajunserĕ atăt de vestite, incăt insuş Amasis regele Egiptului căutâ alianţa lui, şi legâ cu el o strinsă prietenie.

Pe lăngă Anakreon, Polycrates atrăsese lăngă el şi pe Ibykos din Rhegium, un alt poet iubit al Greciei, plin de foc şi de pasiune (in privinţa morţii lui vezi Schiller: Cocorii lui Ibykos), precum asemenea şi pe filosoful Pherekydes, invăţătorul lui Pythagoras. Cu toate aceste insă, pentru Anakreon, pentru invăţătorul şi cel mai intim al seu amic, in tot timpul vieţii sale a păstrat o admiraţiune şi o iubire deosebită: ca societatea lui a nimenui altuia nu-i era mai plăcută şi nici s'a despărţit de el vreodată căt a trăit.

In asemene imprejurări şi in mijlocul unui lux strălucit şi măreţ ca acesta, firea poetului nostru găsì cu prisosinţă elementul trebuitor talentului şi darurilor sale sufleteşti şi, dacă nu scăpăm din vedere că a fi stăpănitorul unei ţeri a fost in toate timpurile o viaţă plină de nelinişte şi de grijă, putem afirma că la Curtea tiranului de la Samos, mai fericit decăt insuş Polykrates, a fost poetul Anakreon.

Căutănd a judeca caracterul şi firea lui Anakreon, atăt după mărturia celor mai luminaţi autori ai antichităţii, precum de pildă intre mulţi alţii, Platonicul Maximos Tyrios, Athenaios Deipnosophistes şi chiar insuş Platon, precum asemene şi după propria fisionomie a poetului, pe care antichitatea ne-a păstrat-o in forma unei frumoase statue de marmură descoperită in anul 1835 lăngă Montecatro in Sabina şi care in anul 1864 ştim că se afla in Villa Borgheze, şi mai cu samă şi din chiar versurile poetului ajunse autentice pănă la noi ca fragmente pe calea citaţiunii, in scrierile diferiţilor autori, trebue să ni-l inchipuim nu numai ca poet, ci şi ca filosof, şi, pănă la un oare-care punct, după cum resultă dintr'o imprejurare pomenită de Herodotos, şi ca bărbat iniţiat in afaceri de ale statului, cel puţin in afacerile de stat ale lui Polykrates.

Capul şi statura sa nu ne lasă nici o indoeală cum că ele au fost invĕlişul pămĕntesc

al unui suflet plin de Dumnezeire şi a cărui dar şi avênt poetic se impreunau intr'un mod admirabil cu o cugetare sănătoasă, observatoare, filosofică. Intocmai ca şi Sokrates care in tinereţa sa cultivase cu succes sculptura, şi el era iubitor şi admirator a tot ce era frumos. Staturele şi chipurile frumoase, atăt femeeşti căt şi bărbăteşti, ĕi smulgeau deopotrivă accentele cele mai dulci şi mai gingaşe. Căntarea lui era nu numai gingaşă şi dulce, dar după spusele chiar ale lui Platon, şi inţeleaptă. După cum ĕl arată chipul, el trebue să fi fost un om de un caracter drept şi deschis, cu inima curată, fără găndiri ascunse, iubitor de adevĕr şi lipsit cu desăvirşire de egoism. Temelia firii sale era inainte de toate acea a unui desăvirşit fiu a lui Foibos Apollon, astfel cum nu şi-l poate inchipuì mai perfect imaginaţiunea cea mai genială, cea mai clasică, intr'un cuvĕnt, un poet cum şi l'a inchipuit şi l'a creat geniul unui Goethe in balada sa, intitulată „Căntăreţul“.

In una din zile, Polycrates voind a da lui Anakreon o dovadă de admiraţiunea şi sentimentele ce avea pentru el, ĕi dăruì doi talenţi (in bani de-ai noştri 13,750 lei noi), dar inţeleptul căntăreţ ĕi restituì banii, scuzăndu-se că o asemene proprietate i-ar răpì somnul. Acest respuns a lui Anakreon nu se asamĕnă el cu respunsul ce dă „căntăreţul“ lui Goethe regelui, care, uimit de căntarea sa, ĕi dăruește un lanţ de aur?:

Lanţul de aur nu-l da mie,
Dă-l cancelarului tĕu,
Şi pune-l şi această povoară de aur
S'o poarte adaosă la alte povoare.

Eu cănt cum căntă paserea
Care locueşte in crengi;
Căntul ce din pept isvoreşte
Este salar ce resplăteşte in deajuns.

Inzestrat cu asemenea daruri sufleteşti, inriurirea domolitoare ce pomeneşte Maximos că a avut musa lui Anakreon asupra lui Polykrates, ne pare nu se poate mai naturală. Recunoscĕnd inriurirea aceasta binefăcĕtoare ce poetul trebue să fi avut asupra şcolarului seu, suntem nevoiţi a admite in acelaş timp că şi traiul lui Anakreon in mijlocul unui lux atăt de bogat in voluptăţi precum in genere şi strălucirea ce domnea la Curtea puternicului tiran, nu puţin contribuirĕ şi ele la desvoltarea marelui seu talent, căci deşi poetul se bucura de un renume insemnat ăncă pănă a nu sosì la Samos, totuş tĕnĕr ăncă fiind in acel timp, darul seu poetic in tot casul se afla ăncă pe calea formaţiunii; asemene nu credem a greşì, cănd suntem de părere că centrul acesta in care a trăit el un timp destul de lung, a trebuit să imprime sigilul seu şi asupra direcţiunii lui Anakreon. Poesia lui Anakreon a fost in cea mai mare parte, erotică.

Polykrates creştea la curtea sa un oare-care numĕr de băeţi şi adolescenţi frumoşi din nobilime, care erau instruiţi in arta de a cănta şi din gură şi din diferite instrumente, precum şi acea choregraphică. Căntările lor in chor şi jocurile ce esecutau inaintea tiranului pe lăngă desfătările ce procurau acestuia, fără indoeală că cu farmecul lor nu puţin inriurirĕ sufleteşte şi asupra firii simţitoare de poet a lui Anakreon. Foarte probabil este că nu puţine din aceste petreceri şi asemene oare petrecute in desfătări şi plăcere să fi dat naştere diferitelor poesii ale căntăreţilor noştri şi chiar numele de Bathyllos, Megistes şi Smerdies,

precum şi acele de Kleobulos, Leracaspis şi Simalos, ce găsim pomenite in anthologia greacă şi in Maximos Tyrios ca unele ce au fost căntate de Anakreon, sunt numele unora din aceşti paji ai lui Polykrates. Dintre aceştia, Bathyllos mai cu samă a fost ades căntat de Anakreon, ceea ce pe lăngă diferite epigrame ale antologiei grece ne-o dovedeşte şi Quintus Horatius Flaccus in „Carmen XI ad Maecenatem din Epodon liber“, in care zice:

Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teïum.

Acest Bathyllos, după cum resultă dintr'un loc in Maxim. Tyr., trebue să fi fost şi el unul din acei paji a lui Polycrates, căci trăea la curtea lui, cănta din flaut şi din ghitară şi era şi de o frumuseţă atăt de minunată, incăt, după cum istoriseşte Lucius Apulejus (Florida II, 15) Polykrates ĕi ridicâ o statuă in splendidul templu al zeei Here. Această statuă era lucrată cu atăta perfecţiune, incăt după cum se esprimă Apulejus nu crede să fi vĕzut el vreodată ceva mai frumos. După descripţiunea ce ne dă el despre această statuă şi după cum şi el insuş spune, Bathyllos era de o frumuseţă demnă de vĕzut; statua lui era aşezată in faţa altarului şi era representat căntănd din ghitară şi din gură, şi adresănd căntarea sa Zeei. Privind la statuă, se părea că s'aude isvorind căntarea de pe buzele sale intredeschise. Apulejus termină descripţiunea sa cu cuvintele: „această statuă represintă pe unul din favoriţii lui Polykrates, carele căntă in onoarea amiciţiei (pe Anakreon din Teos?)

Pe lăngă aceste amĕnunte, in privinţa lui Bathyllos, mai găsim următoarele relative şi la mai sus numitul Smerdis sau Smerdies. Acest Smerdis era din Kikonia in Thrakia; el era de o frumuseţă estraordinară şi fusese dăruit, de cine nu se zice, lui Polycrates pe care ĕl fărmecase cu desăvirşire prin frumuseţa lui, dar el, Smerdis, avea o deosebită şi respectuoasă afecţiune pentru Anakreon care şi el ĕl iubea mult pe acest drăgălaş copil, insă nu ca Polykrates, ci sufleteşte. Simţind Polykrates simpatia băeatului pentru Anakreon şi vĕzĕnd că acesta ĕi cănta pe lyra sa, fù cuprins de gelosie şi, fiindcă mai ales pĕrul lui Smerdis care era de o mare şi rară frumuseţă, făcea admiraţiunea lui Anakreon, apoi tiranul spre a disgusta de el pe Anakreon puse de tunserĕ pe copil. Această resbunare a lui Polykrates inspirâ poetului o altă căntare plină de amărăciune pentru răpirea acelui frumos ornament al băeatului; prudent insă şi fin cum era, el se prefăcù in versurile sale cum că nu ştie că Polykrates dăduse o aşa crudă poruncă, ci că credea că intr'un moment de sburdălnicie Smerdis el insuş se sluţise astfel. (Vezi Maxim. Tyr. XXVI, p. 309. Athen. XII, 57. Aelian nar. mix. IX, 4). Din această poesie, un singur vers ni s'a păstrat; după cum se pare cel d'intăi.

Maximos Tyrios (Davis. ed. maj. XXVII p. 321) mai istoriseşte şi următoarea anecdotă din tinereţa lui Anakreon relativă la un alt tĕnĕr băeat din cei mai sus citaţi, la Kleobulos. In Panionion, un crăng sfănt pe coasta nordică a promontorului Mykale şi care era locul de intrunire al oraşelor ionice confederate şi unde in onoarea lui Poseidon se serbau serbări mari, Anakreon ameţit de vin şi purtănd pe cap o cunună, se intălnì cu o mancă

ce purta un copil pe braţe; fără intenţiune el isbì rĕu pe mancă şi in urmă se puse a injura şi copilul, dar manca fără a se supĕra sau a respunde cu alte cuvinte ocăritoare, se mulţămì a formula dorinţa că pentru insolentul care injurase copilul să sosească o zi in care, el carele ĕl injurase, să fie nevoit a-l acoperì cu laude; care rugăminte o şi indeplinì Eros după cum ar dovedì diferite căntece ale lui Anakreon.

Anticii au calificat musa lui Anakreon de dulce şi gingaşă, şi in adevĕr gingaşă şi dulce a fost, dar tot pe atăt cănd nevoea ĕl silea, ştia a sdrobì şi cu sarcasmele sale. O dovadă despre aceasta ne dă un fragment al seu mai puţin ştirbit cuprinzĕnd vre-o cincisprezece versuri, prin care işi bate joc intr'un mod sdrobitor de o fată numită Eurypyle, pe care o iubise şi o iubea se vede ăncă, şi de noul ei adorator, un oare-care Artemon, un om de extracţiune injosită şi mişel de fire, care dini cea mai mare miserie se inavuţise deodată şi prin banii sei se vede căştigase favoarea acele Eurypyle.

Dintre femeile iubite şi căntate de Anakreon, afară de Eurypyle, mai găsim pomenite in fragmentele sale şi o Lesbiană, apoi o Thraciană, dar numele lor nu le arată. Platon (in Thages) aminteşte de un căntec şi asupra unei Kallikrite. In amor insă poetul trebue să fi fost de multe ori nenorocit, din care causă şi Leonidas intr'o epigramă numeşte lyra lui Anakreon δυσέρωτα χέλυν. Dacă judecăm pe Anakreon după puţinele lui fragmente, suntem nevoiţi a ni-l inchipuì frămĕntat şi muncit in totdeauna de doruri, speranţe, durere şi gelosie, dar cum că nu numai amorul şi vinul au fost singurele obiecte căntate de el, dovedesc şi două din fragmentele sale pline de nostalgie. Intr'unul din aceste esclamă cu dor şi amărire. „Sĕrman pămĕnt al patriei mele, te voiu mai revedè eu oare?!“ Acest strigăt de durere, pornit din adăncul sufletului unui poet, care trăea cu 2442 ani inaintea noastră, nu ne aminteşte el accentele duioase şi pline de un farmec nespus din dorul de ţară a gingaşului şi iubitului nostru poet Carmen Sylva?

Du Rebenland, Du grüner Wald,
Du Rhein, mit deinem Schimmer,
Dein Glanz ist fern, Dein Sang verhallt,
Ich bin entflohn, für immer!

Oft, oft schliess' ich die Augen zu,
Dann hör ich's singen, rauschen,
Seh' Schiffe zieh'n in sonn'ger Ruh',
Den Wind die Segel bauschen.

Dass ich die schoenste Heimath hab'
In deutschen Gau'n besessen,
Das macht, dass ich sie bis zum Grab
Nun nimmer kann vergessen.

Du Heimath,
Könnt' ich an's Herz dich drücken!

In privinţa relaţiunilor dintre Anakreon şi Polykrates, amĕnuntele ne lipsesc şi ştim numai că, deşi de caractere diferite şi păstrăndu-şi fiecare din ei fireştĕle sale aplecări, legătura dintre poet şi tiranul, protectorul seu, remaserĕ aceleaşi pănă la moartea lui Polykrates, fără ca micele şi trecĕtoarele neinţelegeri, ce nici intre ei n'au lipsit, să fi putut slăbì vreodată simpatia şi amiciţia lor reciprocă. Poetul se bucura din partea lui Polykrates de o incredere nemărginită, fără insă ca pentru aceasta să fi fost nevoit a-şi renega

caracterul seu, ceea ce din partea tiranului, pětruns de geniul amicului seu şi lăsându-i o libertate de cuget şi de acţiune deplină, denotă o libertate rară precum şi din partea lui Anakreon o mare inţelepciune. Cum că consideraţiunea şi increderea de care se bucura Anakreon din partea amicului seu era nemărginită şi că acest din urmă ĕl iniţiase şi-l consulta chiar in afacerile sale politice, resultă din ceea ce istoriseşte Herodotos că atunci când trimisul satrapului persian Oroites, prin a căruia viclenie işi pierdù mai in urmă viaţa, fù primit de el in audienţă, se afla de faţă şi Anakreon.

Puterea, armata şi flotele lui Polykrates crescuserĕ până la anul 522 in şir şi renumele seu inspirase frică tuturor ţerilor vecine. Intemeindu-se pe norocul seu, ce până atunci nu-l părăsise niciodată in timp de zece ani, işi puse in gând să cucerească şi Ionia cu insulele asiatice de prin prejur. Ionia fiind patria lui Anakreon n'ar fi cu neputinţă că această idee de a smulge pămĕntul seu natal de sub jugul barbar al Persilor să-i fi fost insuflată de insuş poetul nostru. Ori cum o fi, această hotărire odată luată, Polykrates adunâ o oştire numeroasă şi armâ o flotă puternică, pregătindu-se să plece in luptă contra Asiei.... dar roata norocului este ca roata lunei, „crescit, descrescit, in eodem sistere nequit“.... de astă-dată, pentru intâia dată dar pentru totdeauna, vestitul noroc al lui Polycrates ĕl părăsì cu totul. De la uciderea fratelui seu in anul 532 chorul Eumenidelor se inhăitase pe urmele ucigaşului, Tisiphone, Alekto şi Megaira ĕl urmăriserĕ pas cu pas şi orbindu-l cu un noroc ne mai pomenit, pentru a-l perde mai sigur, stăteau gata a pune ghiarĕle lor pe victimă. Oara fatală sosì: Satrapul persian Oroites din Iardes in Lydia, prefăcĕndu-se că şi el voeşte a se alia cu dĕnsul incontra marelui rege, ĕl prinse la Magnesia şi, după cele mai neomenoase torturi, puse de-l spânzurarĕ pe muntele Mykale din Ionia, in faţa insulei sale Samos.

Lesne işi poate inchipuì ori cine tulburarea şi disordinea ce urmarĕ acestei catastrofe in Samos. In asemene imprejurări, lipsit de protectorul seu, lipsit de avere, ce ar mai fi putut oprì pe Anakreon intr'un loc care necontenit ĕi deştepta amintirea perdutei sale fericiri şi durerea morţii crude a unui prietin cum ĕi fusese Polykrates? Dar marele renume ce-şi dobândise poetul era pentru el un talisman de a cărui putere deşi in acele zile de desperare desigur că nu şi-a dat samă, dar care curĕnd ĕi deschise porţile unui al doile asil, nu mai puţin strălucit decât acela pe care-l perduse. Intre aceste insă, inspre ce locuri va fi plecat Anakreon după nenorocitul şi groaznicul sfirşit al lui Polykrates, şi cum şi unde va fi petrecut, şi cât timp anume, nu se ştie.

Cu patru ani inaintea uciderii tiranului de la Samos, la Athena in anul 528 murise Peisistratos şi stăpânirea o luaserĕ fiii sei Hippias şi Hipparchos. Acest din urmă după Platon (Henr. Stephanus) fratele mai mare a lui Hippias, ear după mărturia lui Thucidides şi după cum mai probabil este, fratele mai mic a lui Hippias, era mult iubitor de invăţătură şi amic al filosofilor şi poeţilor, şi cunoscuse după cum se presupune pe Anakreon intr'o visită anterioară făcută la curtea lui Polykrates. Cum şi in care imprejurări află Hipparchos despre locul de şedere al poetului, nu se ştie, asemene nici cum se numea acest

loc; decăt atăt se ştie că invităndu-l lăngă el, ĕi trimise un vas cu cincizeci de văslaşi, care aduse pe Anakreon cu solemnitate la Athena. Contrar acestei versiuni Herodotos şi Theokritos istorisesc că după moartea lui Polykrates, Anakreon trecù deadreptul la Athena, lăngă Peisistratos.

Aici la Curtea aceasta nu mai puţin pompoasă decăt acea de la Samos, el petrecù tot timpul căt ţinù tirania lui Hipparchos şi a lui Hippias in societatea a tot ce avea Athena mai distins şi impreună şi cu poetul Simonides de la Keos, care şi el era oaspele tiranului. Fără indoeală că, aici la Athena, talentul poetului nu odată numai a trebuit să glorifice solemnele prănzuri şi serbările pompoase prin care in acea epocă de un lux măreţ şi ajuns la culme, s'au ilustrat fiii lui Peisistratos.

In timpul şederii sale la Athena, Anakreon a fost in relaţiune cu familiile cele mai insemnate, cum de pildă cu Xanthippos fiul lui Ariphon, celebrul general al Atheneilor şi părintele marelui Pericles, cu Kritias fiul archontelui Dropidas, ruda şi prietenul intim a lui Solon „bĕtrănul“, după cum ĕl numeşte Platon şi a cărui nobilă casă o celebrase in versuri insuş marele legislator. (Platon numeşte cănturile lui Solon strălucite capodopere de imaginaţiune poetică). Nobila casă a lui Dropides pe lăngă diferiţi alţi poeţi, a fost căntată şi de Anakreon. Aceste sunt singurele amĕnunte atingĕtoare de viaţa şi timpul petrecerii poetului la Athena, care au ajuns pănă la noi.

Dar nenorocitul Anakreon n'avù parte nici de acest al doilea al seu protector: In anul 514, opt ani deabia se strecuraserĕ de la moartea lui Polykrates, asistănd Hipparchos la serbarea Panatheneelor, căzù ucis de pumnarele lui Harmodios şi Aristogeiton.

Căte gănduri, căte amintiri crude, cătă amărăciune trebue să fi străbătut in acea zi sufletul poetului, cătă durere, cătă jale, cătă desperare să se fi incuibat in inima sa!

„Oh aş vra să mor! Alt leac tot nu mai aflu
„Pentru a mĕ măntuì de suferinţele mele!“

Astfel esclamă cu amărire Anakreon intr'un fragment al seu, consistănd numai din aceste douĕ versuri, despre care suntem de părere că nicăeri aiurea nu-şi pot mai bine găsì locul ca in acele zile de o nouă vijelie pentru el, care, intocmai ca pe un vas fără cărmă in oceanul nemărginit, ĕl arunca şi pe el pribeag, fără mijloace, intr'un viitor necunoscut.

La moartea lui Hipparchos, Anakreon se afla in vĕrstă de 45 de ani; el mai trăì in urmă ăncă odată pe atăta, căci după spusele lui Herodotos şi Theokritos murì in vĕrstă de 85 de ani. Anul morţii sale este prin urmare anul 474. Sus numiţii autori spun că murì in patria sa; contrar acestei versiuni Theodor Bergk (vezi cărţile sale: „Anacreontis carminum reliquiae. Lips. 1834 şi „Poetae lyrici graeci. Lips. 1852) este de părere că după moartea lui Hipparchos, Anakreon se retrase mai intăi la Teos şi că, după a doua cucerire a acestui oraş de cătră Persi, ar fi trecut la Abdera. Nu putem admite această părere a lui Bergk fiindcă la moartea lui Hipparchos poetul era ăncă tĕnĕr şi, amărit cum era, nu s'ar fi putut hotărì, credem, după caracterul ce-i cunoaştem, a adăogì la amărăciunile sale şi o altă durere şi mai cumplită sufletului seu de poet, aceea de a privì de a-

proape suferinţele şi lanţurile de robie ale pămêntului iubit pe care se născuse. Ionia remase sub jugul Persilor până după al doilea rěsboiu medic, când in anii 479 şi 480 victoriile Grecilor din Europa ěi redarě libertatea de fapt, pe care de drept n'o căpătâ decât in anul 449 prin tratatul lui Kimon. In anul 480 sau 479 Ânakreon era de 79 sau 80 de ani, prin urmare ajuns la bětrâneţă. Mult mai de crezut este, aşa ni se pare, versiunea lui Herodotos şi Theokritos după care poetul, bětrân acum şi plin de dorul locului seu natal şi a copilăriei sale, să se fi indemnat să-l binecuvinteze, să fi sosit să vadă ăncă odată „sěrmanul pămênt al patriei sale" liber după 60 de ani de robie şi după o nostalgie purtată in pieptul seu din loc in loc timp de douě vieţi omeneşti — sătul de viaţă, să-şi dea ultima suflare acolo unde visase intâile visuri ale tinereţei sale.

Terminând istoricul puţinelor imprejurări cunoscute din viaţa lui Ânakreon ce prin atâţi seculi au străbătut până la noi, vom amintì ăncă că după cum resultă dintr'un fragment al seu, s'ar părea că poetul nostru ca şi predecesorii sei Archilochos şi Alkaios, n'ar fi remas cu desăvirşire străin serviciului militar, ci ar fi luat parte şi el la vre-un rěsboiu, la vre-o luptă oare-care, despre care ne lipsesc amĕnuntele, căci eată cum se esprimă el in acel fragment:

Dar eu fugii earăş intocmai ca cucul
Lepadai departe de mine mica mea pavăză pe malul măndru
al curgĕndului fluviu.

Aceastaşi ruşine o povestesc glumind şi rizĕnd de ei insiişi şi Archilochos şi Alkaios. Horatius care se inspiră mult de geniul lui Pindaros şi Sappho şi de acel a lui Archilochos, Alkaios şi Anakreon, avù nenorocirea a păţì şi el aceeaşi ruşine ca şi dĕnşii, in bătălia de la Philippi, unde după punerea pe fugă a oastei lui Iunius Brutus „Philippis versa acier retro" (Carmen IV, liber III, vers 26) spre a putè scăpa mai bine de urmăritorii sei, lepădâ nu numai pavăza sa dar şi augusticlavea şi inelul seu, ornamentele demnităţii sale militare de „Tribunus militum". Când poetul roman căruì ěi place a ride de această a sa fugă ruşinoasă dar sănătoasă, scrise versurile sale din Carmen V, liber II, vers 9 şi 10.

Tecum Philippos et celerem fugam
Sensi relicta non bene parmula.

el a invitat intru această a sa veselie ironică pe aceşti poeţi greci, care i-au servit de model. Tradiţiunea povesteşte că moartea bětrânului Anakreon i se trase din inghiţitura unui simbure de stafidă, care ěl inăduşì: ca omul ce in viaţa sa ades căntase şi vinul şi veselia, Dionysos trebue să fie zeul acela, care să-l stringă de pe pămênt.

Oraşul Teos ilustrat prin naşterea poetului, ěi ridicâ o statuă şi bătù in memoria sa monete cu chipul seu. Pe una din aceste monete ale oraşului Teos, Ânakreon este representat purtând barbă, şezĕnd şi lovind lira cu plektronul, pe alta stând gol in picioare şi scris numele seu alăturea. (Vezi O Iahn. Abhandlung über Darstellungen Griech. Dichter auf Vasenbildern, Abhandlungen der philol. histor. Classe der k. Sächs. Gesellsch. der Wissensch. III Bd. Leipzig 1861.

Pausanias (I, 25) scrie că pe Acropolis la

Athena lăngă statua lui Xanthippos se afla şi acea a amicului seu Anakreon infăţişănd „un bărbat cu semne de beţie şi căntănd.“ In privinţa acestei statue pomenită de Pausanias şi a stării de beţie in care zice el că era representat poetul, faţă cu calificaţiunile date lui Anakreon de autori ca Platon, numindu-l ἥδιστος gingaşul, μελιχρός dulcele, σοφός inţeleptul şi acel de σεμνά demne, căntărilor sale, suntem nevoiţi a crede din douĕ lucruri unul, sau că Pausanias a comis o eroare, sau că, dacă in adevĕr acea statuă era menită a representa pe Anakreon, ea era mai mult o composiţiune simbolică, alegorică, tinzĕnd a indica şi a representa unul din genurile musei lui Anakreon, ear nu o icoană fidelă a figurei, a trupului şi a firii poetului. Dacă pe lăngă aceste consultăm şi o epigramă atribuită de Leonidas din Tarent şi care are coprinsul următor:

Priveşte cum bĕtrănului Anakreon ameţit de vin
Ĕi şovăesc picioarele, cum pănă la glesne
Ĕi atărna mantaoa! Din incălţăminte el nu are
De căt una, pe cealaltă a perdut-o undeva.
Lovind strunele de aur ale lirei, el cäntă
Gingăşia lui Bathyllos sau acea a lui Megistëus...
Fii pe pază, Bakchos, ca bĕtrănul beat să nu cadă jos!

Dacă, consultănd, zicem, această epigramă, admitem, după cum cred unii, că versurile aceste ar fi o descripţiune a statuei pomenite de Pausanias, atunci versiunea noastră căştigă şi mai multă versimilitate, căci presupunĕnd că statua aceea represintă adevĕratele trăsuri ale lui Anakreon, atunci ea trebuea să dateze din timpul lui Hipparchos. La moartea tiranului insă, poetul n'avea decăt 45 de ani şi deci nu putea fi representat ca un bĕtrăn. Din toate aceste tragem conclusiunea că statua in chestiune data dintr'un timp posterior, poate din timpul lui Pericles, după cum foarte probabil este, de oare ce şi statua părintelui seu Xanthippos tot de el trebue să fi fost ridicată. Din timpul lui Pericles insă nu găsim nicăiri urme de presenţa lui Anakreon in Athena, pentru a admite că statua era o reproducţiune fidelă a persoanei sale şi prin urmare, nimic mai posibil decăt că statua lui Pausanias, dacă in adevĕr era statua lui Anakreon, să fi fost numai o composiţiune alegorică; cu toate că nici astfel „un om cu semne de beţie şi căntănd“ cum ar fi putut representa pe Anakreon poetul nu ne prea putem esplica şi mai ales cănd acel om nu ţinea in mănile sale nici măcar o liră, dacă nu intreagă, cel puţin frăntă. Pe de altă parte ar fi oare de crezut că marele Pericles a cărui epocă s'a numit seculul luĭ Pericles să fi ingăduit ca un poet ca Anakreon şi mai cu samă prietenul părintelui seu, să fie representat ca un simplu beţivan vesel şi să fie aşezat in statuă alăturea de celebrul seu tată, ilustrul general Xanthippos? In tot casul, chestiunea statuei lui Pausanias numai limpede nu poate fi numită, cu toate discuţiunile pro şi contra; dar chiar şi aceste discuţiuni din partea autorilor moderni, ciudate ne par, de oare ce, in loc de a discuta dacă se poate sau nu admite că un Anakreon să fi fost representat pe Acropolis, alăturea cu Xanthippos ca „un om cu semne de beţie şi căntănd“, se ceartă intre ei pentru a stabilì dacă, epigrame ca cea de mai sus (mai esistă ăncă alte douĕ in feliul acestëia) sunt sau nu descripţiuni ale statuei lui Pausanias. Cum că aceste epigrame nu pot fi descripţiuni a statuei de pe Acropolis, inţelege ori cine fără a fi un erudit şi fără a avè nevoe a discuta

dacă de pildă cuvêntul ῥικνός din epigrama de mai sus insemnează „sbărcit“ sau „şoivaitor“, sau ăncă altă ceva. Pausanias zice: „un om cu semne de beţie şi căntănd“, epigrama insă numeşte pe acel om „bĕtrăn“ şi zice „lovind strunele de aur ale lirei, el căntă“. (Vezi in privinţa acestor epigrame şi a acestor discuţiuni Anth. Planud. IV, 306—308 şi Welcker Klein Schr. I. pag. 266 precum şi O. Iahn.) După părerea noastră care in acest punct este şi a lui Welcker, epigrama de mai sus nu este a lui Leonidas din Tarent, ci posterioară şi a lui Leonidas din Alexandria; altminterea nu este cu neputinţă că in adevĕr tustrele epigramele să fie descripţiuni ale unei statue oarecare menite a representa pe Anakreon; dar că numai frumoasă nu putea fi acea statuă, dovedeşte insaş epigrama citată. Frumoasă, in toată puterea cuvĕntului frumoasă şi demnă de nemuritorul poet este statua descoperită la Montecalos, despre care am vorbit la inceputul acestei scrieri; ea este foarte bine conservată şi numai degetele de la măna stingă şi lira au trebuit să fie restaurate. Căntăreţul inaintat in vĕrstă, şede pe un frumos scaun susţinut de labe de lei, cu picioarele unul peste altul şi incălţate cu sandale. Braţul drept stă ridicat, gata a lovì cu plektronul strunele lirei, pe când colţul mantalei de pe acel umĕr, in urma mişcării braţului stă alunecat peste genunchi, ear măna stingă sprijină lira. Cu capul face o mişcare intr'o parte, căreia ĕi urmează şi partea superioară a corpului, dănd viaţă intregei statue şi deşteptănd inchipuirea că poetul căntă sau reciteazâ versurile sale unei persoane ce stă de-l ascultă. In partea de sus a corpului, remasă goală in urma căderii mantalei „viridis senectus“, este representată cu o măestrie perfectă şi care merge desvoltăndu-se tot mai mult in via espresiune a superbului cap bărbos, carele, purtănd semnele caracteristice ale bĕtrăneţei, intruneşte atăta spirit şi atăta espresiune sufletească, incăt fără a şti, fără a voì, te simţi mişcat şi atras de o individualitate estraordinară, puternică, genială şi care te farmecă tot mai mult, cu căt mai mult o priveşti. In privinţa acestei statui vezi „Annali dell' Instituto di corrisp. archeol. XXXI, p. 155. Monum. ined. d. Instit. Vol. VI, tav. 25, in care pe lăngă estampa statuei sunt publicate esplicaţiunile lui Brunn, insă ciudat lucru şi aici, Brunn este de părere că statua aceasta este o copie a statuei pe care o vĕzuse Pausanias şi pe care au descris-o epigramele mai sus menţionate!

Acelor ce ar voì a se incerca a mĕsura adăncimea uneĭ alte asemenea erudiţiuni care pentru profani pare cam confusă, le mai recomandăm şi cercetările lui Sam. Birch. „Observation on the figures of Anacreon and. his dog. 1845“, relative la o amphoră a museului britic, descoperită la Vulci şi in care „observations“ Sam. Brich. confundă o amestecătură făcută de poetul şi gramaticul constantinopolitan Ioan Tzetzes (Caccius, Chiliades IV, 131, 234) cu o anecdotă presupusă istorică şi intămplată lui Anakreon, pe când anecdota istorisită de Tzetzes, sophistul Klaudios Ailianos (istoria animalelor VII, 29) o istoriseşte ca intămplată unui neguţitor din Kolophon. In Grecia cel d'intăi care s'a ocupat cu colecţionarea de cărţi, a fost Polykrates la Samos şi al doilea Peisistratos la Athena. Acesta, pe lăngă că fondâ biblioteci, fù şi cel d'intăi care puse de se adunarĕ şi scriserĕ căntările lui Homer, care pănă la acea epocă se conser-

vaserĕ numai prin memoria rhapsozilor, ce le recitau pe pieţele publice. Hipparchos continuâ şi el cu multă stăruinţă opera inceputâ de Peisistratos, de unde cu multă probabilitate se conchide că pe lăngă Polykrates, acel ce s'a ingrijit mai mult de adunarea şi a scrierilor lui Anakreon, a fost acest al doilea al seu protector, Hipparchos. Căt timp insă s'a fi conservat colecţiunea operelor sale, aceasta nu se ştie şi numai atăt ne este cunoscut că invĕţaţii din Alexandria s'au ocupat mult şi cu scrierile acestui poet şi că-l inscriserĕ in Kanonul lor, a celor 9 mai mari lirici. Celebrul gramatic şi critic Aristarchos formâ el insuş o ediţiune a operelor lui Anakreon, care, după cum cu multă probabilitate se crede, ajunse la Roma, unde musa lui esercitâ o influenţă insemnată asupra poeţilor latini, incepĕnd cu Valerius Catullus Curĕnd insă imitatorii sei atăt greci căt şi latini se inmulţirĕ intr'atăt, incăt numele seu pe nesimţite puţin căte puţin fù uitat cu totul, şi filologii se indoesc chiar că scrierile lui să fi ajuns in toată intregimea lor pană in secului al 4-lea, cănd preoţii bizantini arserĕ poeţii lirici şi comici.

Aşa dar, din nefericire, cea mai mare parte a poesiilor originale ale lui Anakreon au dispărut şi remăşiţele din versurile poetului ce ne-au mai remas, consistă aproape numai in mici fragmente, care şi aceste n'au ajuns până la noi decăt pe calea citaţiunii in diferiţi autori, precum: gramaticul Athenaios Deipnosophistes, gramaticul Hephaistion din Alexandria, platonicul Maximos Tyrios etc. Aceste fragmente sunt vre-o 56 la numĕr, dar şi aceste puţine şi mici remăşiţe ale spiritului, ale sufletului şi ale poesiei lui sunt deajuns pentru a ne da o idee de insemnata valoare a perdutelor sale scrieri.

Pe lăngă aceste susnumite remăşiţe, ca să zicem aşa, autentice, mai esista şi alte vre-o 56 bucăţi, in privinţa cărora de pe la anul 1557 in coace s'a iscat intre invăţaţii mai tuturor ţerilor o vie discuţiune in scopul de a se cerceta şi a se stabilì dacă ele sunt imitaţiuni sau adevĕrate compuneri ale lui Anakreon. Deşi mai intregile aceste discuţiuni şi comentarii ăncă pănă astăzi n'au dovedit nimic cu temeiu şi este lăsat la apreciarea oamenilor de gust şi de-o oarecare ştiinţă, de de a şti a alege din ele ceea ce ar putè fi la inălţimea unui mare şi genial poet precum a fost Anakreon, totuş spre a ne indeplinì datoria cu conştiinţă pănă in capĕt şi spre a indica oarecum calea unor altor ce ar voì a se indruma pe urmele noastre in studiarea nemuritorului poet, vom urmărì răpede şi pe acești comentatori.

In anul 1557, o epocă in care nu uşor se găsea cineva care să se indoească de autenticitatea acestor poesii, de oare-ce după apariţiunea lor in ediţiunea lui Henr. Stephanos, in anul 1554 la Paris, traducĕndu-se mai in toate limbile moderne, imitaţiunea lui Anakreon mai cu samă in Germania ajunsese o adevĕrată calamitate pentru literatură, deodată distinsul filolog şi critic italian Franc. Robortello le declara pe toate de imitaţiuni insipide ale unei epoci posterioare. Tot astfel le consideră şi olandezul Corn. de Paun (mort la 1750) care insă ca filolog este mai superficial ca cel d'intăi. Francesul Tannegui Lefèbre (Tanaquillus Faber (mort la 1672) părintele eruditei şi celebrei Anna Dacier (moartă la 1720 şi care şi ea a tradus pe Anakreon,

apreciază valoarea lor poetică cu mult mai multă ingenuitate.

Cu desăvirşire opus unor asemenea păreri, englezul Josué Barnes om de o mare erudiţiune, dar de judecată slabă şi de puţin gust, influenţat de marele nume a lui Anakreon, işi dădù cele mai mari osteneli pentru a siluì formele textului şi a le impune cu ori ce preţ pe acele ale dialectului ionic, şi Baxter merse până a se silì a justifica şi cele mai grosolane erori de metru şi chiar cele mai vădite absurdităţi ale conţinutului unora din aceste bucăţi.

Eruditul şi glumeţul critic Rich. Bentley (mort la 1742) una din cele d'intăi autorităţi şi care spre a-şi bate joc in una din zile de gustul şi judecata nesărate ale lui Barnes, a zis de el că ştie limba greacă ca un cismar din Athena, declară multe din aceste poesii de apocrife şi intr'o scrisoare comunicată de helenistul francez Rich. Fr. Phil. Brunck, datând din anul 1711 şi conţinĕnd respunsul la o intrebare relativă la una din aceste bucăţi, se esprimă in modul următor: „non pauca etiam sunt spuria, quae a genuinis dignoscere paucorum erit hominum.“ Celebrul filolog prusian Fredrich. Aug. Wolf in cursul seu de literatură greacă zice că cele mai multe din aceste bucăţi datează din seculul al III-lea şi incoa şi nu sunt decât nişte jucării imitative şi de la olaltă monotone. După aceştia Mehlhorn indică 30 de bucăţi din aceste, despre care crede că cu siguranţă se pot taxa de false, Welcker earăş alege numai vre-o 11 ca adevĕrate şi chiar şi din aceste puţine, unele, numai după valoarea lor, le atribue lui Anakreon.

Contrar acestora earăş, Bergk respinge intreaga colecţiune şi tot asemenea şi Bernhardy care presupune că trebue să fie imitaţiuni din timpul anterior lui Iustinian.

După cum este evident, resultatul final al tuturor acestor cercetări foarte erudite, nu este tocmai mare şi credem că foarte nimerit s'ar putè resuma in cuvintele: „Much ado about nothing“ fără ca vre unul din domnii filologi şi critici susnumiţi, care s'ar mai afla in viaţă, să se poată temeinic supĕra pentru aceasta.

Insemnăm aici că aceste cântece aşa numite anacreontice au fost traduse in limba franceză de către Remy Belleau, Lafosse, M-me Dacier, Gacon, Montonnet de Clairfons, Poinsinet, A. Firmin Didot; şi in versuri de către St. Victor, Veissier Descombes, Belhomme; in limba germană de către Ioh. Fried. Degen, Eduard Mörícke, H. A. Iunghans, Iacob Mähly, in limba suedesă de către poetul Esaias Tagnér care se şi făcù cunoscut şi celebru prin publicarea acestei traducţiuni editată mai mult de zece ori. Esaias Tegnér a scris la 1801 şi o disertaţiune „Vita Anacreontis“ in care declară anacreonticele de cele mai frumoase ale antichităţii respingĕnd ori ce indoinţă in privinţa originalităţii lor.

Isvorul colecţiunii acestor aşa numite „anacreontica“, sau ἀνακρεόντεια este manuscriptul bibliotecei din Heidelberg antologiei lui Constantinos Kephalos sau Codex Palatinus pe lângă care erau alipite acele poesii intr'un manuscript datând din seculul al X-lea. Când in anul 1622 Bavarejii de sub comanda lui Tilly luarĕ şi prădarĕ acest oraş, generalul trimise pe lângă multe alte preţioase manuscripte şi acest codice bibliotecei vaticanului din Roma; de aici el ajunse in anul 1797 la

Paris, de unde in anul 1815 fù restituit bibliotecei din Heidelberg, insă fără suplementul anacreonticelor. Intre aceste reproduserĕ Spaletti şi Levesque textul codicelui palatin pe care ăncă din anul 1554 ĕl utilizase Henr. Stephanus pentru ediţiunea apărută in tipografia sa la Paris. Deatunci inlocuesc ediţiunile lor manuscriptul perdut. Vechiul titlu al acestei colecţiuni este: „Căntece bacchice ale lui Anakreon in hemijambe şi poesii anacreontice (ἀνακρεόντεια)".

Acest titlu, care deosebeşte căntecele lui Anacreon de acele „ἀνακρεόντεια işi are şi el insemnătatea lui pentru critică şi aceasta cu atăt mai mult, cu căt la inceputul colecţiunii se află şi douĕ bucăţi care poartă numele unuia din imitatorii lui Anakreon.

In privinţa naturei poesiei lirice a lui Anakreon, anticii ne numesc patru genuri principale ale lirii sale, pe acel himnic, melic, iambic şi elegiac; inainte de toate insă, căntarea lui a fost erotica şi fiindcă aşa numitul „melos", in genul lui Anakreon se apropia mult de oda poeţilor aiolici a cărei representanţi sunt mai cu samă Alkaios şi Sapho, de aceea şi anticii l'au pus alăturea cu Alkaios şi Sapho. Pe lăngă aceste poesii o mare parte a căntecelor lui Anakreon se compunea şi din căntece de veselie, căntece bacchice, numite „paroinia" şi dintr'o specie a lor de mici căntece şi improvisaţiuni numite skolia.

Dialectul intrebuinţat de Anakreon in versurile sale, ca unul ce era născut şi crescut in Ionia, este acel ionic. Poesia greacă in genere şi mai cu samă acea lirică intrece cu mult celelalte naţiuni prin variaţiunea şi frumuseţa metrurilor ei şi in această privinţă, mai ales Anakreon se distinge in modul cel mai strălucit. Şi el, ca şi ceilalţi poeţi greci, cele mai multe ori şi-a creat metrurile sale, cărora in urmă gramaticii le-au dat numele seu. In fragmentele sale găsim esemple de următoarele genuri metrice: glyconice, choriambice, ionice, daktylice, trochaice, jambice, care toate, prelucrate de Anakreon in genul seu particular, au primit denumirea de „metra anacreontica".

Genul anacreonticelor represintă numai pe acel melic şi mai cu samă pe acel bacchic pentru care cu drept cuvĕnt vechiul colector le şi numeşte συμποσιακά. Forma lor este lipsită de artă, săracă şi uniformă. F. A. Wolf a calificat această colecţiune cu foarte multă dreptate de monotonă, fiindcă monotonă şi este. Observăm in privinţa lor că ai discuta dacă sunt sau nu opere originale ale lui Anakreon, este o muncă zadarnică fiindcă cu temeiu şi in mod convingĕtor, pănă cănd dintr'o intămplare fericită nu s'ar descoperì şi alte scrieri ale lui Anakreon sau anacreontice, niciodată nu se va putè dovedì şi constata adevĕrul. Pănă atunci, numai sentimentul şi gustul vor fi singurii judecători competenţi ai acestor căntece. Căt pentru noi, dacă n'am fi avut in vedere la această scriere decăt colecţiunea in chestiune fără a cunoaşte şi fragmentele autentice ale poetului, fără a fi vĕzut statua descoperită la Montecalio şi fără a cunoaşte calificaţiunile de ἥδιστος, μελιχρὸς, σοφός ce i-au dat autorii antici dimpreună cu Platon, mărturisim că ne-am fi putut afla in ispită de-a admite ca temeinică părerea lui Brunn şi de-a crede, impreună cu el, că „un om cu semne de beţie şi căntănd" putea fi şi poetul Anakreon.

Părerea noastră este că in judecata insemnatei valori a poesiei adevĕrate a lui Ana-

kreon, un lucru nu trebue scăpat din vedere. Este incontestabil că o mare parte a căntecelor sale se compunea după cum mai sus am zis, şi din căntece de veselie şi bacchice şi din acele mici căntece numite skolia, pe care ades poetul le improviza, lăsănd pe acei ce le auzeau din gura lui, a le repeta după cum le dicta impresiunea momentului şi mai multa sau mai puţina lor abilitate. Talentul lui Anakreon intru a compune asemenea căntece era mare şi feliul acesta de versuri cănd nimeresc adevĕratul ton şi ating o oarecare coardă a firii omeneşti, se transmit răpede din gură in gură, respăndindu-se pănă şi in popor. Foarte probabil este că mai cu samă acest dar al poetului a făcut a se naşte şi a se respăndì şi renumele seu ăncă decănd era la Abdera şi, de oare ce atăt la curtea de la Samos căt şi la acea de la Athena, nu-i lipsirĕ ocasiunile a dovedì măestria sa şi in această privinţă, lesne se poate pricepe cu cătă uşurinţă se intemeia tot mai mult reputaţiunea lui ca căntăreţ bacchic. Chiar şi mulţi autori ai vechimii, neavĕnd in vedere decăt această coardă a lirii poetului, numai in acest sens l'au judecat. E de mirare deci că in timpuri cănd nu ori cine avea fericirea a poseda cărţi, şi ajungĕnd acest gen uşor a lui Anakreon a fi o modă, o manie chiar, să se fi intemeiat şi ideea cum că acest stil al poetului a fost unicul stil anacreontic. Altminterea nu, numai astfel ne putem esplica cum marele ba chiar unul din cei mai mari poeţi lirici ai Greciei să fi putut ajunge a fi considerat ca autorul esclusiv al tuturor căntecelor cuprinse in acea colecţiune şi care, adeseori repetă acelaş lucru şi conţine chiar căteodată şi absurdităţi. A susţinè insă că pintre ele n'ar fi nici una originală şi nici chiar demnă de Anakreon este o imprudenţă. A voì a dovedì contrarul, este o orbire prea din cale afară entusiastă, o nesocotire a titlului acelei colecţiuni, o nepricepere chiar a cuvĕntului ἀνακρεόντεια şi, faţă cu cele douĕ bucăţi de la inceputul colecţiunii, care poartă numele unuia din imitatorii poetului, totodată şi o indărătnicie greu de inţeles.

Ca Anakreon nici un poet in lume n'a avut norocul, sau mai nimerit zicĕnd nenorocirea a fi atăt de des imitat: Numĕrul imitatorilor sei a fost atăt de mare, incăt dacă le-am putè cunoaşte numele lor toate, numai nomenclatura lor ar forma un mic volum. Dar pe căt de mare le-a fost numerul, pe atăt de mică şi neinsemnată a fost valoarea scrierilor lor. Locul in care s'a inceput acest soiu de fabricaţiune imitativă de căntece anacreontice, a fost Alexandria. In urmă, in seculele creştine ea luâ un avĕnt şi mai mare in Constantinopole de unde mai cu samă din timpul lui Iulian şi Iustinian ni s'au păstrat multe nume a unor asemenea poeţi anacreontici din care vom cita pe Basilios, Synesios, Gregorios din Naziazos; aceştia au scris căntece in forma anacreontică, care conţin şi materie creştină. Din seculul al XVI-le avem ear pe Timotheos, Prokopios, Iulianos Aegyptianul, Ioan din Gaza şi pe contimporanii epigramaticilor Paulus Silentiarius şi Agathias, numit Scolasticul.

Forma anacreontică servì poeţilor creştini şi pentru respăndirea mai cu uşurinţă in popor a nouei doctrine, insă incercările lor in această privinţă sunt cu totul slabe, ba chiar pĕcătoase după cum dovedesc asemenea versuri a lui Synesios, Gregorios din Naziazos, Sophro-

nios, Maximos Margunios. Ei inalţă cântarea lor in imnuri sfinte spre cer, servindu-se de idei, espresiuni şi figuri anacreontice şi spre a indica spre pildă bucuria şi fericirea sufletească a creştinului n'au putut găsì alt-ceva mai nimerit decăt cuvintele din anacreontice, in care este desemnată acţiunea de a juca din picioare, de a dănţuì.

De la naşterea lui Anakreon şi pănă in acea epocă se strecuraserĕ opt, nouĕ secule şi resunetul lirii sale tot ăncă nu amuţise: accentele plăcerilor sale bacchice resunarĕ mult timp ăncă in formă de imnuri creştine pănă şi in biserici şi monăstiri in lauda lui Dumnezeu, a lui Christos şi a Mariei.

Astfel se indeplinirĕ versurile profetice ale lui Horatius din Carmen IX liber. IV.

Nec si quid olim lusit Anacreon
Delevit aetas;

POESII ANAKREONTICE.

I.

Pe fiii lui Atreos
Voesc să cănt pe Cadmos:
Dar lira 'mi ş'a ei strune
Numai de-amor resună.
Mai eri am schimbat lira,
Cercat-am alte coarde,
A lui Heracles fapte
Să cănt: dar lira insă
Suna numai de-amoruri.
Eroilor, vĕ las dar!
Căci lira-mi ş'a ei strune
Numai de-amor resună.

II.

Tu cănţi rĕsboiul Tebei,
Un altu-a Trojei lupte,
Ear eu a mele 'nvingeri.
Bătut nu sunt de flote,
Oştiri sau călărime.
Mĕ lupt cu altă oaste —
Doi ochi mĕ impresoară.

III.

Iubesc bĕtrănii veseli,
Dănţuitorii tineri.
Un om bĕtrăn cănd joacă
Deşi bĕtrăn prin pĕru-i,
Tot tĕnĕr e de suflet.

IV.

Cănd scurta noastră viaţă
S'ar prelungì cu averea,
Plătindu-se cu aur,
Eu aş păstra averea
C'atunci cănd vine moartea,
Să-i dau din ea, să plece.
Fiind insă că omul
Nu cumpĕră-a lui viaţă,
Cu aurul ce-aş face?
Deci soarta-mi fiind moartea,
De ce dar chin atăta?
— Să beu voesc eu dară,
Să beu, să beu vin dulce,
Şezĕnd cu buni prieteni.

V.

Eată primăvara! 'n juru-i
Charitele cu-abundanţă
Respăndesc splendoarea rosei!
Vin' priveşte unda mării
Cum se leagănă senină,

Cum pe ea sĕlbateci raze,
Cum prin aer sbor cocoare!

Măndru străluceşte Titan,
Umbra norilor aleargă
Peste holdele-aurite,
Roade-arată-acum maslinul,
Ş'a lui Bromios dar dulce
Cu lăstari şi plin de frunze
Via,—i gata să 'nflorească.

VI.

De ce fugi tu copilă
De pĕru-mi ce 'nĕlbeşte?
Fiindcă chipu-ţi tĕnĕr
E măndru ca ş'o floare
Tu fugi de-a mele daruri?
Priveşte căt de gingaş
Cununa, albe crinuri
Cu rose impleteşte!

VII.

Muritor născut in lume
Drumul vieţii a petrece,
Eu ştiu bine pănă astăzi,—
Nu nainte căt voiu merge.
Mĕ lăsaţi voi chinuri dară!
N'am nimic cu voi a face.
Păn' a nu m'ajunge urma
Voiu să rid şi să joc vesel
Cu frumosul zeu Lyaios.

VIII.

Struguri negri in panere,
Cară tineri şi fetiţe
Aducĕndu-i pe-a lor umeri,
Şi-i rĕstoarnă 'n călcătoare,
Unde alţii deindată,
Tot călcănd le stoarce mustul.
Lauda zeului resună
In căntări de călcătoare
Pe cănd tĕnĕr ăncă Bachus,
Sfărăe in poloboace.
Şi bĕtrănul cănd ĕl soarbe,
Joacă, şubred de picioare,
De-i saltă albele plete;
Ear flĕcăul tĕnĕr, măndru,
In beţie prinde-o fată
Care somnului in pradă
Cu gingaşu-i trup la umbră
Doarme sub frunzişul verde.
El o 'ntartă doar să-i fure
A lui Hymen mare drepturi
Dacă vorba-i nu se prinde,
El prin silă ştie-a 'nvinge,
Căci la fapte violente
Duce zeul beat junimea.

M. Gregoriady de Bonacchi.

HATMANUL BALTAG.*)

Operă bufă in 3 acte şi 5 tablouri

de I. C. Negruzzi şi I. L. Caragiali.

(musica de Ed. Candella).

PERSOANELE:

Hatmanul Baltag
Comisul Stacan
Sotir,
Pleaşcă }
Duşcă } Ciraci
Buduşcă }
Zulnia
Cucoana Arĕghiriţa.
Ciraci, Invitaţi, Slujitori, Copii.
Scena se petrece pe malul Trotuşului in evul-mediu.

Actul I.

TABLOUL I.

(Teatrul representă un peisaj muntos. In stinga, din fund, pănă pe planul intăiu, stinci acoperite cu pădure, toate practicabile. In fund, la stinga, deasupra stincei celei mai nalte, turnul unui castel cu poartă de fer şi punte. De la poartă porneşte o potecă peste punte; poteca şerpueşte pintre prac-

*) Representată pentru intăia oară pe teatrul naţional din Bucureşti, in 1 Martie 1884.

ticabile până in avant-scenă. Stincile se lasă in jos, descrescĕnd până in fața scenei. De la picioarele stincilor, in mijlocul scenei, incepe un parc cu poteci. Este timpul despre ziuă. Steaua dimineței licăreşte ăncă pe cer. La ridicarea perdelei s'aud căntănd cocoşi. Ciracii dorm cu cănii de vĕnat la picioarele stincilor, cu armele aşezate lăngă dĕnşii; după introducerea orchestrei se lasă puntea castelului, poarta se deschide, şi apar Baltag şi Stacan gătiți de vĕnătoare. Baltag suflă din corn. Se face ziuă).

SCENA I.

Baltag, Stacan şi Ciracii.

No. 1.

Baltag.

Sculați! Sculați!
Ciraci, vĕ deşteptați!
Colo, in zare, -ată,
Lumina se arată,
Ne chiamă sus la munte, in codru 'ntunecos
Mistrețul crunt şi cerbul şi ursul fioros.

Stacan.

Sculați! Sculați!
Ciraci, vĕ deşteptați!
Pe armăsari călare
Aidem la vĕnătoare,
Cu sulița, cu arcul, in codrul cel de fag;
Sculați! vĕ chiamă cornul hatmanului Baltag!

Ciracii.

Sculați! Sculați!
Cu toți vĕ deşteptați!
Pe armăsari călare,
Aidem la vĕnătoare,
Cu sulița, cu arcul, in codrul cel de fag:
Sculați! ne chiamă cornul hatmanului Baltag!

ENSEMBLE.

Baltag, Stacan, Corul.

In munți la vĕnătoare
Ce măndră desfătare!

Cu toți să 'ncălecăm,
In codru să plecăm!

Stacan.

Recitativ

Să plecăm in codru, da!
Dar trebui mai nainte
După obiceiul vechiu şi cuminte
(arĕtănd către public)
A ne recomenda.

Baltag.

Eu sunt hatmanul Baltag
Din strămoşi măreți mĕ trag:
Reprerestrăbunul mĕu,
Cu vestit baltagul sĕu,
Sub Ciubăr-Vodă cel mare
Sdrobea hordele tatare.
Pentru-a sale vitejii,
Domnu-i hărăzi moşii,
Aşa mari, aşa de 'ntinse
Căt cu ochii le cuprinse
De pe vĕrful istui munte,
Şi-l făcù boer de frunte
Asupra boerilor
Pentru vecii vecilor,
Dăndu-i numele „Baltag".
— Din aşa strămoş mĕ trag!

Corul şi Stacan.	**Baltag.**
Şi „Baltag" l'a poreclit	Dăndu-i numele „Baltag".
Din aşa viț' a eşit!	—Din aşa strămoş mĕ trag!

Stacan.

Eu sunt comisul Stacan,
Nici eu nu sunt bădăran:
Reprerestrăbunul mĕu
Avea şi el darul seu
Sub Ciubăr-Vodă cel mare
Golea vajnic la pahare.
Pentru-acest talent vestit,
Vodă comis l'a numit

Peste buţi şi poloboace
Cu vinaţuri busuioace,
Roşii, albe, dulci ca mierea,
Dându-i toată privegherea
Asupra butoaelor
Pentru vecii vecilor,
Şi „Stacan“ l'a poreclit.
Din aşa viţă-am eşit.

Corul şi Baltag.	**Stacan.**
Şi „Stacan“ l'a poreclit	Şi „Stacan“ l'a poreclit:
Din aşa viţă-a eşit!	Din aşa viţă-am eşit.

Baltag.

Aşa, din vremi bĕtrâne, trăesc fără 'ncetare
Baltagiii şi Stacanii in chef şi vĕnătoare.

Stacan.

Cine-şi petrece 'n codri viaţa lui cu drag?

Baltag.

Tot hatmanul Baltag!

Corul.

Tot hatmanul Baltag!

Baltag.

Şi cine este 'n pivniţi pe vinuri căpitan?

Stacan.

Tot comisul Stacan!

Corul.

Tot comisul Stacan!

Baltag.

Dar şi ciraci ca dênşii, aşa buni vĕnători
(arată pe ciraci)
Au fost mai rare ori!

Corul.

Au fost mai rareori!

Stacan.

Dar, nici in vremea vechea, la chefuri n'au mai fost
Ciraci cu-atâta rost!

Corul.

Ciraci cu-atâta rost!

Baltag.

Aurora se ridică şi cerul e senin!

Stacan.

Noroc la vĕnătoare!

Corul.

Să meargă toate 'n plin!

Toţi (repriză).

In munţi la vĕnătoare,
Ce mândră desfătare!
Cu toţi să 'ncălecăm,
In codru să plecăm!

(Tablou: plecarea la vĕnătoare; procesie scurtă. Baltag ş Stacan pornesc intâi, după dênşii ciracii, ducênd cânii, toţi sue pe deal pentru a dispărè in stinga. Baltag remâne la urmă pe vêrful unei stinci privind in zare spre dreapta, pe unde are să intre Zulnia. Stacan se intoarce şi-l trage afară din scenă. Joc de scenă, in vreme ce orchestra urmează in surdină, motivul Corului!)

SCENA II.
Sotir apoi **Cucoana Arghiriţa.**

Sotir (apare in dreapta, misterios, pe mişcarea motivului corului). Posta rurală: serviciul zilnic... Scrisorile *loco* se ridică dimineaţa până 'n ziuă. (merge la copac in dreapta, in fund, şi ia dintre crengi o scrisoare) „Prea graţioasei şi nobilei domnişoare Zulnia, la castelul străbunilor sei, loco!“ (o pune in brău, de unde scoate o alta) „Prea strălucitului hatman Baltag,

la castelul sĕu loco, (miroasă plicul) Trandafir! (pune plicul in crengi) Cine a născocit scrisul şi scrisorile, desigur n'a putut fi un părinte de familie, ori şi dacă a fost, l'a bucurat Dumnezeu numai de băeţi. Una dintre primejdiile familiilor este abecedarul! Ce dar funest invenţia scrisului, pentru familiile cu domnişoare! Dar destule reflecţii filosofice pentru un factor postal rural, să ne indeplinim datoria... Posta rurală, serviciul zilnic: Scrisorile loco, se ridică dimineaţa până in ziuă, (Cucoana Arghiriţa intră răpede prin stinga). A! Cucoana Arghiriţa! M'a vĕzut.

Arghiriţa (merge la copac şi ia scrisoarea pe care a pus-o Sotir). De mult te păndeam, jupăne Sotirache. Te-am prins insfirşit.

Sotir. Zeu cuconiţă....

Arghiriţa. Taci! arată scrisoarea!...

Sotir. Care?

Arghiriţa. Pe cea cătră duduca Zulnia... Sotirache, nu umbla cu mofturi. Dă-mi-o numai decât!

Sotir. Dar jur că.....

Arghiriţa. Nici o vorbă... dă-o degrabă, iţi ştiu eu, meştere Sotirache, meşteşugurile d-tale de mult.

Sotir. Cred şi eu, din tinereţe.

Arghiriţa. Aud? dă-mi biletul. (Sotir incolţit dă scrisoarea din brău, Arghiriţa citeşte) „Prea graţioasei „şi nobilei d-rei Zulnia... loco... Prea graţioasă şi „nobilă cuconiţă! Dacă inima d-tale ar fi aşa de „simţitoare, pe cât chipul şi toată fiinţa iţi sunt „de fărmecătoare, un om care te adoră şi ar cu-„teza să ţi-o spună şi să te intrebe, ar putè el „să spere vreodată a fi fericit.“ (returnela romanţei, Zulnia căntă).

Sotir. St... Duduca!. (ei s'ascund după copac).

SCENA III.

Zulnia, Arghiriţa, Sotir.

No. 2.

Zulnia. (Romanţă

I.

Auroră măndră, ah! spune-mi mie
Dacă viteazul ce am zărit
Cunoaşte dorul ce mĕ sfăşie,
Cunoaşte oare cât m'a rănit?
Decănd pe dĕnsul eu l'am vĕzut,
Linştea vieţii, ah! am pierdut!

II.

Ĕl vĕd ori unde, prin flori, prin stele,
Ĕl vĕd in cartea ce o deschid,
Ĕl vĕd in visul nopţilor mele
Cănd spre odihnă ochi-mi inchid.
Decănd pe dĕnsul eu l'am vĕzut,
Linştea vieţii, ah! am perdut!

III.

Dacă Ursita incăntătoare
Ar vrea vreodată să-l dobăndesc,
O fericire alta mai mare
Nu pot pe lume să mai doresc.
Ah! lăngă dĕnsul ar fi un traiu
Mai bun, mai dulce decăt in raiu!

Arghiriţa. (apărĕnd). Sĕrmănică, Sĕrmănică!..

Zulnia. Mătuşica?.

Arghiriţa. N'am bucurie, te-am perdut. Acum inţeleg eu fantasiile tale, cura d-tale cu apă neincepută până 'n ziuă.

Sotir. (ese pe furiş in dreapta, a parte) O scenă intimă de familie, nu-i locul nostru aici. Intăia calitate a unui factor postal rural este discreţia serviciului zilnic: scrisorile loco, se ridică dimineaţa până 'n ziuă. (ese)

Zulnia. Ei da, mătuşică. De vreme ce ştii, de vreme ce nu-ţi mai pot ascunde nimica, trebue să-ţi spun tot, să te fac să 'nţelegi.

Arghiriţa. Ce să 'nţeleg! ce vrei să 'nţeleg, decât că eşti o copilă naivă, o neroadă, o nebună!

Zulnia. Dacă sentimentul....

Arghiriţa. Taci cu semtimentul. Par' că numai d-ta ştii ce-i semtimentul, intreabă-mă pe mine, să-ţi spun eu ce-i sentimentul. Nu inţelegi că ai a face cu un bărbat? Ştii tu ce sunt bărbaţii?

Zulnia. Mătuşică...

Arghiriţa. Să-ţi spun eu ce sunt bărbaţii, să-ţi spun eu ce-i semtimentul.

No. 3.
Cucoana Arghirița.

Rondo.

I.

Sentimentul, nepoțică,
Pentru noi e un pĕcat;
Te păndește la poticǎ,
Ca un hoț, ori ce bǎrbat.
Te ochește
Te-amețește
Te uimește
Te vrăjește,
Pănă cănd deodată, hat!
Ți-a prins inimioara 'n laț!
Ĕl iubești
Și te jertfești...,
Insă... pace!
N'ai ce-i face:
Bărbatul cel mai de soiu
Ăncă e un marțafoiu.

II.

Nu m'ai crede cănd ți-aș spune
Că odată chiar și eu
Am avut visuri nebune
Pentr'un măndru paraleu.
Mĕ păndise,
M'amețise,
Mĕ uimise,
Mĕ vrăjise,
Pănă cănd deodată, haț!
Mi-a prins inimioara 'n laț!
L'am iubit
Și m'am jertfit;
Insă... pace!
N'ai ce-i face:
Bărbatul cel mai de soiu
Ăncă e un marțafoiu!

III.

Așa dar și prin urmare,
Sentimentu-i un pĕcat;
Fii in veci fără 'ndurare!
Chiar de-ți place vr'un bărbat,
Invĕrtește-l,
Rĕsucește-l,
Amețește-l
Și vrăjește-l,
Pănă cănd deodată, haț!
Tu să-i prinzi inima 'n laț!
Nu-l iubì,
Nu te jertfì,
Fin' că, pace!
N'ai ce-i face:
Bărbatul cel mai de soiu
Ăncă e un marțafoiu!

Zulnia. Așa o fi fost cu paraleul d-tale, dar cu cavalerul meu nu-i tot așa!

Arghirița. Ești o copilă fără minte; toți ca unul!

Zulnia. El ca toți! Peste putință! Un erou!

Arghirița. Ca și paraleul meu!

Zulnia. Un mare vĕnător, un Nemrod!

Arghirița. Ca și paraleul meu, un nerod!

Zulnia. Frumos!

Arghirița. Ah!

Zulnia. Măndru!

Arghirița. Ah!

Zulnia. Sentimental!

Arghirița. Brutal, sensual, desigur un marțafoiu!

Zulnia. Delicat, duios!. O să mĕ iubească, o să-mi fie credincios, supus.

Arghirița. Credincios, supus, niciodată nu spera!

Zulnia. Sunt sigură...

Arghirița. Ai să vezi!...

Zulnia. Poate paraleul d-tale, dar el....

No. 4.

DUETO.

Arghirița.

Ia dă-mi pace, nu-mi mai spune!
Toți ca unul, draga mea...

Zulnia.

Nu-i așa! (bis)

Arghirița.

Toate fetele 's nebune...
Ai să te căești amar!

Zulnia.

In zadar! (bis)
Nu-i ca dênsul altu 'n lume!

Arghirița.

Mofturi! glume!

Zulnia.

Mĕ iubește!

Arghirița.

Viclenie!

Zulnia.

Ĕl iubesc!

Arghirița.

E nebunie!

Arghirița (Arie).

Domnișoara pătimește
Pentr'un tĕnĕr cavaler,
Èl admiră, ĕl iubește
Par'c'ar fi căzut din cer!
Ha! ha! ha! ha!
Va venì insă o vreme
Nu te teme
Cănd părerea-ți vei schimba
Ha! ha! ha! ha!

Zulnia (Arie).

In zadar, ori ce vei zice,
Ĕl iubesc cu mare dor,
Sunt răpită, sunt ferice,
Spre un măndru viitor;
Da! da! da! da!
Va venì odată-o vreme
Nu te teme
Cănd părerea-ți vei schimba
Da! da! da! da!

ENSEMBLE.

Zulnia.	**Arghirița.**
In zadar ori ce vei zice	Domnișoara pătimește
Ĕl iubesc cu mare dor	Pentr'un tĕnĕr cavaler
Sunt răpită, sunt ferice	Ĕl admiră, ĕl iubește
Sper un măndru viitor	Par'c'ar fi căzut din cer
Da! da! da! da!	Ha! ha! ha! ha!
etc.	etc.

(Sfirșitul tabloului I).

TABLOUL II.

(Scena representă pivnița hatmanului Baltag, douĕ bolți mari, una in planul intăiu, alta in planul II. Fundalul și culisele arată rănduri superpuse de buții mari și mici, toate cu inscripții de vinuri și provenința vinurilor: **„Cotnar Busuioc Leat 5475. Odobești alb, 5603. Uricani roș, leat 5246. Nicorești profir, leat 5325. Dracașani Cornița-ruginiu, leat 5482.** Interiorul pivniței este luminat de-un mare policandru spănzurat de arcul bolței din față, policandrul e făcut dintr'un mănunchiu de coarne de cerb, pe muchile buților stau infipte sfeșnice tot de corn, de arcul bolței din față, stau aninate stemele familiilor Baltag și Stacan. Cea d'intăi infățișează un scut impărțit in patru quartiere, care poartă deacurmezișul un baltag de argint și deasupra un coif cu vizieră și cu un pănaș mare resfirat, in cele trei culori românești. De mănerul Baltagului atĕrnă o panglică cu deviza: *„In noaptea timpurilor“* *„Totdeauna'n luptă!“* A doua stemă representă un scut impărțit in o diagonală in douĕ jumĕtăți, una albă, alta roșie. Scutul poartă in mijloc un borcan și de-o parte și de alta, unul sus și altul jos, douĕ pahare; de partea albă un pahar roș, de partea roșie un pahar alb, de toartele borcanului atĕrnă căte-o panglică cu deviza: *„Totdeauna plin, totdeauna gol.“* In mijlocul teatrului sub policandru o cadă rotundă resturnată cu fundul in sus și de jur-imprejur mai multe balerce mici, asemenea. La ridicarea perdelei, slujitorii hatmanului gătesc de masă pe cadă, aprind făcliile și sfeșniccle care se lasă și se ridică cu un lanț, pe scripăt și așază balercele de jur imprejurul căzei ca scaune. Intrarea in pivniță este in planul din urmă la stinga pe-o scară prin deschizĕtura căreia bate lumina de afară.)

SCENA I.

No. 5.
Cor de slujitori.

Hai copii curĕnd la treabă
Cornul sună, ascultați!

Masa s'o gătim degrabă
Vin flămănzi și insetați!

Bucatarul.

Cănd se 'ntoarce de la munte
Vĕnătorul obosit
Are poftă de măncare

Chelarul.

Mai cu samă de chilit.

Corul.

Hai copii curĕnd la treabă
Cornul sună, ascultați!
Masa s'o gătim de grabă
Vin flămănzi și insetați.

1. Fecior. Sunt toate la locul lor?

2. Fecior. Toate!

3. Fecior. Mistrețul e fript?

Bucătarul. Ăncă douĕ invĕrtituri și-i gata. Eată azimile vin de la cuptor!

1. Fecior. Halal să le fie. Dacă n'ar avea vĕnătorii feciori ca noi...

Bucătarul. Și bucătar ca mine...

1. Fecior. Nu știu zeu, cum le-ar merge.

Bucătarul. Să te intorci ostenit de la munte și să nu găsești o friptură bună de mistreț ș'o șuncă de urs, o ciosvĕrte de cerb pe varză, și ca să nu fugă de pe tavă, păzită de jur imprejur de 12 cocoși sĕlbateci...

Chelarul. Toți cerbii și toți cocoșii tĕi n'ar plătì mai mult decăt o ciorbă de borș cu știr, dacă n'ar fi chelarul cu vinurile lui. (cornul sună).

1. Fecior. Ați auzit?

Toți. Cornul? Vin!

(repriză No. 5. Slujitorii es).

SCENA II.
Baltag și Stacan.

Stacan (urmărind pe Baltag, care a intrat intăi cufundat in gănduri. Să-și bată joc toți vulpoii nevĕrstnici de mine, să-mi dea cu tifla toți vătuii agiamii, dacă pricep eu ceva.

Baltag. Ce vrei să pricepi?

Stacan. Vreau să pricep, cum se poate rătăcì omul intr'o pădure pe care o cutreeră cruciș și curmeziș de mic copil, toată ziulica, unde cunoaște toate cărările, unde toți copacii ĕi sunt vechi prieteni.

Baltag. Da ce adică nu s'ar putè?

Stacan. Și fără asta, cum se poate perde un vĕnător intr'o pădure, cănd aude mereu cornul tovarășilor? De căte ori nu ți-am chiuit? De căte ori nu ți-am sunat? Pe unde nu te-am căutat?

Baltag. Dar dacă m'aș fi rătăcit intr'adins?

Stacan. Cum să te rătăcești intr'adins?

Baltag. Zic așa intr'adins, ca să nu te mai miri de ce nu m'ai putut găsì... (pausă) Mai poftești să zici ceva!

Stacan. Cum nu?

Baltag. Ce?

Stacan. Vreau să știu cum se poate un vĕnător, — și ce vĕnător! — să umble o zi de vară intreagă fără să ucidă măcar o vrabie?

Baltag. N'am ucis, fiindcă n'am tras.

Stacan. Cum?

Baltag. M'am rătăcit de voi, am umblat pe gănduri de colo pănă colo, pănă ce m'am pomenit la marginea pădurii, de vale de unde plecasem azi dimineață și unde m'ați găsit culcat adineaori, cănd v'ați intors. Am șezut toată ziua trăntit la umbră: auzeam goana, auzeam cornul și chiotele, dar nu v'am dat rĕspuns, fiindcă nu voeam nici eu să vĕ stric petrecerea voastră, nici voiu să mi-o stricați pe a mea... Eu petreceam destul de bine.

Stacan. Să mĕ sfășie toți mistreții din lume, dacă pricep căt negru sub unghie!

Baltag. Vrei numai decăt să pricepi?

Stacan. Numai decăt.

Baltag. Ascultă, comise. Nu mai sunt ce m'ai știut păn' acuma. Nu-mi mai place nimica din căte imi plăceau odinioară, sunt alt om... nu-mi mai plac petrecerile, mi-e silă de tot... de tot!

Stacan. Ei, dar ce-ți place?

Baltag (sentimental). Imi place să stau singur la umbră, lăngă făntăna din vale, să mĕ găndesc... să mĕ găndesc... să mĕ găndesc...

Stacan. Să te găndești, să te găndești... la ce să te găndetti?

Baltag. La ce?

No. 6. (Arie).

Prin păduri la vênătoare
Să gonesc sêlbatici fiare
Este in zadar,
Nu-i ca'n vremea ceà trecută
A mea liniște perdută
N'o mai capêt ear.

Să ucid imi este milă—
Un chip gingaș de copilă
Gândul mi-a vrăjit,
Vin, ah! vino păserică,
Vin in colibioara mică
Ce ți-am pregătit!

Stacan. Păserică, colivioară?

Baltag. Da!

Stacan. Stigleți?

Baltag. Tu nu știi!

Stacan. Ce să știu, am ințelès: sti...gleți! Acu pricep eu pentru ce de câteva zile nu-ți mai sunt boii a casă... A! dar bine c'am aflat. Poate să mor și să nu-ți scot stigleții din cap!.

Baltag. Nu te 'ncerca!

Stacan. Cum ai zis?

Baltag (rar). Nici nu te 'ncerca!

Stacan. Ai să vezi d-ta. Auzi, inamorat! auzi sentimental! D-ta n'ai trecut pe unde am trecut eu, eu am trecut pe unde treci d-ta, eu am fost amorezat, stimabile domn, de-am umblat călare pe trestie trei nopți de-a rândul prin curte, fără să-mi pot găsì casa. Auzi amorezat? Stigleți... mofturi. Un Baltag floarea vênătorilor, aș! ar ride și Cerbii!

Baltag. Poate ride cui ĕi place.

No. 7.

Stacan (cuplete).

I.

Hatmane, vino-ți in fire
Vêd că rêu te-ai incurcat
Cu suspinuri și simțire
De mueri ești fărmecat
Ele-ți fac mii
De nebunii,
De jucării,
De boscării
Cochetării
Și istorii,
Și de nu zici la vreme: stai
Să știi că sigur de dracul dai.
Căci la urmă, insfirșit
Poesia cum se curmă?
Ajungi risul mahalalei,
Ajungi Vlad imbrobodit.

II.

Nu m'ai crede când ți-aș spune
Că și eu in viața mea
Am avut visuri nebune
Pentru-o mândră torturea,
Imi făcea mii
De nebunii
De jucării
De boscării
Cochetării
Și istorii
Până mi-am zis: Stacane stai!
Dacă de dracul nu vrei să dai!
Căci la urmă, insfirșit
Poesia cum se curmă?
Ajungi risul mahalalei
Ajungi Vlad imbrobodit.

Baltag. Frumos cântec, dar nu se potrivește la toți...

Stacan. Ba la toți, și mai cu samă la cei ce cred ca tine... Ia ascultă hatmane, suntem prietini vechi, cu una cu douĕ, vezi d-ta că n'am să te las eu să te dai de mal, pentru păserele!

Baltag. O să-ți recești gura degeaba!

Stacan. Am să te fac de risul Ciracilor.

(returnelă, Ciracii intră).

SCENA III.

Baltag, Stacan, Corul.

No. 8.

Ensemble, Intrare şi Scenă.

Ciracii.

Hai cu toţi la masă mare
Haidem să ne veselim
Dup' atâta vĕnătoare
Să bem, să benchetuim!

Stacan.

Staţi! Staţi! Staţi!
Ciraci flămânzi şi insĕtaţi!
Staţi ş'ascultaţi
Minune
Ceea ce vĕ voi spune.

Ciracii.

Minune? Ce Minune!
Ce zici!

Stacan

Din voinici
Când unul ar căpia
Şi s'ar amoreza,
Şi la urma urma urmelor
S'ar pleca muerilor
N'ar fi in feliul seu
Un mare nătărău?

Ciracii.

Ba zeu!
Un mare nătărău!

Stacan.

Staţi, dar staţi
Ciraci flămânzi şi insetaţi
Ca s'ascultaţi
Cu groază
O veste caraghioază!

Ciracii.

O veste caraghioasă?
Ce spui!

Stacan.

Dumnealui
Amicul nostru drag
Hatmanul Baltag,
Floarea vĕnătorilor,
Floarea băutorilor
Este, pe legea mea!
Amorezat lulea!

Corul.

Ha! ha!
Amorezat lulea!

Baltag.

Ce nebunie
Şi chiar aşa să fie
Vouĕ ce vĕ pasă?

Corul.

Cum ce ne pasă!

Stacan.

Ba prea ne pasă!

Baltag.

Lăsaţi-l! Este ear o prostie
De-a lui... haidem la masă!

Toţi.

La masă! la masă! la masă!

Reprisă.

Hai cu toţi la masă mare!
etc.

Baltag, Stacan, Ciraci, (şed toţi la masă pe poloboace, Hatmanul la dreapta, Stacan la stinga, toţi rid şi fac vuet, afară de **Baltag.**)

Stacan (dispus). Acuma cine ştie un căntec frumos, să-l zică, cine ştie o poveste bună s'o spue, cine ştie mofturi noi de prin călindare vechi să le scoată răpede la maidan, ca icrele proaspete... Haide Pleaşcă, tu te cam pricepi.

Pleaşcă. Am auzit că de cătăva vreme la bencheturi se poartă grozav...

Duşcă. Şervete.

Pleaşcă. Nu!. şervete, nu se mai poartă...

Buduşcă. Dar´ce?

Pleaşcă. Calambururi, culmi şi alte mici jocuri de salon, pe căt de amusante pe atăt de instructive... Mě rog, dacă doriţi ceva cam aşa, eu Duşcă şi Buduşcă, vě putem servì, incepe Duşcă.

Duşcă. Un moş al meu s'a insurat, cu o věduvă, dar ce femee, ce casnică... ingrijea de casă, de bărbat, culmea ingrijirii. Inchipuiţi-vě, cănd pleca bărbatul de-acasă, cănd se intorcea, şi chiar aşa peste zi, ĕi ştergea...

Pleaşcă. Ciobotele?

Duşcă. Nu! — Ĕi ştergea... căte-o palmă! (risete).

Stacan. Bravo duşcă! bun! ce stai pe gănduri Hatmane?

Baltag. Beţi inainte voi şi spuneţi, ascult.

Pleaşcă. Răndul tĕu Buduşcă!

Buduşcă. Mĕ rog, care dintre d-voastră a cunoscut pe Ghimiş Mangafa zaraful?

Pleaşcă. Eu l'am cunoscut, delicată persoană.

Buduşcă. Delicată? dimpotrivă. Poate că tu ai cunoscut pe altul! Ghimiş avea daraveri multe cu toţi bancherii din lume, avea casă mare, slugi vre-o douezeci. Dar mojic, grosolan, brutal, culmea brutalităţii. In fiecare dimineaţă bătea......... căte-o depeşă! (risete).

Stacan. Bravo!

Pleaşcă. Toţi căţi sunteţi aici, aţi vĕzut caii slabi?

Toţi. Fireşte.

Pleaşcă. Da! Dar nici unul dintre voi n'a vĕzut un cal aşa de slab cum am vĕzut eu mai alaltăeri. Era slab... slab, culmea slăbiciunii, nu putea să tragă... o ţigară. (risete).

Stacan. Bravo Pleaşcă, dă-i nainte, ai viitor, nu rizi Hatmane?.. Hatmanul astăzi n'are chef de nimic băeţi, d-nialui se găndeşte, se găndeşte... se găndeşte!

Duşcă. La ce se găndeşte?

Stacan. La stigleţi, nu v'am spus adineaori?

Pleaşcă. Dacă-i aşa, să-i spun eu o istorie foarte semtimentală. O să-i placă.

Baltag. Ear un calambur?

Pleaşcă. Zeu nu!

Baltag. Să vedem!

Pleaşcă. Era odată... (bea) era odată un tĕnĕr şi nobil cavaler. Acest tĕnĕr şi nobil cavaler se amorezase straşnic de-o prima-dona, cea mai vestită primadonă din lume, privighetoare... Mĕ rog, zi-i privighetoare ş'o lasă.

Baltag. D-ra Patti?

Pleaşcă. Tocmai... o iubea!.. (bea) o iubea! (bea) o iub...

Stacan. Bea! destul de trei ori; o iubea, am inţeles, şi pe urmă ce făcea?

Pleaşcă Vezi că-o iubea foarte mult, aşa de mult, incăt ea care ştia căt o iubeşte, i-a pretins să-i dăruească tĕnĕrul cavaler, nişte juvaericale de 7, 8 ori mai scumpe decăt leafa lui pe o lună. Ce-a făcut nenorocitul tĕnĕr?

Duşcă. De desperare şi-a bĕut leafa pe-o lună intr'o sară!

Stacan. Şi diurna!

Pleaşcă. Nu, s'a dus la juvaergiu!

Duşcă. Pe la ce cias?

Pleaşcă. Asta nu se spune, a intrat la juvaergiu.

Duşcă. Pe unde a intrat!

Pleaşcă. Asta nu-i treaba d-tale, a luat frumuşel ce-i a trebuit şi s'a dus foarte emoţionat, tot intr'o fugă la privighitoarea lui şi punĕndu-i la picioare, juvaericalele dorite, n'a putut să zică decăt douĕ vorbe Italieneşti: „Ah! Carapati“ (risete, Baltag se scoală protestănd).

Baltag. A! Asta e-o infamie

Stacan. Se'nţelege că e infamie. N'ai auzit cum a luat juvaericalele.... (bea) Ei! m'aţi plictisit cu mofturile voastre, care e culmea Cal-amburului? (tăcere) Să faci un măgar-ambur. (risete) Ei! s'a incheiat cu jocurile de cuvinte. Tăceţi toţi şi puneţi măna pe stacane, că am să vĕ cănt.

No. 9. BRINDISI.

Stacan.

I.

E soarta blăstemată
A celor bieţi sărmani
Ce n'au gustat vrodată
Vin vechiu de Drăgăşani.

II.

Dacă din piept amarul
Veşti să-l indulceşti,
Umple-ţi de grab paharul
Cu vin de Odobeşti!

III.

Şi jur că pe-astă lume
Treci viaţa in zadar
De nu bei vin cu spume
Din deal de la Cotnar!

IV.

Trăească! vinul, vinul!
Umpleţi paharul meu,
Să uit necazul, chinul
Să beu, să beu mereu!

Pleaşcă E cântec nou, nu-mi place, dacă vreţi căntec de masă poetic, ascultaţi: l'am invĕţat de la un moş al meu!

No. 9 (bis).

Pleaşcă.

Arieta

Ploschiţa mea, iubit vas,
Pasere cu dulce glas,
Eu in sus când te ridic
Tu imi cănţi cu glic-lic-lic,
Şi mĕ săruţi tot in nas
Pasere cu dulce glas,
De nu-mi vine să te las,
Ploschiţa mea, iubit vas!

No. 9 Repriza

Toţi Andante

Şi nu-l mai săruta 'n nas
Pasere cu dulce glas!........

Toţi Bravo!

Duşcă Unde e moşul tĕu care te-a invĕţat!.... să trăească!..

Pliaşcă A murit sĕrmanul, nu-i mai căntă, glic lic! lic.

Stacan (Se ridică) Măi ciraei, ia ascultaţi, să vă intreb un lucru? La chef suntem noi bre, ori la parastas? cui facem noi de nouĕ zile aicia? soacră-mei? ai? (se clatină) apoi până când o să ingăduim noi, ca să stea in capul mesei, barba asta măhnită şi ploată de pare că i s'au necat corăbiile (arată pe Baltag); astăzi toată ziua a stat departe de noi intr'adins, şi noi l'am, căutat ca nişte caraghioşi, ca să se găndească la... stigleţi, toată seara a tăcut mahmur, nici n'a măncat, nici n'a bĕut, nici vre-un magar-ambur n'a făcut.....Ce insemnează asta? Numai decăt trebue Hatmanul să ne cănte un căntec şi pe urmă să tragă danţul cu noi!

Toţi Da! trebue! să cănte (se scoală toţi)

Baltag (se scoală liniştit) Vreţi sĕ vă cănt?

Toţi Căntă da, numai decăt.

No. 10.

FINALE.

Baltag.

Sunt sătul
De bencheturi,
De ziafeturi,
Destul! Destul!
De azi, să ştiţi că părăsesc

Arc şi săgeţi şi vênătoare;
Nu voiu să mai rănesc
Nevinovate căprioare;
Mi-e inima rănită tare
Ş'aiurea leac pot să-i găsesc.
Beau dar
Acest pahar
Pentru hătmăneasa mea!

Ciracii.

Haha! haha!
Ce-am auzit?
A nebunit!

Stacan.

Nu rideţi, nu! n'a nebunit,
Sĕrmanu! s'a prostit!
Adineaori, sărac de mine
V'am spus eu bine
Că-i fărmecat
Amorezat!

Ciracii (lugubru).

Adevĕrat
E fărmecat!

Baltag.

Copilă prea iubită,
Ce 'n suflet m'ai rănit,
Fii tu a mea ursită
Să fiu ear fericit.

Stacan.

E fărmecat, sĕrmanul!
De nu-i mai sunt pe plac
Nici arcul, nici stacanul:
E boală fără leac.

Baltag.

Voi, ciraci desfrĕnaţi,
Ascultaţi!
Şi tu, bĕtrăn stricat, ascultă!

Ciracii.

Ne insultă!

Stacan.

Mĕ insultă!

Baltag.

Să ştiţi, v'o spun tuturor
C'am pus de gănd să mĕ'nsor!

Stacan.

Te-ai hotărit? (vorbit) Ei! fugi că mor!

Baltag.

M'am hotărit, c'aşa imi place mie!
Şi rup cu voi ori ce tovărăşie:
Aşa e, sunt inamorat;
Aşa, de voi m'am săturat!
Cu desmăţaţii nu-mi mai place
Să am a face!

Corul.

Eşti un fărmecat!

Stacan.

Eşti un renegat!

Corul.

Renegat! (bis).

Stacan.

Şi ca renegat,
Deşi Baltag de viţă
De aici eşti alungat.

Corul.

Da, alungat!

Baltag.

Din propria-mi pimniță?

Stacan, Corul.

Din propria-ți pimniță!

Baltag.

Voi, deşucheaţi
Mĕ alungaţi,
Mĕ maltrataţi! (bis).
Da, voiu eşì,
Dar măne-aci
Stăpăn voiu fi. (bis).

Stacan, Corul.

Te renegăm,
Te alungăm
Şi maltratăm:
Te du de-acu,
Nu mai sta, nu!
Mergi! eşi! te du!
(Baltag, ese alungat)

Stacan (dominănd scena).

Ş'acum, copii, ce-o fi să fie:
O straşnică chindie!

(Chindie).

(Stacan, Ciracii se prind la joc. Cortina cade după căteva mĕsuri ale danţului).

(Sfirşitul actului I).

CILIBI MOISE.*)

Norocul s'a fudulit, căci trage numai pe la case mari.

*

Omul poate să aibă un lucru optzeci de ani şi intr'un minut să-l piarză.

*

Acela care deosebeşte om de om, nu este om.

*

Unei femei nu-i trebue multe limbi, căci şi ceea ce o are in gură e prea mult.

*

Omul este ca un tĕrg (iarmaroc); cănd se ridică prăvăliile, remăne pămĕnt.

*

Unde femeea stăpăneşte pe bărbat, acel bărbat n'are toate calităţile cerute.

*) Maximele aceste sunt alese dintr'o carte publicată de M. Schwarzfeld la Craiova (Tipogr. Filip Lazar, 1883) sub titlul: „Practica şi Apropourile lui Cilibi Moise, vestitul din Ţara Romănească“. — Cilibi Moise, Evreul, s'a născut la Focşani in 1815 şi a murit la Bucureşti in Fevruarie 1869. Om sărac, incărcat de-o familie numeroasă, fără ştiinţă de carte, dar isteţ la minte şi pĕtruns de un fel de filosofie firească a Orientului, Cilibi Moise a umblat toată viaţa lui cu boccea de marfă-mărunţişuri pe la iarmaroace şi prin stradele Bucureştilor, adunănd lumea in jurul sĕu prin glume, anecdote, pilde şi maxime, ce-i curgeau fără intrerupere din gură şi prindeau luarea-aminte a trecĕtorilor. Mai pe urmă se pusese a-şi dicta născocirile lui in tipografia Dorotea Cucu din Bucureşti, unde i se zăţuiau deadreptul din viu graiu şi apoi se respăndeau in public in căte-o coală tipărită in multe mii de exemplare. Astfel persoana lui ajunsese a fi populară, şi multe din vorbele lui au străbătut şi poate au remas in popor.

Cu ocasia acestei curioase figuri orientale, am putut dar oarecum să fim martori in zilele noastre la feliul naşterii şi respăndirii proverbelor şi zicĕtoarelor. Nota Red.

*

Naşterea omului e pentru alţii, moartea e a lui.

*

Muerea e dulce, zăharul e dulce, ce folos că zăharul se topeşte şi muerea ne topeşte.

*

Nu este invăţat cine citeşte cărţi, dar cine ştie ce citeşte.

*

Omul nu poate şti ce o să se facă din averea lui, ear din trupul lui ştie că o să se facă ţĕrină.

*

Femeea nu spune niciodată căţi ani are, nici mofluzul cătă stare are.

*

Tinereţa este uşurică ca paserea, bĕtrăneţa grea ca o peatră.

*

Omul este ca ciasornicul, odată umblă prea iute, al doilea mai incet şi al treilea nicidecum.

*

Am observat că din toate animalele, pisicile, muştele şi femeile sunt care perd parte din timpul lor la toaletă.

*

Scumpă şi frumoasă este ziua de astăzi, fiindcă ziua de eri s'a dus şi nu se mai intoarce, dar ziua de măne nu se ştie, fiindcă este viaţă şi moarte.

*

Unele mueri se găndesc cum să se mai imbrace, şi bărbaţii lor pe cine să desbrace.

*

Un copil nebun este intocmai ca un al şaselea deget la măna unui tată, ĕi pare rĕu de a-l lăsa şi-l doare de a-l tăia.

*

Toate femeile ar fi cinstite, când n'ar fi ispitite.

*

Cine nu judecă pe copiii sei la tinereţe, ĕl judecă copiii pe dĕnsul la bĕtrăneţe.

*

O femee nu poate fi bună decăt pentru un an, ca şi un calendar.

*

Sunt douĕ feluri de copii care plăng pe părinţii lor, cei săraci de ce n'au mai trăit părinţii lor şi cei bogaţi de ce n'au murit mai nainte.

*

Un om cu invăţătură şi fără practică, este ca o puşcă fără iarbă.

*

Cel ce nu ştie să tacă când trebue, nu ştie nici să vorbească.

*

Invăţătura este arenda, practica este proprietar.

*

Mai mult se poate folosì omul cuminte de la cel nebun, decăt cel nebun de la cel cu minte.

*

Ferice de acela căruia ĕi spui o vorbă şi pricepe zece şi vai de acela căruia ĕi spui zece şi nu pricepe nici una.

*

Omul invăţat fără stare este ca un negustor fără marfă.

*

Cine caută cal fără cusur, umblă pe jos.

*

O vorbă bună stinge focul mai curěnd decăt o saca cu apă.

*

Inţelepciunea acestei lumi, este nebunie la Dumnezeu.

*

Omul nu-şi poate vedea faptele lui, avěnd chiar zece ochi, ear ale altuia le poate vedea şi orb fiind.

*

Cel mai greu lucru in lume este să dai socoteală unui om prost.

*

Unii vorbesc ce ştiu şi unii ştiu ce vorbesc.

*

Vai de hoţul care e sărac şi vai de săracul care e hoţ.

*

Omul prost crede tot.

*

Dumnezeu s'a făcut cirezar, a băgat banii in vite.

*

Ori ce lucru invaţă omul in astă lume, numai mintea vine din naştere.

*

Omul prost in manieră se cunoaşte şi in haine de serbătoare.

*

Cilibi Moise mai mult ferice̦şte pe un om invăţat decăt pe un om bogat, fiindcă banii sunt rotunzi.

*

Sunt trei feluri de boale in lume: la creeri, la trup şi la pungă.

*

Dumnezeu cănd vrea dintr'un om sărac bun să-l facă rěu, să-l imbogăţească.

*

Fudulul are doi tovarăşi: prostia şi sărăcia.

*

Oamenii aceia care cheltuesc peste měsură, nu sunt cinstiţi.

*

Un om, care in viaţa lui n'a făcut bine, este tocmai ca un puţ frumos şi adănc, fără apă.

*

Strică cineva adevěrul prin minciună, ěl strică insă şi prin tăcere.

*

Omul de cinste nu este acela care nu face rěul, ci acela care nu voeşte a-l face.

*

Omul este ca un puţ cu apă, căt face bine, mai mult ěi vine.

*

Domnilor, minciuna umblă in lume, dar dreptul stă la un loc.

*

Omul cinstit are douě necazuri; când are să dea şi nu are, şi când are să ia şi nu poate.

*

Omul bogat este ca iepurele, unde vrea sare.

*

Binefacerea pusă rěu, este o faptă rea.

*

Mincinosul când spune adevěrul se bolnăveşte.

*

Omul onest inşelat, se depărtează şi nu zice nimic.

*

Sunt unii oameni care ajută pe şchiopi, orbi şi ciunţi, de frică să n'ajungă ca ei; ear pe un om invěţat nu-l ajută, fiindcă ştie că ca el n'o să fie.

*

Cel mai rěu pentru un om este când vede pe un duşman imbětrânind la putere.

*

Lucrul cel mai scump e cinstea, dar ce folos, unii o věnd prea eftin.

*

Inainte vreme se găsea bani şi sub păměnt, dar acum nici deasupra păměntului.

*

Mai curěnd poate să meargă bogatul la vale, decât săracul la deal.

*

Cilibi Moise, mai bine preţueşte pe un cinstit mort, decât pe un hoţ viu.

*

Cine are meşteşuguri multe este mare sărăcie.

*

Toată lumea fierbe intr'o oală, şi cel cinstit ese deasupra ca spuma.

*

Amară este viaţa săracului, căci naşte in intuneric, trăeşte in intunerec şi se duce in intunerec.

*

Unde politica şi lucsul rivalizează, sărăcia progresează.

*

Bucătăreasa săracului este nevasta.

*

Ce deosebire este intre o roată de car şi un avocat? Roata strigă ca s'o ungi, pe avocat trebue să-l ungi ca să strige.

*

Omul sěrac are oglindă mică, dar se vede cu totul.

*

Douě feluri de oameni citesc gazete, pensionarii ca să le vie poftă de măncare şi al doilea, cei care n'au ce mânca.

*

După cum săracul se plânge de sărăcie, atât şi bogatul are supěrare de avuţie.

*

Douě feluri de individe sunt fudule pe această lume: un slujbaş mic şi un prost mare.

*

Sunt unii oameni care aleargă mulţi ani dupa slujbă, după ce o capětă, spun că guvernul i-a rugat.

*

Vedeți domnilor, in ce timpuri am ajuns: hârtia scrisă e mai eftină decăt cea nescrisă.

*

Ovreiul când scapătă se face samsar; Românul avocat; Grecul cărcimar; Armeanul alunar; Francezul profesor; Neamțul birtaș.

*

La toată lumea le ajunge două mâni, ear negustorilor le trebue trei, cu una dă și cu două ia.

*

Cu căt este de greu săracului de a trăì, cu atăt ëi este greu bogatului de a murì.

*

Minciuna negăsind unde să se găzduească, a cerut de la Dumnezeu o gazdă; Dumnezeu a găsit cu cale că la jurnale și la calendare va fi bine primită.

*

Domnilor și Doamnelor, am descoperit mijlocul de a më imbogățì și eată-l: voiu da tuturor ce vor vorbì adevërul căte un sfanț și toți cei care vorbesc minciuni, imi vor da numai căte un ban.

*

Două lucruri sunt dulci in lumea asta: copiii copiilor noștri și banii de la dobăndă.

*

In totdeauna la Sf. Gheorghe și la Sf. Dimitrie Cilibi Moise are două părechi de case; unde șade și nu-l lasă să easă, unde vrea să se mute și n'are cu ce să plătească.

*

Intr'o zi Cilibi Moise a dat de-o mare rușine, l'a călcat hoții noaptea și n'au găsit nimic.

*

De treizeci ani decănd se ține sărăcia de mine și patrusprezece ani decănd më țin de politică, mie mi s'a urit cu politica și sărăciei nu i s'a urit cu mine.

*

Nimic mai iute decăt de a se face din lumină intuneric.

*

Lumea cumpără mănuși de la prăvălii cu patru sfanți përechea, la trei zile le rupe, mai bine de la Moise ovreiul cu un sfanț, rupte gata.

*

Cilibi Moise se roagă de sărăcie de vr'o căţiva ani, ca să easă din casă numai până se 'mbracă.

*

Multe lucruri in lume cresc din muncă și ploi, dar banii cu dobăndă cresc fără muncă.

*

Sunt oameni care observă regulile onoarei, după cum se observă stelele, de prea departe.

*

La 8 Decembre 1866 Cilibi Moise s'a bolnăvit foarte rëu, s'au apucat sărăcia cu boala la luptă și boda-proste, a biruit sărăcia.

*

Să trăească fabricanții care au inventat gulerile, fiindcă sunt mai mulți, care n'au cămeși.

*

Cinci lucruri se găsesc rar in lume: bărbier falit, ovreiu bragagiu, oltean prost, țigan avocat și muere fără cusur.

*

Am observat in escursiunile mele, că planul temnițelor este greșit; ar fi trebuit să fie tavanurile mai inalte, ca să incapă și oamenii mari.

*

Sunt oameni care n'au milă de alţii, şi ei de la Dumnezeu tot cer.

*

Căinţa tărzie este totdeauna de prisos şi foarte costisitoare.

*

Dumnezeu n'are tovarăş niciodată; impěraţii rar şi noi totdeauna.

*

Nu ride fără a fi pricină de ris, căci acel ris are trei fraţi gemeni: pe nebun, pe neghiob şi pe tine.

*

Omul ce nu ştie să stăpănească, ĕl stăpăneşte altul.

*

Teme-te mai mult de pizma rudei, decăt de-a vrăjmaşului.

*

Nimic mai ridicul decăt să ai cărţi şi să nu citeşti şi avere şi să nu trăeşti.

*

Datornicului care plăteşte iute, să nu-i mai dai altă dată, căci umblă să te inşele.

*

Noaptea s'a făcut pentru ca să-şi judece omul faptele care le face ziua.

*

Depărtează-te un minut de omul iute, şi fugi necontenit de omul ipocrit.

*

A iubì frumuseţa, este a vedea lumina.

*

Omului mare ĕi sună clopotul şi la viaţă şi la moarte.

*

Nu te inchina aurului; gol ai venit, gol o să te intorci.

*

Omul nu poate fi ceva decăt atunci cănd se va simţì că nu este nimic.

*

Patru lucruri sunt in lume, care adeseori se stric curĕnd: vremea, ciasornicul, femeea şi negustorul.

*

Dă celui ce-ţi cere, dar nu făgăduì.

*

Ce nu vezi cu ochii şi nu auzi cu urechile, să nu spui la lume, fiindcă dai de ruşine.

*

Patru lucruri sunt scumpe pe lume: mintea, banii, sănătatea şi norocul; dar ce folos, dacă nu se găsesc de vĕnzare.

*

Decăt cu un mojic la lojă, mai bine cu un filosof la arest.

*

Patru lucruri sunt greu de scos: dinţii din gură, sărăcia din casă, nebunia din cap şi datoria veche.

*

Cănd gura celui invĕţat se deschide, cască pe a ta.

*

Cinstește pe tĕnĕrul ce are ceva bĕtrăn intr'ĕnsul și pe bĕtrănul ce are ceva tĕnĕr intr'ĕnsul.

*

De douĕ lucruri scapă cu greu omul: de dinții rĕi din gură și de femeea rea din casă.

*

Să stai cu mulțămire inaintea unui om invĕțat, decăt să șezi lăngă un om bogat.

*

Trei lucruri nu se pot in lume: 12 ciasornice să fie la un minut, 12 femei la un loc și toate cinstite; 12 bărbați la un loc fără ca unul să spue minciuni.

*

Aleargă la porțile invĕțatului, ear nu la ale bogatului.

*

La douĕ lucruri dă omul bani pentru fum, la țigară și la vapor.

*

Să-ți fie frică de Dumnezeu și de acel ce nu se teme de Dumnezeu.

*

Cănd dai bani mulți cu imprumutare să mai lași și pentru avocați.

*

Rar se găsește un om care să se culce și să se scoale cu acelaș gănd.

*

Găina pentru un ou face atăta sgomot, incăt o aude vulpea.

*

Este o nedreptate foarte mare de a pune preț dreptății.

*

Vulpea știe mult, dar mai mult acela ce știe s'o prinză.

*

Tinerii spun ce fac, bĕtrănii ce au făcut și nebunii ce ar doi să facă.

*

Impĕrații se bat cu condee și oștirea cu arme se bate pentru ei.

*

Omul care nu este stăpăn pe trupul seu, pĕcat că-l poartă.

Vis de poet.

O Doamne! Căt imi place să stau indemănatic
Ferit de ochii lumii pe jilțul meu molatic;
Afară s'aud vĕntul și cănii care latră,
Ear eu să sorb căldura la colțul meu de vatră.
Sunt singur... focul arde... de-a zilei sarcini grele
Mi-e mintea obosită, se 'nchid genele mele,
Dar ochii 'nchipuirii s'aprind cu-o nouă pară.
Cu căt stau mai departe de lumea din afară,
Cu-atăta vĕd mai bine in mine tăinuită
O altă lume nouă cu totul osebită.
Ce măndră-i astă lume in care după plac
Din temelie toate le fac și le desfac!...
In vatra cu cenușă eu vĕd grădini frumoase,
In cariul care roade aud loviri de coase

Ce-mi amintesc de vară, şi par'că stropi de rouă
Din frunze scuturate prin raze vĕd cum plouă.
Şi plin imi este capul de ritme şi de cântec;
Pe ceriul vieţii mele vĕd norii cum se spintec
Lăsând in loc lumină... şi eată că 'n lumină
Ca prin minune-apare cea mai frumoasă zină
Ce-a fost să vadă lumea... O! fie-mi invoit
Cu graiul neputernic ce-mi este dăruit,
Să cerc a o descrie!... Eu nu ştiu tocmai bine
De ce culor sunt ochii incântătoarei zine,
Nici negru de-i e pĕrul sau spic frumos de grău;
Ştiu numai c'a ei frunte incinsă-i de un brău
De raze şi de stele, c'a ei infăţoşare
Vederile orbeşte. Ai zice-un chip de soare.
Ear căte-odat' aş crede, că nu, că e anume
Femeea pămĕnteană ce am iubit in lume;
Şi earăşi nu, căci asta nu pare pămĕnteană;
Ea noaptea şi lumina revarsă de sub geană.
A sale braţe par'că inaripate sunt,
Cu-atăta uşurinţă pluteşte pe pămĕnt.
De voea ei atărnă furtună şi repaos;
Surisu-i fericire, mănia-i este chaos;
In univers ea-i centru, luceafăr de veghere,
Şi glasu-i când resună e vers de măngăere,
Cerească simfonie. Din măndri ochii ei
Ca din focari se 'nalţă a geniului scăntei;
In sinu-i stă ascunsă comoara de iubire
De care nici visat-a sĕrmana omenire,
Şi 'n lume, peste lume stăpână 'n vecînicie,
Regină vecînic jună, a fost şi e să fie.
O! când pe-a vieţii valuri perdut, făr' ajutor
O chem cu desperare, ea esă dintr'un nor
Şi măna imi intinde; ear altă dată vine
De-mi viziteazǎ somnul ea singură de sine
Şi-mi spune 'n a ei limbă aşa plăcute şoapte,
C'aş vrea sfirşit să n'aibă frumosul vis de noapte.
Ş'aevea sau in visuri, ori cum şi ori şi când
De-o vĕd, lumină mare se face 'n al meu gând;
O ertătoare pace mi se strecoară 'n pept,
Uit rĕul ce mĕ roade, alt om eu mĕ deştept,
Ş'atuncea primesc darul de viaţă indoită,
De-a lutului povoară simţirea-mi desrobită
Cu sete năzueşte spre-adĕncul infinit;
Vecia 'ncremenită fără 'nceput, sfirşit
Nu-mi mai omoară mintea. Condus de a mea zină
Pe-a lumilor prăpastii in sfera cea senină,
Desveşmĕntat de haina de patimi şi dureri
Mĕ vĕd pus faţă 'n faţă cu tainele din ceri.
. . . .
O nu-i pustie viaţa singurătăţii mele
De visuri luminată ca nopţile de stele!
. . . .
. . . .
Amar de soarta voastră voi gloate cărtitoare,
Fiinţi posomorite ce puneţi pete 'n soare,
Strigând că rea e lumea, că-i vatră de durere,
Că nu aflaţi in viaţă un strop de măngăere!
O! eu vĕ plăng din suflet!.. In voi şi numa'n voi
E cuibul rĕutăţii, isvorul de nevoi.
Nu aruncaţi degeaba blăsteme omenirii,
Inimi fără credinţă, voi ciocli a iubirii!
Mai stingeţi-vĕ setea de-a stăpânì pămĕntul,
Căci goi născuţi in lume, tot goi vĕ e mormĕntul!
De ce-ar fi rĕu zidită această lume oare?
De vreme ce comoara de bine dătătoare
Eu o găsesc in mine... Când crivĕţul afară
Pămĕntul pustieşte, eu cânt de primăvară;
Şi când necazul bate la uşa casei mele,
Eu mĕ inalţ cu gândul la zina cea din stele.
Ca pomul de omidă de grijă eu mĕ scutur,
Prin licărirea vieţii alerg sburdalnic flutur;
Căci viaţa ce ne-i dată tot par'că-i o poveste;
Durerea, bucuria tot o clipire este.
Ferice cine ştie să verse 'n cea clipire,
Scăntee trecĕtoare, un vis de nemurire!..

Buceciul.

Sus cu fruntea in albastru,
Păduraticul *Buceci*
Stă de strajă peste ţară,
Şi aşa va sta in veci.

Multe 'n jurul lui vĕzut-a:
Voe bună şi necaz,

Din adănca vreme veche
Pănă 'n vremile de az.

Pe-a lui titvă pleşuvită
Fulgerele se 'ntălnesc;
Din rărunchii lui sĕlbatici
Douĕ riuri izvoresc.

Unul curge 'n ţara noastră
Linişti, sub cer frumos;
Altul spre străin s'aruncă
Tulbure şi mănios.

„Ce-ai frate", zice unul:
Peleşul cel de la noi,
„De porneşti aşa de aprig
„Par'c'ai merge in rĕsboi?"

Eară celalalt respunde,
Temeşul de la străin:
„Pe-a ta albie curată
„Poţi să-ţi duci apele lin.

„Mie insă căte stavili
„Soarta pusu-mi-a in cale!
„Numai greu şi in putere
„Curge valul meu la vale.

„Deşi fraţi suntem de sănge,
„Gemeni din acelaş sin,
„Ducem viaţă despărţită,
„Tu in bine, eu in chin.

„Tu stropeşti mănoasa ţară
„Unde-s neatinse, sfinte,
„Limba, datina bĕtrănă
„Şi-a strămoşilor morminte.

„Tu pe pajiştea 'nflorită
„Priveşti horile străvechi,
„Lanţuri de flecăi şi fete
„Strinşi in dragoste pĕrechi.

„Tu asculţi in codrul tainic
„Cum ecourile 'ngăn
„Doina cea fărmecătoare:
„Dorul neamului *romăn.*

„Tu resfrăngi in apa-ţi lină
„Un castel ca din poveste,
„Care urieş se 'nalţă
„Pe carpaticele creste.

„Ş'ale cărui ziduri par'că
„Voesc codrilor să spună,
„Că pe temelii statornici
„Pusă-i pajura străbună.

„Eară eu!.. Vai crudă soartă!"...
Aici Temeşul s'oprì,
Din inviforata-i undă
Un suspin amar eşì.

Atunci Peleşul ĕi zice:
„Fraţior!... Te linişteşte!...
„In viitorimea-adăncă
„Numai Dumnezeu citeşte.

„Firele cele ascunse
„Numai el le ţine 'n măni,
„Cine ştie ce-o s'aducă
„Soarele zilei de măni!..

„Neclintit insă credinţa
„Vie s'o păstrezi in tine,
„Şi aşteaptă că suna-vor
„Oarele cele senine!"

Atunci fraţii cei de gemeni
Păn' a nu se despărţì,

Unul altuia jurat-au
Că etern se vor iubì.

Ear *Buceciul* ascultându-i
Din inaltul lui senin,
Cu induioşată voace
Zise: „Fiilor!... Amin!...

N. Gane.

O carte domnească

din 1820, Iunie 1, de la Alexandru Nicolae Suţu Voevod, Domnul Valachiei.

Milostiiu bojieiu Ioan Alexandru Nicolae Suţu Voevod. *Davat Gospodvo mi vouĕ părcălabilor şi tuturor locuitorilor din sudeţ Vlaşca sanatate.* Vĕ facem Domnia mea in ştire că au sosit vremea de a se scoate sama lui Iunie şi Iulie care este alcătuită in trebuinţa obicĭnuitelor cheltueli a Visteriei Domniei mele ce se urmează cu neincontenire. Deci eată s'au scos potronici optsprezece de liude *), precum vĕ este cunoscut că s'au intocmit, şi vi se vesteşte ca să vĕ căpuiţi de bani şi să vĕ săvĕrşiţi datoria ce aveţi. Ci dar sosindu-vĕ această poruncă a Domniei mele şi citindu-se in auzul tuturor şi in veleag de obşte, numai decât să vĕ faceţi cislele intre voi cu dreptate şi cu bună cumpănire, şi să vĕ siliţi din toată vărtutea ca să-i istoviţi fără prelungire şi banii acestei datorii prin zapciii plăşilor la dumnealor ispravnicii judeţului, ca şi d-nialor să-i istovească la Visteria Domniei mele, şi printr'acest chip să se poată intimpina şi trebuinţele Visteriei ce sunt vădite şi cunoscute la toată Obştia. Vĕ poruncim insă Domnia mea, vouĕ părcălabilor şi cislaşilor ca cu dinadinsul să vĕ luaţi mĕsurile asupra cislelor ce veţi face spre a nu asuprì pre cei mai săraci peste a lor putere, cuget hrănind printr'-aceasta de jafuri şi măncătorii, şi dreptăţii urmănd să intocmiţi intr'o asemene cumpănire, incăt fiecare să săvĕrşească o respundere asemănată stării şi părlejului ce va avea; pentrucă să se ştie cu hotărire că nu numai când va ajunge la auzul Domniei mele vre-o asemene jăluire, ce ăncă după cercetările ce avem a face şi vom dovedì intr'adevĕr vre-o astfel de protivnică urmare, atunci dreptatea implinind cumplit şi fără milostivire, avem să pedepsim pe cel vinovat şi pe iscoditorii acestei invinovăţiri. Inţelegeţi dar cele mai sus arĕtate şi intocmai să urmaţi, că aşa este porunca şi voinţa Domniei mele.

Toe pisah Gospodstvo mi. *)

1820 Iunie 1.

(Subs.) *Noi Alexandru Nicolae Suţu Voevod.*

(L. S. D.)

(Subs.) *Vel Vist.*

Notă. Originalul acestei cărţi domneşti l'am dăruit Academiei Române. Ea este importantă, căci ne arată modul cum se aşeza din vechiu şi cum se implinea dările in ţară; ea ăncă ne arată cum dările se implineau după averea fiecărui, şi că proporţiunea se fixa de către insuşi locuitorii intre ei, făcĕndu-se *cislă* prin proprii *cislaşi* aleşi de ei,

*) Adică s'au pus dare *optsprezece potronici de om.*

*) Adică: *aceasta au scris Domnia mea.*

după starca și părlejul fiecărui, spre a nu se asuprì pre cei mai săraci peste a lor putere.

Urarea pe care Domnul o adresază la inceputul cărții sale: *davat gospodstvo mi* *) *vouè părcalabilor și tuturor locuitorilor din sudeț Vlașca sănătate*, este o amintire din zilele vechi ale țerii, când domnii, de exemplu Mircea cel Mare, incepea cărțile lor cu cuvintele: *dávat gospodstvo mi vera i dușa gospodstva mi vsem.....* **)

Alexandru Papadopul Calimah.

ACADEMIA ROMANA.

Sesiunea generală din 1884.

Din deosebite cause intrunirea Academiei din acest an infățoșează o insemnĕtate mai mare decât cele din anii precedenți. Douĕ ședințe au fost onorate cu presența M. S. Regelui, președinte onorar al academiei și M. S. Reginei care in acest an a venit pentru ântèia oară in Academia din care face parte ca membru onorar.

Printr'un act de inaltă generositate, Regele a pus Academia pe calea de a incepe odată marea lucrare in care să sĕ inscrie bogăția limbei române. M. S. a pus la disposiția Academiei 6,000 lei anual pé timp de 6 ani, pentru ca să sĕ facă un *Etymologicum magnum Romaniae.* După propria dorință a M. S. in această lucrare trebue să sĕ adune cuvintele vechi, archaismele, cari dispar unul dupĕ altul și să li se dea o explicare etimologică. Academia a insărcinat cu indeplinirea acestei inalte dorințe pe Dl. B. P. Hasdeu, care a și presentat indată o programă după care are să se urmeze lucrarea. Programa așa cum s'a aprobat de Academie are următoarea cuprindere:

„Lucrarea, care se va executa din dotațiunea M. S. Regelui, nu va avea in vedere anume limba română literară de astăzi, ci mai ales limba cea veche și graiul actual al poporului cu divergințele sale dialectale.

„Pentru limba cea veche vor servì ca fântâne:

1. Texturile vechi române tipărite și manuscripte;
2. Cuvinte sau locuțiuni române de prin vechile documente scrise slavonește sau in altă limbă străină;
3. Actele vechi publicate sau inedite scrise românește;
4. Vechile dicționare și glosare române manuscripte.

„Pentru graiul actual al poporului cu divergințele sale dialectale vor servì ca fântâne:

1. Scriitorii moderni foarte populari, precum Alexandri, Costachi Negruzzi, Anton Panu etc. precum și unii scriitori de pe la inceputul secolului.
2. Dicționarele și vocabularele române, mai ales acelea din prima jumĕtate a secolului, dar toate cernute prin excluderea neologismelor.
3. Poesiile poporane, bazmele, zicĕtoarele, locuțiunile proverbiale etc. publicate sau inedite;
4. Archaisme și provincialisme adunate de-a dreptul din gura poporului, intru cât graiul viu conservă până astăzi elementele dispărute din limba literară;
5. Terminologia technică vulgară din istoria naturală și din viața industrială.

„Pentru inavuțirea ultimelor douĕ rubrice, a patra și a cincea, se vor consulta invĕțătorii sătești, preoți și alte persoane de prin sate din toate provinciele locuite de Români, cărora li sĕ va adresa un cestionar ad-hoc tipărit intr'un mare numĕr de exemplare sub titlu de: *Dotațiunea Carol I. Programă pentru adunarea datelor privitoare la limba română.* Respunsurile la acest cestionar, după ce vor fi utilizate sĕ vor depune in original in archiva Academiei.

„Stabilită pe aceste baze, lucrarea va da după putință pentru fie-care cuvênt pe lângă traducerea sensului general in limba latină sau in cea franceză, următoarele rubrici:

a) Forma cea mai rĕspândită și formele dialectale vechi și nouĕ;

*) Adică *dau Domnia mea.....*

**) Adică *dau Domnia mea credința și sufletul Domniei mele* tuturor....... (Archiva istorică a României tom. I, p. 3—4, No. 1.)

b) Diferitele accepţiuni cu citarea exemplelor din fântânile indicate mai sus;

c) Filiaţiunile istorico-etimologice.

„Spre a fi inlesnit in sarcina curat materială, autorul, avênd o neapărată trebuinţă de cel puţin trei tineri care se lucreze sub direcţiunea sa, primind o modestă retribuţiune, guvernul va fi rugat din partea Academiei române să ia cu acest scop o mĕsură ce va crede de cuviinţă.

„Opera intreagă urmând a fi terminată in interval de 6 ani, in fie-care an autorul va presenta Academiei o parte din lucrare, insoţită de un raport despre mersul ei ulterior. Tipărirea definitivă sĕ va putea incepe in sesiunea generală din anul 1885, după ce Academia va fi luat cunoştinţă de un specimen al operei“.

*

Cestiunea ortografiei a fost de nou adusă in discuţie. In deosebi se propuse ca Academia să şteargă din scrierea sa pe ŭ mut.

Această ilustră literă care a despărţit in două naţiunea intreagă şi—se zice—chiar casa domnitoare, a provocat şi acum discuţiuni nu numai ferbinţi, dar chiar pasionate. Nu se putea prevedea sfârşitul la care discuţiunea a fost impedicată de a ajunge prin incendiul Palatului Universităţei. Deo camdată, până la viitoarea sesiune generală—ŭ mai are dreptul de a mări volumele publicate de Academie.

*

Un singur premiu a fost dat de Academie in acest an şi anume premiul Năsturel-Herescu de 4,000 lei, cu care a fost coronată preţioasa publicare „Ornitologia poporală română“ a d-lui S. Fl. Marian.

*

Prin budgetul statului Camera a dat Academiei pentru acest an, pe lângă subvenţia ei ordinară, mai multe sume pentru lucrări archeologice şi istorice, cu deosebire pentru adunarea de material necesar acestor studii. Academia a dat in consecinţă insărcinări unora din membrii sei. Asemenea statul e hotărit să dea in păstrarea Academiei preţioasa bibliotecă cumpĕrată de la d. Dimitrie Sturza (Şcheeanu). Această bibliotecă cuprinde cea mai bogată colecţiune de cărţi şi scrieri relative la istoria Românilor.

*

Academia şi-a ales de membri onorari pe cunoscutul filo-român W. de Kotzebue a cărui „Schiţe din Moldova“ au fost publicate in foaea noastră şi pe d-nul Ion Ionescu, bĕtrânul şi cunoscutul agricultor de la Brad; de membri corespondenţi a ales pe d-nul C. Esarcu pentru secţia literară şi pe d. Mihai Suţu pentru cea istorică.

*

Pentru anii viitori s'au pus la concurs „Istoria tipografiei la Români“ pentru premiul Eliade pe anul 1886; pentru premiul Lazar pe anul 1887 s'a pus „Flora descriptivă a unui judeţ din România“, după alegerea concurenţilor.

*

O mare parte din timpul foarte scurt cât ţin Adunările generale ale Academiei, a fost intrebuinţat ca şi in alţi ani, cu discutarea diferitelor chestiuni administrative, care aproape totdeauna răpesc timp mult in paguba discuţiilor şi lucrărilor ştiinţifice.

*

Biuroul Academiei pe un nou period s'a compus in modul următor: Preşedinte, *Ion Ghica.* Secretar general *Dimitrie Sturza.* Asesori pentru secţia literară *N. Quintescu*, pentru secţia istorică I. P. S. *Episcopul Melchisedek*, pentru cea ştiinţifică *Em. Bacaloglu.*

POESII.

CAT AI TRĂIT.

Căt ai trăit ai vrut cu mintea
Ca să străbaţi in infinit,
Ear şirului imens de stele
Numĕr să dai tu ai voit.

Dar ah! o mănă hulitoare
Din sin sufletul ţi-a furat,
Tu ai plecat palida frunte,
Pana din mănă ţi-a picat.

Şi ale minţii tale-avĕnturi,
Idei inalte şi cereşti
S'au stins pe fruntea ta de ghiaţă!
Ah! unde sunt... şi unde eşti?

. . . .
. . . .

Intreaga lume pentru tine
Strimtată e intr'un mormĕnt
Ş'a ceriului mii stele blănde
Ard, intr'o candelă clipind.

Stanca.

Bibliografie

Scrisori ale lui Ion Ghica cătră V. Alexandri, 1 vol. 8⁰. XXV şi 297 pag. Bucureşti 1884. Această interesantă carte cuprinde 15 scrisori ale prinţului Ion Ghica şi una a d-lui V. Alecsandri cătră prinţul I. Ghica — toate publicate in „Convorbiri Literare" in volumele XIV, XV, XVI şi XVII, precum şi o prefaţă a d-lui Alecsandri, nepublicată ăncă păn' acum.

Actele Consiliului General al Istrucţiunii din sesiunea anului 1883, 1 broş. de 63 pag. in IV. Bucureşti 1884.

Traducţiuni din F. Mistral de *Naum*, 1 broş. Gap. 1884. Traducerile aceste, tipărite de Societatea filibrilor, au fost toate publicate in „Convorbiri Literare".

Băile Minerale de la Bălţăteşti. Analisa Chimică de dr. *S. Konya.* Partea medicală de *Dr. Cantimir.* 1 broş. 56 pag. Peatra 1884.

CORESPONDENŢĂ.

D-lui *Nem.* N'ar fi rĕu, dacă n'ar fi afectat.

D-lui *I. S. S.* Ertaţi, nu e bine tradus.

D-lui *G. I. P*
L'aste fapte bărbăreşti
De-al fiarelor huneşti
Toţi cu toţii se convoc
La cea luncă de ostrov
. . . .
Bucuros mergeau pe brazdă
Că e seara şi merg la gazdă!..

Poem istoric!!

Red.

ERATA.

In articulul „Iuga Vodă" publicat in numĕrul 1 de la 1 Aprilie 1884, s'au strecurat căteva erori. Cuvintele slavoneşti: *knjazъ* (p. 1, col. 1 şi p. 3, col. 2), *zjatъ* şi *prijatelъ* (p. 5, n. 3) au să fie scrise cu ь (= ĭ sau ŭ) final in loc de ъ (= ŭ).

Pag. 1, col. 2, n. 1: „Scazanie okratcê" citeşte: „Skazanie vkratcê".

Pag. 2, col. 1, şir. 2—4 are să fie: „sub a cărui domnie să se fi intĕmplat luptele pentru tron intre Stefan şi Petru, insemnate de cronicarii poloni la a. 1359 ca prima lor ştire despre principatul moldovenesc (Dlugosz, Historiae poloniae lib. IX. a. 1359. Alţi scriitori vezi la Şincai, Chronica I, 325).....

Pag. 6, n. 1: Anul *1274* (data diplomei de donaţiune a lui Bela IV. pentru ordinul Ioanniţilor) are să fie *1247*.

Pag. 7, col. 1, şir. 10: *interpelare* citeşte *interpolare*.

Pag. 8, col. 1, şir. 12: după „Ivanco Rostislavici" s'au lăsat: *fiul principelui de Halici Rostislav*.

Redactor: *Iacob Negruzzi.* Iaşi. — Tipografia Naţională.

Anul XVIII. — No. 3. 1 Iunie 1884.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 a fie cărei luni.

CORESPONDENŢA
domnului Ion Ghica cu domnul Vasile Alecsandri.

XVII

(urmare).

Londra, 20 Maiu 1884

Scumpe amice,

Cuvintele „va urma“ de la sfirşitul epistolei mele din broşura de la 1 Aprilie a Convorbirilor, m'au cam pus pe gănduri. Mi-am zis că:

— „Nu cumva aşteaptă de la mine ceva alt decăt ceea ce pot da?

Dacă voeşti să-ţi scriu căteodată, nu-mi cere te rog şir la vorbă, căci nu sunt in stare a-mi restringe suvenirile şi a le clasa pe date, ci lasă-mĕ să fac cum pot şi cum imi vine.

Eu cănd citesc ceva scris de mine, imi pare că aud pe repausatul Isailof, pe bunul Român, in casa căruia am fost de mai multe ori ospĕtaţi impreună, cănd eram la Constantinopole. Acel bun bĕtrăn a inceput de-o sută de ori să-mi istorisească cum din sadea Isaia, s'a pomenit deodată goşgogea Isailof. Am ascultat cu toată atenţiunea, nopţi intregi, povestirea acelei metamorfose; dar din digresiune in digresiune atăt a lungit-o, incăt l'a ajuns sfirşitul vieţii, fără de-a apuca să-mi spue cum acea codiţă s'a agăţat ca scaetele de numele seu. Tot ce-am putut inţelege, este că posna i s'a intămplat cam pe la anul 1807, in zilele lui Miloradovici, sau ale lui Michelson.

Dar să viu la amicul nostru Laurent şi la corveta pe care era imbarcat ca locotenent, sau ca al *doilea.* (1)

Cum am pus piciorul pe Şaptal, şi am dat ochi cu comandantul Pouthier, el mi-a scos şi mi-a citit o pancartă pecetluită cu armele Franţiei; erau instrucţiunile cu care amiralul Le Barbier de Tinau mi-l trimitea la Samos ca să *mĕture* (2) Archipelul de piraterie şi de baraterie, dăndu-i putere de viaţă şi de moarte in Cicladele Orientale, de la Rhod pănă la *Aivali.* (3) Acele instrucţiuni sunau cam astfel:

„I) Indată ce vei zări un vas pe mare, „vei porni drept asupră-i şi cănd vei ajunge „la o depărtare de *două incabluri* (4) vei slo„bozi un tun incărcat cu earbă, ca să-şi arĕte

(1) Second (2) balayer (3) Metilena (4) 800 de metri.

„*pavilionul* (1) și să stea pe loc *pe pănze.*

„II) Dacă după aceasta vasul și-ar urma „drumul inainte, ĕl vei ajunge la *o inca-„blură* și-i vei trimite o ghiulea, căutănd ca „projectilul să-i treacă destul de aproape, incăt „să-i audă șuerătura.

„III) Dacă și după acest al doilea aver-„tisment tot nu s'ar oprì din mers, vei alerga „asupra-i cu *toata puterea mașinei* și de va „fi mic, *vei trece cu Corveta peste dĕnsul*, (2) „ear de va fi prea mare, incăt să poată pri-„cinuì vătămare Șaptalului prin ciocnire, vei „trage asupra-i *cu ghiulele* (3), pănă ĕl vei cu-„funda.

„NB. Vei căuta să *pescuești* (4) pe oamenii „căzuți in mare, ĕi vei lua pe bord și-i vei „ținè cu fiarĕle de picioare, sub bună pază.

„IV) Cănd vei constata că prinșii sunt pi-„rații, ĕi vei spănzura de subțiori la *vergu-„rile* (5) de sus și te vei arĕta cu dĕnșii astfel „spănzurați in porturile de prin prejur."

Comandantul Pouthier, care in viața lui de marinar trecuse prin multe nevoi și era cel mai renumit lup de mare, era un bĕtrăn gutos, cunoscut in toată marina franceză de *regele podagroșilor* (6); zăcea trei sĕptĕmăni pe fie-care lună, cu picioarele și cu mănile cocoloșite in flanele, chinuindu-se și văităndu-se. Cănd ĕl apucau durerile, nimeni nu-i putea intra in voe. Cine mai indrăznea să s'apropie de el? Co-manda remănea atunci pe sama Locotenentului. Cănd era sănătos, deși tot n'o scotea din *mille-millions de bombes* cu f... și cu F.... era vesel și glumeț; adevĕrată grădină, bun ca pănea caldă, dar totdeauna strașnic și po-

(1) bandiera (2) vous lui passerez sur le corps (3) à boullet (4) repêcher (5) vergues (6) le roi de gouteux.

somorit cu ofițerii și cu oamenii echipajului seu. El avea o poftă nespusă de-a aplica in-strucțiunile Amiralului, mai ales pe acele cu-prinse la capitulul IV. Ĕși frămĕnta mintea zioa și noaptea, născocind fel de fel de stra-tageme, ca să poată pune măna pe un pirat.

Deși combinațiunile sale isbuteau foarte rar, dar și cănd se nimerea, apoi nu era de glumă cu viața acelor care ĕi cădeau in ghiare. Iți voiu cita numai douĕ casuri, care i-au umplut inima de mulțămire.

Se afla, de mai multe sĕptĕmăni, in portul Vathy o goeletă de comerciu, care fusese urmă-rită de banda lui Buiuca. Piratul aflase că corabia avea *sirmaia* (1) de o sută de mii de lei pentu cumpĕrături de grău; de douĕ ori indrăsnețul bandit incercase s'o atace chiar in port; și căpitanului ĕi era frică să easă pe mare. Pe o noapte intunecoasă introducem incetișor intr'acea navă, căte doi doi, cinci materoji franceji armați și cinci jandarmi Sa-mioți; ĕi ascundem in *cală* (2) cu ofițerul Hugo și o pornim din port in port, ca să vĕnză și să cumpere. După zece zile de primblare, goeleta e atacată intr'o noapte in golful Man-dalii; și pe cănd bandiții erau ocupați a lega pe căpitan și pe *lostrom* (3) și căutau a sparge cicmigeaoa cu bani, ese Hugo cu oamenii lui din magazie, ia pe hoți in baionetă și mi-i aduce la Samos numai buni de dat pe sama chirurgilor.

O altă espedițiune și mai fructuoasă, care a pus, pot zice, capĕt pirateriei, a fost distru-gerea bandei lui Iaurta.

Prănzisem pe Șaptal, soarele apusese, luna se arĕta luminoasă pe un cer albastru și trans-

(1) Capital (2) Magazia unei corăbii (3) Secretarul bastimentului (4) Lada cu bani.

parent, şi ne hotărim deodată să facem o inspecţiunea insulelor, până la Rhod.

A doua zi pe la zece dimineaţa intram in Portul Cavalerilor. Nu aruncasem ăncă bine ancora şi vedem venind către noi o barcă frumos impodobită, purtănd pavilion francez; ea aducea pe un măndru Consul cu haina mueată numai in fir, cu un guler nalt până la urechi, cusut scoarţă, in cap o slapa monumentală in trei colţuri, cu fulgi de jur imprejur; era vestitul *Sior* (1) Tevenain, cunoscut de aproape un secul in toate insulile archipelului, el venea să salute pe Comandantul Şaptalului. Ofiţerul de *quart* (2) dă semnal cu fluerul, garda de onoare se adună lăngă *scara* (3) vaporului cu fiferi inainte, căntănd marşul *Partant pour la Syrie* şi Consulul Franţiei este primit pe bord cu toate onorurile militare, condus de locotenent in salonul comandantului, cinstit, după obiceiu, cu un pahar de mader şi un biscot; după aceea intovărăşit de comandant până la scară, soldaţii presentăndu-i din nou armele şi fiferii zicěnd din fluere marşul lui Napoleon, şi la coborirea in barcă salutat cu şepte sloboziri de tun, cum i se cuvenea după regulament.

Deabia ajunsese barca la mal, când ear o vedem venind; ear haina cusută cu fir, ear spangă, ear tricorn, ear consul; astă dată cu pavilion englezesc. Altă primire cu onoruri militare, fiferii căntănd pe *God save the Queen*, pahar de mader şi şepte lovituri de tun.

Nu trecuse zece minute când altă barcă, aceasta cu pavilion Olandez. Este primit şi acest Consul, ca predecesorii sei; dar pe când sorbea din mader, Laurent indesăndu-şi bine sticla in ochiu şi observăndu-l cu atenţiune, ěl intreabă dacă nu cumva era frate cu consulul Franţiei şi al Engliterei, că prea le sămĕna mult.

— „Nu domnule, nicidecum, respunde el, sunt tot eu; am să mai vin ăncă de patru ori, că sunt consul a opt puteri; dar acum, am remas numai cu şepte, din causa rĕsboiului, căci, deşi representant al Maiestăţii Sale Impĕratului Nicolae, n'o să pot venì şi ca consul rusesc, relaţiunile noastre cu puterile aliate fiind intrerupte.“

Comandantul spăriet de perspectiva atător visite, ĕl roagă să-l scutească, spunĕndu-i că-l eartă pentru celelalte patru; dar tot impingĕndu-l spre uşă cu un F.... şi consulul tot trăgĕndu-se, salutănd de-a'ndărătele, i se prinde peruca intr'un cuiu şi remăne cu capul tivgă; muzzi incep a ride cu hohot şi fiferii intonează aria *Marlborough s'en va-t-en guerre.*

Sunt mulţi Levantini in Turcia, cu căte trei şi patru steaguri consulare pe casă; am cunoscut la Şumna pe un Tedeschi, cam neamţ cam ovreiu, care pe la anul 1849 era consul al Franţiei şi al Austriei totodată. Ca representant al Franţiei avea ordine de la generalul Aupick să dea refugiţilor Unguri şi Poloni pasapoarte franceze şi să le inlesnească scăparea, procurăndu-le mijloace de-a se duce in Franţia, in Anglia sau in America; avea totodată ordine de la baronul Sturmer să ceară concursul autorităţilor locale ca să aresteze pe ori-ce refugiat Ungur sau Polon ce va afla in circonscripţia sa. Refugiţii se duceau plini de incredere la consulul Franţiei, acesta se metamorfosa in consul Austriac, cerea ajutorul poliţiei Turceşti, in puterea tratatului de estradiţiune, şi punea de aresta pe nenorocitul acăruia scăpare o voise atăt de sincer cu un

(1) Seigneur sau Signor (2) de rănd (3) échelle.

minut mai inainte. Astfel conştiinciosul Tedeschi esecuta cu sfinţenie şi zel instrucţiunile şi ale ambasadorului Franţiei şi pe-ale Internunciului Maiestăţii Sale Apostolice. Mulţi Unguri şi Poloni au păţit-o şi au fost victima acelui agent cu doue ipostase, până când a luat de ştire Ambasada franceză despre acest joc tragi-comic.

După ce am petrecut toată ziua la Rhod, la Otelul Cavalerilor, in strada Cavalerilor, pe piaţa Cavalerilor am pornit sara spre Nord-Vest şi strecurăndu-ne pe nesimţite pintre labirintul Insulilor Furni, ne-am arĕtat fără veste in faţa Nicarii, unde tot oraşul era adunat in port, dar la apariţiunea vaporului, spaima a fost mare pintre vĕnzători şi cumpĕrători—era acolo un fel de bălciu—fugeau toţi in toate părţile cu ce apuca a lua.

Patria lui Icar este o ţară curioasă; locuitorii ei diferă mult de acei ai celorlalte insule: vorbesc o grecească mai elinească decăt a celorlalţi Greci, au un tip mai pronunţat, mai caracteristic, indesaţi, ţapeni şi sănătoşi, femeile frumoase, graţioase şi foarte inteligente; casele lor nu au nici uşi nici ferestre, nici paturi nici duşamele. La dĕnşii nu este nimenui permis să aibă obiecte aduse din alte ţeri; poartă vara ca şi iarna cămeşi de pănză groasă, nădragi largi de postav prost, femeile imbrăcate numai cu stofe ţesute şi cusute in casă.

Când un Nicariot a voiajat şi se intoarce in patrie, ĕi es toţi inainte in port şi-l pun deşi arde tot ce nu este din Nicaria Aceasta insă nu-i opreşte de-a avea mărfuri fine de vĕnzare, căci sunt depositari pradelor făcute de piraţi, pe care Dumineca le scot in piaţă şi le vind cu ocaoa pe la negustori veniţi de prin alte insule şi din Asia Mică. Căte doi lei ocaoa de atlas, trei lei ocaoa de catifea, patru lei ocaoa de postav subţire.

Când am desbarcat, am găsit piaţa pustie; fugise toţi in toate părţile. Ca să putem vorbì cu cineva, a trebuit să trimitem jandarmii să ne aducă pe Ciorbagii şi pe un biet Mudir (1) Turc, representantul autorităţii Sultanului, trimis acolo de paşa de la Rhod. La ori ce intrebare a noastră, Ciorbagii ne respundeau cu:

— „Aşa domnilor! dar unde se pomeneşte piraţi pe la noi? Dacă ar indrăsnì vre unul să calce in Insula noastră, şi copiii cei mici l'ar lua de goană şi l'ar omorì cu petre. Noi suntem săraci lipiţi, ne hrănim cu cărbuni, suntem cărbunari cinstiţi şi pescuitori de bureţi, muncă grea domnilor! că ne dăm afund in mare la douezeci şi la treizeci de staturi de om, uite, suntem surzi şi cu unghiile rupte.“

Pe când ei vorbeau astfel, Mudirul ne făcea semn din ochi şi din măsea că tot ce ne spun erau minciuni.

Am adunat toate bărcile la un loc şi le-am pus sub paza a doi jandarmi, dăndu-le ordin să nu lase pe nimeni să facă semne telegrafice piraţilor, aprinzĕnd focuri pe dealuri şi noi am pornit spre Calimnos, unde am intălnit bricul turcesc comandat de Abdi-Beg, care aştepta o suflare de vĕnt ca să poată intra in canal, la locul staţiunii sale, i-am dat amară (2) şi l'am remorcat. (3) Dar pe când se făcea manopera legatului frănghiei, comandantul Turc ne spune că zărise o barcă care trăgea spre Leros, şi că măcar că-i dăduse semnal cu tunul, ea in loc de a se oprì ca să fie visitată, se ascunsese prin creţiturile malurilor insulei şi dispăruse. Abdin-Beg bănuea că erau

(1) Subprefect (2) frănghie (3) tras edec.

piraţi şi debarcase in Leros. Ne-am dus de-am postat bricul turcesc in portul despre rĕsărit; şi noi cu vaporul, după ce-am incunjurat insula şi am ridicat toate bărcile, am luat posiţie in portul despre apus, unde am scos căte zece oameni armaţi din fiecare vas şi am cutreerat insula dintr'un capĕt până in celalalt, fără de-a intălnì altă suflare decăt ciobanii cu turme de capre, de la care nu am putut afla nimic. La ameninţările de a-i impuşca şi de a-i spănzura, ne respundeau mereu cu: „nu ştiu, n'am vĕzut", dar când am inceput a impuşca din capre, doi ciobani au inceput a plănge şi ne-au dus la un zăvoiu, unde ne-au arĕtat intrarea unei peştere care comunica cu un turn dărămat, care făcea parte din ruinele unui vechiu castel din timpul Cavalerilor. Am băgat in acea peşteră patru soldaţi, ordonăndu-le să inainteze, impuşcănd in intuneric şi noi ne-am dus de-am incunjurat turnul. Deabia luasem posiţiune cănd am fost salutaţi cu o ploae de gloanţe, care ne-a rănit doi materoji franceji şi au omorit un jandarm. Piraţii eşise acum din peşteră şi trăgeau din turn de la meterez; puştile lor băteau mai departe decăt ale marinarilor Franceji. Am fost siliţi să scoatem din corăbii două tunuri de munte, (1) pe care le-am pus unul de-o parte şi altul de cealaltă parte a turnului şi am inceput o bombardare in regulă. O boambă de la tunul francez nimerind printr'o crĕpătură a turnului, a sbucnit in mijlocul piraţilor, rănind şi omorind, şi i-a spăriet atăt de mult, incăt ne mai avĕnd pe unde să scape, au eşit din turn, aruncănd armele şi cerĕnd graţie in genunchi.

Cu toată silinţa ofiţerilor Franceji şi Turci, care dădeau căt puteau cu latul săbiei in soldaţii lor, a fost peste putinţă a oprì măcelul, incăt din doisprezece numai patru au remas cu viaţă, dar şi aceia, in ce stare!

Aduşi pe bordul Şaptalului, Comandantul a ordonat să li se aplice capitulul patru din instrucţiunile admiralului şi i-a primblat spănzuraţi de catarturi prin toate porturile, de la Leros până lă Smyrna, ceea ce a aruncat spaimă mare in toată pirateria.

Deatunci tălharii, ne mai indrăsnind să easă pe mare, nici să treacă in Asia, sau să scape dntr'o insulă intr'alta, erau siliţi să se ascundă prin peşteri şi prin munţi in Samos, şi-i puteam prinde vii sau morţi. Cei mai mulţi se predau singuri de frică de-a nu cădea pe mănile comandantului Pouthier. Numerul lor trecea de şese sute, ĕi ştieam pe toţi anume. Uneori, mergĕnd pe drum, mĕ pomeneam cu căte unul căzĕnd in genunchi, spuindu-şi numele şi cerĕnd ertare.

Intr'o dimineaţă eram ocupat cu secretarul administraţiunii in espeduirea afacerilor, când mi se anunţă un om care cerea să-mi vorbească, şi se introduce un tĕnĕr nalt, frumos, blond şi elegant; el purta măndru o fustanelă curată şi creaţă, mintean de postav alb, bogat cusut cu mătasă albastră, incins cu un sileah roş cusut cu fir şi cămaşă de borangic subţire, prin care se străvedeau două braţe viguroase, pĕroase şi tatuate; ochii sei erau albastri şi aveau o căutătură fioroasă. Ĕl invit să-mi spue ce avea de spus. El imi respunde că voeşte să fim singuri. Zic secretarului şi ofiţerului de jandarmi să se retragă; ei in loc de-a eşì, imi fac semne de temere, dar sunt siliţi să ne lase singuri, când ĕi invit de-a doua oară. Indată ce remănem numai amĕndoi, stră-

(1) Pierriers de montagne.

inul se răpede la uşă, invĕrteşte cheea şi ia in faţa mea o postură inţepată, zicĕndu-mi cu un ton care sămĕna mai mult a ameninţare decăt pocăinţă:

— „Ce fel de om crezi că sunt eu?

La aceste cuvinte ĕi respund că datoria mea de creştin şi de dregĕtor era să consider pe toţi oamenii de buni pănă la proba contrară, şi căt pentru dĕnsul, vĕzĕndu-l inzestrat de Dumnezeu cu putere şi sănătate, ĕl credeam un bun şi onest muncitor, meseriaş sau marinar.

La aceste cuvinte, băgănd măna in sin, el scoate o legătură cu hărtii pe care mi-o trănteşte dinainte pe masă, zicĕndu-mi:

— „Te inşeli! eu sunt un om rĕu, na citeşte!

Deschizĕnd pachetul, dau peste diploma unui bastiment Englez jăfuit şi echipajul de nouĕ iuri (1) măcelărit. Ĕl intreb dacă nu cumva fusese şi el cu miserabilii care comisese acea oribilă crimă şi-mi mărturiseşte că era căpitanul lor, că banda fusese echipată şi armată la Syra şi trimisă să atace corăbiile care duceau hrană şi muniţiuni armatelor aliate. El imi dă numele tuturor tovarăşilor, optsprezece la numer, nume, pe care le avea scrise intr'o listă ascunsă in opincă. Imi spune că săvirşise mai multe alte omoruri, intre care şi pe socru-seu. Pe acesta, după ce-l omorise, ĕi tăiase capul şi-l adusese peşcheş nevestei sale intr'o traistă, aceasta numai pentru că bĕtrănul ĕi scrise dojenindu-l pentru rĕlele purtări ce avea cu fiică-sa.

La observaţiunea ce i-am făcut că de crede că, predăndu-se singur, scapă de urmările ce trag după dĕnsele faptele ce-mi destăinuise, se inşală, pentrucă eu nu eram duhovnic, şi că datoria mea imi impunea a-l da pe mănile poliţiei şi a procurorului, imi respunde:

— „Eram liber şi puteam să stau ascuns precum am stat, sau să mĕ duc in lume; dacă am venit aici este ca să mĕ pui in spănzurătoare, fiindcă nu pot trăì in pace cu conştiinţa mea şi n'am avut curajul să mĕ sinucid.

Condus la Syra pe o fregată de rĕsboiu Engleză, comandată de căpitanul King (1), ca să fie confrontat cu persoanele pe care le denunţase ca complici, a fost adus inapoi la Samos şi dat judecăţii. Macri Iani, după şase luni, murì de oftică in inchisoare.

Pe toată ziua puneam măna pe cinci sau şese listopiraţi. Archipelul era măturat de piraterie, şi acum mărfurile şi călĕtorii puteaŭ circula pe marea şi pe uscat, in toată siguranţa.

Când comandantul Pouthier era pe picioare, Laurent remănea fără ocupaţie pe bord şi venea de se instala a casă la mine cu sĕptĕmănile; venea cu spiritul lui cel plăcut şi vesel, cu miile sale de anecdote; era omul pe care l'ai vĕzut la Sebastopol, unde in cortul seu se adunau la petreceri toţi generalii, la oarele când bombardarea şi canonada se odihnea de-o parte şi de alta. Legat la cap cu un prosop devenea un Orosman, capabil să ţie concurs cu Ligiez şi cu Beauvallet; infăşurat intr'un ciarşaf se făcea o Phedră sau o Hermionă, la care putea să rîvnească chiar vestita Raşelă; cănta partiţiunile lui Robert şi a lui Raoul, ca Nouri şi ca Duprez, imita cu bastonul in gură intoarcerea vacilor din Guillaume Tell cu toate fioriturile clarinetei

(1) Oamenii, materoji ai corăbiei.

(1) astăzi Amiral.

de la Operă; cu un scaun şi o mescioară işi făcea o tribună sau o catedră, de pe care vorbea ca Thiers şi ca Guizot la Cameră, sau ca Cousin şi ca Villemain la Sorbonă. Ţi-aduci aminte cum a gonit din Otelul de Byzance pe neplăcutul seu vecin de cameră, desperăndu-l cu mirosul unui şoarece mort, pe care-l ţinea in foile de suflat in camin; păndea când armeanul lipsea din odae şi-i sufla pe gaura uşei duhoarea şoarecelui imputit, până ce-i făcea aerul odăei nesuferit.

Laurent era amestecul cel mai plăcut de om serios şi de cea ce se numeşte un geniu; era invĕţat, foarte invĕţat, brav ca Duguesclin, bun cu amicii şi camarazii sei, devotat până la abnegaţiune, dar şi când se mănia pe cineva, acela n'avea decât să se ducă să se inece. Era considerat in toată marina Franceză ca unul din tinerii ofiţeri cei mai capabili şi cu viitor, iubit de toţi căţi ĕl cunoşteau. Pentru mine era imaginea vie a Franţiei vesele, plină de ştiinţă şi de spirit, fără pretenţiune.

Am petrecut cu dĕnsul la Samos şase luni, până ce intr'o zi Şaptalul a primit ordin să meargă să se repare la Toulon. Comandantul Pouthier, inaintat la gradul de Căpitan de vaşel, era chemat la un comandament mai mare, ofiţerii Hugo, Rocmor şi Corea Souza imbarcaţi pe vaşelele desarmate transformate in corăbii de transport (1), duceau provisiuni şi trupe proaspete la Camieş la Eupatoria, de unde luau şi duceau in Franţia bolnavi, răniţi şi schilogiţi, in starea in care i-am intălnit la Dardanele, când eram impreună pe Iourdain cu divisiunea generalului Chamfroid. Laurent mai ambiţios şi mai setos de inaintare, a cerut să remăe cu Amiralul Rigauld de Genouille la bateriile de marină, formate cu tunurile scoase din vase, tunuri mari, cu care s'au bombardat Malacoful, Mamelonul verde şi mai toate forturile de la Sebastopol. Era insărcinat a aprovisiona zilnic cu praf şi projectile toate acele baterii, pe ploae, pe ninsoare şi prin noroiu până la genunchi, serviciu de la care s'a intors in starea in care l'ai găsit la Constantinopole, când in schimbul sănătăţii pierdute i se dăduse comanda avisului Laverne, staţionat la Constantinopole la disposiţiunea Ambasadorului, o posiţiune plăcută şi foarte căutată, căci ducea la inaintări răpezi, cum dusese pe locotenentul de vasel Laroncière, Le Nouri pe Exelmous, şi pe Roussin, ajunşi in puţini ani amirali.

(1) Armier en flutte.

Ambasadorul, petrecĕnd pe-atunci mai mult la Pera decât la Terapia, Laurent işi stabilise domiciliul in casă la noi, unde mult regretatul nostru amic Costache Negri, providenţa bravilor ofiţeri din lagărul de la Maslac făcuse ca salonul nostru să fie un adevĕrat quartier general al ofiţerilor celor mai distinşi.

După plecarea Şaptalului mi s'a trimis la Samos, in tot timpul cât am şezut acolo, căte un staţionar Francez sau Englez, Waspul corvetă, comandată de lordul Iohn Hay (1), Heronul comandat de baronul Roussin (2), Prometheu sub comanda căpitanului de fregată Lefevre, (3) care avea de locotenent pe Conrad, (4) Narvalul comandat de Bastar (5) şi la fiecare trei sau patru luni aveam visita Amiralului Bonet Villaumez, care urmase pe amiralul de Tinau;

(1) astăzi admiral, comandă flota in Mediterana (2) astăzi admiral (3) surnumit tête de fer astăzi admiral (4) care a comandat escadra franceză in apele Tunisiei (5) fostul adiotant al admiralului de Tinau.

noul amiral era un om vesel şi de duh, povestea cu un talent rar petrecerea lui in Insulile Marquise, unde staţionase mulţi ani, şi trăise in cea mai strinsă intimitate cu regina Pomarea. El ştiea să invăluească aşa de frumos anecdotele modernei Cleopatre, incăt putuse să fie ascultate cu plăcere chiar de Regina Amelia şi de Madame Adelaide fără de a se scandaliza şi Domnul ştie dacă acele aventuri erau sărate şi pipărate.

Pe la anul 1855 liniştea in Archipel era complectă; reuşisem a organiza Administraţia Financele şi Justiţia in Insulă, intr'un mod, pot zice satisfăcĕtor, imi credeam misiunea mea acolo implinită şi-mi dădusem demisiunea in mai multe rănduri, dar in locde descărcare primeam congedii limitate şi nelimitate pentru a mĕ duce la Constantinopole, inaintări şi decoraţii. Când ne-am intălnit la Smyrna, veneam călare tocmai de la Stankey, (1) unde fusesem să asist la escavaţiunile ce făcea invĕţatul archeolog Newton la Mausoleul Artemisei. Vizitasem in treacĕt Iesonda (2), Palatia(3) şi Aialacul. (4)

Sebastopolul căzuse şi negociările pentru pace, incepute şi lăsate in mai multe rănduri, acum se deschisese din nou cu mai multe şansă de reuşită. Ele erau conduse mai mult de Austria. Baronul de Baist era axa pe care se invĕrtea toată diplomaţia Europeană. Acest ministru cugetase chiar de la inceputul ostilităţilor să se folosească de acest rĕsboiu, fără de a risca nici bani, nici oameni. Printr'o dibăcie rară isbutise a ocupa milităreşte Principatele Române şi a inchide drumul intoarcerii trupelor ruseşti la Dunăre, fără de-a intra in luptă pe faţă cu Rusia, dar spera mai mult; mergea cu găndul pănă a visa incorporarea Principatelor, sau cel puţin a se substituì protectoratului rusesc; dar negăsind Echo la aceste aspiraţiuni, nici la Berlin nici la Francfort, Austria se vĕzuse silită a-şi mărginì dorinţele şi se mulţămì numai cu depărtarea rivalei sale de la malurile Dunării. Simţise că Napoleon, satisfăcut cu succesele militare ce dobăndise in Crimea şi totodată ingrijat de marele cheltueli ce făcea cu un rĕsboiu depărtat era dispus sau să trateze deadreptul cu Rusia, chiar şi fără consimţimĕntul Engliterei, sau să facă apel la naţionalităţi, şi mai ales la acea polonă. Impĕratul Francezilor mai dorea pacea şi dintr'un alt punt de vedere: vedea că se apropia momentul când flota rusească din Baltica era să fie nimicită, cas in care era să fie silit să caute o compensare in estinderea fruntariilor sale, ceea ce putea să ridice Europa centrală in contra lui; pentru această luptă insă el nu se credea pregătit.

Toate aceste consideraţiuni făceau că puternicul impĕrat să se mulţămească cu respingerea Rusiei de la Dunăre şi cu neutralitatea Mării Negre. Pe de altă parte, deşi Englitera ţinea mult la indreptarea fruntariilor Turceşti din Asia, in partea despre Kars, mai mult decăt la retrocesiunea Basarabiei, la care nu se interesa decăt ca la o cestiune de apă, dar nu voea să impingă stăruinţele sale mai departe decăt aliata sa, căci nu se simţea in stare de-a continua rĕsboiul singură numai cu ajutorul Turciei. Rusia era obosită de luptă şi se temea foarte mult pentru flota ei de la Kronstadt, pe care o considera foarte com-

(1) Vechea insulă Cos, patria lui Hypocrate. (2) Templul Didimilor Castor şi Polux (3) Antica Millet (4) Agios Theologos, din care Turcii au făcut Aiasuluc (anticul Ephese).

promisă faţă cu puterile navale ce Englitera concentra in Baltica, şi in condiţiunile de pace finale ale Austriei nu vedea decăt o singură dificultate, retrocedarea unei părţi a Basarabiei, punct din care repausatul impĕratul Nicolae făcuse o chestiune de onoare. Acum insă că bĕtrănul impĕrat dispăruse, succesorul seu putea face partea focului, fără de a se considera atins in amorul seu propriu.

In aceste imprejurări şi disposiţiuni, Austria care spera mult, de la continuarea rĕsboiului şi care credea propunerile ei de pace neadmisibile la Petersburg şi la Londra, se pomeneşte pe neaşteptate că ele sunt primite şi de-o parte şi de alta, că se iscălesc preliminarele de pace şi se hotăreşte intrunirea Congresului la Paris.

In tratatul de Paris se stipula ca să se trimită o comisiune Europeană in Principate ca să studieze şi să cunoască trebuinţele şi aspiraţiunile Românilor, convocăndu-se Adunări, divanuri ad-hoc la Bucureşti şi la Iaşi.

Dar fiindcă la 1 Maiu 1856 espirau puterea Domnilor Stirbey şi Grigore Ghica, numită la 1849 pe termen de şepte ani, ei erau să fie inlocuiţi prin Caimacani numiţi de Poartă, pănă la alegerea Domnilor de cătră Camerele elective ce erau să se aleagă după prescripţiunile unei Convenţiuni incheete ulterior intre Puterile semnatare ale tratatului de Paris.

Venind pe atunce la Constantinopole şi mergĕnd la Feti-Achmed-Paşa, acesta, cumnat al Sultanului, incepù a-mi vorbì de chestiunea Principatelor, de situaţiunea ce făcea tratatul de Paris acelor ţeri şi m'a intrebat dacă cunoşteam pe fostul Domn al Valachiei Alexandru Ghica, spunĕndu-mi că la cunoscut la Şumna, când fusese să intimpine pe Sultan Mahmud; imi zise că a fost un domn bun şi credincios Sultanului, m'a intrebat dacă trăea şi unde se afla. Am profitat de aceste bune cuvinte ca să-i rĕspund că acum Sultanul avea o bună ocasiune să-i arĕte recunoştinţa sa pentru devotamentul seu, numindu-l Caimacam. El imi zice:

— „Şi crezi că Redclif ar susţinè numirea aceasta?

Eu ĕi rĕspund că eram sigur de sprijinul ambasadorului Engliterei, dacă Alteţa Sa mĕ autoriză să-i vorbesc ca din parte-i.

Astfel autorizat, am vĕzut pe lordul Redclif chiar in sara aceea şi el a chemat indată pe intăiul seu secretar Alison şi l'a pornit la Bucureşti ca să se inţeleagă cu fostul Domn Alexandru Ghica, care in curĕnd a fost numit Caimacam in Valachia deodată cu Toderaş Balş in Moldova; acesta era susţinut de Baronul Prokesh după recomandaţiunea consulului Austriac Goedel.

In vara anului 1857 Comisarii Europeni se adunase la Constantinopole şi porneau unul după altul la Bucureşti. Intr'o zi primisem visita principelui Lobanof, care venise să mĕ vadă la Hissar, impreună cu comisarul francez Talleyrand şi cu Laurent. Ĕi petreceam pănă la mal, când Talleyrand, puind piciorul in barcă se intoarce şi-mi zice:

— „Ştii că Balş Caimacamul este bolnav pe moarte.

Nu ajunsesem bine pe deal a casă, când vine un cavas şi mĕ chiamă la Emirghian, la Reşid-Paşa. Cum intru, vizirul imi spune că primise chiar atunci ştirea că Balş murise şi-mi cere să-i insemnez căteva nume de boeri care ar putè inlocuì pe Caimacamul repausat, zicĕnd că ar voì să facă numirea chiar in

noaptea aceea prin telegraf până a nu se respăndì ştirea, ca să nu lase cămp intrigilor competitorilor. Am insemnat pe o foae numele următoare:

Costache Negre,
Stefănică Catargiu,
Vasile Alecsandri şi
Lascar Roseti.

Reşid-Paşa chiamă pe secretarul seu Riza-Beg, ĕi incredinţează lista, ordonăndu-i să colinde pe căte-şi şase ambasadori, cerĕndu-le să insemneze dacă au a face obiecţiune la numirea vre-uneia din persoanele insemnate.

Era pe la miezul nopţii, când ear vine şi mĕ chiamă de la Reşid-Paşa. Imi arată lista insemnată cu cruci de sus până jos, fiecare ambasador ştersese căte un nume, atunci insemnez alte nume, intre care Ralet, Cogălniceanu şi Mavrogeni. Până a doua zi acele nume avusese soarta celor d'intăi, ştirea se respăndise şi intrigile incepuse la Palat. Pe tot momentul Sultanul, nerăbdător, trimitea de intreba pe Vizir ce făcea cu numirea Caimacamului Moldovei, până insfirşit trimite scris chiar de măna lui numele lui Niculake Vogoridi; acest nume, trimis prin Riza-Beg in colindul ambasadorilor nu intimpină nici o impotrivire, fiecare respunde că, necunoscĕndu-l, nu poate face nici o observaţiune. Şi a doua zi Photiadi, unul din ginerii lui Stefanache-Beg, pornea pe Loydul Austriac la Galaţi, ducĕnd la Iaşi firmanul de numirea lui Niculake Conake Vogoridi.

Chiar in zioa aceea, ducĕndu-mĕ la Terapia, găsesc pe ambasadorul Franţiei furios de această numire; ĕi observ că atĕrna de la el ca să nu fie numit, căci nu avea decăt să fi făcut ceea ce făcuse ceilalţi ambasadorri pentru persoanele insemnate in cele două liste d'intăi. El imi respunde că nu i-a putut trece prin gănd că numele lui Vogoride era o cugetare serioasă şi că considerase propunerea mai mult ca o glumă. La observaţiunea ce i-am făcut că era o lovire dată Unirii Principatelor, căci bĕtrănul Vogoridi asigurase pe Poartă că fiul seu Niculake era singurul in Moldova care putea să facă ca majoritatea aleşilor la Divanul Ad-hoc să fie incontra Unirii, Tuvennel imi respunde:

— *„Ha! par exemple, je voudrais voir qu'il s'amuse à influencer les élections!*

Vogoridi şi-a ţinut făgădueala. Intrebuinţănd tot feliul de mijloace, respăndind titluri de boerii până şi Evreilor, a reuşit a face o cameră după pofta inimei separatiştilor, dar n'a putut oprì indignaţiunea generală de-a isbucnì, incăt din toate părţile curgeau protestaţiunile. Partidul Unirii surprinsese şi dase publicării, in străinătate, corespondenţa secretă a lui Vogoride, şi această desvĕlire de intrigi bizantine a făcut pe ambasadorul Franţiei să ceară oficial anularea alegerilor frauduloase.

Poarta, sprijinită de lordul Redclif şi de baronul Prokesh susţinea cu tărie validitatea alegerilor, până ce impĕratul Napoleon ducĕndu-se la Osborn a cerut de la Regina Victoria ca să dea instrucţii ambasadorului ei; in urmă lordul Redclif a fost silit să lase ca cestiunea anulării alegerilor să se desbată intre Poartă cu ambasadorul Franţiei. Poarta insă, deşi părăsită de Englitera, tot persista cu tărie şi incăpăţinare intr'atăt, incăt Tuvennel se vĕzù silit a intrebuinţa chiar ameninţarea de a coborì pavilionul şi de-a intrerupe relaţiunile diplomatice.

Intr'o dimineaţă Laurent, trecĕnd de la

Terapia la Pera, se opreşte să dejune la mine, ĕi espun starea chestiunii, el ascultă şi in loc de a se pune la masă işi ia şapca şi pleacă zicĕnd:

— „Las, să vezi ce am să fac.

Indată ce ajunge la Terapia, intră in cabinetul ambasadorului unde era şi D. Ferdinand de Lesseps. Ambasadorul, agitat şi esprimăndu-se cu mănie incontra incăpăţinării lui Reşid-Paşa, zicĕnd că de nu s'ar teme de complicaţiune mai mari, ar coborì indată pavilionul. Laurent, nici una nici douĕ, se duce in grădină lăngă catartul steagului, chiamă o escadră de marinari, salută steagul şi-l coboară cu toate onorurile după regulă. Tuvennel aude salutarea şi se dă jos neliniştit, Laurent se face că nu-l vede şi intorcĕndu-se către soldaţi cu cuvintele *„quand la France a versé „tant de sang elle doit être ecoutée.“* Ambasadorul la aceste cuvinte, de unde părea supĕrat, se duce la Laurent şi-i stringe măna zicĕndu-i: *„Après tout, maintenant que c'est „fait, ma foi, c'est bien fait. Il faut que les Turcs cèdent.“* Deabia ajunge la Palat ştirea că ambasadorul Franţiei a coborit steagul şi Sultanul trimite grabnic pe intăiul seu secretar la Reşid-Paşa, ordonănnu-i să se anuleze indată alegerile din Moldova. Dintr'acel moment Unirea Principatelor devenea numai o chestiune de timp!

Amicia lui Laurent pentru tine şi pentru mine ĕl făcuse Român, el studia zioa şi noaptea apărările de la gurile Ebrului şi ale Tajului, pentrucă le credea aplicabile la Dunăre. Ce s'or fi făcut planurile şi proiectele ce ne-a trimis cănd eram la minister impreună? Mi-aduc aminte că le-am dat lui Vodă-Cuza.

Laurent era un caracter independent şi cavaleresc. Pe cănd comanda Staţionarul ambasadei, vine la Constantinopole Principele de Joinville sub ordinele căruia servise pe fregata Bellepoule. Cum aflà de sosirea fostului seu şef, se presintă ambasadorului, zicĕndu-i că-şi face o datorie a-l prevestì, că el nu putea să nu se ducă să vază pe un fost amiral Francez, sub care a servit şi pentru care, ca toţi ofiţerii din marina Franceză, avea cea mai mare veneraţiune. Ambasadorul ĕi respunde că putea să se ducă să-l vază şi fără a i-o spune, dar că in tot casul ĕl roagă să nu se infăţoşeze in ţinută. Laurent a fost nedespărţit de principele de Joinville, tot timpul căt acest principe a stat in Constantinopole. Şi notabene că prin escepţiune de ceilalţi ofiţeri de marină, care mai toţi erau legitimişti sau Orleanişti, el era un Bonapartist „de la veille“, cum se zicea

Sănătatea lui Laurent ajunsese intr'o stare de jale, deabia se tărea, şi a fost silit să renunţe la un viitor strălucit şi să ceară punerea sa la reformă pentru infirmităţi incurabile. Prin mijlocirea mătuşei sale, d-na Heine, dobăndise de la ministrul Fould un post de perceptor de contribuţiuni directe la Pontoise, unde am fost de l'am vĕzut şi tu şi eu, puţin timp până a nu inceta el din viaţă.

Cănd i-am anunţat visita mea la Pontoise, a venit de m'a primit la gară; cum m'a vĕzut de departe a inceput a trimbiţa „Turlututu. Pontoise! deux minutes d'arrêt!“

Laurent a murit in cele mai grozave dureri, dar tot glumeţ; ultimele sale cuvinte au fost:

— *„Sic transit gloria Laurentii“*, căntate pe aria Lisetei din Béranger.

Ion Ghica.

FONTĂNA BLANDUZIEI.*)

Comedie in trei acte și in versuri.

DEDICATĂ D-LUI LOCOTENENT-COLONEL *IANCU ALECSANDRI.*

PERSOANELE

Horatiu	57	de ani
Mecena	60	" "
Postumus, pretor	65	" "
Scaur, libert	50	" "
Zoil, parazit	40	" "
Glutto, idem	40	" "
Hebro	40	" "
Gallus, notar al lui Horațiu	24	" "
Getta, sclava lui Scaur	20	" "
Neera, celebră căntăreață	30	" "
Cebal	—	" "
Strobil	—	" "
Menas	—	" "
Coerax	—	" "

Sclavi, sclave.

Acțiunea se petrece in timpul impĕrăției lui August. 10 ani inainte de Christos.

ACTUL I.

Un frumos tablou cămpenesc in vecinătatea orașului Tibur. —In fund colnice cu livezi pintre care se zăresc căteva case de țară. O cărare se coboară de pe colnice in mijlocul scenei. —In dreapta, planul I, Fontăna Blanduziei in umbra unui mare stejar.—Faptul zilei.

SCENA I.

Getta, purtănd o cunună de flori pe cap, se pogoară pe cărare și culege erburi pe 'mprejurul fontănei.

A! eaca mintă creață și cimbru și sulcină,
Și erburi de cămpie și plante de grădină...
Ce de mai flori in cale-mi resar jur imprejur
Pe locurile-aceste, aproape de Tibur!
S'ar crede că in grabă frumoasa Zee Flora
A părăsit culcușu-i surprinsă de Auroră
Ș'a mers ca să se scalde in Anio cu ea,
Avĕnd de marturi numai pe mine și o stea.
(Vine lăngă fontănă și așază plantele intr'un paner).
Eu am cules pe urmă-i comoara parfumată
Ș'am impletit pe frunte-mi cunună rourată
Și mi-am împlut, voioasă, cămeșa de la sin
Ca să-mi alin simțirea și găndul să-mi alin.
(Scoate căteva flori din sin, le privește cu drag și le sărută)
Hai, scumpe surioare, uităndu-ne sclăvia,
Să ne-oglindim in apa fontănei Blanduzia.
Pe fața ei, se zice, că dup'al nostru dor
Apare 'n faptul zilei un scump liberator.
(Se pleacă pe fontănă și privește in fund).

SCENA II.

Getta-Gallus, (vine răpede din stinga, grăind in cantonadă, el ține in mănă un papirus și o spadă).

Gallus.

Să duc oda Lydiei, și spada de rugină
S'o șterg? bine. (Se oprește) A? cine pe apă se inclină?
Stăpănul meu Horațiu, cu mintea cam in sbor,
Ar zice că-i naiada acestui mic isvor.
Ce face? (se apropie pe după stejar).

Getta.

O! fontănă cu apa limpezie,
Arată-mi pe ursitul, dar vezi, plăcut să fie...

Gallus, (plecăndu-se pe deasupra Getei).

Eu sunt.

Getta, (spărietă).

A!..

Gallus.

Ce te sparii?.. doar nu's de spăriat
Tu ești frumoasă fată și eu frumos băiat.
Privește.

Getta.

Dar de unde ai rĕsărit?

Gallus, (arĕtănd in stinga).

De-acasă,
De-aice, vezi?. Horațiu invită măni la masă
Pe gingașa Lydia... Mergeam... dar te-am zărit
Și eată-mĕ prin farmec deodată 'n loc oprit.

---

*) Representată pentru intăia oară pe Teatrul Național din București, in 22 Martie 1884.

In curĕnd comedia va apărĕ intr'un volum special, in editura Socec et Comp. București.

Getta, (observăndu-l).

Eşti sclavul lui Horaţiu?

Gallus, (cu măndrie).

Sunt Gallus!. al meu tată
A fost un Brenn puternic in Gallia Comată.
El s'a luptat cu Cesar, neimpăcat, aprins
Şi s'a ucis el insuş când s'a vĕzut invins.
Eram copil atunce; dar tu ce eşti?

Getta, (cu sfială).

Eu?

Gallus.

Cine?

Getta, (tristă).

Sunt Getta, o victimă a Romei.

Gallus.

O! destine,
Aceeaş umilire ne-ai dat la amĕndoi,
Sclăvia!.. dar ce-mi pasă când Venus e cu noi,
Când Zeea de la Pafos te-a scos in a mea cale
Să prind a mele lanţuri de lanţurile tale
Şi 'n veci legat de tine să fiu un Semi-Zeu!..
Precum ar spune'n versuri, cântând, stăpânul meu.

Getta.

Bun este el cu tine?

Gallus.

O! bun, de pus pe rană,
Incât eu lăngă dĕnsul, uit soarta mea duşmană.
Poet, el cu găndirea se urcă tot prin nori,
In braţe amoroase căzĕnd adeseori,
Şi pentr'un vers ce saltă pe sprintene dactile,
In loc să guste somnul preface nopţi in zile
Şi uită pe Mecena, pe-August, amicii sei,
Pe Roma 'mpĕrăteasa şi chiar pe Dumnezei.
El vine căteodată aici, lăngă fontănă,
De Musa-i drăgălaşă condus cu drag de mănă,
Şi pe tăbliţi de ceară scriind c'un stileţel
A Musei blănde şoapte ce-aude numai el.

Getta.

Aici?

Gallus.

Dar, căci fontăna indeamnă la rĕcoare
Frumoasele vecine de versuri iubitoare,
Dorite ca să vadă pe-al lor poet visănd
Şi sub stejar, la umbră, minuni improvizănd.

Getta.

Lydia... şi ea vine?. Lydia, cine este?

Gallus.

Bachantă 'ntre vestale, vestală 'ntre neveste!
Atăt de bine ştie cu chip amăgitor
Să tulbure simţirea ori cărui muritor.
A fost ea multă vreme in strinsă legătură
Cu dragul ei Horaţiu.

Getta.

Şi?...

Gallus.

Bate-maş pe gură!..
Destăinuesc secrete gingaşe de poet,
Ce nu sunt ale mele. (in taină) Şi eu am un secret...
Doresc să-l afli?

Getta.

Care?

Gallus.

Aş vrea pe vecĭnicie
Să fiu al tĕu Horaţiu şi tu a mea Lydie.

Getta, (cătănd cu groază imprejur).

O! taci... De-ar duce vĕntul cuvintele ce spui
Lui Scaur sau lui Hebro, caleu cumplit al lui,
La mari şi grele chinuri aş fi pe loc espusă.

Gallus.

Hebro?

Getta.

El, fiara oarbă de furie condusă.

Gallus.

Cum?.. pe cerescul Joe! stăpănul tĕu barbar
E 'n stare?...

Getta.

Dar, e 'n stare a mĕ lega de-un par,
A mĕ sfăşia cu biciul, sau... mintea-mi se'nfioară...
Intocmai ca pe-o vită a mĕ 'nhăma la moară,
Căci a decis in găndu-i să-mi dee de bărbat
Pe Hebro, Haldeanul, un villic nempăcat,
Urit, viclean şi lacom ce pe stăpănu-i pradă
Şi vecïnic schinjueşte a sclavilor grămadă.

Gallus.

O! nu mai spune, Getta... m'apucă reci sudori!..
De este aşa insă, cum te găsesc in zori
Pe-aice singurică, de casa lui departe?.
N'ai teamă de pedeapsa de care-o să ai parte
Când te-i intoarce-acasă?

Getta.

N'am grijă 'n acest rănd..
Stăpănu-mi, Scaur, insuş mi-a poruncit, oftănd,
S'adun in faptul zilei şi flori şi buruene
Năvalnic, odoleană, sulcină, sinziene
Şi altele, pe valea sabină, să le scald
In apa Blanduziei căt soarele nu-i cald.

Gallus.

Şi ce vrea el să facă din ele?

Getta, (zimbind).

Scăldătoare!
Bĕtrăna Canidie, vestita vrăjitoare
I-a spus ca să se ude in şepte nopţi pe trup
Cu sănge de năpărcă, de buhnă şi de lup
Pe când ea-i va tot face descănteci fioroase
In dealul Esquilinus, topind la foc de oase
O galbĕnă păpuşă de ceară.

Gallus, (rizĕnd).

E nebun?
Vede-mi-l'aş călare pe-o creangă de alun
Luat vĕrtej in goana Harpiilor grozave!
Şi pentru ce se spurcă in farmeci şi 'n otrave?

Getta.

In taină şoptesc sclavii că el e 'namorat.

Gallus.

De tine?

Getta, (oţerindu-se).

Ba, departe de mine-acest pĕcat!

Gallus.

De cine dar?

Getta.

Se zice, de una din vecine
Ce-şi bate joc de dĕnsul, lăsăndu-l să suspine.

Gallus, (arată in stinga).

A fi Neera, poate?. Ea şede colo, vezi?
In villa cea clădită pe-o culme 'ntre livezi.

Getta, (arĕtănd asemene in stinga).

Şi colo, mai departe, se 'nalţă-a noastră casă
Cu albă colonadă deasupra pe terasă.

Gallus.

O vĕd; suntem aproape şi poate chiar meniţi,
Scurtăndu-ne cărarea, să fim nedespărţiţi...
Ce zici?.. de-o intălnire mai pot avea sperare?..
Când?.. (o ia de mănă cu dreapta).

Getta, (coborind ochii şi zimbind).

Când i-a mai fi lui Scaur nevoe de scăldare.

Gallus.

Ascultă: pintre erburi aruncă la un loc
Urzici şi mătrăgună, şi scaiu şi siminoc.
Când s'a uda, hurezul, să-l usture la piele,
Să te trimită eară la strins de floricele.
(cătănd la stinga)
A!.. Vine-aici Horaţiu... Te las, odor iubit.
Mĕ duc... şi nu m'aş duce... dar vine şi 's grăbit.
(Ese alergănd in dreapta).

SCENA III.

Getta, (pe gănduri).

Să ne scurtăm cărarea... amor... nedeşpărţire...
Să fie oare 'n lume atăta fericire?..
De căte mi-a spus Gallus mi-e cugetul uimit,
Dar el s'a dus!.. cu mine, el numai a glumit.
(cade măhnită pe o laiţă lăngă fontănă)
Ah! sclavă osindită durerii păn' la moarte
Şi fără vină 'n viaţă victima crudei soarte!..

Ce-am fost in a mea țară ș'aici acum ce sunt?
Aveam palat!.. aice nici parte de mormĕnt.
Aveam părinți puternici și nume și mărire...
Tot am perdut!.. speranța mĕ lasă 'n părăsire.
(mică pausă)
Nu știu ce sunt; imi vine adeseori să plăng...
Când vĕd o păserică oprită noaptea 'n crăng
Aș vra să sbor la dĕnsa, rugând-o: Sorioară,
Mĕ du, mĕ du cu tine pe unde-aripa-ți sboară!..
Ș'ades mi-aduc aminte ca pintr'un vis duios
De-un vers cântat de mama cu glas armonios.
(iși razămă capul pe mănă, țintind ochii in spațiu).

SCENA IV.

Getta-Horațiu, (intră din stinga, inspirat și scriind pe tăbliță de ceară).

Horațiu, (declamănd).

„Fontănă Blanduzie! vei devenì tu ăncă
„Celebră 'ntre isvoare, când voiu cănta stejarul
„Ce 'nfige rădăcina-i adănc in alba stăncă
„Din care eși vioae și dulce ca nectarul.
„Fontăna mea iubită... (Se oprește auzind glasul Getei).

Getta, (căntă sotto voce).

„In ai Daciei munți mari
„Cresc stejari lăngă stejari
„Și viteji cu brațe tari..."

Horațiu, (cu mirare in parte).

Ce glas pĕtrunzĕtor
Aud lăngă fontănă? (zărind pe Getta) Tablou incăntător!
Poetică ivire!.. Romană-i sau străină?
Ea căntă-un vers sĕlbatic din Dacia Transalpină.

Getta, (in parte sculăndu-se).

Destule-atăte visuri; să plec acum e timp.

Horațiu, (in parte).

Frumoasă-i, ca junia, ca Hebe din Olimp!
(se intălnesc amĕndoi in mijlocul scenei).
Copilă, salve ție!

Getta, (in parte).

Horațiu!

Horațiu.

Fii ferice!
Ca găndul ce spre tine m'a indreptat aice!

Getta, (in parte).

El!

Horațiu.

Spune-mi adevĕrul, din care lume ești
Și cine sunt părinții pe care 'nveselești
Cu scumpa ta privire?

Getta.

Părinții mei, sĕrmanii
Perit-au lăngă Istru in luptă cu Romanii.

Horațiu, (cu milă).

Orfană-așa de jună?

Getta, (plecând capul).

Și sclavă!

Horațiu.

Tu? Tu?..

Getta.

Dar!
Răpitu-m'au de-acasă un crăncen mercenar
Și'n Roma sub coronă de el am fost vĕndută...
Deatunci in injosire și 'n umbră sunt pierdută.

Horațiu.

Și cine azi dispune de tine pre pămĕnt?

Getta.

Ah!.. Scaur.

Horațiu.

Acel libert ce n'are nimic sfănt?..
Căci n'am avut eu parte să te plătesc cu aur,
Răpindu-te sclăviei și ghiarelor lui Scaur!

Getta.

N'au vrut cu mine Zeii să fie 'ndurători.

Horațiu.

Goneam din ceriu-ți aspru oricare negri nori
Ș'atăta ingrijire aveam de-a ta junie,
Că neștieai durerea, uitănd a ta moșie.

Getta.

Ești bun pre căt ești mare; tu poți dintr'un cuvĕnt
Să măngăi osindiții ce 'n desperare sunt,

Dar ca să merit raiul ascuns in a ta milă,
Ce sunt eu pentru tine?

Horațiu.

Ce ești, dragă copilă?
Ești nobila odraslă a celui brav popor
Ce știe ca să moară când nu-i invingĕtor,
Și meriți cu tot dreptul, de este 'n cer dreptate,
Respect in omenire și 'n Roma libertate.

Getta, (esaltându-se).

Ah! aste mari cuvinte in veci nu le-oiu uita.
Cu ele soarta-mi aspră deacum voiu infrunta.
Prin ele al meu suflet renaște la mândrie
Căci ele de Horațiu au fost rostite mie!

Horațiu.

Tu mĕ cunoști?.. de unde?

Getta.

De-aici, din depărtări,
Și din a lumii splendid concert de admirări.
Dar cine te cunoaște cu-a ta mărinimie
Se pleacă in uimire și se robește ție.
Horațiu, sunt o sclavă, nu am nimic al meu;
Primește-astă cunună, o 'nchin numelui tĕu!
(Scoate cununa de pe frunte, ingenunchiază, și o presentă lui Horațiu).

Horațiu, (se pleacă să o ridice).

Copilă, suflet nobil...

Getta, (ĕi apucă mâna și o sărută).

Horațiu.

Ce faci, ce faci?.. ai minte?

Getta.

Sărut pe a ta mână duioasele-ți cuvinte.
(fuge turburată prin fund in stinga).

SCENA V.

Horațiu, (pĕtruns).

Ce stranie ființă!... aș crede c'am visat
De n'aș vedea in mână-mi cununa ce mi-a dat,
Cunună impletită cu flori de primavară
Că dênsa... De ce insă grăbit-au să dispară?
Era pĕtrunsă, lacrimi jucau in ochii sei...
Nu indrăznea să cate fățiș in ochii mei...
Și glasul in suspinuri, și peptu-i in mișcare...
Și fața-i luminoasă, și juna-i esaltare....
Să fie?.. l'a mea vĕrstă!.. Se poate?.. Sunt uimit...
Ce simt acum in mine de mult nu am simțit,
De mult!.. de când avĕntul de falnică junie
Umplea tot universul de-amor și poesie.
(privind cununa)
Cununa astă simplă, neprețuit odor
Privind-o, are-un farmec mult mai atrăgĕtor
Decât acele toate coroane strălucite
In Capitolul Romei cu fală dobândite...
Avut-am mari triumfuri, dar jur pe Dumnezei!
Nu e triumf mai mare in Câmpii Elisei
Pentr'un poet ce-aspiră la gloria divină
Ca sacra 'ngenunchere de gingașă virgină.
(stă puțin pe gânduri).
Cuvintele-i din urmă cuprind in sinul lor
O taină isvorită din inimă, cu dor.
„Ah! cine te cunoaște cu a ta mărinimie
„Se pleacă in uimire și se robește ție...“
(cu indoeală)
Dar cine are parte de-al ei duios amor?..
Poetul ce nu moare sau omul muritor?
Poetu 'n veci e tĕnĕr când omu 'mbĕtrânește.
Și geniul, nu fruntea incântă și răpește.
(cu tristeță)
Amară cugetare! fior de-al ernii vĕnt!
Voi puneți amorțire pe-al inimii avĕnt,
Și umbra indoelei pe ori ce nelucire,
Căci soarele cu-amurgul nu pot avea 'ntâlnire!
(se primblă turburat)
Ce-ar zice Roma 'ntreagă când s'ar vestì prin ea
Că o copilă, sclavă, ocupă mintea mea?
Ar zice cu un hohot ce-ar resuna in spațiu:
„Satir acum ajuns-au satiricul Horațiu!...“
Hei! zică!.. Sucul vieții tot ferbe 'n al meu sin.
Corona e căzută, dar fruntea n'o inclin!
(tare)
Nebun acel ce vede trecĕnd o fericire
Și nu-i aține calea s'o prindă cu grăbire!

SCENA VI.

Horațiu-Neera, (urmată de două servitoare se coboară pe cărare și se apropie de Horațiu. — Servitoarele remân in fund).

Neera.

Și mai nebun e omul acel nepăsător

Ce scapă dintre braţe-i norocul fugĕtor.
Nu este-aşa, Horaţiu?

Horaţiu.

Neera?.. Ce minune!
Tu, steaoa Romei, zeea plăcerilor nebune,
Măeastra căntăreaţă, pe cămp, in acest loc?
Cum?

Neera, (veselă).

Cine ştie? poate c'alerg după noroc.

Horaţiu, (zimbind).

E lesne pentru tine să-l intălneşti, Neeră,
Cănd tu reverşi lumină pe-a Romei naltă sferă
Ş'ai inhămat junimea Romană l'al tĕu car.

Neera.

Sub dulcele-ţi cuvinte s'ascunde-un gănd amar,
Horaţiu; al tĕu zimbet acopere-o mustrare,
Dar oare-am meritat-o?.. şi vina mea e mare
Că sunt prea adorată, că-mi place a vedea
Un lung cortej de oameni răpiţi, pe urma mea,
Senatori şi proconsuli ce poartă laticlave
Şi ţin in a lor poale destinul lumii sclave?

Horaţiu.

O ştiu; e mare gloata de tineri şi caduci
Pe care, după placu-ţi, c'un deget ĕi conduci.
Origo şi Cynthia puternice rivale,
Rîvnesc cu gelosie triumfurile tale.

Neera.

Aşa-i, dar sunt geloasă şi eu... precum mĕ vezi.

Horaţiu, (ironic).

De cine? de Minerva?

Neera.

Nu ride... Ce? nu crezi?

Horaţiu.

Neeră, filomela cunoaşte gelosia?

Neera.

Horaţiu, sunt geloasă de-Origo şi Cynthia.

Horaţiu, (rizĕnd).

Tu?

Neera.

Eu.

Horaţiu.

A te pricepe nu pot, nu sunt augur.

Neera.

Ascultă: de o lună aici, lăngă Tibur,
Neera, steaoa Romei, de tine-aşa numită,
Trăeşte-acum retrasă din Roma, părăsită.
Neera... filomela... e chiar vecina ta
Şi tu n'ai venit ăncă...

Horaţiu, (confus).

Te rog a mĕ erta.
Am fost... şi sunt...

Neera.

N'am dreptul eu să te cert pe tine.
Ce este o Neeră pe lăngă...

Horaţiu, (luănd-o de mănă).

— O ştii prea bine.
Tu eşti inspiratoarea poeţilor, tu eşti
Frumseţa, tinereţa, puteri dumnezeeşti!

Neera.

Dar aste scumpe daruri ce sunt?.. o vanitate,
Cănd nu 's de a ta liră in lume celebrate.
Ce-ar fi fără luceferi cortejul instelat?
Am meu făr' un Horaţiu e gol şi 'ntunecat...
Cunoşti acum secretul amărăciunii mele.
Origo şi Cynthia, ferice, ah! de ele,
Au partea glorioasă, căci au... şi e destul,
Cynthia pe Virgiliu, Origo pe Tibul.

Horaţiu.

Şi tu?

Neera.

Eu?.. Ah! admiră a inimii pornire.
E stranie 'ncercarea-mi dar are-a sa mărire.
Eu am decis in căndu-mi să fac intăiul pas
Spre cel mai viu luceafĕr din falnicul Parnas,
Şi-ţi zic: Vrei tu, Horaţiu, să fiu a ta iubită
Eu care sunt de-o lume urmată şi dorită?...
(Horaţiu dă semne de mirare).

O!.. pasul meu, ştiu bine, e mult cutezător
Dar astfel mi-e natura, sub boldul unui dor.
Neera şi Horaţiu au dreptul de a face
In sfera lor inaltă ori care pas le place.
Eu dintre toţi poeţii pe tine te-am distins,
Aş vrea să zic: Venit-am, vězut-am ş'am invins!

Horaţiu, (in parte cu amărire).

Şi ea, şi ea in mine numai poetul vede!..
(tare)
Neeră, ale tale destăinuiri, mě crede,
Ar imblănzì pe Cerber ş'ar face pe-un mort viu,
Dar...

Neera, (răpede).

Spune.

Horaţiu.

In auzu-mi resună-acum tărziu.

Neera.

Tărziu?.. iubeşti pe alta?

Horaţiu, (ingăimat).

O! nu...

Neera.

Iubeşti, pe cine?

Horaţiu.

Pe nime... l'a mea věrstă crezi tu că se cuvine?..

Neera.

Un geniu věrstă n'are.

Horaţiu.

Dar omul e măhnit
Cănd in amurgul vieţii păşeşte neoprit.
In tainele naturei e lege ca să sboare
Amurgul cătră noapte, Aurora cătră soare.

Neera, (in parte).

Să-l cred?

Horaţiu, (in parte).

Oare crezut-au?

Neera, (observăndu-l in parte).

Poet şi ipocrit!
El cată să-mi ascundă secretul seu... găcit.

Horaţiu, (luănd-o de mănă).

Te-am ofensat, Neeră?..

Neera, (tristă).

Pe mine?.. Nu.

Horaţiu.

Mě iartă.
Cu trista 'nţelepciune aprinsu-mi dor se ceartă.

Neera.

Măhnire, nu ofensă in inimă simţesc.
De visul cel mai dulce eu să mě despărţesc.
Păcat!.. (oftănd) aşa vrea soarta cu noi, Horaţiu, fie!
(Intinde măna lui Horaţiu).

Horaţiu.

Şi ea nu se va stinge, mě jur pe Apolon!

Neera, (veselă).

Acum, poate amice, din naltul Helicon
De-ţi va permite Musa să te cobori in vale,
La vila-mi te-i abate din sborurile tale?

Horaţiu.

O! dar, şi chiar acuma de vrei?

Neera.

Mě 'ntrebi de vreu?
Imi place-a vedea vulturi venind in cuibul meu.
Hai; o să fac cu tine primblare triumfală...
(in parte)
De ne-ar zărì 'mpreună urita mea rivală...

SCENA VII.

Neera-Horaţiu-Mecena şi **Postum.** (venind din dreapta).

Mecena.

Horaţiu cu Neera!

Horaţiu.

Mecena cu Postum!
De unde?

Mecena.

De la Roma.

Neera, (rizĕnd).

Pe jos?

Postum.

Ba nicidecum.
Ni s'a stricat *carucca*, dar nu suntem de jale
Când Iuno se arată cu grațiile sale.

Neera.

Postum e tot sburdalnic?

Mecena.

Tot flutur.

Postum.

Hei! ce vreți?
Mĕ arde vecĭnic focul nebunei tinereți.

Horațiu, (incet Neerei).

Tăciune care scoate mult fum, puțină pară.

Postum, (incet Neerei).

Cu mine nici Vulcanul Vesuv nu se compară.

Neera, (zimbind).

Te cred.

Postum, (incăntat).

Zeu?.. A!

Neera.

Horațiu, te las cu-amicii tei.
Când iți voĭ, acasă v'aștept pe căte trei.

Postum.

Ah! te-om urma ori unde, dar să ne faci plăcere
De-a ne cănta trei imnuri.

Neera.

Ori care le veți cere.
Veniți, concertu-mi astăzi va fi inveselit
Prin aparatul comic al unui barbar Scyt.

Postum.

A! cine?

Neera.

Scaur.

Horațiu, (tresăriud).

Scaur?

Neera.

Cel putred de-avuție
Ce 'n pele-i se ingrașă de-amor...

Postum.

Și lăcomie.
Am auzit de dĕnsul... Un sclav inaurit,
De Scaurus Emiliu sub Cesar desrobit.

Neera, (rizĕnd)

Ar vrea să mĕ coboare la el pe punți de aur.
Eu rid; veniți să ridem.

Postum, (declamănd).

Venim, *Delendus Scaur!*

(Neera se indreaptă spre fund și apucă pe cărarea de pe coline, urmată de servitoare.)

SCENA VIII.

Horațiu-Mecena-Postum.

Mecena.

Acum că suntem singuri, Horațiu, scump amic,
Respunde: stai pe gândurĭ, ești trist, ce ai?

Horațiu.

Nimic.

Mecena.

De patru luni, amice, din Roma sgomotoasă
Ai dispărut, și lumea surprinsă curioasă,
Chiar insuș impĕratul cu tine-obicĭnuit,
Se 'ntreabă ce devine poetu-i favorit?

Postum.

Zoil, pizmaș, pretinde cu zimbetul pe buze,
Că te-ai retras deoparte, cam părăsit de Muze,
Pe-o stincă din Ciclade, plăngĕndu-te mereu
Și 'nchipuindu-ți falnic că ești un Prometeu.

Horațiu, (cu dispreț).

Zoil se crede vultur ce-ațintă ochi 'n soare
Și-i oaspe-a 'ntunecimii, o buhă cobitoare,
El vecĭnic destilează veninu-i mănjitor
Cu gănd ca să păteze tot ce-i strălucitor.
Nu, n'am fugit din Roma, nu m'am retras pe-o stincă,
Dar am avut o sete de liniștea adăncă

Ş'am alergat aice, la cămpul inflorit,
Intocmai ca ostaşul de luptă ostenit.

Mecena.

Cum? tu, adoratorul frumseţelor Romane,
Distins de Patriciane, iubit de curtezane,
La Forum, sub Portice, cu drag incunjurat,
La băile sonore simpatic ascultat,
Tu, fiul scump al Romei, deprins cu-a Romei viaţă,
Om pizmuit la spate şi admirat in faţă,
Ai părăsit deodată şi circul lui Tarquin,
Şi templul lui Apolon pe dealul Palatin
In care citeai versuri cu-amicul tĕu Virgiliu,
Şi marele teatru lui Scaurus Emiliu!
Horaţiu, ori ce-ai spune, nu făr' un grav motiv
Te-ai isolat aice ca un tablou votiv,
Despreţuind a Romei petreceri numeroase,
Cuvinte eloquente, triumfuri glorioase
Şi cursele de care cu-a lor agitatori,
Şi luptele barbare de sclavi gladiatori.
Un om ca tine, oaspe lui Cesar şi Mecena,
Când lumea ĕl aclamă, nu părăseşte scena.

Postum.

Secretul lui Horaţiu e lesne de găcit:
Neera, căntăreaţa, cu care l'am găsit.
Ea 'l ţine-ascuns la sinu-i ca pe un scump tesaur
Legat in mii de noduri c'un fir de pĕr de aur.
Ferice de Horaţiu! ah! eu ĕl inţeleg,
Eu care-aşa de lesne mĕ leg şi mĕ desleg!

Horaţiu.

Postum, eşti ăncă tĕnĕr şi inima-ţi tot sburdă.
La glasul Afroditei a mea acum e surdă.
Tu eşti deabia in floare, eu sunt cu capul sur,
Retras din tinereţe sub cortu-mi, la Tibur.
Am fost şi eu pe Marea iubirii furtunoase
Ş'abia din ea scăpat-am... udat până la oase!..
E timp să las la alţii de soiul lui... Postum
Să schimbe in tămăe a patimilor fum
Şi pe altarul Gnidei la Venus s'o inchine
In dor ca să atragă zimbirile-i divine.
Căt pentru mine ziua-mi o vĕd spre asfinţit,
Şi mintea infrĕnează avĕntul de iubit.

Postum.

Ce? nu mai eşti ca mine?.. in faţa frumuseţei
Nu se mai bate peptu-ţi ca'n timpul tinereţei?
A ta inchipuire nu saltă sprinteior
Prin lumea drăgălaşă de visuri de amor?

Horaţiu.

Dar; insă n'am curajul s'ascult a lor şoptire
Temĕndu-mĕ de-a lumii sardonică zimbire,
Căci găndul de isbăndă sub frunte vestejită
E chiar o spadă ştirbă in teacă ruginită.
Pe când dar tinereţa cu pas triumfător
De mine se desparte lăsându-mĕ in dor;
Pe când Zoilii latră in umbra mea, departe,
Cu gănd, pentru a-i scoate din umbră, să mĕ'ntarte;
Pe când Postumii zilei la cămpii Olympii
Se 'ntrec in sbor de care cu patru cai Lybii,
Eu împlu a mea cupă cu vinul din amforă,
Ş'o 'nchin, făcĕnd libaţii, la vesela Auroră,
Culcat pe earba verde, aproape de-un isvor,
Ce-mi fură ochii, găndul in cursul seu uşor.
Atunce, la rĕcoare, gustănd o pace dulce,
Chem Muza drăgălaşa pe braţe-mi să se culce
Şi 'ncoronat pe frunte cu foi de trandafiri,
Vĕd hore vii de Nimfe, de Fauni, de Satiri
Şi uit Senatul Romei cu vorbele-i pompoase,
Şi uit chiar omenirea cu poftele-i hidoase.
Amici! eată secretul...

Postum, (rizĕnd).

Dar, ĕl cunosc acum.
Vezi Nimfe ca Neera.

Horaţiu, (rizĕnd).

Şi Fauni ca Postum.

Mecena.

Horaţiu, nu-i acesta motivul ce te face
In viaţă cămpenească a te retrage 'n pace
Şi a brăzda cu plugul ogorul părintesc,
Departe de-al lui Cesar palat impĕrătesc.
Amice, porţi jignire in suflet şi in minte
Că Cesar se opune la blănda-ţi rugăminte
Să erte pe Ovidiu ce moare exilat.

Horaţiu, (amărit).

Şi oare n'am dreptate să fiu chiar revoltat?
Ovidiu e victimă, ş'August Cesarul mare
Nu vrea să se mărească mai mult prin indurare.

Mecena.

Ei bine, tot mai este un chip a te 'ncerca
Pe Cesar, la clemenţă de a-l indupleca.

Horaţiu.

Ah! spune-l.

Mecena.

Se vorbeşte că Nimfa Blanduziei
Ţi-ar fi dictat un codex de Arta Poesiei,
August vrea să te-audă cetind acel poem.
Supune-te in grabă la ordinu-i suprem
Şi Muza ta, sunt sigur, prin nobila-i cântare
Va scoate pe Ovidiu din trista-i exilare.

Horaţiu, (desperat).

Ah! ce fatalitate pe mine a căzut!

Mecena.

Cum? ce zici?

Horaţiu.

Manuscrisul, Mecena, l'am perdut!

Mecena.

Perdut? Când?

Postum.

Unde?

Horaţiu.

Unde?.. N'am cea mai mică ştire.

Mecena.

Ce perdere fatală!

Horaţiu.

Şi ce nenorocire!
In el imi concentrasem intregul meu talent;
Speram posterităţii să las un monument.
Dar!. bine zici, Mecena, e perdere fatală
Căci ea pentru Ovidiu va deveni mortală!

Postum.

Destul! aţi ajuns tragici ca nişte Corifei.
O carte e perdută, vei scrie alte trei.
Acum să mergem sprinteni ca tineri cu'nfocare
Conduşi de a Neerei plăcută invitare.

Mecena.

Să mergem.

Postum.

Fii, Horaţiu, al nostru călăuz.

Horaţiu.

De-a tale graţii insă, Postum, nu face-abuz.
Pe scara bĕtrâneţei te urci tot spre junie.
(incet lui Mecena)
Şi de pe vîrful scării cade 'n copilărie.

Postum.

Mĕ urc spre fericire semeţ, invingĕtor.
Femeea 'n veci respinge cu braţ atrăgĕtor.
(Pleacă şi se sue incet pe cărarea din fund conversând şi apucând in stinga).

SCENA IX.

Scaur-Zoil-Glutto.

(Scaur in haine scumpe este adus dintre culisele din stinga intr'o selă purtată de patru sclavi. Doi alţi sclavi urmează cu apărători şi-i face vĕnt).

Scaur.

Incet, ba nu, mai iute... ba mai incet zic, vite!
Mĕ urducaţi... Zoile, hei! Glutto! parazite!
(Zoil şi Glutto se apropie grabnic de selă)
Departe-i cea Fontână a Blanduziei?

Zoil, (posomorit).

Nu.

Glutto, (cu glas blând).

Colea, umane Scaur.

Scaur, (cătră sclavi).

Colea?. Staţi! staţi acu.
(Sclavii ajunşi la mijlocul scenei se opresc şi depun sela jos. Scaur pogorindu-se)
Aţi meritat in parte cincizeci şi cinci de beţe.
Gătiţi-vĕ spinarea.

Un sclav, (umil.

Stăpâne...

Scaur.

Taci, sumeţe.
(cătră Zoil şi Glutto, arĕtând in fund pe Horaţiu, Mecena şi Postum care dispar).

Vĕd colo nişte oameni pe jos mergĕnd incet.
Ĕi ştiţi?

Zoil.

Unu-i Horaţiu ce trece de poet.

Scaur.

Horaţiu? care-i? care?.. Cel slab şi slut ca tine?

Zoil.

Ba celalalt, in stinga... Macar de-ar fi ca mine!

Scaur.

Horaţiu! el, Horaţiu!.. Acest nume pocit
Mĕ 'nghimpă ca o vespe cu acu-i otrăvit.

Zoil.

D'apoi pe mine!..

Glutto, (rizĕnd).

— Aşa e.

Scaur.

Cum?

Zoil.

Ah! el e de vină
Că din intunecime eu nu es la lumină.
El nămoleşte drumul ce duce la Parnas
Incăt pe culmea-i naltă departe am remas.

Glutto, (oftănd).

Aşa-i.

Zoil.

Zoil, rar geniu, sublim, fără pĕreche,
Nu află să-l asculte o singură ureche
Cănd el, ori unde merge, de toţi e ascultat
Şi 'n laude pompoase la ceriuri inălţat.
(cu amărăciune)
Şi ăncă ce-i Horaţiu? — Un om fără simţire.
Ear nu ca mine, suflet hrănit cu amărire,
Nu sbuciumat ca mine de-a inspirării spasm,
Nu un poet de frunte cu turbă şi sarcasm...
El, om de lume, vesel, incununat cu roze
Asistă chiar in viaţă l'a sale-apoteoze
Şi eu, o! strimbătate!.. infern!.. destin amar!..

Glutto.

Stropeşti cu fiere neagră al gloriei altar.

Zoil.

Pieri limbă rea de-aice!..

Scaur.

Cu tine impreună...
Ce mĕ interesează invidia-ţi nebună?
Ce-mi pasă mie, Scaur, de-un versificator
Schimbat prin turba urei in căne lătrător?
Eu sunt cel mai de jale, eu am un drept de ură
Incontra lui Horaţiu, acelui hoţ ce-mi fură
Simţirile Neerei.

Glutto, (tănguitor).

Aşa e!..

Scaur.

Taci tu.

Glutto.

Tac.

Scaur.

De-o lună şi mai bine eu nu trăesc, ci zac!
Căci e o lună plină şi alta jumĕtate,
Decănd, sosit din Persis, cu-averi nenumĕrate
Zărit-am pe Neera cu peptu-i voluptos
Ce pare-o plăsmuire in peatră de Paros.
Deatunci săngele-mi ferbe şi noaptea mĕ munceşte.
Aş vrea... i-aş da tesauri... ear ea nu mĕ voeşte!
Puteţi voi inţelege să nu voească ea
Pe-un om cu-a mea figură, un om cu starea mea?

Glutto.

A!.. nu-i de crezut.

Scaur.

Glutto, trimisu-i-am odoare
Mulţime: stofe grele de Tyr, măndre covoare,
Parfume de la Indus in vas de chilimbar,
Onyxuri, juvaere, tot ce-i mai scump, mai rar,
Ş'un papagal vorbareţ, ş'o albă căţeluşă.
Apoi cănd la Neera m'am dus, chiar de la uşă
Dihania cea verde in capu-mi a sburat
Şi totodată haita de pulpă m'a muşcat.

Glutto.

Dar cred că spre resplată sburdalnica Neeră
Te-a priimit cu brațe deschise?

Scaur.

Hm, viperă!
Când de-ale mele daruri am vrut să fiu plătit
Măcar cu o zimbire, ea m'a desprețuit
Zicĕnd că pentru dênsa au mult mai scumpe haruri
Trei versuri de Horațiu decât a mele daruri.

Zoil, (in parte, cu dispreț).

Trei versuri de Horațiu!

Glutto.

Atunci ce-ai mai făcut?

Scaur, (furios).

Era... dar la picioare-i, rugând-o, am căzut.

Glutto.

Și ea?..

Scaur.

M'a lăsat, Glutto, in trista mea postură
Și a eșit din casă cu hohotul in gură.

Glutto.

Cum? Zeu, fără sperare?..

Scaur.

Ba, mi-a adăogit:
„Fă-mi ode ca Horațiu de vrei să fii iubit."
Pe Plutus! ode, ode, când nu știu nici a scrie!
Să fac eu ode 'n versuri, eu om cu avuție?..
Nu-i treaba mea.

Glutto.

Nu, Scaur; cu drept ești supĕrat.

Scaur.

E treaba unor trântori ce nu au de mâncat,
Cum sunteți voi... Eu cumpĕr tot, și poeți de-mi place...
Nu mĕ 'njosesc la versuri, nici nu pot a le face.

Glutto, (aprobând).

Așa-i...

Zoil, (in parte).

Ce vită proastă! Și el ca toți ceilalți.
O vită ne 'ncălțată zadarnic vrei s'o 'ncalți.

Scaur, (apropiindu-se de fontână, in parte).

Mai bine-oiu urma sfatul ce-mi dete Canidia
S'arunc bănuți de aur colea in Blanduzia,
Și astfel cu-ajutorul de vrăji ce mi-a făcut
S'ajung a fi Neerei și altora plăcut.
(aruncă monezi de aur in fontână).

Zoil, in parte).

Ce vĕd?

Glutto, (in parte).

Ce vĕd? asvĕrle in apă o comoară!

Scaur.

Acuma la Neera ferice Scaur, sboară!
Ea te-a poftit la dênsa, și cine știe?.. Zeu,
Când te-a vedea mai bine, vai de rivalul tĕu!..
Hai Glutto, hai Zoile, sĕrmanilor, veniți
Pe Muza armoniei cântând s'o auziți.
(merge de se urcă in selă).

Glutto.

A?.. unde?

Scaur.

La Neera! Voi, sclavi, in legănare
Incet să-mi duceți sela, c'apoi vai de spinare!
(Sclavii ridică sela și incep a urca pe cărarea din fund).

Glutto, (alergând la fontână).

Zoile, lăsăm banii?

Zoil, (asemene).

Ba-i scoatem.

Glutto.

Și 'mpărțim?
(Se pleacă amĕndoi pe fontână și bag mânile in apă).

SCENA X.
Zoil-Glutto-Gallus.

Gallus.

Ce faceți voi aice?

Zoil, (surprins).

Noi?

Glutto.

Noi? ne rĕcorim.

Gallus.

Profanatori nemernici! spurcați cu-a voastră mănă
A divului Horațiu poetică fontănă.
In lături!

Zoil, (indignat).

Noi?

Gallus, (ridică spada).

In laturi, vĕ zic, de nu...

Zoil, (răstit).

Ş'apoi?

Gallus.

Din doi mişei fac patru lovind cu spada 'n voi.

Glutto, (supus).

M'am dus...

Zoil, (măndru).

Mĕ duc.

(Es amĕndoi prin fund alergănd după Scaur).

Gallus, (apropiindu-se de fontănă).

Sunt singur?.. O! Nimfă Blanduzie
Sub chipul blănd al Gettii arată-te-acum mie!
(cade in genunchi)
Fii Zeea noastră blăndă şi fă pe găndul meu,
In schimb de-a mea iubire să-mi dee-amorul seu!

(Cortina cade).

V. Alecsandri.

DESPRE MONETA DE ARGINT

accé (АКЧЕ)

a Domnului Moldovei Ion Vodă Cel Cumplit, din 1573.

(Heregie, bănărie, monetărie, aspru, accé).

Neuitatul A. Papiu Ilarian, a publicat la 1864 in al seu *Tesaur de monumente istorice pentru România* (1), scrierea nobilului Polon Leonard Goreciu, intitulată: *Leonardi Gorecii equitis Poloni descriptio, belli Ivoniae Voiuvodae Valachiae quod anno MDLXXIV cum Selimo II Turcarum Imperatori gessit*, adică: descrierea rĕsboiului ce a purtat Ion Vodă, Domnul Moldovei, la anul 1574 cu Selim II Impĕratul Turcilor,—tipărită la Francfurt, la 1578. In fruntea scrierii lui Goreciu se vede reprodusă moneta lui Ion Vodă, Domnul Moldovei, avĕnd pe o parte efigia Domnului cu legenda imprejur slavoneşte ѠТЕЦ МОЛДОВЕІ, adică *părintele Moldovei*, ear pe cealaltă marca Moldovei, bourul cu o stea intre coarne şi data cu litere slavoneşti ЗПА (7081) adică 1573, şi imprejur legenda ГХЕРЕГІЕ МОЛДОВЕІ. АКЧЕ.

D-nul Hasdeu a reprodus după A. Papiu Ilarian, această monetă, in cartea sa *Ion Vodă Cel Cumplit* (2), reproducĕnd-o in acelaş timp şi după cum a publicat-o rĕposatul Gheorghe Seulescu in Iaşi la 1859, tipografia lui Parteni. Insemnăm aice că Gheorghe Seulescu mai publicase acea monetă şi in *tablele* sale *de mo-*

(1) Tom. III, pag. 205—272.
(2) Pag. 45. Bucureşti 1865.

nete Dacice, Romane proprii, Romàno-Bizantine și Moldo-Române, tipărite in Iași, in institutul Albinei la 1840. Esemplarul pe care l'au avut in vedere Seulescu, se deosebește de acel reprodus de Papiu, după Goréciu, intr'atâta că pe cel intâiu, Ion Vodă pare mai tĕnĕr și are barba mai mică. Ionașcu-Vodă a domnit de la 1571 până la 1574.

D-nul Dimitrie A. Sturza a reprodus asemenea moneta lui Ion Vodă in remarcabilele sale scrieri: *Bibliografia numismaticei Române* (1), *Numismatica Română* (2), și *Uebersicht der Münzen und Medaillen des Fürstentums Romanien* (3). Eminentul nostru numismat a reprodus-o după chiar originalul esemplar din colecțiunea sa de monede și medalii, pe care a dăruit-o Academiei Române cu o rară și de toată lauda generositate.

Dar nici unul din citații autori, nici chiar A. Treboniu Laurian, n'a lămurit, ni se pare, indestul, toate cuvintele din inscripțiunile arĕtate de pe moneta lui Ion, sau Ionașcu-Vodă, cel cumplit, și nu ne-a deslușit de loc ce era acea monetă și care era valoarea ei. Esplicarea pe care ne-o dă Papiu Ilarian, referindu-se la A. Treboniu Laurian este următoarea: „D-nul Laurian binevoì a ne trimite următoarea insemnare asupra monetei lui Ion Vodă, care cu atât e mai importantă, că până in acest moment nime n'a știut să esplice inscripțiunea de pe această monetă; unii mergeau „până a crede că акче ar fi *ecce* latinesc, părere evident falsă. Eată ce zice d-nul Laurian despre această monetă: Fața: efigia lui Ioan cu inscripțiunea wтец Молдовеі (tatăl Moldovei); reversul: capul de bou cu o stea intre coarne și cu inscripțiunea акче. гхерегіе Молдовеі. (ban cu marca Moldovei). *Akgé* turcește, ἄσορων grecește, *nummus* latinește, adică *ban*. χερέγιε, in loc de χαραγὴ grecește, insemnează marcă *(empreinte* fran.) anul зпа (7081) de la Adam, este 1573 de la Christos" (1); ear d-nul Sturdza zice: „Legenda banilor lui Ionașcu-Vodă nu e romănească, ci o amestecătură estraordinară și bizară de cuvinte slavonești, grecești și turcești; singurul cuvĕnt românesc e numele țerii: Moldova" (2); și in alt loc tot d-nul Sturdza zice: „o esplicație satisfăcĕtoare a intregei legende a acestor bani s'a dat d'intăi de invățatul A. Treboniu Laurian: wтец Молдовеі in jurul capului lui Vodă „părintele Moldovei"; in jurul scutului cetim: акче гхерегіе Молдовеі, sau *monetă* (de la *akcé* turcește) cu *semnul* (de la grecește χαραγὴ) Moldovei". (3)

Cuvintele акче. гхерегіе Молдовеі, nu sunt insă lămurite de erudiții noștri colegi, și mai puțin ăncă de Gh. Seulescu care presupune că „Гхерегіе Молдовеі vra să zică: *Domnia Moldovei* de la *hereditas* sau *herrus* Domn, Domnie, cum s'au păstrat in Danemarca din vechime dignitatea de *Herred*, care insemnează Guvernator".... (4)

Гхерегіе Молдовеі *(heregia Moldovei)* vra să zică simplu: Monetăria Moldovei. Гхерегіе *(heregie)* este cuvĕntul technic care pe la 1573, și mai nainte insemna in Moldova Monetărie, ceea ce mai tărziu s'au zis *bănărie* (5) și astăzi

(1) Pag. 50. București, 1879.
(2) Pag. 27. București, 1878.
(3) Pag. 42, 43 și tabl. III Wien, 1874.

(1) A. Papiu Ilarian, Tesaur de monumente istorice, tom. III, pag. 271 in nota 1.
(2) Bibl. numismaticei Române, pag. 50.
(3) Numism. Român. pag. 27.—și Uebericht der Münzen etc. pag. 42.
(4) Vezi Suplementul extraordinar la Archiva Albinei Românești No. 11 din 1845, Iași.
(5) Letop. Moldovei, tom. III, pag. 5. și tom. III, pag. 10 editio princeps.

se zice *monetărie*. Cuvĕntul ГХЄРЄГІЄ *(heregie)* au fost imprumutate de Moldoveni din terminologia administrativă bizantină, pe semne in zilele lui Alexandru cel Bun, poate chiar şi mai nainte, cănd ei au imprumutat de la Bizantini, in zilele Impĕraţilor Paleologi, şi termenii arhontologiei şi legile impĕrăteşti (Basilicalele) şi chiar porturile Domnilor şi multe obiceiuri. Scriitorii bizantini ne spun că in palatul cel mare al Impĕraţilor Rĕsăritului, zidit de Constantin cel Mare şi Sfănt (τὸ μέγα παλάτιον), care cuprindea tot locul unde este astăzi Moşcheaua lui Sultan Ahmed pănă la Propontida, era un rănd de case in care veghea *(excubabant)* Pretorianii, garda palatului şi care se numea *excubitoria* (ἐκσκυβιτόρια), ear acei pretoriani *excubitores* (1); aici se intra din palat prin nişte porţi mari şi se eşea de aici printr'o boltă mare şi naltă, aşezată pe opt coloane, care boltă se numea χαραγή, adică *monetărie*, pentrucă aice se bătea moneta bizantină. (2)

Moneta se zicea de Bizantini χάραγμα, uneori νόμισμα şi uneori chiar χαραγή, prin estensiune, după cum ne spun istoricii impĕrăteasa Anna Comnena, Manoil Malaxas, Nichita Choniates şi alţii. (3) De insuşi Bizantinii, cuvĕntul χαραγή se traducea latineşte *monetaria officina*; de esemplu in Gheorghe Codinos şi in alţi cronicari anonimi, se zice că la Constantinopole in faţa *monetăriei* era statua impĕratului Teodosie: ἔξω τῆς χαραγῆς ἦν ζήλη Θεοδοσίου... statua Theodosii extra *monetariam officinam* erat...(1)

Aşa dar ГХЄРЄГІЄ *(heregie)* χαραγή, este cuvĕnt moldovenesc de origine bizantină, imprumutat de vechii Moldoveni de la Bizantini, insemnănd *monetărie*, şi prin estensiune *monetă*, care cuvĕnt se intrebuinţa ăncă in administraţia Moldovei la 1573, cum se vede pe banii lui Ion Vodă cel cumplit. Mai tărziu cuvĕntul ГХЄРЄГІЄ a fost schimbat prin acel de БЪНЪРІЄ (bănărie), pe care şi cronicarii Nicolae Costin şi Nicolae Muste ĕl pomenesc. Nicolae Costin, scriind pe la 1711 zice: „făcut-au Dabija-Vodă şi *bănărie* de bani de aramă la Suceava"(2). Nicolae Muste, scriind pe la 1730, zice: „in zilele lui Iliaş-Vodă era *bănărie* in cetatea Sucevei, care era de la Dabija-Vodă, şi făcea şalăi de aramă, care numai aici in ţară umblau, patru şalăi la un ban bun".(3) In zilele noastre, in loc de *heregie* şi de *bănărie* s'au adoptat la 1879 cuvĕntul latinesc *monetărie*. La Romani, Monetaria se numea *Moneta;* ea era situată la Roma pe Capitol, lipită de templul zeiţei Iuno, care pentru aceasta se numea *Iuno Moneta*.(4) Prin estensiune, monetele chiar, banii, se ziceau tot *moneta*(5), asemene şi tiparele sau formele cu care se băteau monetele(6); cu timpul, in zilele latinităţii moderne, cuvĕntul *monetă* a prevalat pentru a numì banii, moneta, car

(1) La Romani *excubitorium* se zicea corpul de gardă, şi *excubitores* sentinelele. (A. Rich, Antiquités Romaines et Grecques, pag. 255. Paris 1873).

(2) Σκαρλάτος Βυζάντιος, Ἡ Κωνσταντινούπολις tom. I, pag. 197. Athen. 1851. — Zonar. Annal. tom. II, pag. 163 edit. Basileae 1557. — Constantinople ou description de Constantinople ancienne et moderne, composée par un philologue et archéologue (adică de Patriarchul Ecumenic Constantios) traduit du Grec par M. R. p. 51—52. Constantinople 1846.

(3) Anna Comnena, libr. I. 228. libr. II 63. 264 edit. Bonn. — Manuel Malaxas in Chronic. Manuscripto pag. 477. Apud Ducange, Glossarium et scriptores mediae et infimae Graecitatis, tom. II, pag. 1732, edit. Lugduni 1688. Wolfius in Nicet. Choniat. Rerum et verborum indice tom. III, pag. 60 edit. Basileae 1557. — Σκαρλάτ. Βυζάντ. Λεξικὸν p. 1537. Athenae 1852.

(1) Georgius Codinus, pag. 176, edit. Bonn 1843.

(2) Letop. Moldov. tom. II, p. 5.

(3) Letop. Moldov. tom. III, pag. 10.

(4) Cicero. Philip. VII. 1. — Sueton. Iul. Caes. 76 — Tit. Liv. VII. cap. 20.

(5) Ovid. Fast. I, 231.

(6) Martial, XIV. 12. — Iuvenal, VII. 55.

fabrica in care se bătea moneta s'au zis *monetaria officina*. La 26 Maiu 1879, ministrul de finance prin adresa No. 15522, cerù avizul Academiei Române, asupra inscripţiei ce s'ar cuvenì să se pună pe Palatul de fabricat moneta ţerii: *Otel de monetă a Statului*, *Monetăria Statului* sau *Bănăria Statului*; după oarecare discuţii, in care s'au propus mai multe forme, Academia au adoptat acea de *Monetăria Statului*, care s'au şi primit. (1)

Se lămurim aice pentru ce pe banul lui Ion-Vodă se scrie гχереriе şi nu simplu χереriе, χαραγή. Moldovenii in idiotismul lor aveau obiceiu a adăuga un г inainte de χ la cuvintele care incepeau cu grecescul χ şi cu slavonescul χ, căci făceau deosebire intre pronuncia română a literei *h* gătal de *h* aspirat(2); astfel la cuvintele χерк, χеркiа *(herb, herbia)* care insamnă *marca, armele, stema* (3), găsim in cărţile tipărite in Moldova in secul. XVI şi XVII, că se adăuga un г inainte de χ, pronunţându-se mai gutural: гχерк гχеркiа: *gh-herb, gh-herbia*. Vom arăta spre pildă cartea Вiаца ши петрачера свцилорь, tipărită in Iaşi, la 1682 de Dositeiu Mitropolitul Moldovei, care poartă in fruntea ei marca Moldovei, ear sub aceasta câteva stihuri sub titlul: стиχѹри пре гχерriа Молдовеi, in loc de pe χеркiа sau χерriа Moldovei, adică stihuri la stema *(pre herbia* sau *herghia)* Moldovei (4), precum şi cartea tipărită tot la 1682 in Iaşi şi tot de Mitropolitul Dositeu, sub titlul: пармилє пρєстєанѣ, unde pe a doua pagină a frontispiciului este desemnat гχѐркѹл цѣрѧi (herbul ţerii) şi stihuri asupra lui (1). Asemenea şi Ѱалтирє tocmită in versuri de mitropolitul Dositei şi tiparită in tipografia Mănăstirii Кiiєв din Rusia-polonă la 1673, are *stihuri la luminatul* гχєрбь *Ţerii Moldovei.*

Să trecem acum la cuvêntul акчє *(accé)* de pe moneta lui Ion-Vodă, care s'au crezut a fi simplu cuvênt turcesc, insemnănd *monetă*, *ban*, *nummus*. Că acea monetă e monetă, nici nu mai este de vorbă; intrebarea este, ce insemnează акчє *(accé)* şi ce monetă este aceasta.

In limba turcească *accé* vra să zică *alb;* aşa *acce-hissar* se zice Belgradul, Cetatea-Albă, şi *acce-hozza* bĕtrânul alb, senex albus, un fel de căpitenie la Turci, renumit pentru autoritatea şi virtutea sa. (2) Împĕraţii bizantini băteau monetă de argint, şi prin urmare *albă* pe care o numea aspru, ἄσπρον, *asprum* (alb) şi toate felurile de monetă de argint o numea generic ἀσπρατοῦρα, aspratura, adică monetă albă, cum am zice *albitură*. Deci Sultanii Turci, incepĕnd de la Murat II la 1432 şi Muhamed II la 1471, imitând moneta grecească, au bătut şi ei monetă de argint *aspri*, *aspros* şi au numit-o după Greci in limba lor fiscală *accé* (акчє), cu toate că ei o numea in us şi in daraverele zilnice, cu numele de *aspri*. Leunclavius zice: „Sultanus Murat II et Sultanus Mahometes monetam vero signavit, quos *aspros* Turci dicunt *aspraturam* veteres, hoc est mi-

(1) Anal. Academ. Române, Seria II, tom. I. Sesia estraordinară a anului 1879, şedinţa din 29 Maiu 1879, pag. 15.

(2) Melchisedek, Chronica Roman. tom. I, pag. 269. — Я. Гiнкуловъ, Начертанiе правилъ Валахо-Молдавской грамматики. pag. 45 sq. St. Petersbourg. 1840.

(3) герѣъ, polon. *herb*, boem. *erb*, franţuzeşte *armes*, *armoiries*. Vezi Ch. Ph. Reiff, Dictionnaire étymologique de la langue Russe, tom. I, pag. 168, edit. Saint-Pétersbourg, 1835—1836.

(4) Biblioteca Academiei Române posede un esemplar de această rară carte, catalogată cu No. $^{125}/_{31}$ a şi No 18 Odobescu.

(1) Episcop. Melchisedek, O visită la câteva monăstiri şi biserici din Bucovina, in Tocilescu, Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie, tom I, pag. 274. Bucureşti, 1883.

(2) Io Leunclavius, Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum exscriptae, libri XVIII. pag. 564, 163, edit. Francofurti, 1591.

norem argenteam ve monetam". (1) Tot Leun-Leunclavius scrie că „Turcii au monetă, bani, de argint care de Greci se numesc *aspri*, ear *accé*, din causa albeţei lor; şi că această monetă se numea şi *perpera*, du Reineccius:" ex argente signati sunt qui Graecis *aspri*, Turcis *acce* nominantur. Reineccius noster, *perperam* scribit *asperos;* ibidem facta mentione de 500 *iperperis*, addit: hoc monetae Tataricae genus esse. Ego vero utrumque dico pro Grecae monetae genere habendum. Et *aspri quidem Graecis, Turcis acce, sic ab albedine dicti sunt.*"(2) Eruditul filolog şi elenist German, Ioan Leunclavius (ceteşte *Laivenklau)* era contimpuran cu Ion-Vodă cel cumplit al Moldovei: născut in Amelbeuern, in Westfalia la 1533, el murì tot in Amelbeuern la 1593. (3)

Aşa dar, moneta care la noi o intimpinăm prin cronicele şi actele vechi sub nume de *aspri* аспри, se zicea şi *accé* акче, cum dovedeşte *acceaua* lui Ion-Vodă, Domnul Moldovei, din 1573, şi mai multe documente vechi. Relaţiunile zilnice cu Turcii şi cu Tătarii, făcuse ca să se pue numirea turcească pe monetă, in scop de a se lămurì in circulaţie valoarea ei şi de a se deosebì de asprul Veneţian, sau in scop poate de a păstra vre-o unitate comună monetară cu Turcii. Sultanii de Maroc băteau şi ei *aspri*, imitănd asemene pe Bizantini, insă spre a deosebì această monetă a lor de cea turcească, ei o băteau in formă quadrată, cum ne incredinţează Caelius Augustinus. (4)

(1) Leunclavius, op. laud. pag. 508, 516, 587.
(2) Io Leuclavius, Pandectes Historiae Turcicae, p. 116—117 edit. Francofurti 1596.
(3) Lalanne, Biographie Universelle, pag. 928. Paris 1853.
(4) Caelii Augustini Curionis, Sarracensicae Historiae, libri tres, pag. 122, Francofurdi, 1596.

Veneţia bătea şi ea *aspri* pe care-i numea şi *albi*, imitănd şi ea pe Bizantini. La Veneţiani 5 aspri făcea o *dramă*, 12 drame sau 60 de aspri făceau un taler germanic; un taler şi jumĕtate făcea un zechin *(zecchinum)* adică un galben venetic, adică 90 de aspri. La Turci insă şi la noi, moneta *aspru* sau *accé*, era mai mare: 36 de *aspri* sau *accele*, făcea un taler germanic, in loc de 60 de *aspri, albi*, Venetici. (1) Martin Crusius, contimporan al lui Ionaşcu-Vodă, ne zice la 1575, că Grecii numerau numai in *aspri*, şi că 40 de aspri făceau un taler: „Graeci *aspris* utuntur in pecunia numeranda, non alius monetae appellatione *(aspra* vel *aspri)*. Ut, non dicunt, ille rem habet 100 talerorum: sed quod idem est 4,000 *Asprorum;* nam 40 aspra 1 talerum faciunt"(2). Pe la 1571 Turcii aveau trei feluri de monete: *mangúr*, de aramă: a opta parte de un aspru; *aspru* sau *akcé* de argint, şi *Soltanini, altin*, adică galben. (3)

Moneta *aspr*i avea curs in Moldova şi in Valachia, din vremile cele mai vechi, şi toate daraverele se făceau mai ales in aspri. O carte Domnească de la Vlad Vodă Ţepeş, Domnul Valachiei, datată din *Capitala Bucureşti*, din 26 Iulie 1490, intărind boerului Laţco dania satelor Topeştii, Ohava şi Petrenii la nepoţii sei de frate Andrian şi Lupul, ne spune că aceste sate jupănul Laţcu le cumpĕrase de la Manea, fiul lui Barbu, *drept 1300 aspri* (4); o carte de la Domnul Moldovei Bogdan-Voevod cel orb, datată din Hărlău din 15 Ianuarie, (anul lipseşte) scrie panului burg-

(1) Leunclavius, Pandectes, pag. 116. 84.
(2) Turco-Graeciae, libr. III, pag 287 in adnotat. edit. Basileae 1584.
(3) Martin Crusius, op. laud pag. 64.
(4) Archiva Istorică a Romăniei, tom. I, pag. 5. No. 3.

meister şi consilierilor din Leopole, despre mĕsura luată pentru indestularea marelui logofĕt Isac *cu 87 galbeni ungureşti, adică căte 57 aspri galbenul, după cum umblă la vama de la Suceava* (1); un zapis de la 1610, ne spune că Toader din Voineşti se recunoaşte dator jupănului Mihai *cu 7700 aspri*(2). Găsim umblănd moneta *aspri* (аспри) obicĭnuit in Moldova şi in Valachia, intr'o mulţime de zapise şi de chrisoave, pănă şi după 1630. Dar nu trebue să confundăm *asprii* şi *accelele* vechi Bizantine, Romăneşti şi Turceşti cu aspri sau accele fabricate de Turci in timpurile din urmă, căci aceste erau mult mai mici şi aveau prin urmare şi o valoare mai mică: *un leu egal cu 40 parale; o para egal cu trei aspri sau accele.* (3)

Astfel se lămureşte pe deplin moneta de argint a lui Ion-Vodă cel cumplit, Domnul Moldovei, din 1573: ea este un *aspru* adică o *accé*, de valoarea unui aspru mare sau vechiu, adică treizeci şi şase de aspri intr'un taler nemţesc, şi acea monetă, acel *aspru* sau *accé*, este bătută in Moldova, in *heregia*, adică in bănăria sau in monetăria Moldovei, cum zice inscripţiunea de pe ea.

Un studiu foarte interesant şi neapărat pentru istoria noastră, ar fi lămurirea monetelor ce au umblat in Romănia din vechime şi pănă la Secol. XVIII, şi a valoarii fiecărei din ele, in comparaţie cu valorile noastre de astăzi. Ce au fost şi ce valoare au avut: *aspru* (accea), *florinţi de argint, mangăr, mangura, perper, potronic, unghi, zloţi, zloţi bătuţi, leu, leu bătut, galben, galben bătut, galbeni roşii, taler, rublă, ort, ugri jolti* adică *galbeni ungureşti, taler de argint, tult, copeice, dutce, timfi, şalei, bani, bani noi* şi celelalte, căte le intimpinăm prin uricele şi prin diferitele drese, zapise şi scrisori din zilele bĕtrăne ale ţerii?

Alexandru Papadopul Calimah.

(1) Archv. Istor. a Român. tom. I, pag. 7.
(2) Archiv. Istor. a Român. tom. I, pag. 8.
(3) Ubicini, Lettres sur la Turquie, tom. I, p. 216—317. Paris 1853.

HATMANUL BALTAG.

Operă bufă in 3 acte şi 5 tablouri

de I. C. Negruzzi şi I. L. Caragiali.

Actul II.

TABLOUL III.

(Teatrul represintă terasa unui parc. In planul II colonadă rustică de plante agăţătoare, bănci şi scaune de grădină, in fund alee şi tufişuri. La ridicarĕa perdelei se aude corul nupţial, apoi incepe să treacă prin aleaoa din fund procesiunea nunţii. Musica căntănd marşul, oamenii de casă cu odoarele, Baltag şi Zulnia ca mire şi mireasa, Cucoana Arghiriţa şi mosafiri!

SCENA I.

ENTR'ACT şi COR NUPŢIAL.

No. 1.

Bărbaţi.

Eată gingaşa mireasă
Cu-al ei mire s'a unit:
Să le fie casa casă,
Masa masă nesfirşit!

Femei.

Eat' acum viteazul mire
Cu mireasa-i s'a unit

Cu noroc şi fericire
Fie-i traiul nesfirşit!

ENSEMBLE.

Bărbaţi.	**Femei.**
Eată gingaşa mireasă	Eată-acum viteazul mire
etc.	etc.

(Procesiunea se pierde in stinga).

SCENA II.

Sotir, Stacan.

Sotir (intră prin dreapta urmărit de Stacan). Lasă-mĕ creştine, nu inţelegi? Eată s'a intors nunta: cu căte am eu pe cap, nu mai am vreme să stau cu d-ta de vorbă!

Stacan (stărue). Insfirşit, nu se poate; eşti om, eşti vătav de curte, trebue să ai un viţiu, (ĕi dă o pungă) o slăbiciune!

Sotir (ia punga). N'am nici o slăbiciune.

Stacan (foarte măhnit). A! om fără inimă, cum să te de induplec... atunci?...

Sotir. Ce pofteşti?

Stacan. Poftesc, măcar că nu sunt poftit, să mĕ laşi să intru la nuntă, să dau ochi cu el, cu ginerele, ca să-i spun: eşti un ingrat! Pentru o nebunie, la un chef, pentru o glumă, să rupă legăturile din copilărie, nu numai să nu mĕ poftească, dar ăncă să dea poruncă slujitorilor să mĕ gonească, dacă m'oiu arĕta printre musafiri!

Sotir. Dacă singur spui că a dat astfel de poruncă, cum o să cutez eu să te las să intri? Vrei să mĕ nenoroceşti?.. S'ajung să cer slujbă prin ministere?

Stacan. Nu, nu voiu să te nenorocesc, dar ştiu că d-ta poţi să-mi faci un rost: M'ai vĕzut când am intrat, fă-te că nu ştii nimica. Invaţă-mĕ unde să-l păndesc ca să dau ochi cu el, să-l rog, să-i cer ertare şi un bilet de invitaţie... nu, el nu se porte insura fără să fiu şi eu la nunta lui, eu care l'am crescut de mic, care l'am luat de copil şi am făcut din el floarea vĕnătorilor şi a bĕutorilor.

Sotir. Dacă s'o putea...

No. 2.

Stacan (Arie)

I.

E vorba de-a mea viaţă,
Jupăne, ajutor!
Trebui să-l vĕz in faţă,
Nu mĕ lăsa, că mor!

Sotir. Ce să-ţi fac nene? Dacă s'o putea....

Stacan.

II.

Fă ce-i putea, jupăne,
Eu trebue să-i vorbesc
Acum, chiar azi, nu măne,
Că zeu, mĕ prăpădesc.

Sotir. Mai stăi, să vedem. Ce zor!

Stacan.

III.

Afară ca pe-un căne
Din casa lui m'a dat:
Nu mĕ lăsa, jupăne,
Că zeu! sunt desperat!

Sotir. Dĕ, stimabile, poate să facem ceva, să cercăm...

Stacan.

IV.

Iţi mulţămesc, jupăne,
Şi nu te voiu uita,
In sufletu-mi remăne
Neştearsă fapta ta!

Sotir. Ei! ştii ce? Te vĕd că eşti om de omenie, mie imi plac oamenii de inimă!

Stacan. Asta-ţi face cinste!

Sotir. Sunt in stare să mĕ jertfesc pentru ei. (scutură punga).

Stacan. Bravo, jertfeşte-te! (a parte) Desinteresată persoană!

Sotir (se uită 'n fund). Eată rostul e şi făcut.

Stacan. Ce spui?

Sotir. Uite, Hatmanul vine 'ncoace; dar nu e singur, e cu mireasa, ascunde-te după tufiş şi pândeşte momentul când o remânè singur: mireasa trebue să-l părăsească câteva minute, fiindcă o aşteaptă fetele s'o gătească pentru masă.

Stacan. Iţi mulţămesc, omule, (vra să cânte ear).

Sotir (ĕl intrerupe). Nu mai trebue; eată-i vin, ascunde-te degrabă.

(Stacan s'ascunde, Sotir ese la dreapta. Baltag şi Zulnia intră).

SCENA III

No. 3.

Duo.

Baltag — Zulnia.

Baltag.

Eşti a mea insfirşit!

Zulnia.

O! moment fericit!

Baltag.

Speranţa-mi strălucită
Acum s'a implinit:
A ta ş'a mea ursită
Cu dulce s'au unit.

Zulnia.

Simţire 'ncântătoare
Frumos şi mândru vis!
O! cias de desfătare,
De ceriuri eşti trimis!

Baltag.

Viaţa mea trecută
Deacum o voiu uita!

Zulnia.

In fericiri ţesută
Va fi viaţa ta!

Baltag.

Zulnio prea iubită,
A mea eşti insfirşit!

Zulnia.

O! dulcea mea ursită,
Moment prea fericit!

ENSEMBLE

Baltag.	**Zulnia.**
Speranţa-mi strălucită	Simţire 'ncântătoare
Acum s'a implinit	Frumos şi mândru vis!
A ta ş'a mea ursită	O! cias de desfătare
Cu dulce s'a unit.	De ceriuri eşti trimis!

Zulnia. Nobilul meu cavaler, te las singur câteva momente lungi şi grele, pentrucă o să le petrec fără tine. (ese).

SCENA IV.

Baltag şi Stacan.

Stacan (ese de după tufiş). Trebue să mărturisesc că a avut gust berbantul, nostimă de tot: leită ex-turturica mea din tinereţe. (inaintează sfios) Hatmane Baltag.

Baltag. Ai! Ce e?

Stacan. Nimica, ce să fie?

Baltag. Comisul Stacan!

Stacan. Da! el este!

Baltag. Ce pofteşti?

Stacan. Nu poftesc nimica, ce să poftesc?

Baltag (aspru). Ce cauţi, ce vrei, la ce ai venit aicea?

Stacan. Caut, vreau, am venit să... am venit să mĕ erţi!

Baltag. Să te ert, pentru ce să te ert?

Stacan. Pentru gogomănia pe care am făcut-o... Am venit să mĕ erţi, şi nu plec de aici până nu

mĕ-i erta și nu mĕ vei poftì la masă. Să te cununi tu, fără să mĕ poftești la masa ta! (induioșat) Să se insoare un Baltag, fără să inchine un pahar cu comisul Stacan pentru Baltagii viitori, care vin pe drum de sară, asta nu se poate.

Baltag. Ba prea bine se poate... de ertat, ertat să fii, cu toate că nici asta n'ar trebuì... dar de remas aici, nu putem, d-ta ești om primejdios.

Stacan. Aud, eu om primejdios?

Baltag. Firește; d-ta la masă când te prepui la un pahar două, mai mult, iți perzi capul, incepi să povestești istorii, să cânți cântece prea prea și la urmă iei stacanul in brațe și-i tragi la chindii de unul singur... De-al de astea mergeau odinioară, când eram flecău, in pivniță; dar aici la nuntă, intre dame, in lume cum se cade, nu merg de loc.

Stacan. Dar.....

Baltag. Dar de loc... (scurt) Ințelegi prin urmare că in zadar mai stărui.

Stacan. Hatmane, nu fii așa crud, adu-ți aminte că mi-ai scăpat viața....

Baltag. Ei, și?

Stacan. Trebue să-mi fii recunoscĕtor.

Baltag. Mi-e teamă de tine; cine știe ce gogomănie spui ori faci la masă.

Stacan. Făgăduesc să mĕ port ca o fată mare.

Baltag. Nu pot.

Stacan. Hatmane!

SCENA V.

No. 4.

Trio.

Baltag, Stacan, Arghirița.

Baltag.

Nu, nu te pot primì,
Nu mai mĕ 'ncred in tine,
Ești un stricat și n'aș voì
Scandal acum la mine.

Stacan.

Iți jur! iți jur!

Baltag.

Nu te mai crez!

Stacan.

O! inimă de peatră, cum să te 'nduioșez?

Arghirița (care a apărut in fund).
Acest străin, cine să fie?

Stacan (lui Baltag).

A fost o nebunie.
Ertare-ți cer!

Baltag.

In tine nu mai am credință...

Arghirița.

Cunosc, imi pare glasul acestui cavaler
Și talia, și portul... Să fie cu putință?
Este el!

(Coboară inte și se găsește in fața lui Stacan. Amĕndoi dau un țipet).

Stacan.

Este ea!

Arghirița (cu o reverență).

Domnul meu!

Stacan (asemenea).

Doamna mea

Baltag.

Cum! ce fel! vĕ cunoașteți?

Arghirița (mișcată).

O veche cunoștință...

ENSEMBLE

Arghirița (a parte).	**Stacan** (a parte).	**Baltag** (a parte).
Este zeu!	Este ea	S'ar putea
Măndrul paraleu,	Juna turturea	Mătușica mea
Este Stacan al meu!	Arghirița mea	De mult ĕl cunoștea
Da zeu!	Da, da!	Ha! ha!
Este Stacan al meu!	E Arghirița mea.	De mult ĕl cunoștea.

Baltag.

Aşa? vĕ cunoşteaţi
Şi mie nu-mi spuneaţi.....

Arghiriţa (mişcată).

I-am fóst vecină de moşie.

Stacan (călduros).

Prieten din copilărie!

ENSEMBLE (Repriză).

Arghiriţa (a parte).	**Stacan** (a parte).	**Baltag** (a parte).
Este zeu! etc.	Este ca! etc.	S'ar putea! etc.

Stacan (foarte dispus).

Ce norocită intămplare!

Arghiriţa (din ce in ce mai cu căldură).

Prilejul este minunat;
Avem azi nuntă mare;
Domnul meu, eşti invitat.

Baltag (intervenind şi rizĕnd).

Cum? Nu crez zeu! să isbuteşti:
L'am invitat.... nu vrea să vie.

Stacan (in pisma lui Baltag).

Primesc! primesc! primesc!
Doamna mea, şi-ţi mulţămesc....

Arghiriţa (urmăndu-şi jocul).

Ce bine e cănd se 'ntălnesc
Prieteni din copilărie!
Atunci in pieptul lor simţesc
Plăcere adăncă şi vie.

ENSEMBLE

Arghiriţa, Stacan.	**Baltag.**
Ce bine e cănd se 'ntălnesc Prieteni din copilărie Atunci in pieptul lor simţesc Plăcere adăncă şi vie.	Cum se'nţeleg cănd se 'ntălnesc Prieteni din copilărie Atunci in pieptul lor simţesc Plăcere adăncă şi vie.

Stacan (oferind braţul Arghiriţei).

Dă-mi voe, doamnă, să-ţi ofer....

Arghiriţa (luăndu-i braţul cu fericire).

Domnul meu, imi faci plăcere.
(Amĕndoi se dispun a pleca spre fund).

Baltag (a parte).

Ce fericită 'mperechere!
Ce măndră castelană!
Ce nobil cavaler!

ENSEMBLE

Arghiriţa. Stacan. (eşind la braţ prin fund)	**Baltag.** (privindu-i cu zimbet şi urmăndu-i).
Ce bine e cănd se 'ntălnesc Prietini din copilărie etc.	Ce minunat se potrivesc... Haha! haha! ce istorie!

(Es toţi incet prin fund. Arghiriţa cu Stacan la braţ, Baltag după ei).

SCENA VI.

Sotir singur, apoi **Pleaşcă, Duşcă, Buduşcă** travestiţi in lăutari medievali.

Sotir (vine incet uităndu-se spre fund). A avut noroc negustorul meu! Cucoana Arghiriţa l'a luat sub aripă. Dacă aş fi ştiut c'o să ajungă aşa de departe, nu l'aş fi lăsat să treacă aşa eftin.... Totdeauna am fost desinteresat.... fire nenorocită! (uităndu-se in fund). Aha!.. şed la masă; cucoana Arghiriţa alături cu omul meu.... şi-i face ochi galeşi... ĕi şopteşte la ureche.... nu mĕ 'nebunì! merg lucrurile departe.... şi jupănul meu bea...

bea... ăncă un pahar?.. ăncă unul... al cincilea... vrednic bărbat! Bravo! (se aud afară căteva acorduri de coarde. Sotir se intoarce la dreapta). Ài? Ce s'aude?

Pleaşcă (intrănd prin stinga). Pst! Pst! (Sotir porneşte spre el).

Duşcă (intrănd prin dreapta). Pst! Pst! (Sotir se intoarce spre dĕnsul).

Buduşcă (intrănd prin fund). Pst! Pst!.

Sotir (intorcĕndu-se spre Buduşcă). Ăncă unul!. Trei... Avem lăutari... nu mai trebue.

Duşcă. Da! Bine ai zis: Trei lăutari; dar trebuea să mai adaogi... (toţi ĕl incunjoară pe Sotir).

Pleaşcă. Trebuea să mai adaogi: (răpede) Trei lăutari, cea mai vestită bandă de lăutari — mare, enorm, imens succes al zilei! — care in trecerea lor din Rusia, nu vor da aici decăt un singur concert la nunta Hatmanului Baltag.

Sotir (scos din răbdare). Inţelege, domnule, odată, că nu....

Buduşcă. Repertoriul cel mai bogat, cel mai variat, şi cel mai ales, composiţiuni nouĕ şi bucăţi de ocasie, cele mai naţionale şi cele mai străine.

Sotir (acelaş joc). Nu trebue lăutari! Aide căraţi-vĕ!

Pleaşcă. Trei lăutari inteligenţi, care ştiu cum se intră in casele cum se cade.... (bagă toţi mănile in brău).

Sotir. A! dacă ştiţi cum se intră intr'o casă cum se cade.... (Se uită in sus şi intinde măna. Duşcă-i dă peste mănă, Buduşcă asemenea).

Pleaşcă (dăndu-i brănci intr'o parte). E! apoi fii om de omenie! Nu cumva crezi că venim aici să licităm pentru vre-o intreprindere publică?

Sotir (revenind). Care va să zică la urmă... Bine! (a parte) Totdeauna desinteresat.... Ce fire nenorocită!..

Pleaşcă. Ei, acuma copii, proba generală.

No. 5. (Canţonetă).

Pleaşcă, Duşcă, Buduşcă.

Buduşcă.

I.

Un bărbat ce se respectă
E de lupte iubitor:
Viaţa nu este perfectă,
Dacă nu eşti vĕnător.
Insă numai cu vĕnat
Ce s'ar face un bărbat?

Toţi.

Insă numai cu vĕnat
Ce s'ar face un bărbat?

Duşcă.

II.

Un bărbat ce se respectă
Ţine mult la un pahar:
Viaţa nu ar fi perfectă
Fără dulcele nectar!
Insă bĕnd numai la vin
Ce s'ar face-un biet creştin?

Toţi.

Insă bĕnd numai la vin
Ce s'ar face-un biet creştin?

Pleaşcă.

III.

Un bărbat ce se respectă
Se inchină la Amor,
Viaţa nu ar fi perfectă
Fără-acest divin odor.
Dar, femeea e sub cer
Cel mai splendid juvaer!

Toţi.

Dar, femeea e sub cer
Cel mai splendid juvaer!

Sotir. Bravo! Buni i-am găsit!

Duşcă. Ei, ce zici meştere?

Sotir. Bun, potrivit cu imprejurarea... staţi aici, mĕ duc să vĕ anunţ... cum trebue să spun?

Pleaşcă. O bandă de lăutari, cea mai vestită bandă de lăutari, care....

Sotir. Lasă că ştiu.... care in trecerea lor prin Rusia vor da aici....

Duşcă. Nu....

Sotir. Care trecĕnd pe aici vor da in Rusia..

Buduşcă. Nu....

Pleaşcă. Care in trecerea lor din Rusia, vor da aici numai un concert, cel mai prima şi cel mai ultim concert.

Duşcă. Repertoriul cel mai bogat, cel mai variat şi cel mai ales....

Buduşcă. Composiţii nouĕ şi bucăţi de ocasie...

Sotir. Cele mai indigene şi cele mai străine... Mĕ duc; aşteptaţi; mĕ intorc numai decăt. (a parte) I-am găsit buni! (ese răpede).

Pleaşcă. Doar ca lăutari să putem intra! Altfel, după nerozia care am făcut-o ...

Duşcă. In propria lui pivniţă să-l maltratăm!

Buduşcă. La dreptul vorbind, vina nu a fost a noastră.

Duşcă. Stricatul cela de Stacan... şi asta trebue să i-o spunem Hatmanului.

Pleaşcă. Se inţelege că trebue să i-o spunem. După ce talentele noastre de căntăreţi şi imprejurarea că el este acuma fericit, ne vor ajuta să ne căpătăm ertarea, pentrucă trebue să ne erte şi să ne ia in curtea lui. .. E peste putinţă să-şi fi perdut până 'ntr'atăt sentimentele cele bune, incăt să ne lase pe noi, ciracii lui, pe dinafară din noua combinaţie. Dacă a avut el norocul să impuşte o căprioară aşa de grasă incăt să-şi indoească moşiile, care va să zică să-şi lase tovarăşii nemăncaţi pe lăutari!.. E peste putinţă!

Duşcă. E peste putinţă!...

Sotir (venind din fund in stinga). Aide veniţi, masa e tocmai in toiul ei, după recomandaţia mea, mesenii vĕ aşteaptă cu nerăbdare. (esc toţi pe scară).

SCENA VII.

Duo, Arghiriţa, Stacan, şi **Mare Ensemble final, Toţi.**

No. 6. (Duo.)

(Nota. Toată scena aceasta până la catastrofă se face cu brio nervos. Stacan este ameţit de la masă şi se ameţeşte din ce in ce mai mult cu inaintarea scenei până ajunge la jocul final).

Arghiriţa, (intră răpede prin fund şi coboară agitată in scenă).

Mĕ urmăreşte.... eată-l vine....
Mi-e teamă, nu ştiu ce simţesc...

Stacan (apărĕnd in fund şi coborind spre ea).

Pentru ce, crudo, fugi de mine?
Nu simţi că ăncă pătimesc
De-amor ferbinte
Ca mai nainte?
Nu simţi că ăncă te iubesc?

Arghiriţa (mişcată)

Taci, lasă-mĕ, mi-e teamă tare
Să nu ne-auză cineva....
Fugi! fugi!

Stacan (se apropie de ea).

Nu fii fără 'ndurare!

Arghiriţa (depărtăndu-se de el).

Taci! fugi!

Stacan.

Te rog, nu m'alunga....
Nu-ţi mai aduci aminte
De dragostea ferbinte
Ce-odată ne-am jurat?
Cum? Ai uitat?

Arghiriţa.

Mĕ ntreabă de-am uitat....
Ingrat, ingrat!
Dar tu-ţi aduci aminte
De-acele jurăminte
De-amor inflăcărat?
Cum? le-ai uitat?

Stacan.

Nu, ănger adorat
Nu, n'am uitat!...

ENSEMBLE

Arghiriţa.	**Stacan.**
Da, da, mi-aduci aminte	Da, da, mi-aduci aminte
De dragostea ferbinte	De-acele jurăminte
Ce-odată mi-ai purtat!	De-amor inflăcărat
Nu, n'am uitat!	Nu le-am uitat!

Stacan (cu chef).

Tot mĕ iubeşti? Moment ferice!
Şi m'ai ertat
Că te-am pupat?

Arghiriţa.

Da....

Stacan.

Scumpă Arghiriţă,
Dă neichii o guriţă!

Arghiriţa, (cu spaimă).

Ce zice?
E tot brutal,
Tot sensual!

Stacan, (aprinzĕndu-se).

Dacă voeşti
Să-mi dovedeşti (bis)
Că mĕ iubeşti.
(Se răpede la ea)

Arghiriţa, (fugind).

Nu, nu voesc (bis)
Să-ţi dovedesc,
Şi te opresc.

ENSEMBLE.

Stacan.	**Arghiriţa.**
Dacă voeşti	Nu, nu voesc
etc.	etc.

Stacan, (urmărind-o stăruitor).

De grab' o sărutare,
De asta n'ai scăpare
Sunt ameţit
Şi m'am iuţit!

Arghiriţa, (apărându-se).

Nu mĕ brusca!
Nu m'ofusca!

Stacan, (acelaş joc).

Te aperi in zadar!

Arghiriţa, (acelaş joc).

Vrei să mĕ supĕr ear?
(jocul fiecăruia urmează crescendo).

Stacan.

Nu face mofturi, nu ţi-e silă?
Acu doar nu mai eşti copilă.
Altdată mai mergea,
Dar azi, pe cinstea mea!
Şi pentru mine,
Şi pentru tine
Vremea de nazuri a trecut.
Hai! lasă-mĕ să te sărut!
(se răpede, Arghiriţa fuge de el, el ĕi tae calea).
Scump' Arghiriţă
Dă-mi o guriţă,
Un sărutat
Invăpăiat,
Dacă voeşti
Să-mi dovedeşti (bis)
Că mĕ iubeşti!

Arghiriţa.

Fugi de la mine
Că n'ai ruşine,
Eşti om brutal
Şi sensual,

Şi nu voesc (bis)
Să-ţi dovedesc
Că te iubesc!

Stacan, (se răpede şi o incolţeşte de aproape).

Arghiriţa, (desperată).

Ţip, dacă nu şezi bineşor!

Stacan, (o apucă şi o sărută cu putere).

Un sărutat ş'apoi să mor!
(Arghiriţa dă un ţipet şi şovăe).

Mare Ensemble final. Toţi.

Toţi, (venind prin fund).

Ce gălăgie
Oare să fie?
Cine-a ţipat,
Ce s'a 'ntămplat?

Baltag şi Zulnia, (coborind să susţină pe Arghiriţa).

Mătuşica? Ce mişcată!

Toţi.

Ce e?

Arghiriţa.

Sunt ofuscată!

Baltag şi Zulnia.

E of......

Toţi.

Uscată!

ENSEMBLE

Arghiriţa.	*Stacan.*	*Baltag, Zulnia.*	*Pleaşcă, Duşcă, Buduşcă, Sotir şi Corul.*
Sunt ofuscată	Crudo! ingrato!	E ofuscată	E ofuscată
Sunt ofensată	N'am ofuscat-o,	E ofensată	E ofensată
Acest berbant	Nu sunt berbant	Acest berbant	Acest berbant
Puţin galant,	Sunt prea galant	Puţin galant	Puţin galant
Cum e montat	Un sărutat	Cum e aprins	E ameţit
M'a atacat!	Nu-i vr'un păcat!	S'a prea intins!	Şi s'a iuţit!

Baltag, (lui Stacan).

Când ţi-o spuneam, ştiam eu bine
Că indreptare nu-i pentru tine!

Corul.

Ce ruşine!

Stacan (lui Baltag).

Dă-mi ascultare!

Corul.

Ce cutezare!
Ce scandal
Colosal!

Pleaşcă, Duşcă, Buduşcă, Sotir.

Ce scandal
Colosal!

Corul, (Pleaşcă, Duşcă, Buduşcă)

Scandal! Scandal
E trivial,
E bădăran
Jupăn Stacan!
Bětrân stricat
Şi deşuchiat,
Trebui pe dat
Afară dat!

Arghirița.	**Stacan.**
A, om brutal	Nu trivial,
Și sensual	Sentimental
Ai abuzat,	Am fost ș'oiu fi
M'ai ofuscat.	Căt voiu trăì.
Focul aprins	Un foc trecut
Acum l'ai stins,	S'aprind am vrut
Dorul trecut	Un sărutat
Tot l'ai perdut!	Nu-i vr'un păcat!

Corul.

Ce scandal
Colosal!

Pleașcă, Dușcă, Budușcă, Sotir.

Am fost impins de sentiment...

Toți.

Impertinent!

Stacan.

Stați, mě esplic numai decăt!

Toți.

Destul atăt!

ENSEMBLE

Toți, (amenințănd pe Stacan).	**Arghirița.**	**Stacan,** (retrăgěndu-se rușinat).
Scandal, scandal	A! om brutal	Nu trivial
etc.	etc.	etc.

(Arghirița leșină in brațele lui Baltag și a Zulniei, femeile caută s'o desmeticească. Stacan se retrage rușinat).

(Perdeaoa cade. — Sfirșitul actului II).

LUMELE CELELALTE.

trad. din Flammarion.

Această traducere este făcută de regretatul colonel *Iancu Alecsandri*, care a murit de curěnd. Avem să căutăm a publica in „Convorbirile Literare“ și alte scrieri ale sale inedite, căci Iancu Alecsandri, pe lăngă că era un bun patriot care a făcut țerii sale insemnate servicii politice, s'a deosebit și prin activitatea sa literară.

In zadar spiritele sceptice ridică căteodată chestiunea: „la ce slujește Astronomia“; in zadar oamenii nepăsători sau superficiali trăesc față cu minunile universului, fără a le cunoaște, chiar fără a le vedè; in zadar acei, a căror viață intreagă se petrece in mijlocul intereselor materiale, remăn ăncă mai orbi și mai nesimțitori dinaintea măreților și sublimelor spectacole ale naturei; niciodată curiositatea omenească nu va sta adormită la aspectul nenuměratelor stele atěrnate deasupra capetelor noastre ca atăte puncte de intrebare; niciodată sufletele contimporane nu vor putè fi impiedecate de a se simțì emoționate și, la oarele tainicelor tăceri a nopților instelate, de a sbura cu imaginația intre acele insule de lumină, de a intreba ce o fi esistănd in acele lumi atăt de uriașe și atăt de importante, și de a intreba mai cu samă dacă acele locașuri cerești nu sunt impreunate prin simpatice legături cu nădejdile de nemurire, care leagănă omenirea gănditoare din ziua nașterii ei.

In adevěr, nimene nu contestează valoarea și măreția Astronomiei; fie-cine admiră acurateța afirmațiilorul ei, apreciază folosul ei și venerează a ei puternicie. Oricare știe că a-

stronomiei ĕi datorim calendarul, baza istoriei; navigaţia, baza transacţiunilor intre popoarele cele mari; geografia, baza cunoştinţei planetei noastre şi a productelor ei; toţi ştim că fără ajutorul astronomiei, omul nu ar cunoşte nici macar locul traiului seu in univers, ar fi lipsit de cea mai mică noţiune esactă asupra universului insuş, ar fi remas ignorant ca puiul in ou şi ar vieţuì ca un orb din naştere, ca o biată plăntă. Mai mult ăncă.. Toţi acei cărora le place a urma progresele ştiinţei sunt, cu tot dreptul, uimiţi de cuceririle astronomiei moderne, de descoperirile fotografiei cereşti, asupra constituţiei soarelui, de acele ale analisei spectrale a luminii, asupra compunerii chimice a astrelor; de cercetările telescopice asupra nebuloaselor şi asupra adăncimilor siderale; de acele cercetări, mai uimitoare poate, din timpurile din urmă, asupra geografiei planetei Mars, asupra meteorologiei lui Jupiter şi asupra stării fisice a lumilor de care suntem incunjuraţi. Insă ce e pozitiv, este că, atăt pentru omul cu invĕţătură, sau pentru ignorant, pentru simpla curiositate, precum şi pentru transcendenta ambiţie a filosofului, principala atragere a astronomiei, definitivul ei interes, valoarea ei cea mai intimă, ţĕlul ei cel mai apreţuit, consistă, fără indoeală, in studiul ce ea ne inlesneşte asupra eternului problem a vieţei ultraterestre, a acelei vieţi a lumilor deosebite de lumea noastră propric. Cum am putè oare să ne uităm la cer, fără a ne pune inainte-ne acel problem? Şi care alt problem poate fi mai vast, mai atrăgĕtor, mai interesant, mai măreţ?

O nu! Nu e o vulgară curiositate, nici o deşartă fantasie; căci ideea pluralităţii lumilor locuite a fost inchipuită şi susţinută de gănditorii cei mai profunzi din toate timpurile, prin cei mai mari astronomi din toate veacurile. S'ar putè chiar zice că valoarea intelectuală a unui gănditor poate fi mĕsurată după facultatea lui de a mărì conceperea lui, atingĕtoare de univers. Orizonul e strimt, e mărginit, e inchis in acele spirite respingĕtoare de ideea pluralităţilor lumilor; din contra, el e fără margini şi fără sfirşit in spiritele impărtăşitoare acelei inalte doctrine. Cei intăi ar putè fi asemăluiţi cu cărtiţa, pentru care universul e cuprins in micul ei domeniu; cei al doile ar avè drept simbol vulturul a cărui espansiune e fără hotare. Cei d'intăi au condemnat pe Anaxogoras in Grecia, pe Cristof Columb in Spania, pe Galileu in Italia; cei al doile au nume Pitagoras, Kepler, Herschell, Laplace, nume nemuritoare, gloria şi onoarea omenirii.

In adevĕr, singura concepere a cereştei vieţi invăpăează imensitatea de o lumină pĕtrunzĕtoare şi transformează contemplaţia noastră a universului. In locul unei negre bolte presemnată de nişte cue strălucitoare, in locul intunecimii, a tăcerii, a morţii, noi contemplăm viaţa, manifestăndu-se sub deosebitele ei forme şi desfăşurăndu-se in nesfirşitul ceriurilor. In locul unei lumi inchise, acum călĕtorim in eter. Planeta noastră devine un luceafĕr ceresc, gravitănd in jurul soarelui, după aceleaşi legi ca şi Venus, Jupiter, Saturn, sau celelalte insule din spaţiu. Lumile celelalte devin nişte pămĕnturi ca patria locuită de noi. O inrudire universală leagă intre ele toate locaşurile din univers. Şi pe cănd simţimĕntul nostru de natură se intinde in imensitatea spaţiului, el se intinde asemene in imensitatea timpului; el pricepe că actuala noastră epocă nu e de

loc mai privilegiată decăt posiţia noastră in spaţiu; că pămĕntul multe veacuri a fost neimpodobit de splendoarea vieţii şi ilustrat prin domnirea găndirii; că ziua va venì cănd omenirea se va stinge pe ţermul ingheţat a ultimei mări şi cănd repausata noastră planetă, ca un jalnic cimitir, se va invĕrtì in jurul soarelui intunecit; şi că, prin urmare, pe cănd, acum, alte pămĕnturi sunt locuite ca pămĕntul nostru, altele earăş se află deabia la aurora lor; ear in acelaş timp sfirşitul lumii a sunat pentru cine ştie ce numĕr de asemenea plante, care intrase in carieră mult timp inaintea noastră.

Investigaţiunile telescopice urcă la una sută milioane numĕrul stelelor de toată mărimea, care s'au revelat ochiului astronomului. Oare căte miliarde de lumi vor fi alergănd in jurul acelor sori depărtaţi şi a cător alţi, pe care nu-i cunoaştem ăncă? La ce grad de stare fisică să fi ajuns fiecare din acele lumi? Căte din ele vor fi sămĕnănd cu noi in privirea geologiei, a meteorologieii, a climatologiei, a neamului vegetal, a acelui animal—şi mai cu samă cu neamul omenesc? Care sunt fiinţele plăsmuite de natură in acele locaşuri depărtate? Sub ce forme stranie viaţa se va fi manifestat in ele? Cum vor fi oare oamenii pe acolo? Cum să fie sufletele care găndesc, inimile care bat? Ce idei circulează; ce fel sunt aspiraţiile, amorurile, simţimentele acelor fraţi necunoscuţi? Căţi să fie pintre dĕnşii care să ştie că pămĕntul nostru esistă şi care să-şi facă inchipuiri despre locuitorii lui?

De la stele, noi nu suntem vĕzuţi: suntem prea departe de ele şi prea mărunţi. De la planete, noi—adică globul nostru, poate fi vĕzut şi studiat cu ajutorul telescopului; aceasta insă, cu mare greutate de la Neptun şi de la Uranus; cu simplă greutate de la Saturn şi de la Jupiter; uşor şi cu simpla vedere a ochiului de la Mars, Venus şi Mercur. Pentru aceste douĕ din urmă, noi, pe cerul de miazănoapte, strălucim, precum Jupiter străluceşte pentru noi. Pentru Mars suntem steaoa de zori şi steaoa de sară, suntem steaoa Păstorului, a scumpelor visări, a dulcelor confidenţe. Locuitorii acelei lumi, vĕzĕnd planeta noastră atăt de luminoasă, atăt de albă şi de curată, şi-o inchipuesc, nĕgreşit, ca un ăngeresc locaş, in sinul căruia domneşte o pace perpetuă, unde rĕul nu a putut să nască, insă numai flori in locu-i, unde totul e frumos, totul e bun, totul e adevĕrat... Desigur, dacă un mesager din ceriuri ar venì afirmăndu-le că omenirea noastră e impărţită in numeroase turme, grăind limbi deosebite şi cărmuite de guverne rivale, acăror prim ministru se numeşte *ministru de rĕsboiu*, ei şi-ar inchipuì că cerescul mesajer ride de buna lor credinţă şi găseşte mulţămire infăţoşăndu-le lumea noastră cu colori false; căci, cum să poată ei admite că o planetă atăt de frumoasă, privită din departare, să fie locuită de o omenire atăt de puţin inteligentă?

Adevĕrul e că Pămĕntul nu se bucură de o mare greutate in creaţiune. El e una din acele mai mărunte şi mai neinsemnate planete din familia soarelui; chiar sistemul solar nu e decăt un canton minuscul in populaţia siderală. Suntem literalmente perduţi in imensitate, intocmai ca un nezărit furnicar. Fiecare stea e un soare adevĕrat, mai voluminos şi mai important decăt acel care ne dă lumină, cu toate că strălucitul nostru soare e deja de un milion douĕ sute optzeci de mii de ori (1.280.000) mai considerabil decăt pămĕntul şi trei sute douezeci şi patru de mii

de ori (324.000) mai greu. Dacă acei sori sunt reduşi la mărimea de stele, e din causa depărtării; depărtare prodigioasă, ameţitoare, de care este imposibil de a ne face o idee. E cunoscut, in adevĕr, că steaoa cea mai apropiată planează la o distanţă de opt mii de miliarde (8.000.000.000.000) de leghe. Unui tren espres, alergând cu o iuţeală de 60 de chilometre pe oară, i-ar trebuì 266 ani ca să ajungă la soare; insă, ca să treacă peste distanţa dintre noi şi steaoa cea mai apropiată, aceluiaş tren mergĕnd neintrerupt, fără staţii şi fără ori ce opriri, i-ar trebuì şase milioane (6.000.000) de ani.

Şi când pomenim aice de steaoa cea mai apropiată, e vorba de aceea pe care astronomii au botezat-o *vecina noastră.* Cea al doilea e la o depărtare indoită, şi tot astfel cu celelalte. Intervalele care despărţesc stelele intre ele, se mĕsoară cu milioane de miliarde, in alte cuvinte cu triliarde de....

Să ne inchipuim, in una din stele, o teribilă esploziune care ar improşca-o in pară de foc şi să admitem că sunetul, cu iuţeala lui normală de transmisiune in aer (340 metri pe secundă) ar calca deşertul care ne desparte de acea stea: ei bine! sunetul nu ar intrebuinţa mai puţin de trei milioane de ani ca să ajungă la noi, de la *steaoa cea mai apropiată.*

Aşa dar vuetul esploziunii nu ar fi auzit decât 3,000,000 ani după catastrofă. Transmisia luminei e mai răpede; lumina străpunge spaţiul cu neinchipuita iuţeală de şepte zeci şi cinci mii (75,000) leghe pe secundă. Cu toată iuţeala aceasta, care e acea a fulgerului, raza luminoasă nu intrebuinţează mai puţin de trei ani şi şese luni ca să ne vie de la *steaoa cea mai apropiată.* Prin urmare, noi nu am vedè esploziunea decât trei ani şi jumĕtate după ce ea se va fi intâmplat.

Sunt stele care intrebuinţează zece, douĕzeci, cinci zeci, o sută de ani ca să ne trimită lumina lor. In regiunile mai departe ăncă a imensităţii, lumina unor stele pune o mie, cinci mii, zece mii de ani ca să ajungă la noi: astfel abie astăzi primim raza luminoasă plecată de la ele acum zece mii de ani. Steaoa ar putè fi stinsă de 9,000 ani; cu toate aceste noi am vedè-o incă, ba ăncă am contitinua de a o vedè in cursul de 1000 ani.

Istoria unei stele astfel de departată nu e cunoscută de noi decât cu zece mii ani in urmă. Tot asemene, dacă de la acea stea o vedere transcedentă, Dumnezeească ar putè zări pămĕntul, ea ar avè fotografia lui transmisă de la planeta noastră cu zece mii de ani in dărăpt; astfel că fiinţa inzestrată de acea putere vizuală ar vedè lumea noastră, nu precum e astăzi, dar precum era la acea epocă; in alte cuvinte dacă ar putè deosebì detailurele ea nu ar putè vedè, spre esemplu nici Parisul, nici Londra, nici Viena, nici Roma, nici Atena, nici Ierusalimul, nici Memfis, nici Piramidele, din care, nici una nu esista cu zece mii de ani in urmă; acea vedere nu ar zărì pe planeta noastră decât pustiuri şi păduri selbatice.

Astfel astronomia, acea ştiinţă a Cerului, ne face a trăì totodată in eternitate şi in nesfirşit. Apoi cum ar putè fi altmintrelea? Incearcă-te de a-ţi inchipuì spaţiul *sfirşit*: incercare zadarnică. In ori ce loc ai imagina o barieră, un hotar, spiritul tĕu ar salta imediat pe deasupra, intrebându-se ce să fie dincolo de acea barieră In ori ce direcţie: in sus,

in jos, in dreapta, in stinga, la ori ce departare vei voì, apoi şi pe aceasta indoind-o, o nebuloasă, o stea ţi se presentă ca fiind cea de pe urmă; eroare. Ea nu e decăt cea intăi a unui nou sbor, şi chiar dacă ai avè eternitatea spre a precurge nesfirşitul, totuş nu ai isbutì.

Eată cum, prin măreţiile ei şi a ei frumuseţe, prin inspăimăntările ei şi a ei incăntări, astronomia inalţă spiritul nostru făcĕndu-l să vieţuească in mijlocul uriaşelor panorame ale Creaţiunii. Apoi această magică ştiinţă nu numai ne transportă in măreaţa contemplare a ceriurilor, nu numai ne invaţă şi ne luminează, dar ea ne răpeşte şi ne măngăe. Ocupăndu ne de această ştiinţă, noi deja vieţuim in cer, in nesfirşit, in trecut—şi in viitor. Apoi ce siguranţă, in predicarea astronomică! Ce certitudine in spirit! Ce seninătate in suflet! Lucrurile vulgare ale vieţei dispar ca negura la resăritul soarelui. Intr'o zi, in anul 1705, astronomul Halley, calculă, pentru intăia oară, orbitul minunatei comete care strălucise in cer la 1682 şi care, de 23 ani dispăruse in adăncimile spaţiului. Halley anunţă ca după depărtarea ei de la soare la o distanţă de un miliard trei sute milioane de leghe, ea va revenì!... Va revenì spre pământ in anul 1759! Astronomul ştiea bine că Halley va fi părăsit de mult acest pămĕnt când misteriosul luceafăr avea să confirme su meaţa inducţiune a calculului seu; insă pĕtrunzĕtorul sĕu geniu urmâ cu siguranţă pe nevizibila călătoare, şi cu acea incredere ce ne dă cunoaşterea adevĕrului, el proorocì fără sfială reinturnarea ei. Mulţi invitaţi zimbirĕ de sumeţia lui; personaje *ilustre,* il trătarĕ de nebun, de vizionar, chiar de hulitor. Puţin după aceasta, Halley fu supus comunei soarte: el imbĕtrănì, şi octogenar, păşì in intunericul mormĕntului. Căntă grierul in earba cimetirului; constitutivele molecule ale corpului sermanului astronom se reinturnase in sinul elementelor de unde veniserĕ. Tăcerea şi uitarea il invĕliserĕ, precum pe atăte alte fiinţe şi alte lucruri, când intr'o sară la zarea depărtată, colo, in hotăritele adăncimi ale ceriurilor, se zărì sosind din fundul spaţiului o stranie lumină care, pe nesimţite, crescù, se inalţâ, eşì din orizon, se intinse pe cer ca o apariţie Dumnezeească şi tronâ, inflăcărată, in mijlocul constelaţiilor in mirare... Era cometa lui Halley care respundea la a lui chemare; era adevĕrul astronomic care venise se strălucească pe mormĕntul proorocului seu! (1).

POESII.

LA ANIVERSARA MEA.

22 Maiu 1884.

Ca visuri, ca fantasme, cu biciu de foc bătute,
Minute, ore, zile şi sĕptĕmăni, şi luni,
Şi veri, şi tomni, şi erne, aleargă iute, iute,
Şi Anii peste capu-mi se grămădesc nebuni!

Şeizeci şi doi la numĕr! Şi'n timp de bună pace
Ca oaspeţi nebunateci, mĕ turbură mereu;

---

(1) Una din apariţiile cometei avuse loc la naşterea lu, Mitridat, 130 ani inainte de Ch. La 1456 ea aruncâ spaima in Europa intreagă şi fu afurisită de Papa. Reaparerea ei, anunţată de Halley fu zărită de un ţeran polonez, anume Palici. Nota Trad.

Şi, fără să mĕ 'ntrebe de-mi place sau nu-mi place,
Indeasă visuri triste sub căpĕtăiul meu.

Apoi cu câte posne şi şotii mĕ tratează!
Aci imi ia un dinte; aci-mi pun ochelari;
Aci c'o sbârcitură obrazul imi crestează;
Apoi m'arată lumii cu perii albi sau rari.

Chiar bietul orologiu ce câteodată pare
Că vrea ca să mai stee in loc cu viaţa mea,
Nici lui, biet, nu-i dau pace; ci vin c'o strămurare(1)
Şi iute minutarul l'imping ca să nu stea.

Şi fruntea mea, deprinsă spre ceriuri să se'ndrepte,
Mi-o pleacă spre ţărina gătit' a mĕ sorbì;
Şi 'n loc să urc vr'o scară, eu tot scobor la trepte
Ce duc către prăpastii; şi nu mĕ pot oprì!

Dar ziceţi ori ce-ţi zice, şi faceţi ori ce-ţi face,
De voi nu-mi pasă astăzi, o Ani neinduraţi!
Ci, vesel, instrun lira cu conştiinţa 'n pace
Ş'a mea aniversară vĕ chiem să o serbaţi.

Voi nu mi-aţi dat in viaţă perfecte zile line;
Mărirea, bogăţia, de mine nu s'au prins.
Dar sacra misiune de-a face 'n lume bine,
Mereu am urmărit-o; sunt mândru şi convins!

Şi ori câte necazuri mai vĕd că mĕ aşteaptă
După capriciul vostru, stau gat' a le 'nfrunta;
Căci cred c'o altă lume, mai bună şi mai dreaptă,
Dincolo de aceasta, resplata imi va da.

G. Sion.

Mirceşti.

---

(1) In România de jos aşa se numeşte de popor o vargă in vîrful căreia se pune un cuiu de fer, cu care plugarii mână boii sau bivolii.

IARNA.

In faţa sobei stam pe gânduri
Privind cum trece rânduri, rânduri,
Parada tinereţei mele,
Şi 'n foc al minţii ochiu zărise
Doue figuri aievea scrise,
Care-l chemau par'că spre ele.

Eram noi doi: era Ea, albă,
Ea, mlădioasă ca o nalbă,
Şi eu, voios, privind la ea,
Şi 'mbrăţişaţi treceam prin lume,
Născuţi spre-a ne iubì anume,
Setoşi de noi, de-a ne vedea.

In alba-i haină de zăpadă
Venise iarna să ne vadă
Dacă suntem tot amĕndoi...
Ca şi 'n alţi ani voise eară
Să stea sĕrmana până 'n vară
Să 'ntinerească lângă noi.

Şi 'ncet simţii o mână rece
Că pe bĕtrânu-mi chip imi trece
Ştergĕndu-mi fruntea ce ardea,
Ş'o voce aspră, ingheţată,
De-atâtea viscole secată,
Părea că 'ntreabă: „Unde-i Ea?"

Nu mĕ 'ntreba — nu-ţi pot respunde,
Căci ea s'a dus, dar nu ştiu unde,
Ştiu bine numai că s'a dus.....
Tu, dacă poţi, ia-mĕ cu tine,
Să fug de dor, să fug de mine
Spre lumile care-au apus.

Ear dacă nu, iţi dau de veste
S'asculţi a focului poveste,
Ascultă!... Ne vorbeşte Ea...
Remăi aici, remăi cu mine
Şi uită-te, priveşte bine:
Dac' ai iubit, o vei vedea.

Duiliu Zamfirescu.

UMPLEŢI-MI PAHARUL!

(Fill the goblet again!)

Căntec de Lord Byron.

Umpleţi-mi paharul! Simt astăzi cum creşte
Văpaia ce inima-mi intinereşte:
Să bem dar! — şi cine nu bea? — când in lume
Sunt toate ilusii ca-a vinului spume.

Idealuri frumoase? din toate-am gustat,
Am fost şi de valul plăcerii scăldat;
Iubeam! — nu iubeşte ori cine? — Năluce!
Când patima vine, norocul se duce.

Căt omul e tĕnĕr, el şi amicie
Visează şi crede că vecinic să ţie;
Avut-am amici! — nu-i are ori cine? —
O, vin! nu's amicii statornici ca tine.

Iubita de dragul altui m'a lăsat,
Amicii s'au dus: tu nu te-ai schimbat,
Şi tu 'mbĕtrăneşti — cine nu 'mbĕtrăneşte? —
Dar ţie cu vĕrsta virtutea iţi creşte.

Amorul iubitei e-al *unuia* soartă;
Când alţii s'apropie şi vor să impartă,
El turbă gelos! — nu turbă ori cine? —
La vin de's mai mulţi, cu-atăt e mai bine.

Când trece junia şi deşertăciunea,
Paharul ne şterge ear amărăciunea,
Ş'atuncea aflăm — cine nu au aflat? —
Că 'n vin adevĕrul e ăncă păstrat.

Cutia Pandorei deschisă 'n vechime
Umplut-a pămĕntul de rĕle-o mulţime,
Remăne Speranţa — şi cui nu remăne? —
Dar vesel fiind, nu mai vreau să mĕ 'ngăne.

Trăească dar viţa! Când iarna ne vine,
Bĕtrănul nectar bĕtrăneţa susţine.
Murim noi! — şi cine nu moare? Amin!..
Şi 'n Cer ne dă Hebe pocalul cu vin.

X.

Bibliografie

Mişcarea Populaţiunii din România in anul 1881, publicată de Oficiul Central de Statistică. (Minist. Agriculturei, Industriei, Comerciului şi Domenielor) 1 vol. in IV°. mare. Bucureşti 1883.

Statistica Timbrului şi Inregistrării pe anul 1882. (Minist. Financelor. Direcţ. Vămilor, Timbrului şi Inregistrării) 1 vol. in IV°. mare. Bucureşti 1884.

Apărarea ArchiereuluiC alistrat Orleanu inaintea Inaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie de *George Mărzescu*, profesor de drept, 1 vol. 8°. V şi 108 pag. Bucureşti 1884.

Studien zür Rumänischen Philologie von *H. Tiktin* Erster Theil. 1 vol. 8°. 120 pag. Leipzig 1884.

Revista pentru Istorie, Archeologie şi Filologie sub direcţiunea lui *Gr. G. Tocilescu.* Anul II, vol. I, Fascicula I. Cu doue stampe şi xilografii. Bucureşti 1884.

Florile Inimii, poesii de Isaia B. Bosco. 1 vol. Arad, 1884.

Bibliografia populară. — *Satul cu Comorile*, novelă localisată de *Petra-Petrescu*, 1 mic vol. Braşov 1884.

CORESPONDENŢĂ.

Un anonim Una din *strofe* e frumoasă şi se va publica la ocasiune. Insă cacofonii de-aceste:
„De 'ntris*tata ta tă*cere" sau
„Dac' ar fi o sti*ncă ca*re"
se pot presenta publicului?

D-lui *G. U.* Trebuesc căteva indreptări.

Red.

Redactor: *Iacob Negruzzi.* Iaşi. — Tipografia Naţională.

Anul XVIII. — No. 4. 1 Iulie 1884.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 a fie cărei luni.

ZILE DE PLOAE.

. . . . ces belles étrangères;
Tout ce monde enchanté, de la saison des bains,
Qui s'en va sans poser les pieds sur les chemins!
Une bonne Fortune.—A. de M.

I.

A fi singur, străin in locuri necunoscute, şi a avè cincisprezece zile de ploae neintreruptă, eată fără indoeală cea mai nenorocită impre-jurare pentru un bolnav, dus intr'adins să-şi caute sănătatea in munţii Auvergniei.

Cele d'intăi trei zile trecurĕ totuş fără multă greutate. Instalaţiunea la otel, consultaţiunile cu doftorul, pregătirile şi inceperea curei, cercetarea locurilor şi a feţelor ce-l inconjurau, vre-o douĕ, trei scrisori in ţară, duserĕ de bine de rĕu pe amicul meu Alexandru, de Sămbătă până Marţi cu măngăerea că doar cu schimbarea luminii se va schimba şi vremea. Marţi dimineaţă ploua insă ca şi cum de un an n'ar fi picat o stropitură. De la fereastră, de unde cu ochii putea să incingă zarea in-treagă, privea el acum cu amar cum norii se grămădeau unul peste altul pe muchea dealurilor, sdrenţuindu-se in treacĕt de sfărcurile brazilor şi cum cenuşii, pe fundul verde al văilor, curgeau pănză şiroaele de sus, pe care vĕntul le flutura in toate părţile.

Intristarea şi găndurile negre incepuse să-l frămĕnte. Cu mişcări nervoase acum deschidea şi inchidea fereastra, se primbla prin cameră, vĕntura jurnalele, se culca, se scula, fluera şi căsca; urîtul negru şi cumplit ĕl incălecase, şi bietul băeat nu ştiea unde să-şi mai ascundă capul.

— Dracul s'o ia de ploae, ce caută aice, tocmai când am nevoe de soare şi de căldură! Am fugit din ţară de rĕul ei, şi ea s'a luat după mine; are să mĕ scoată din minţi! zise Alexandru cu necaz, trăntindu-se pentru a zecea oară pe pat, cu nestrămutata hotărire de a dormì până la prănz.

Fire plăpăndă şi simţitoare, Alexandru avea darul sufletesc de a trece cu o rară uşurinţă de la o indeletnicire la alta. Lumea, şi mai ales femeile ĕl făcuse pe dĕnsul, atăta de iubeţ şi de increzĕtor, să fie indrăsneţ pentru tot ce-i imboldea simţurile şi despreţuitor către toate cele ce le-ar fi stat impotrivă.

Scrupulul şi generositatea treceau in urma

dorinţelor lui! Sceptic, precum se cred toţi acei ce au pretenţiunea de a fi ghicit secretele lumeşti in esperienţa şi destăinuirile altora; visător pe căt se cuvine unui spirit neincetat aţintit asupra celor ce se petrec in jurul seu, el era poet blănd şi ingăduitor şi-şi căuta adesa măngăerea in tainica melancolie, in care se infăşurase de mult sub influenţa unui fatalism neinţeles, singurul jug pe care-l purta fără nici o umbră de resvrătire.

Eată pentru ce simţindu-se fără putere de a stavila jghiaburile cereşti şi deplin incredinţat că aşa i-a fost poate scris să-şi petreacă cele 25 de zile de cură, se intoarse cu faţa la pĕrete, inchise ochii şi ascultănd glasul cam răguşit al unui pārĕu ce curgea pe lăngă casă, invoca pe bunul Morfeu să-l ducă intr'o lume mai puţin umedă şi mai bogată de soare.

Incepuse chiar bine să-l fure somnul, cănd din adăncimile otelului (Alexandru locuea la catul al doilea) se ridicâ o ciudată şi nu tocmai plăcută resunare. Fie amorţeala somnului, fie depărtarea, ori vre-un capriciu al ecoului, rătăcit prin coridoare, impresiunea ce imboldì pe Alexandru să sară in sus, fu aceea a unui lung miorlăit de pisici, ce-i increţì nervii de la creeri pănă la talpe.

— Afurisite dihănii, zise el necăjit, se vede că ploaea le-a gonit de pe-afară şi-şi fac de dragoste pe urechile mele.

Intinse deci măna să tragă clopoţelul, cănd un ţipet mai pe lung şi mai ascuţit ĕl făcù să remănă incremenit pe marginea patului, cu gătul intins şi cu ochii ţintă in sus.

— Doamne eartă-mĕ, par'că e glas de femee. Căntă cineva. Da, da şi ăncă cu foc..... şi eu credeam că sunt..... Oh! Oh!.... ploaea e de vină, te trage la somn şi..... eată năpastea!

Apoi se sculâ bineşor, crăpâ puţin uşa, şi scoţĕnd capul afară, ascultâ! După un *trille* destul de meşteşugit, glasul tocmai termina căntarea cu un patetic: *il mio amor!* O detunătură puternică de aplause, ĕi dădù a inţelege că jos era lume şi lume care mai cu minte decăt dĕnsul, căuta să inece urîtul şi ploaea in valuri de armonie.

Petreceau, şi ăncă cu priinţă, căci acum o voce de bărbat incepuse să murmure duiosul: *Dormi pure* al Cantilenei Italiane.

De ce n'ar petrece şi el? Salonul otelului este al tuturor. Cei trişti ca şi cei veseli se bucură de larga lui ospeţie. Ăr fi o nerozie, să stea cineva pecetluit ca un document in cameră, singur şi ursuz, cănd la 28 de trepte mai jos, plăcerea şi veselia işi dădeau coatele rizĕnd, făcĕnd ca ciasurile acestea de osindă să se strecoare uşurele, „ca o amăgire intr'un mănunchiu de flori“.... Dar el nu se coborise o singură dată in salon, nu cunoştea pe nimeni şi avea pretenţiunea, ca ori şi care tĕnĕr, de a nu remănè nebăgat in samă, mai ales de femei. Stătù deci puţin la chibzueală, apoi răpede işi schimbâ imbrăcămintea, se privì indelung in cele douĕ oglinzi ale camerei şi luăndu-şi portul cel mai potrivit pentru a face o bună impresiune, se coborì nalt şi drept şi cu paşi liniştiţi se arĕtâ in uşa salonului, tocmai in momentul cănd tenorul—o celebritate parisiană—primea felicitările a vre-o 20 de bărbaţi şi femei, care se grăbeau in jurul lui cu laude şi cu stringeri de mănă.

Remas singur pe prag, era firesc lucru ca el să fie vĕzut in intregu-i deodată, de către cei ce acum se intorceau spre a-şi lua locu-

rile de mai nainte. Mĕsurat, şi negreşit bine preţuit, el intrâ plin de incredere şi se aşăzâ pe un jilţ lăngă o masă, unde stau aruncate cărţi şi jurnale.

Alexandru observâ bine că doamnele işi vorbeau incet, căutănd la dĕnsul, ear domnişoarele se intrebau din ochi cine să fie noul venit, asupra căruia nici un bărbat, din cei de faţă, nu putea să dea vre-o lămurire.

Concertul un moment intrerupt, reincepù prin *Polonesa* cu *Andante Spianato* de Chopin, esecutată cu mult talent de o domnişoară, despre care se şoptea că luase intăiul premiu de Piano la Conservatorul din Paris.

Legănat de dulcea şi trista melodie a maestrului nemuritor, amicul meu se suì cu dĕnsa in regiunile inalte ale idealului, care desprinzĕndu-l de tot ce era şi mai ţinea de lume intr'ĕnsul, ĕl prefăcù cu desăvĕrşire şi-i dădù —o! farmec minunat al geniului—putinţa de a primì cu o nemĕsurată blăndeţă şi bunăvoinţă toate impresiunile ce din afară acum veneau rănduri, rănduri să se tipărească in sufletul lui.

Ploaea, bună oară, pe care o blăstema adineaori, acum o privea cu recunoştinţă, căci fără de dĕnsa nu ar fi avut prilejul să asculte acea iubită şi induioşată căntare, şi n'ar fi putut să-şi odihnească ochii, pănă aici incruntaţi, asupra unui cap bălan, vioiu, plin de tinereţe şi de gingăşie care se răzema pe o mănuşiţă albă cu unghii rumene, de cealaltă parte a mesei, lăngă care se aşezase din intămplare.

Oh! legi neinţelese ale naturei! oh! porniri neinfrĕnate ale inimii, mişcări taĭnice ale fatalităţii, cine oare vĕ va putè da vreodată de căpătăiu şi cănd avea-veţi o mĕsură după care să ne putem indrepta, pentru a vĕ recunoaşte, a vĕ ocolì, ori a vĕ stringe in braţe!

Cine ar fi putut, de pildă, să-şi inchipuească că Alexandru, care cu o oară mai nainte nervos şi inciudat, èra gata a-şi asvĕrlì viaţa şi dorurile pe fereastră pentru o rază de soare, acum induioşat şi vrăjit deaceea ce auzea şi vedea, ar fi dorit să se facă deodată noapte adăncă, pentru ca nevĕzut şi nesimţit de nimeni să poată, amestecăndu-şi glasul cu acela ce eşea tremurănd din coardele pianului, să şoptească la urechea vecinei sale un cuvĕnt, care-l ardea in fundul peptului!

Metamorfosa era negreşit cu atăt mai puţin esplicabilă, cu căt era de răpede şi de arzĕtoare.

Un spirit hrănit cu idei positive, trăit in mijlocul prefacerilor, totdeauna aceleaşi ale realităţii, ar fi putut — cuprins de indoeală şi neputincios de a pĕtrunde nişte taine pe care nu le-ar inţelege—să mărturisească că asemenea simţimente sunt amăgiri ale inchipuirii şi că fiinţa lor in noi este atăta de puţin temeinică, incăt sub cea mai uşoară clătinare se imprăştie, fără a ne lăsa măcar o umbră de amintire, ori de părere de rĕu! Aceste feluri de spirite insă, din norocire sunt rare, şi mai rare sunt ocasiunile ce li se dau de a intra in asemenea amĕnunţimi, atăt de mult omul găseşte bine şi firesc aceea ce-l măguleşte sau ĕl incăntă, şi aşa este pe semne scris undeva că cel ce-şi pune in gănd ori in inimă că iubeşte, apoi trebue să iubească, sau să ajungă a iubì.

Nici mai e vorbă, că nişte astfel de judecări nu treceau prin mintea lui Alexandru, care răpit de plăcere şi de dorinţe stătea nerăbdător, dar nemişcat, de frică ca nu cumva

dulcea vedenie ce-i lumina faţa să nu se risipească, lăsându-l inmărmurit!

Căt va fi remas el aşa, nu mi-a putut spune, insă par'că stătù indelung, de vreme ce când tresărì din visare, la sunetul clopotului ce anunţa prănzul, era amorezat nebun!

II.

De sigur, nimic nu este mai patriarcal, mai veac de aur, decât *Salonul* unui otel la băi. Pretenţiunile, eticheta şi prejudecările care in alte locuri ar face goluri de despărţire intre o samă de oameni şi alta, acolo contopite in aceeaşi trebuinţă şi aşezate deopotrivă inaintea aceleiaşi mĕsuri de traiu, nu se mai cunosc intre dĕnsele şi afară de statornica regulă a bunei cuviinţe, nimic nu mai ingrădeşte libertatea mişcării şi a vorbirii.

Pe acest tĕrĕm ce nu este al nimenui şi al tuturor, fiecare fiind deopotrivă cu aproapele sĕu, un cuvĕnt, o privire şi adesa nimic, sunt deajuns a crea relaţiuni şi legăminte, care aiurea şi cu străduinţe poate intr'adins, ar fi cu anevoe de injghebat. Căte pilde de aceste nu s'au vĕzut şi de căte ori, astfel, necunoscuţii de eri n'au fost prietenii ori duşmanii de măne.

Dacă ingăduire şi bunăvoinţă insă domnise vreodată pe deplin undeva, apoi era in Salonul Otelului de Paris, unde, după un prănz plăcut şi imbelşugat, Alexandru se aşezâ să citească lista străinilor din localitate, ocasiune minunată pentru a face cunoştinţă cu obrazele şi cu numele comesenilor sei.

Femei din lumea cea mare, negustorese, oameni politici, artişti, bancheri, feciori de bani gata şi căteva guri căscate se primblau in sus şi 'n jos, ori stăteau ici şi colo la vorbă, rizĕnd şi fumănd fără de grijă.

Aceea ce cam stingherea insă pe amicul nostru, era firească greutate ce avea de a putè aşeza pe capetele celor de faţă numele lor din „Gazeta Străinilor“. Aşa, după cum a recunoscut mai tărziu, avù stingăcia să dea, in minte-i, numele unora celorlalţi şi să pună pe umerii unei doamne vioae, purtând o rochie de mătasă vişinie, titlul de marchiză, pe când ea era soţia unui Conservator de ipoteci, ce căştiga, sĕrmanul, abia căteva mii de franci pe an. Aceasta insă tot nu l'ar fi mişcat pe dĕnsul atăta—străinilor deprinşi cu alte porturi şi chipuri in ţară la dĕnşii, fiindu-le ertate asemenea greşeli—cät pare că-i trase cu un fer roş prin inimă, când după cătva timp zărì intr'un colţ de fereastră pe bălana lui vecină, prinsă la vorbă cu un tĕnĕr roşcovan, care, de aproape—prea de aproape—ĕi spunea de sigur lucruri plăcute, fiindcă aţintise asupra-i privirile-i focoase şi cu zimbet indemnător ĕi respundea din când in când...........

In peptul lui Alexandru se petreceau, fără indoeală, lucruri ingrozitoare!

El in deobşte atât de rece şi de reservat, simţea acum că-l părăseşte răbdarea şi mai de multe ori fù nevoit să se prindă cu amĕndouĕ mănile de scaun pentru a nu sărì asupra acelui nesocotit, care se punea intre dĕnsul şi iubita lui. Iubita lui! Avea el oare dreptul să năzuească la aceasta? Picat ca din senin, de eri, de alaltaeri, intr'o lume necunoscută, putea el să-şi insuşească vre-un drept—şi ăncă ce fel de drept—asupra unei fiinţe, pentru care el nu esista şi putea nici chiar să existe?

Este ciudat, dar aşa este, că mai nainte de a ne cunoaşte cineva, ne mirăm cum şi unde a trăit el de nu a avut intuiţiunea esistenţei noastre, ca şi cum fie cine e dator să poarte in sin intreaga omenire, pentru ca la nevoe să scoată dintr'ĕnsa, ca dintr'o cutie cu păpuşi, pe cei ce-i sunt de trebuinţă de a-i cunoaşte!

Ori şi cum şi ori şi cătă chibzueală filosofică işi făurea Alexandru, era totuş invederat că acea convorbire ĕi sta ca o peatră de moară pe suflet şi-l făcea să bată cămpii cu găndurile, din ce in ce mai in nelinişte. Ar fi dat mult cu multul să poată găsì vre-un mijloc de a le tăea firul cuvĕntului şi mai cu samă de a lua el locul tinerelului, care acum rĕsucindu-şi musteaţa căuta pare cam ciudat la dĕnsul.

Numai atunci putù el pricepe, pentru ce, cu drept cuvĕnt, străbălarea năravurilor şi lipsa de ori ce mĕsură de traiu, sunt podoabele acestor umbre schimonosite de mode şi de nemernicii, ce se numesc *tinerii Parisului.* E de mirare intr'adevĕr, cum pentru inţelegerea şi mai vĕrtos pentru caracterizarea unor simţimente ori credinţe, ce pănă atunci dormeau neturburate in noi, momentul cel mai prielnic este acela al luptei dintre egoismul şi slăbiciunea noastră. Cei care au iubit odată, sau de mai multe ori—lucrul se intămplă—vor putea lesne să dea dreptate lui Alexandru, care in acele momente iubea şi iubea fără hotar.

— O mişcare neaşteptată se făcù deodată in salon. Părechile se desfăcurĕ şi fiecare inainta cu paşi grăbiţi cătră uşă. Sosise poşta şi se impărţeau scrisorile. Copila cea bălae primise douĕ, dintre care pe cea cu mărginile negre deschizĕnd-o răpede, se puse să o citească lăngă cămin, la doi paşi de amicul meu. Cu ochi nesăţioşi şi plini de dragoste, o privea el acum in toată liniştea şi i se umplea inima de cea mai dulce bucurie. Faţa rotundă cu peliţa albă şi rumenă, ochii mari in coloarea viorelei, gura mică cu buze puţin cărnoase, gătul drept şi mlădios dealungul căruia căteva şuviţe de pĕr increţit alergau pănă pe guleraşul rochiei care o prindea strins de mijlocul subţire, desfăşurănd in toată splendoarea lor cele douĕ valuri ale peptului, acăruia linii rotunde se perdeau descrescĕnd in umbra hărtiei ce tremura uşurel intre degeţelele ei.

— Ileana Cosinzeana, Mărioara Florioara, Zina florilor, Crăeasa Codrilor, intreaga horă a minunilor mitologiei şi a basmelor, juca acum inaintea ochilor bietului amorezat, care prinzĕndu-se de coama inchipuirii, se urcâ pe plaiurile poesiei, pănă cănd idealul seu ajunse a fi cea mai monstruoasă intrupare de perfecţiuni şi de frumuseţi, grămădite fără mĕsură asupră-i, in nesaţiul arzĕtoarelor lui avĕnturi.

Apropierile, asemĕnările şi infrumuseţările silite nu sunt ele tocmai norocite, in viaţa liniştită de toate zilele, in amor insă sunt totdeauna primejdioase. Eată pentru ce alungat din lumea nepipăită a vedeniilor, se trezì el, fără de voe, avĕnd in faţă pe tĕnĕrul roşcovan care-i cerea, de altfel cu multă cuviinţă, să-i facă onoarea de a juca un quadrille impreună. Dacă nu-i respunse deodată, ci ĕl privì lung şi cam sucit, nu fù pricina că doar nu ştia cum să-i respundă—ori căt de despreţuitor i-ar fi fost cuvĕntul, i se cuvenea fără de indoeală—dar ironia intămplării era prea aspră, că tocmai omul pe care-l urea

mai tare, acela să-l intimpine cel d'intăi cu vorba şi să-i intindă măna.

Tot ce-i putù zice fù un „mulţămesc d-nule, sunt in doliu", scurt şi cuprinzĕtor, avĕnd toată greutatea unui refus şi mai mult amărăciunea unei vĕdite mulţămiri.

Danţul se incepù cu toate acestea şi o nouĕ durere, mai cruntă şi mai indelungată ĕi strinse inima, cănd vĕzù pe iubita lui—deacum o putea numì astfel—pept la pept cu tĕnĕrul de adineaori in vĕrtejul unui vals care nu mai avea sfirşit. Quadrilul urmâ valsului, apoi o polcă şi un galop furios. Şi ei tot impreună, mereu impreună!

Dar bine copila aceasta nu avea părinţi, nu era nimeni care să privigheze asupra mişcărilor ei? O fată de 18 ani nu se lasă in voea intămplării, in mijlocul unui salon, in contact cu fel de fel de oameni!

Capetele fetelor se intorc mai uşor decăt degetele de mănuşă şi tinerii din zioa de azi, numai cu ruşinea şi cu bunacuviinţă nu dau măna cănd intră in lume.

Alexandru indignat eşì din salon să-şi mai rĕcorească capul şi să-şi astĕmpere nervii. Ce e drept, inăuntru căldura era nesuferită şi de mai multe ori dănţuitorii, nebăgători de samă, ĕl călcase pe picioare.

Se primblâ indelung prin coridor, frămĕntat de fel de fel de gănduri, nepierzĕnd insă prilejul de a arunca o ochire asupra danţurilor, care de bună samă se prelungeau prea tărziu, O clipă işi dete chiar indemnul să se ducă, să se culce; dar se scutură uşor de această slăbiciune. Avea o insărcinare sfăntă şi tot ce era mai nobil şi mai curat in inima lui, ĕl indemnâ să nu o părăsească in faţa primejdiei.

— Doamne, căte nebunii şi căte găndiri fără şir şi fără samă se incrucişează in capetele celor amorezaţi, numai acei geloşi şi acei pismaşi pot să le numere şi să le pĕtrundă, căci unui om in toată firea nu-i poate prisosì vremea nici ingăduì mintea, să ţie socoteală de dĕnsele!

III.

Era invederat că o insemnată prefacere schimbase faţa lucrurilor.

In salonul aproape gol, Alexandru şi Elena şedeau unul lăngă altul la vorbă. Ochii viorii ai copilei, cu dulce şi caldă privire se ridicau des asupra lui şi in luminile lor mişcătoare se putea citì căt ĕi plăceau cuvintele, pe care i le spunea el cu foc, atăt de aproape,—aproape de tot.—Vorbeau incet şi cănd el tăcea aşteptănd un respuns, bălaea fetiţă se uita mai lung şi mai dulce in ochii lui, ear un zimbet cu drag ĕi lumina faţa.

Uitaţi par'că in colţul cel umbros, el cu o carte deschisă, ea cu o cusătură—amĕndoue părăsite pe genunchi—işi destăinueau acum dorurile şi avĕnturile inimii.

Căte mărturii şi căte făgădueli nu-şi dădeau ei in acele clipe de arzĕtoare rătăcire!

Ce frumoasă era Elena şi ce gingaş i se rumeneau obrajii cănd clătinănd cu indoeală capul, Alexandru ĕi şoptea, vrăjind-o cu privirea: Oh! totdeauna!—Dar pleoapele i se inchiserĕ incetişor şi un fior molatec o furnică deodată. Alexandru o luase de mănă. El o simţea tremurănd intre degetele-i strinse şi inainte de a-i da drumul, o atinse pe furiş cu buzele ce-i ardeau ca focul.

— Te iubesc! te iubesc mult! zise el, cercănd să prindă din nou măna cea albă.

Elena se uită cu ochi mari la dĕnsul şi sculăndu-se răpede, se indreptâ spre uşă.

Mirat, Alexandru se intoarse după dĕnsa şi vĕzù in prag pe bĕtrăna bunică, pe care fata o zărise coborindu-se pe scară.

Liniştit el işi intinse picioarele, işi ridică cartea şi se cufundă in citire; ear Elena cu băgare de samă reincepù cusătura alături de bunică-sa pe o canape. Ca şi cum nu se petrecuse nimic! In sufletele lor simţirile ferbeau insă tot ca mai nainte şi această răpede prefacere era numai un joc. Cine a iubit, ĕl cunoaşte şi-l inţelege. „Limba vecinilor, ochii bunicelor, spaima amorejilor!“ . . . .

. . . .

— Să fii in floarea tinereţei, să aibi mănă bună şi noroc la ale dragostei, şi să stai oftănd deoparte, cănd altul se gudură pe lăngă finţa ce iubeşti; eată aceea ce nu putea să sufere, şi nici suferì, amicul nostru.

Din sara cea plină de incercări şi de emoţiuni, din care chipul drăgălaş al fetiţei bălae ĕi intrase insoţit de doruri nebune in inimă, el işi luâ hotărirea să biruească şi să subjuge! Increderea in sine—părghie a isbăndei—ĕl imbărbătâ pentru luptă.

Norocul e frate de cruce cu cei indrăzneţi şi intămplarea le este adesa credincios tovarăş!

De a doua zi işi schimbâ deci purtarea. Mai intăi făcù toate chipurìle să intre in vorbă cu un domn—fost deputat al Parisului, zicea Gazeta Străinilor—pe care ĕl socoti el mai nemerit a-i da lămuririle de care avea trebuinţă!

Vechiul parlamentar, nu aşteptâ decăt o intrebare pentru a da drum gurei şi a-i povestì cu deamĕnuntul tot ce vĕzuse şi auzise de două sĕptĕmăni, de cănd se afla in otel. Deprinderea, prilejul aşteaptă!

Astfel, intr'o oară cunoscù el pe toţi şi pe toate, şi aflâ că copiliţa cu ochii viorii se numea Elena, că era din Marsilia, venită cu bunică-sa de căteva zile; că era veselă, deşteaptă, plăcută şi că tĕnĕrul roşcovan—un Evreu Polonez, zicĕndu-se Brasilian—se rotea, şi nu fără de parte, pe lăngă dĕnsa. L'ar fi scutit cu dragă inimă de a-i mai da şi această ştiinţă, dar nu putea lua omului vorba din gură. Cu toate stringerile de inimă şi ameţelile ce-i veneau, fù silit să-l asculte până cănd tăcù; şi tăcù tărziu, vĕduvul tribunei!

Hohote de ris şi şoapte vesele ĕi indreptarĕ in spre salon. Se jucau jocuri *nevinovate.* Toată lumea lua parte la dĕnsele.

Afară ploua, roşcovanul ĕi sta greu pe suflet şi Elena ĕi era atăt de dragă; Alexandru se puse deci in cercul jucătorilor.

— Cum este? unde-l pui? ce faci cu dĕnsul? intreba acum pe fiecare, un domn in vĕrstă, cercănd astfel să găcească cuvĕntul jocului. Elena cu o voce plină de farmec respunse la răndul ei:

— „Senină, mai pre sus de mine, să mĕ ducă cătră necunoscut!

Sinonimul era *mare.*—Alexandru remase incăntat de isteţimea şi de alegerea respunsurilor ei.

Printr'o inclinare firească la cei ce-şi mişcă necontenit minţile sau simţirea in acelaş cerc de idei ori de impresiuni, strămutănd el aceste cuvinte de la jocul in care se prinsese, la patima ce-i frămĕnta pieptul, găsì o binefăcĕtoare măngăere să năzuească aceeaşi soartă iubirii sale.

— „Senină, mai presus de dĕnsul, ducĕndu-l cătră necunoscut!“

In aceste aiurări işi perduse el găndurile, cănd domnul in vĕrstă ĕi puse intrebarea:

— Cum este?

— „Vai, furtunoasă, respunse tresărind ca din vis şi cuvĕntul fù găcit indată.

— Plăteşte! plăteşte! să plătească! strigarĕ toţi, din toate părţile.

Ameţit, el dete un ban de aur şi se sculâ. Acum era răndul lui să intrebe.

Venind deadreptul la Elena, rostì ghicitoarea de la cel d'intăi al ei respuns. Copila se uitâ lung la dĕnsul şi zimbind ĕi zise:

— Sau ştieai cuvĕntul, sau ai făcut intr'adins!

Jocul mai urmâ astfel o jumĕtate de oară; apoi se trase la sorţi şi se menì in deosebi lucrurile date de jucători.

Lui Alexandru ĕi căzù să găcească norocul fiecăruia in palmă.

Pe căt putù cetì in liniile cabalistice ale mănei, el spuse lucruri plăcute la toată lumea; numai tĕnĕrului roşcovan, care avea o strălucită linie de noroc, ĕi spuse apăsănd asupra vorbelor:

— „Vei avea a te căì mult şi de multe, băgă de samă!“

Insfirşit, sosì răndul Elenei.

Pentru dĕnsa el işi dădù făgădueala să spună adevĕrul. O singură ochire insă ĕi fù deajuns pentru a-şi călca cuvĕntul.

Linia norocului imbucătăţită tăea in mai multe părţi linia vieţii, ear linia inimii ruptă in trei şuviţe, se pierdea şerpuind pintre celelalte. Podul palmei moale, temelia degetelor cărnoasă şi ridicată, multe creţuri la marginea pumnului.

— *Nestatornicie, egoism, iuţeală de fire, dragoste nesigură, copii mulţi şi necumpătare!*

Privì indelung, dar in zadar! Aceleaşi, tot aceleaşi semne.

Era insă peste putinţă! Chiromantia este o indrăsneaţă minciună! O mănă atăt de dulce la pipăit şi atăt de frumoasă, nu putea fi carte de amăgiri şi deşertăciuni! Alexandru ĕi prevestì deci: noroc mult, viaţă lungă, avere mare şi iubire nestrămutată.

Dacă ĕi strinse puţin măna, zicĕndu-i acestea, nu se ştie, insă degetele ei simţirĕ ca un fel de tresărire uşoară, pe care ea o luâ desigur drept semn de mulţămire.

Sorţul Elenei fù de a se face statuă.—Fiecare avea dreptul a-i da o formă, după plac.

Aşa, una din doamne ĕi aşezâ măna dreaptă pe inimă, ĕi ridică pe cea stingă in dreptul gurei, apoi o intoarse astfel cătră amicul nostru. zicĕndu-i să-l privească cu ochi dulci! Copila se supuse, şi toţi aplaudarĕ.

Această glumă, deşi măgulitoare, nu plăcù lui Alexandru nicidecum.

Micul Brasilian sub cuvĕnt că este artist se crezù in drept de a o trata ca pe un model.

Aceasta nemulţămì foarte pe bunica ei, căreia cu drept cuvĕnt nu-i plăcea să vadă pe acea gănganie Parisiană rĕsucind capul fetei şi apucănd-o cu nişte degete osoase de bărbia rotundă—cu o gropiţă rumenă la mijloc—pentru a o pleca la dreapta, ori la stinga.

Lui Alexandru i se urcase săngele in cap. Nu ştia ce să se mai găndească. Numai o ingăduire, de care era sigur, din partea ei putea să facă pe roşcovanul atăta de indrăsneţ. Mai ales, liniştea fetei ĕl muncea cumplit.

Intr'o clipă cele mai negre inchipuiri ĕi inecarĕ mintea. Răbdarea ĕi fù covĕrşită. Aşa,

abia se sfirşì jocul şi el găsì prilej de a se pune lăngă Elena, deschizĕnd vorba despre cele petrecute. De la cel d'intăi respuns i se insenină faţa. Elena era furioasă!

Indrăsneala era de neertat. Asemenea glume trec peste marginile bunei cuviinţe. Nici chiar prietenilor ele nu pot fi ingăduite. Semn de rea creştere şi de lipsă de respect. Obrăznicie ovreească.

Pe faţa lui Alexandru străluceau raze de bucurie.

— Oh! cănd ai şti căt bine imi faci vorbind astfel, ĕi zise el incet. Mult, mult bine!

Ar fi dorit el să-i spună tot ce avea pe suflet, mai ales că copila ĕl silea să-i vorbească mai lămurit; dar bunica, care o căuta din ochi, făcù un semn de plecare.

Elena se sculâ.

El o privì depărtăndu-se, după ce-i şoptì „măne, măne vei şti totul". Ea inclinănd de mai multe ori capul, ĕi zise noapte bună din scară şi se urcâ a lene şi par'că cu părere de rĕu in umbra bĕtrănei, pe care o sprijinea de braţ.

A doua zi Alexandru işi ţinù cuvĕntul.

Ah! ce strălucitori sunt ochii fetelor, cănd ele ascultă pe furiş căntècul dorului şi cănd ĕl inţeleg!

IV.

De opt zile, Alexandru trăea pe plaiurile cele mai senine ale poesiei!

O lume nouă de idei şi de simţiri se deschisese, ca prin vrajă, inaintea lui şi Musa generoasă cu cei nestatornici, se intorsese blăndă şi inspirată lăngă dĕnsul.

Mai in fiecare sară citea el şi recita versuri, ear pe masa lui stăteau teancuri de foi cu rănduri scrise mărunt, in care-şi vărsa focul ce-i clocotea in inimă. Scepticul care-şi bătuse joc de această gingaşă nebunie a sufletului, işi află măngăerea inşirănd visuri după visuri pe firul mlădios al căntecului! Inima-i prinsese aripi şi fericirea-l făcuse mai bun!

Paşii lui altă-dată greoi şi indărăptnici, acum abia atingeau pămĕntul. Sănătatea şi mulţămirea ĕi infloreau in faţă.

In adevĕr, el care nu şi-ar fi dat osteneala să-şi părăsească odihna pentru plăcerea de a se mişca, ajunsese a fi cel mai ager şi mai neobosit tovarăş al primblărilor ce se făceau prin munţii dimprejur. Era deajuns ca o rază de soare să scapete pintre sdrenţele negre ale norilor, pentru ca in fruntea tuturor să pornească căt de departe, numai *Ea* să fie lăngă dĕnsul.

De altfel, chiar numai pentru această bătea el drumurile cu atăta nesaţiu, căci pentru ceilalţi n'ar fi jertfit un pas şi n'ar fi ştirbit o fărmătură din deprinderile lui lenevoase şi visătoare!

Curtenitor in deplina putere a cuvĕntului, el descoperea cărările cele mai frumoase şi de braţul lui se răzema bĕtrăna bunică cănd trecea isvoarele, călcănd din peatră in peatră.

Dar mănunchii de flori? La fiecare făcea parte dreaptă. Bĕtrănilor cicoare şi sulfină; măzăriche, creiţă şi salbă moale celor tineri; ear fetelor mari bujoraşi şi garofiţe. Elenei, ah! Elenei, ĕi dădea totdeauna mărgărite—ursitoare de dragoste—viorele—nedespărţite la dor—şi albăstrele—*nu mĕ uita!*

Copila primindu-le, ĕi mulţămea cu dulcele ei zimbet şi cu o privire lungă, lungă, care-l infiora de sus pănă jos.

Odată remas cu Elena in urmă—despărţiţi de ceilalţi prin cotiturile drumului—ĕi venì să deschidă braţele şi să fugă cu dĕnsa in lumea toată. Dar copila, care se pleca cu drag cătră dĕnsul, ĕi vorbea cu atâta nevinovăţie, işi deschidea inima cu aşa incredere, incăt uimit o asculta şi fără de voe plecănd genunchiul in pămĕnt, ĕi cerù ertare de nebunia care o clipă ĕi biciuise creerii. Ea cu gingăşie ĕl ridicâ de mănă, se inălţâ pe vîrful degetelor pănă aproape de umerii lui şi punĕnd capul pe dĕnşii, şoptì tremurănd:

— „Nu pot spune ce simţesc, dar niciodată n'am fost mai fericită!"

Măna i se rĕcise şi tot săngele ĕi perise din faţă. Alexandru o lipì strins de inimă, o cuprinse cu braţul sting de după găt şi..... ar fi sărutat-o de-o mîe de ori, dacă n'ar fi auzit din depărtare pe roşcatul Brazilian strigăndu-i şi venind răpede spre dĕnşii.

De la o vreme luase obiceiul de a-i urmărì pretutindeni, ca o umbră.

Din sara insă cănd avusese pĕcatul să se cam treacă cu gluma, Elena cu toate prilejurile de vorbă ce-i dădea, nu-i respundea mai nimic şi chiar de multe ori ĕi intorcea spatele. De altfel, Alexandru era necontenit lăngă dĕnsa şi nu puţină măgulire simţea el, vĕzĕndu-l cum se rotea neliniştit in preajma lor şi cum ĕi păndea cu ochi inciudaţi, desmierdăndu-se cu vorba sau cu privirea.

Dar ciuda inrĕutăţeşte pe om şi-l face primejdios!

Marcel (aşa ĕi zicea roşcovanului pe nume), care pănă aici era vesel, vorbăreţ şi 'mprejurul căruia se inşurubau jocurile şi petrecerile, căzù deodată intr'o adăncă melancolie, indărăptnicindu-se a sta deoparte cu capul răzemat de mănă şi cu ochii rătăciţi. Ispitită, lumea descoperì fără multă greutate de unde venea această răpede schimbare. Limbile şi coatele incepurĕ să joace, ear bunica băgâ de samă că se petrecea ceva imprejurul ăngeraşului ei, după cum ĕi zicea, cănd dimineaţa şi sara săruta pe Elena intre creţurile sburdalnice ale pĕrului ce-i alergau pe frunte.

Aşa, intr'o după prănz fiind gata să pornească la nişte ruine din apropiere. Elena cu ochi rugători zise lui Alexandru:

— „De te vei suì la noi in trăsură, caută să nu te uiţi la mine şi vorbeşte căt poţi mai mult!

Tot lungul drumului el nu scoase o vorbă şi se uitâ intr'aiurea. Amorezaţii fac de multe ori ca păserile ce-şi ascund capul sub aripi cănd trece vĕnătorul. Nerăbdător insă, grăbì căt putù intoarcerea a casă, păndind prilejul de a se apropia de copilă şi a-i cere o lămurire. Incercările-i furĕ zadarnice.

Bunica n'o lăsâ un pas departe de dĕnsa şi ea insaşi ĕi respundea cu o vĕdită rĕceală.

Lucrurile nu puteau să remănă in starea aceasta. Alexandru suferea prea mult.

Fie măndrie, fie iubire, el n'ar fi plecat capul inaintea unei intrigi, sau al unui capriciu. Legăturile lor erau prea curate, pentru a ajunge prada rĕutăţii, ori a invidiei.

Nu-i remănea decăt un singur mijloc, să scrîe. Dar cum? Dacă Elena fricoasă sau indărăptnicită n'ar indrăsnì, ori n'ar voì să ia scrisoarea? Apoi strins ţinută, precum avea să fie, putè-va el să aibă chipul de-a o induplecа, dacă nu de-a o silì, să o citească? Şi acum se indoea chiar de simţimintele copilei pentru dĕnsul, şi era nenorocit, trist şi bolnav.

Zic unii, că cine se indoeşte nu iubeşte. Nu ştiu ce spun aceia. Dimpotrivă, cel ce se indoeşte, iubeşte şi iubeşte mai cu foc. Gelosia este o virtute a iubirii. Nu tuturor le este dat a fi geloşi. Aşa, Marcel gelos ar fi fost de risul lumii. Păzeşte-mĕ Doamne de om cu pĕrul roş! Dacă ar fi indrăsnit să fie gelos, l'ar fi strivit, dar l'ar fi strivit fără de păcat ca pe o scorpie. Bietul Alexandru in culmea măniei se aruncâ blăstemănd pe pat.........

Sunâ clopoţelul prănzului.

Stătù mult la indoeală, dacă să se ducă ori nu. Pentru a nu-şi imputa o slăbiciune, lăsà ca să hotărească soarta. Scrise deci un *da* şi un *nu* pe douĕ hărtioare, le strinse mărunţel şi le aruncâ in sus. Ridicănd pe cea mai depărtată cetì *nu*. Deci nu se va coborì.

Dealtminterea era şi mai nemerit poate. Elena putea uşor să ia aceasta drept o dovadă de supĕrare şi avea să se imblănzească mai lesne.

Măncâ puţin şi rĕu, dar scrise opt feţe cu rănduri mărunte şi dese, din care desigur ar fi eşit flacări dacă ar fi avut hărtia un suflet simţitor.

Cu peptul mai uşurat, aştepta acum, ce nici el singur n'ar fi putut spune, dar avea par'că presimţirea unei intămplări.

Dacă ea, aflănd că e bolnav, ar trimite să cerceteze cum ĕi este; aceasta ar fi cel mai dibaciu şi mai lămurit rĕspuns la toate nebuniile ce-i cutreerau de douĕ ciasuri şi mai bine prin cap? Cineva bătù la uşă. Pironit in loc şi cu palpitări de inimă, Alexandru strigâ să intre. Era doftorul. Gazda trimisese să-l cheme şi după căteva pipăiri ale pulsului, găsind că are friguri, ĕi dădù o bĕutură amară şi plecâ. Nimic despre Elena, nimic despre altceva. Ba da, ĕl sfătuì să easă la aer, rĕcoarea ĕi va face bine.

Dracul să-l ia pe doftor! Indată după plecarea lui săngele venindu-şi in fire, pulsul bătù regulat şi găndurile, grija şi necazul ĕl cuprinserĕ ca d'intru 'nceput.

Desperat luâ pălăria şi eşì. Scrisoarea strinsă in zece cute, sta la indemănă in fundul buzunarului. La cea d'intăi privire ce aruncâ asupra Elenei, copila strecurăndu-se pintre lume, in umbra coridorului neluminat ăncă, se furişâ pănă la dĕnsul şi-i zise cu glas duios:

— „Unde ai fost? Te-am aşteptat. Ce ai, eşti bolnav?

— Dacă vrei să ştii pentru ce n'am venit, pentru ce sunt bolnav şi nenorocit, citeşte şi respunde, şoptì Alexandru intinzĕndu-i scrisoarea. Apoi se depărtâ grabnic.

Elena puse hărtia in sin şi lăsănd pe bunică-sa jos, suì răpede scările, se inchise in odae şi cetì de douĕ ori, de la inceput pănă la sfirşit, cele opt feţe scrise mărunt.

Obrajii ĕi erau in foc şi inima ĕi sălta in pept cu neastămpĕr.

— „Fiindu-mi peste putinţă de a-ţi vorbì, „iau indrăsneala de a scrie. De ce te temi „şi de ce fugi de mine? Ţi-am dat, ştii bine, „increderea şi iubirea mea cea mai curată şi „mai vie. Nu ţi-am cerut şi nu-ţi cer nimic, „decăt un cuvĕnt bun şi o privire generoasă.

„De ce dar te temi şi pentru ce fugi de „mine? Dacă te-aş intreba de-o mie de ori „astfel, tot ăncă n'ai putè să cunoşti nemărginirea indoelilor ce mĕ frămĕntă fără de „milă, de căteva ciasuri. Căteva ciasuri? Şi „mie mi se pare o vecĭnicie! Durerea singură „are această putere fatală de a inrădĕcina şi „a invechì intr'o clipă suferinţele in noi! A

„iubì este a se devota, şi din parte-mi n'ai „avut o singură dovadă de uitare, ori de slă„biciune. In lumea aceasta pustie ne-am in„tălnit, pentrucă aşa ne-a fost dat; şi dacă „ne iubim, este că stă scris acolo de unde ne „isvorěşte viaţa şi norocul, că vom fi unul al „altuia. Te iubesc, te iubesc mult, pentru a „cătea oară ţi-o spun?

„In beţia fericirii cine mai numěră aceste „legăminte ale inimii, numai când singurătatea „şi desperarea ne incinge, numai atunci ne „intoarcem către trecut şi-i numerăm visurile „sau amintirile credincioase. Oh! Eleno........"

Şi aşa mai incolo opt feţe scrise měrunt şi indesat. Biata fată avea şi dreptate să i se ridice tot săngele in cap.

Să vorbeşti unui copil limba aceasta mai neinţeleasă, in care indoeala, increderea, dorurile şi poftele arzětoare rid pe sub ascuns, sub mantaoa impeticată a Amorului, este a-i intinde o cursă dibace in care inima şi mintea ei să cază, ca păserile fărmecate in gura şerpelui.

Elena după ce se rěcorì, se coborì in salon, unde Alexandru o aştepta cu nerăbdare. Când se arětâ in prag, i se părù doocamdată că nimic nu era schimbat intr'ěnsa şi se incruntâ; dar mai pe urmă, când la danţ avù norocul să se pună lăngă děnsul şi intrebănd-o, ěi respunse plecănd ochii „că a cetit şi a inţeles", se stăpânì cât putù să nu strige in gura mare:

— „Mě iubeşte şi este a mea!"

In culmea bucuriei se puse la o masă de cărţi, unde in douě oare perdù o sumă insemnată. Ce să-i faci, şi proverbele au câteodată dreptate!

V.

Fără indoeală, nimic nu este mai obositor decât aşteptarea! Până la ameazi a doua zi Alexandru avusese mai multe zecimi de bătăi de inimă, inchipuindu-şi că fiecare pas ce auzea pe afară, ori fie ce lovitură in uşă era să-i aducă respunsul Elenei, cel atât dorit. Tresărì şi aşteptâ insă in zadar.

Din nou indoelile ěl coprinserě. Era sdrobit!

Cerul limpezindu-se puţin, se hotărì să easă. Inaintea uşei otelului găsì căteva persoane care voeau să facă o primblare. Sta mai gata să refuze, când zărì pe Elena coborindu-se cu bunică-sa pe scară, gata de primblare.

Aceasta ěl hotărì numai decât. Unii mergeau pe jos şi alţii călare. Copila rugâ pe Alexandru să-i ajute a se urca pe cal şi pe când el cerceta chingile şi frěul, ea-i alunecâ in măneca o hărtioară.

Abia după o oară de umblet putù bietul om să-şi citească scrisoarea, pe care pipăind-o cu nerăbdare o simţea, par'că, arzěndu-i degetele.

Un Englez se găsise tocmai atunci să-i ceară aměnunte asupra Orientului şi să-i vorbească politică. Ce i-o fi respuns, Dumnezeu ştie, căci numai la politică nu-i era mintea. Insfirşit scăpâ de děnsul şi remăněnd in urmă putù să citească in pace.

— „N'am dormit toată noaptea. Găndurile „m'au muncit in tot feliul, fără să-mi aducă „o hotărire. Iubirea mea ţi-o dau intreagă, „insă nu ştiu ce să-ţi respund. Cu cât mě „intreb, cu atâta mě uimesc mai mult. In „ochii mei ai douě mari neajunsuri: eşti străin „şi ai mai iubit pe alta. Ş'apoi, precum ţi-am „spus, iubirea care vine răpede, răpede se şi

„duce şi teamă mi-e să nu te căeşti in curĕnd „de aceea ce faci.

„Datu-ţi-ai socoteală despre ce poate fi „inima unui copil de 17 ani, plin de ilusiuni, „care nu ştie nimic din ale vieţii şi care până „aici nu iubise decăt pe ai sei?

„Toate indoelile şi prepusurile ce ai, sunt „zadarnice şi nedrepte. Iţi jur că nu m'am „găndit un singur moment la nimeni.

„Scrisoarea aceasta n'are nici şir nici in„ţeles poate, insă sunt atăt de turburată incăt „nu pot scrie mai bine."

Alexandru o cetì de mai multe ori şi in adevĕr nu prea inţelese lucru mare. Tot ce vedea insă era că Elena ĕl iubea şi iubirea ei era sinceră, fiind nevinovată.

Puţin căte puţin despicănd apoi cuvintele se incredinţâ că vorbele ei, deşi reservate, nu lipseau de oarecare căldură şi că chiar turburarea de care fusese cuprinsă, era o dovadă netăgăduită de iubire. O fată de 18 ani nu poate scrie ca o femee de treizeci.

Sunt nuanţe de gingăşie femeească care se perd, *din nenorocire*, numai cu vĕrsta ori cu deprinderea. Ar fi o adevĕrată sĕlbătăcie să ceară altceva de la o asemenea fiinţă.

Cu femeile trebueşte răbdare şi prudenţă. Se va cumpănì deci şi va aştepta.—De cum se intoarse insă Alexandru, se aşezâ din nou pe scris. Scrisul in amor şi vorba la judecată căştigă mai totdeauna pricina pe jumĕtate.

Ş'apoi nimic mai dulce decăt să scrii unei femei iubite. Fiecare cuvĕnt are o drăgălaşă solie, fiecare dorinţă e o desmierdare mai lungă şi sărutările sboară mai răpede, ca şi cum ar avè aripi de nerăbdare. Trebue să fii amorezat, ca să fii eloquent!

Alexandru făgăduise Elenei o carte. Folosindu-se de această imprejurare el işi ascunse scrisoarea intr'ĕnsa şi i-o dădù a doua zi, chiar de faţă cu bunică-sa, la Casa apelor.

Scrisoarea aceasta deşi mai lungă, era insă mai puţin invăpăiată, decăt cea d'intăi.

Cunoscĕnd acum cărările pe care avea să treacă, el se mărginea de a depărta indoelile copilei in privirea nestatorniciei iubirii sale şi lupta din toate puterile impotriva strigătului atăt de firesc: „Ai mai iubit pe alta!"

— „Ori căt a-i face foc pe ghiaţă, scria „el, intre altele, ghiaţa tot nu se incălzeşte, „numai soarele primăverei o infierbĕntă şi o „topeşte! De treizeci de ani, nepăsător şi „rĕce te aşteptam pe tine, soare iubit al vieţii „mele şi numai sub razele ochilor tĕi se in„viora această inimă pe care o credeam stinsă „pentru iubire! . . . .

. . . .

Căci in torba lor cu vraje, amoraşii cei nebuni
Poartă şi săgeţi de aur şi mult gingaşe minciuni!...

VI.

Trecuse patru zile la mijloc şi Elena nu respunsese ăncă. Nu cumva se ferea să se lege prea mult? Temerea necunoscutului o făcea oare să se dea inapoi, sau era numai un meşteşug pentru a-l infăşura pe el şi mai strins in făgăduelile şi jurămintele ce-i făcuse?

Patru zile? Femeea care iubeşte nu rabdă ea atăta vreme, fără să vorbească!

Numai cu dibăcie avea s'o scoată in capĕt. Aşa, intr'o dimineaţă respăndì vorba că pleacă in ţară, chemat de afaceri, şi chiar işi luâ remas bun de la Elena.

Copila palidă şi ingănănd ĕl intreba, decănd şi de ce această grabnică hotărire.

— „Plec, fiindcă mi-e greu de viaţă! De

m'ai iubì, n'ai mai avè nevoe să mai intrebi. Fii fericită!

Ochii ei mari, galeşi se ţinteau pe dĕnsul şi respunsul ĕi tremura pe buze când bunica venind răpede vestì Elenei sosirea lui Felix, „vĕrul ei, fratele ei“ zicea bĕtrâna cu bucuria in faţă.

Fără de voe un fior increţì sprincenele lui Alexandru; Elena şi Felix se ţineau in braţe şi se sărutau.

Se sărutau prea cu foc!

Felix era vesel şi deştept. Guraliv ca toţi Provençalii, vorba lui era plăcută şi feliul de a fi cu lumea natural şi prietenos. Alexandru se legâ răpede cu dĕnsul, in speranţă, mai ales ca prilejurile de apropiere de Elena ĕi vor fi mai dese şi mai uşoare. Nimeni insă nu se inşală mai mult decât acei ce-şi croesc viitorul după lărgimea dorinţelor lor.

Bunica in loc să stea liniştită acasă şi Felix să cutreere cu Elena dealurile şi văile, simţea acum o plăcere ciudată de a se purta pretutindeni intovărăşită de *amĕndoi copiii*, precum ĕi numea ea.

Pĕreche frumoasă, de altfel, care făcea pe lumea ce nu-i cunoştea să zică:

— „Ce bine sunt potriviţi unul cu altul!

Amicul nostru primea dar şi mai crunte lovituri, decât mai nainte. Ajunsese chiar să dorească timpul pe când Elena putea să se furişeze lăngă dĕnsul, fără sfiala de a fi urmărită de doi ochi geloşi mai mult.

Căuta acum fel de fel de chipuri pentru a-şi măna plecarea dintr'o zi intr'alta, sperând că doar cu mijlocul acesta fata se va indupleca a-i scrie.

Intr'o zi, când părea mai trist şi mai descurajat, Elena trecù răpede pe lângă dĕnsul şi-i aruncă aceste cuvinte:

— Du-te degrabă in cameră la d-ta!

Alexandru se rĕzimâ de peatra căminului, ca să nu cază. I se părù că nu auzise bine. Cum? O intâlnire cu Elena, in cameră la dĕnsul? Stătea ăncă inmărmurit, când vĕzù pe fată făcĕndu-i un semn poruncitor, din cap. Bătĕnd laturile zidurilor eşì ca un ameţit şi trebuì să se oprească mai de multe ori pe scară, ca să nu-şi peardă reşuflarea.

Tremura ca prins de friguri, când işi deschise uşa.

In mijlocul odăei zărì un plic alb, deasupra căruia se juca un curcubeu de raze.

Răpede ĕl deschise şi cetì cu ochii ăncă impaenjiniţi de emoţiune:

„Când am intâlnit in viaţă adevĕrul, am crezut
„Că era un bun prietin, insă când l'am cunoscut
„Şi l'am inţeles, simţindu-l, oh! atuncea desperat
„Am fugit de el departe, amărit şi desgustat!

„Aşa a zis Musset, aşa ai să zici şi d-ta, „după ce vei cetì şi vei inţelege.

„N'am de ascuns nimic, fac rĕu poate, insă „nu pot face altfel.

„Respunsul pe care mi-l ceri, ţi-l dau, după „lungi şi serioase chibzuinţe.

„Imi ceri să ne legăm viaţa impreună; nu „zic nici *da*, nici *nu*. Am prea multă iubire „pentru a zice *nu* şi prea puţin m'am gândit „la viitor, pentru a zice deodată *da*.

„Sunt tĕnĕră şi voesc a fi sigură de mine; „aşa dar la primăvară, dacă vei venì la noi, „iţi voiu spune intreagă şi cea de pe urmă a „mea hotărire.

„Nu pot şi nu vreau să făgăduesc aceea ce „n'aş fi in stare să indeplinesc. Nu mĕ voiu da, „decât după o statornică şi deplină incercare.

„Dacă mĕ iubeşti cu adevĕrat, eartă-mĕ de „aceea ce-ţi cer şi găndeşte-te că, copil ne„ştiutor precum sunt, imi este cu greu a mĕ

„da pentru totdeauna, fără de a sta cătva pe „loc cufundată pe gănduri.

„Mĕ vei erta?“

Chiar să fi vrut Alexandru să caute pricină unui astfel de respuns, totuş mişcat precum era, nu putea să o găsească.

Fără de indoeală, vorbele copilei avusese asupră-i o puternică inriurire, de vreme ce se lupta cu el insuş, pentru a nu le da inţelesul ce li se cuvenea.

Era invederat că pusă intre datorie şi inimă, Elena se plecase celei d'intăi, dănd o nehotărită măngăere celei de al doile. Pe calea necunoscutului, cătră care se indrumase numai in aşteptare, işi pusese ea increderea.

Alexandru găsea că indemnurile şi rugămintele Elenei erau sfinte şi deci cu sufletul plin de recunoştinţă se puse a-i scrie *pentru cea din urmă oară.*

— Pe scara cea largă a gamei sufleteşti, nimeni n'a ajuns să se joace cu toate greutăţile, decăt plăpända, dar indemănatica femee. In zadar au pus oamenii hotare strinse şi stăvilare puternice imprejurul lor, măna blăndă şi moale a femeei le-a impins tot mai departe, cănd nu le-a sfărămat cu desăvĕrşire.

Toate simţirile, toate inclinările şi toate avĕnturile noastre sunt nişte jucării intre degetele lor, pe care ăncă ne credem destul de resplătiţi a le săruta după ce ni s'au prins capetele in jug. E de ajuns să nemerească ele nota care poate avea resunet in noi, şi nota e gata.

Desmierdare la unii, lacrimi la alţii, făgădueli indemănatice, ca lui Alexandru, şi comedia e jucată. Ş'apoi ne mai mirăm că femeile rid de noi, şi ne mai titluim cu ingămfare cei mai tari, cănd slăbiciunile de tot felul ne sunt singurele şi cele mai de aproape insuşiri cu care suntem impărtăşiţi!

De astădată Alexandru avù un merit rar pentru un amorez, scrise puţin.

Primì cu bucurie tot ce-i ceruse şi jurâ să aştepte neclintit incercările la care era să fie supus. O singură asigurare alcătuì şi el in schimbul atător ingăduiri. Trimiţĕndu-şi portretul, rugâ pe Elena *a i-l da inapoi, in ziua cănd nu-l va mai iubì.*

A doua zi intălnind-o pe scări, ĕi dădù scrisoarea pe furiş, ear copila luănd-o, ĕi intinse zimbind mănile, pe care el le sărutâ cu foc de nenumĕrate ori.

Erau singuri o clipă şi se grăbeau; ocasiunea şi nebunia nu vin tocmai cănd ai nevoe de dĕnsele!

Cu toate acestea, Alexandru era trist şi din ce in ce părea că un gol i se deschidea in inimă. Niciodată nu oftase mai des şi mai din adănc! E drept că se apropiase şi ziua de pornire a Elenei—despre dĕnsul, zicea acum că-şi regulase afacerile prin telegraf—dar avea o durere neinţeleasă, nepipăită poate, dar o avea. Reacţiunea avĕnturilor lui de generositate apăsa acuma greu asupră-i şi in zadar tot căuta să se inşele singur; suferea, fiindcă fusese atins in amorul lui propriu.

Elena, căpătase tot, fără a-i da nimic alt, decăt o vagă şi poate nesigură făgăduinţă. Apoi, purtarea ei de la sosirea lui Felix se schimbase cu totul. Privirile erau mai rare şi mai puţin lungi; cuvintele mai reci şi spuse ca din silă; mişcările sfioase şi cam stingherite.

Nu e vorbă, că şi Felix, pare că se arĕta mai puţin prietenos şi mai reservat decăt la inceput.

Primblările le făcea acum pe căt se putea mai singuri şi fără de ştirea lui Alexandru,

ear sara in salon foarte arare ori mai şedeau la vorbă impreună. I se părù chiar, că odată Felix şi Elena ĕl ocolise, şi ăncă inadins.

Aceste erau poate inchipuiri şi prepusuri deşarte, puteau insă fi şi adevĕruri. Să rabde nu avea putinţă, să umble după lămuriri, se ferea de scandal. Trei zile stătù deci intr'o cumplită indoealâ, pănă cănd Elena, inapoindu-i cartea, avù prilej de a-i spune, cam ingănănd, că:

— „Felix bănuitor inţelesese totul, că era furios, că o certase aspru şi că a doua zi se hotărise de plecare.

Alexandru nu avù puterea să respundă nimic, insă copila vĕzù bine, după gălbeneala feţĕi lui, căt de mult suferea.

Tot feliul de năsdrăvănii i se incrucişau acum prin minte.

Cele mai mici incidente, pe care nepăsător le trecuse cu vederea, luau acum adevĕratele lor mĕsuri in ochii lui deschişi la lumină. Acum işi tălmăcea el, de pildă, focul cu care Felix imbrăţoşase pe Elena, stăruinţa lui de a nu se mai deslipì de dĕnsa, rĕceala cu care-l intămpina şi reserva cea atăt de aparentă a copilei.

De sigur fusese jucat in mod neruşinat. Bunica, dacă străjuea atăt de aproape pe nepoată, o străjuea pentru Felix, ear nu pentru datoria ce avea de a veghia asupra ei.

Bĕtrăna egoistă, care se pusese curmeziş, la toate incercările de apropiere ale străinului, pregătea cu bună ştiinţă lunecuşul pe care avea să se sprăvale nevinovata copilă in braţele vĕrului ei. Sunt familii in care nenorocirea intră imbrăncită de neruşinare!

Şi Alexandru se scutura oţerit, inchipuindu-şi la ce jertfă de destrămare era mănată iubita pe care voise s'o aşeze lăngă dĕnsul, la vatra cea credincioasă a căsniciei!

Se lumina de ziuă şi ăncă nu-şi găsise astĕmpĕr. Inăbuşea! eşì!

Umblâ fără de căpătăiu căteva oare prin pădure. Rĕcoarea dimineţei şi oboseala ĕi adunase minţile la un loc şi acum se intorcea acasă aproape liniştit.

La urma urmei, femeea e tot femee:

„Astăzi unul, măne altul
„Viaţa-i scurtă, traiul greu;
„Zică lumea ce va zice,
„Nu-i numai pĕcatul meu."

povestea căntecului.

In faţa porţei otelului o trăsură cu patru cai aştepta pe călĕtori. Cunoscuţii erau imprejur, pentru a le ura drum bun.

Alexandru trecù răpede şi se suì; simţea că nu ar fi avut putere s'o vază plecănd.

In capul scării intălnì pe Marcel coborindu-se. O apropiere simpatică se făcuse de căteva zile intre dĕnşii. O tainică legătură uneşte, fără voea lor, pe aceia ce poartă aceeaşi durere in suflet. Işi strinserĕ mănile privind unul la altul; in ochii lor se citea insă aceeaşi găndire.

— „Insfirşit pleacă, rostì Marcel respirănd din greu, ca şi cum i se lua o greutate de pe pept. Felix mai cu parte decăt noi, căci se duce cu dĕnsa, nu insă şi mai cu noroc, căci o ia de nevastă.

— Cum, o ia de nevastă? respunse Alexandru inmărmurit.

— „Ce fel, nu o ştiai? E istorie veche, o ştia toată lumea, afară de d-ta. Ei, dar aşa sunt amorezaţii, aud numai glasul dorului lor, zise roşcovanul cu un zimbet ciudat. Eată eu, am aflat abia eri şi mĕ credeam a fi cel din urmă.

— Bine, dar cum? In aşa scurt timp, o căsătorie, e de necrezut...... şi doară...... ingăimâ amicul nostru, care simţea trebuinţa

de a spune ceva Brașilianului, in fața căruia ĕi venea așa de ciudat să remănă fără cuvĕnt....

— „Apoi tocmai pentru asta s'au făcut lucrurile mai degrabă. Părinții voeau și vĕzĕnd că fata se cam codește, au mănat pe Felix aici și.... s'a și hotărit nunta. Peste doué sĕptĕmăni Elena.... noastră.... va fi a altuia, a celui mai fericit din noi trei! intocmai ca comedia lui Labiche, pe care ne-o citeai cu atăta veselie intr'o sară......

— Și pe care acuma numai o ințelegem pe deplin, fiindcă ridem din toată inima.... zise Alexandru, tăiănd cuvĕntul lui Marcel și urcăndu-se, *posomorit*, in catul al doilea, unde locuea.

Pintre gazetele de pe masă, găsì un plic mototolit ascuns intr'un Figaro ilustrat, pe care-l imprumutase Elenei mai de mult. Cu grabă deschizĕndu-l, cetì:

— „Uită-mĕ pentru totdeauna și mĕ iartă! Mĕ fărmecaseși cu ochii, dar aiurea-mi era soarta. Nu e vina mea! nu e vina mea! Scrisorile mele pline de nebunii, arde-le......

— Femee! Suveică nebună! murmurâ Alexandru, stringĕnd cu ingrijire hărtia intr'un mic portofolio.—Ăncă o amintire mai mult! Pĕcat, era blondă și-i ședea atăt de bine cănd ridea. Se mărită!... cu Felix!.... La vară mĕ duc la Marsilia să fac băi de Mare.— Imi zice ea să o uit pentru totdeauna, dar portretul?... portretul nu mi l'a dat inapoi.... Ei, și cine știe?...

Cănd se coborì răpede s'o mai vadă odată, auzì numai pocnetul biciului și sgomotul trăsurei in depărtare.

Ascanio.

August, 1883.

FONTĂNA BLANDUZIEI.

Comedie in trei acte și in versuri.

ACTUL II.

O terasă largă cu o colonadă in fund de-alungul scenii.—In stinga o parte din fațada palatului lui Scaur, cu un peron de trei scări de marmură pe care se deschide ușa principipală.—Deasupra ușei bustul poleit al lui Scaur; de laturele ei statuele lui Plutus și Mercur.—Pintre coloane se vede o grădină frumoasă—Pe terasă, cam in stinga, o masă incunjurată cu trei jilțuri acoperite cu pei de tigru.—Altă masă mai mică, rotundă, alăture cu doué scaune de bronz.—In dreapta, fața cu palatul, coloane scurte de porfir, purtănd vase de bronz, pline cu flori.—etc.

SCENA I.

Cebal-Strobil-Menas-Coerax.

(Cei doi d'intăi, in picioare, răzemați de colone.—Ceilalți la pămĕnt, jucănd Murra).

Cebal.

Te ustură spinarea, Strobil?

Strobil, (posomorit).

Rĕu, dar pe tine,
Cebal?

Cebal.

Nu simt durerea pe lăng'a mea rușine.

Strobil.

Stăpănul nostru, Scaur, n'a vrut a se 'ndura
Pe cănd ne bătea Hebro. El sta și numera
Lovirile de bețe, sorbind in liniștire
O dușcă de Falernum la fie-ce lovire.
Cincizeci și cinci in capĕt sorbit-au partea mea!

Cebal.

Ah! inghiți-l'ar moartea!

Strobil.

Nu vezi tu că și ea
Fuge de dĕnsul?

Cebal.

Poate, dar sfănta resbunare
Nu pere niciodată din lume.

Strobil.

Nu... răbdare!..

(Menas şi Coerax, stând faţă 'n faţă jos, deschid de la olaltă mânile lor drepte şi strigă câte un numĕr de la unul până la zece. Numerând apoi degetele deschise, acela câştigă care a pronunţat un numĕr egal cu ele).

Menas. } { Trei!
Coerax. } { Cinci!

Menas. } { Patru!
Coerax. } { Şese!

(Se opresc de se răfuesc. Menas, perzĕnd, scoate o portocală din sin şi o dă lui Coerax).

Cebal.

Ian priveşte cum joacă amĕndoi
La Murra 'n nepăsare deşi bătuţi ca noi.

Strobil.

Sĕrmanii! din pruncie sunt a sclăviei pradă.
Şi omul pe brânci cade sub lanţul ce-l degradă.
(Es amĕndoi pintre coloane).

Menas. } { Doi!
Coerax. } { Opt!

Menas. } { Patru!
Coerax. } { Şese!

Menas. } { Nulla!
Coerax. } { Şepte!

Menas. } { Zece!
Coerax. } { Nulla!

Menas. Opreşte, m'ai furat.

Coerax. Minciuni...

Menas. Acum, la urmă ce numĕr ai strigat?

Coerax. Eu? şepte.

Menas. Ba nu, zece... A! hoţ!. Na!
(ĕi dă un pumn)

Coerax, (dând in Menas). Na şi ţie!

Menas. Mai na!

Coerax. Şi na!

Menas. Corb!

Coerax. Şerpe!

Menas. Guzgan de căsăpie!

SCENA II.

Menas-Coerax-Hebro, (ese din stinga, purtând un biciu la brău. El are pĕrul roş şi faţă arămie).

Hebro.

Ce vuet e pe-aice?

Menas, (spăriet).

Vai!

Coerax, (ingrozit)

Hebro!

(Se scoală răpede amĕndoi şi fug dispărĕnd in grădină.

Hebro, (răpezindu-se după ei, se opreşte intre coloane).

Au fugit.
Se vede că le-i poftă de biciul impătrit.
Tâlharii! ticăloşii!... (revenind in scenă)
Un sclav fără bătae
Ca moara fără apă, ca vita fără pae...
Stăpânul meu asară voios mi-a poruncit
Să pregătesc pe astăzi un prânz nepomenit,
Căci au să-i vie oaspeţi de frunte, mai cu samă
Neera pentru care sĕrmanu-şi face samă...
Atât l'a scos de minte şi mi l'a prins de nas
Vicleana cântăreaţă cu dulcele seu glas
Cât el, fiind la dĕnsa cu tidva tulburată,
I-a zis: „Cea 'ntâi fiinţă de casa mea legată
„Ce-ţi va eşì 'nainte cu flori pe pragul meu
„De-a fi un sclav, om liber l'oiu face'n dorul tĕu."
Frumos!. şi prin urmare eu, ca un om cu minte,
Când a sosì Neera ĕi voiu eşì 'nainte
Ş'aşa, de-o neghiobie de-amor m'oiu folosì,
Şi Scaur, fără voe, chiar azi m'a desrobì.
Apoi, eşind la lume din a sclăviei haină
Cu-averea grăsulie ce-am adunat in taină...
Dar cine vine? Getta?. A! Getta, vin colea.

SCENA III.

Hebro-Getta, (venind din grădină).

Getta.

Ce vrei?

Hebro, (in parte).

E frumușică... (tare) Privește'n fața mea.
Cum crezi tu că m'ar prinde fudula libertate?

Getta, (vrênd să easă).

Nu știu.

Hebro, (oprind-o).

Ba nu, rĕspunde, dând frica după spate,
Cum crezi tu că m'ar prinde?

Getta.

Adevĕrat să spun?

Hebro.

Dar, spune.

Getta.

Ca pe-o buhnă cu pene de păun.

Hebro, (atins).

Ce-ai zis?.. Te-aș crede-o proastă de nu te-aș ști glumeață;
Dar te găsesc cu mine destul de indrăzneață,
Când port și zi și noapte ist biciu la brâul meu.

Getta.

O! nu mĕ sparii lesne cât ești de slut și rĕu.

Hebro.

Nu te 'ndărzì, sĕrmană, n'aprinde-a mea mânie
Când știi că 'n scurtă vreme tu ai să-mi fii soție.

Getta.

Eu?. mai degrabă, Hebro, in lume s'a vedea
Un șerpe din Lybia unit cu-o rândunea.

Hebro.

Cum indrăznești in fată-mi s'arĕți impotrivire
La ordinul lui Scaur?.. dar știi ce pedepsire
Te-așteaptă?.. inchisoare in beciu intunecos
Cu furca 'n gât!.. flagelul cumplit și nodoros
Ce lasă vĕrci pe spate!. in frunte inferarea
C'un fer aprins!..

Getta, (in parte).

Ah! tremur.

Hebro.

Auzi? stigmatizarea
Și moartea, moartea!

Getta.

Fie! voioasă eu prefer
Să sufer schinjuirea, rușinea, și să pier.

Hebro.

Dar pentru ce in contra-mi atâta dușmănie?

Getta.

Și mĕ intrebi, tu Hebro? tu, fiară de urgie,
Hienă imbrăcată in piele de om!

Hebro, (indignat).

Eu?

Getta.

Calĕu ce pe-a ta urmă atragi blăstemul greu!
Crud, aprig cu-ai tĕi semeni, și care 'n lașitate
Săruți cu lingușire chiar biciul ce te bate!

Hebro, (furios).

Taci!

Getta, (cu desgust).

Verme!

Hebro, (turbat).

Tu chemi moartea cu glasul tĕu semeț.

Getta.

Stăpân ești pe-a mea viață, ear nu pe-al meu dispreț!

Hebro.

Nebuno!.. (stăpânindu-se) dar ce-mi pasă de vorbele ce-ai spus?
Atât de jos te târii și eu atât de sus.....
Nu-mi pun mintea cu-o fată ce in curênd smerită
De a mĕ stringe 'n brațe-i va fi prea fericită.

Getta.

Infame!

Hebro, (ridicând biciul).

Ear?

Getta, (demnă).

In mine?

Hebro.

Taci.

(Se aude inlăuntrul casei glasul lui Scaur).

Scaur.

Hebro...

Hebro.

Ai noroc
Că sunt chemat de Scaur. (pe pragul ușei) Am să te pun pe foc! (esc).

SCENA IV.

Getta.

Ce-o să mě fac?.. pedeapsa barbară, 'ngrozitoare
M'amenință aice și sprijin n'am sub soare!
Sunt singură, espusă la crăncenul destin
De a trăì cu Hebro sau de a perì sub chin!..
Ce-o să mě fac?.. in lume să fug... Să fug? dar unde?
In care bizunie putè-voiu a m'ascunde
Să scap de al lui Scaur braț lung, resbunător....
Ah! nime, nime 'n lume nu-mi vine 'n ajutor!
El singur... Gallus, Gallus!.. el singur ar vrea poate...
La el să duc și doru-mi și găndurile-mi toate
De când la Blanduzia cu el m'am intălnit;
Dar unde-i?.. de atunce vai! nu l'am mai zărit! (plănge).

SCENA V.

Getta-Gallus, (se ivește pintre coloane).

Gallus, (cu sfială).

Pst... Getta.

Getta.

Gallus?. Gallus!

Gallus.

Am alergat aice
Să-ți dau o bună veste.

Getta.

Ah! căt sunt de ferice
De-a te vedea!.. Crezusem că tu m'ai fi uitat.

Gallus.

Eu să te uit?. doar moartea să mě fi inghețat!.
O! nu; din alba ziuă de când lăngă fontănă
Mi te-am zărit, pe frunte cu flori, cu flori in mănă,
Găndirea mea răpită de-un vis indelungat
La tine, tot la tine se 'ndreaptă nencetat,
Căci din acea zi blăndă eu nu mai simt durerea,
Ci numai bucuria și numai re 'nvierea.

Getta.

Adevěrat să fie?. o! dar, adevěrat.
In cuget ceva-mi spune că nu m'ai inșelat.
Ah! mai grăește, Gallus, și ăncă mai grăește.
Duiosu-ți glas de frate măhnirea-mi risipește...
Vai! sunt nenorocită, amice 'ndurător,
Cum n'am fost niciodată, incăt aș vrea să mor.

Gallus.

Ei bine, Getta scumpă, alungă-ți tu măhnirea
Și 'n față cu ochi veseli privește fericirea.

Getta, (cu o tristă indoeală).

Eu?. s'o privesc in față?..

Gallus.

Ascultă: am aflat
Că vine azi Neera la prănz in ist palat.
Și Scaur, prins de dënsa in mreji măgulitoare,
Voind a recunoaște cu fală-a ei favoare,
Decis'au să libere chiar azi din sclavii sěi
Pe-acela care 'n drumu-i eșì-va mai intăi.

Getta.

De unde ai aflat-o?

Gallus.

Din vorbele rostite
Eri sara de Horațiu și 'n trecèt auzite.
Ah! Getta, intr'un suflet aici am alergat
Să-ți dau de știre ție... Păndește nencetat
Momentul de sosire a veselei Neere
Și 'n tainică sperare undește măngăere.
Dorita libertate s'apropie din cer.

Getta, (uimită).

Eu liberă?. prin tine?. și tu? tu?

Gallus.

Eu nu sper
Nimic pe astă lume... Din ea gonit afară
Sunt gemine cu soarta nedreaptă şi amară.
Un sclav nu are parte in viaţă de-adăpost.
Remăn până la moarte tot sclav precum am fost;
Dar facă ce-a vrea cerul!.. Tu liberă fii, dragă,
Ş'alt om n'a fi ca mine ferice 'n lumea 'ntreagă.

Getta, (cu adâncă induioşare).

Tu mĕ iubeşti!

Gallus, (confus).

Ah! Getta...

Getta.

Dar, vĕd cât mĕ iubeşti.
Dorindu-mi liberarea amorul tĕu jertfeşti,
Căci libertatea sacră de care-aş avea parte
Mai mult decât sclăvia de tine m'ar desparte.
O ştii?

Gallus, (plecând capul).

O ştiu.

Getta.

Şi spune: tot încă mai doreşti
Să nu mai fie Getta ce este?.. tot voeşti?

Gallus.

Ah! cruţă-a mea simţire, nu-mi face intrebare.
Vai! inima-mi slăbeşte sub crunta-i incercare.
Devin neom!.. şi poate in stare n'aş mai fi
Dorindu-ţi libertatea amoru-mi a jertfì.
Tu eşti pentru-al meu suflet ca raza de la soare
Ce luce şi măngăe pe om la inchisoare,
Căci din copilărie zi bună n'am avut,
Ca ziua neuitată in care te-am vĕzut.
Copilă, fii ferice, dar lasă-mĕ a-ţi spune
In oara de-a te perde, gândirile-mi nebune:
Ce faci, mai bun imi pare de tot ce s'a făcut.
Ce zici, mai mult imi place de tot ce-i mai plăcut.
Vorbirea-ţi incepută se schimbă in zimbire,
Ca mugurul de floare deschis in inflorire...
Va frânge despărţirea in pept inima mea,
Dar nu va putea stinge amorul meu din ea.

Getta.

Tu mĕ iubeşti, amice!. şi poţi tu crede, frate,
Că intre-a ta iubire şi intre libertate
M'aş cumpĕnì eu, Getta?.. O! nu.

Gallus.

Getta...

Getta.

Nu vreu
Să fiu din lanţ afară şi 'n lanţ iubitul meu,
Ce-mi face libertatea, când inima-i robită?
Mai fi-va cu putinţă să fiu eu fericită?
Zadarnic pintre oameni m'aş arĕta zimbind
Ca soarele de toamnă prin neguri strălucind;
Zimbirea de pe buze-mi ar fi in veci legată
Cu-amărăciunea vie in suflet incuibată...
Cum mĕ iubeşti tu, Gallus, aşa eu te iubesc.
Uitându-mĕ pe mine, la tine mĕ gândesc.
Renunţ pe astă lume de-a fi ce-am fost odată.
Sunt sclavă, remân sclavă, dar sclavă adorată!..

Gallus.

Gândeşte: libertatea e viitorul tĕu.

Getta, (esaltată).

Ea-i o dumnezeire, amoru-i Dumnezeu!

Gallus.

Dar Scaur?. el e'n stare in oarba lui furoare...

Getta.

O ştiu, să mĕ flagele şi chiar să mĕ omoare?
Nu-mi pasă; mi-e scump chinul plătit cu-al tĕu amor.
E splendidă furtuna, când soarele-i in nor.

Gallus.

Ah! Getta, ne-a dat ceriul o inimă ş'o soartă.
Viu cât ĕi fi in viaţă şi mort când ĕi fi moartă,
M'arunc in lupta lumii.

Getta.

Lupta-vom amĕndoi.

Gallus, (intinzĕnd braţele).

O! Getta...

Getta, (aruncându-se in braţele lui).

Gallus!..

Gallus.

Ceriul se va 'adura de noi!
(remăn imbrăţişaţi in dulce estaz).

SCENA VI.
Getta-Gallus-Hebro, (eşind din palat).

Hebro, (in parte).

E timp să 'nchid toţi sclavii... Acuş Neera vine.
(vězěnd pe Getta cu Gallus)
Ce věd?. Infern!. A!

Gallus.

Getta, te 'ncrezi deplin in mine?
Hai să fugim la Istru.

Hebro, (in parte).

Să fugă? (apropiindu-se) Să fugiţi?
Dar unde sunt eu?

Gallus, (cu mănie).

Hebro!

Hebro, (strigă).

Cebal, Strobil, săriţi!
(Sclavii răpede vin in scenă din grădină).

SCENA VII.
Getta-Gallus-Hebro-Cebal-Strobil-Menas-Coerax.

Hebro.

Pe děnşii!. apucaţi-i, legaţi-i iute 'n silă,
Ş'aduceţi bice triple şi-i bateţi fără milă.

Getta, (cu ton poruncitor arětănd pe Hebro).

Strobil, Cebal, pe dĕnsul!

Hebro.

Heĭn? Ce?

Getta.

Ĕl cetluiţi
Şi-l aruncaţi in beciuri de vreţi liberi să fiţi.

Cebal.

Noi liberi?

Strobil.

Cum?

Hebro.

Ei? liberi?

Getta.

Aici are să vie
Neera... Voi, toţi sclavii, eşiţi cu veselie
In cale-i, şi chiar astăzi vě desrobiţi cu toţi.

Hebro.

De unde-o ştii? (sclavilor). Pe dĕnşii!

Getta.

Pe dĕnsul!

Cebal şi **Strobil,** (apucănd pe Hebro).

Pe el!

Hebro, (luptănd).

Hoţi!
Voi indrăzniţi?.. pe mine?

Strobil, (astupăndu-i gura).

Taci.

Cebal.

Taci, fiară!

Hebro, (tremurănd).

Ertare...

Cebal.

Acum ne-a sunat oara de veche resbunare.
(ĕl apucă pe Hebro şi-l scot prin grădină).

Gallus.

Şi noi acum la fugă; timp n'avem de perdut.
In mine ai un frate şi 'n peptul meu un scut.
Hai... (vreu să plece).

SCENA VIII.
Getta-Gallus-Scaur-Zoil-Glutto, (eşind din palat).

Scaur, (pe prag).

Getta!

Getta, (cu oţerire, in parte).

Scaur!

Gallus, (in parte).

Scytul!

Scaur, (arĕtănd pe Gallus).

Acest străin ce cată?

Getta.

E sclavul lui Horaţiu...

Gallus.

Vestesc că el indată
Cu-amicii sei aice la masă va sosì.

Scaur.

Prea bucuros de oaspeţi cu toţii m'or găsì.
(Gallus ese prin fund).
Tu, Getta, adă cupe de aur.

Glutto, (cu lăcomie).

Colosale!

Scaur.

Şi flori de pus pe frunte...

Glutto, (cu rugăminte comică).

Şi coapte cu migdale.
(Getta intră in casă).

SCENA IX.
Scaur-Zoil-Glutto.

Scaur.

A!. bună-i bogăţia!. Mĕ simt azi mulţămit
Şi darnic.

Zoril şi **Glutto,** (in parte).

Darnic?

Scaur.

Baea de azi m'a rĕcorit
De-a pelei usturime pe care-o căpătasem
Acum o sĕptĕmănă, cănd trupul imi frecasem
Cu sănge de lup vĕnĕt.

Glutto.

Cum? săngele de lup
Mănjit-a pelea fină a divului tĕu trup?
Şi pentru ce, stăpăne? Ah! pentru ce?

Scaur.

Nu-ţi pasă.

(cu emfaz)
O mare strălucire azi plană pe-a mea casă!
Mecena vrea să vie, amicul lui August,
Aice!.. cu pretorul Postum, un om de gust
Ce mi-a făcut mulţime de fine complimente,
Privind a mea persoană ş'a mele ornamente.
(arată brăţelele şi colierii ce poartă)
Postum şi cu Mecena vor fi, cred, in estaz
Cănd mi-or vedea tot lucsul conform cu-al meu obraz,
Tablouri, mozaice, coloane porfirine
Ce-mi fac un mare cadru, precum mi se cuvine,
Şi negreşit Mecena, uimit, se va grăbì
De mine şi de fastu-mi cu Cesar a vorbì,
Ş'August, fără 'ndoeală, va arĕta dorinţă
Cu Scaurus a face de-aproape cunoştinţă;
Ear cănd prin amicie ne vom lega noi doi...

Glutto, (cu rugăminte comică).

Să te găndeşti atunce, stăpăne, şi la noi.

Scaur, (cu protecţie).

Dar, Glutto; voi, ca umbre, veţi fi tot după spate.

Zoil, (in parte).

Ce cap lipsit de creeri şi plin de vanitate!

Scaur.

D'apoi ce vor mai zice, cănd vor gusta in plus
Lucsosul prănz?

Glutto.

Vor zice că eşti un Lucullus!

Scaur, (aşezăndu-se lăngă masă).

Ce vom avea la masă?. rosteşte, Glutto, spune!

Glutto, (cu lăcomie).

De toate cele rare şi scumpe... de minune!
Fazani umpluţi cu trufe, şi stridii de Lucrin,
Cucoare impănate şi mărinate 'n vin,
Privighetori in şiruri pe frigărele 'nfipte
Cegi grase din Tanais, trei ferte şi trei fripte,
Şi unt-de-lemn de Lesbos şi... ce este mai bun,
Un blid de limbi gustoase...

Scaur.

De care?

Glutto, (inghițănd).

De păun!

Scaur.

Prea bine, și ce vinuri!

Glutto, (răpede).

Falernum, Surrentinum,
Coecubum și Albanum, Massicum și Setinum,
Și Chium și Lesbium!.. Vechiu, galbĕn, roș, de toate!
(ĕși șterge gura)
Amforele Sabine ce zac de mult pe coate
Stau gata ca să verse plăcutul lor nectar
In cupe mari de aur, de jasp, de chilimbar.

Scaur.

Prea bine, și ce fructe?

Glutto.

De toate!. pere, prune
Și mere dulci culese la lună... și alune!..

Scaur.

Iți plac?

Glutto.

Ah!..

Scaur.

Astă masă mi-a fi bun ajutor
Să 'mpingă pe Neera in lațu-mi prinzĕtor.
Stomahu-i vĕr primare cu inima vecină
Când el e plin și dĕnsa dorește a fi plină.

Glutto.

Așa-i!

Zoil, (tresărind, in parte).

Cum?. ear incepe s'aprobe?. Ce neghiob!

Scaur.

Și căt pentru Horațiu...

Glutto.

Așa e...

Scaur.

Ce?

Glutto, (inchinăndu-se).

Aprob.

Scaur.

Nu te grăbì... Ascultă, și cănd ți-a venì răndul...

Glutto.

E de prisos, stăpăne; eu iți aprob și găndul.

Scaur.

Aprobă in tăcere cum se cuvine.

Glutto, (umil).

Dar.

Scaur.

Taci... Căt pentru Horațiu, Neera in zadar
Se 'ncearcă să aprindă in mine gelozie
Zicĕnd că-i amoroasă, de-un fleac de poesie.
Sper s'o convingă Bachus, al vinurilor Zeu,
Că e mai mult un Scaur decăt un biet Orfeu.

Zoil, (indignat).

Orfeu!. cine?. Horațiu!. Orfeu?. o! profanare!
Orfeu! imi trec prin vine fiori ce-mi dau turbare.
Un egoist de frunte, interesat, venal,
Un curtezan nemernic de tron imperial,
Impărțitor de ode in veci lingușitoare,
Nesățios de lauri, de bani și de onoare!
Ascultă Scaur: lumea se 'nșală prea de mult
Asupra lui Horațiu in straniul ei cult;
Chiar scumpa ta Neeră de dĕnsul e orbită
Și astfel ea de tine nu poate fi 'mblănzită.
E timp să smulgem masca acestui scamator
Ce prinde rînjitorii de ochi.

Scaur.

Eu?. rînjitor?

Glutto, (distras).

Așa-i.

Scaur.

Ce-ai zis?

Zoil.

Așa e!. repet și eu ca dĕnsul.
Horațiu nu posedă nici un talent intr'ĕnsul.

Scaur.

Dar unde?

Zoil.

Vrei s'o afli?

Scaur.

Cum nu?

Zoil.

Vrei?. eşti decis
In ochii tuturora să-l facem noi de ris?
Eu singur ştiu secretul prin care intr'o clipă
Renumele-i de fală să cadă in risipă.

Scaur, (răpede).

Secretul, dă-mi-l, dă-mi-l, Zoile... zi curĕnd!

Zoil.

Pe-o mie de sesterţii sunt gata să ţi-l vĕnd.
Ĕi dai?

Scaur.

Cu bucurie.

Zoil.

Ascultă dar: rivalul
Ce te opreşte 'n pace de a-ţi juca tu calul...

Scaur, (buimăcit).

Eu?. care cal?

Zoil.

Horaţiu, acel poet.... vestit,
Posedă-un sclav de merit cu dĕnsu 'mbĕtrănit
Anume Hirsus mutul.

Scaur.

Ei, şi?..

Zoil.

El căntă 'n liră
Şi proştii pe Horaţiu l'ascultă şi admiră.

Scaur.

Pricep... ba nu, grăeşte mai simplu.

Zoil.

Vreu să zic
Că sclavul face totul, stăpănul lui nimic.
El scrie-acele ode ce ameţesc o lume
Şi hoţul de Horaţiu cu ele-şi face nume.

Scaur.

Aşa să fie, Glutto?

Glutto.

Mi-ai zis să tac, eu tac.

Scaur.

Apoi astfel de versuri şi eu ştiu ca să fac,
A!. scamator!.. Chiar astăzi te-oiu da, zeu, de ruşine.
Să 'nşele el pe Cesar!. ba încă şi pe mine!..
In faţă cu Neera, Zoile-am să-l desfid
Să cănte, să 'mprovize... ha, ha! mult am să rid...

Glutto, (linguşitor).

Să rizi; te prinde risul.

Zoil.

Dar să nu uiţi cea mie
De sesterţii, promisă.

Scaur.

Promisă?. cănd?. cui?

Zoil.

Mie.

Glutto, (incet lui Zoil).

Zoile, parte dreaptă, ori spun că ai minţit
Cinci sute-mi dai?

Zoil.

Dau, Glutto, (in parte) Ce hoţ!

Glutto, (in parte, rizĕnd).

L'am păcălit!

SCENA X.

Scaur-Zoil-Glutto.—Horaţiu-Postum, (vin amĕndoi prin grădină).

Scaur.

A! eaca ş'ai mei oaspeţi!.. dar nu-l vĕd pe Mecena?

Postum.

El s'a intors la Roma s'asculte Adriena.

Scaur, (supĕrat).

Aşa?

Zoil, (in parte, rizĕnd incet).

Adio visuri şi planuri de trufie!
Adio legătură cu Cesar!

Scaur.

S'a dus?. fie.
Postum, ilustre, salve!

Postum, (ironic).

Bogate Scaur, cred
Că vĕd pe insuş Plutus, de-aproape când te vĕd.
Grădina ta e demnă de Nymphe Hesperide.

Scaur.

La personaji de frunte ea porţile-şi deschide
Voios... Horaţiu, salve!. Ce fericit om eşti!
Tu, frate cu Apolon, in locul lui domneşti.

Horaţiu, (satiric).

Ai parte prea frumoasă pe lume şi tu Scaur,
Pe braţe de Danae căzĕnd in ploi de aur.
Glykira te-ar distinge de-ai fi un Calais.
Chiar Venus ţi-ar suride de-ai fi un Adonis.

Scaur, (malicios).

Şi chiar Neera?..

Horaţiu.

Poate de-ar vrea blonda Neeră
Să se coboare...

Scaur, (triumfal).

Sigur... şi asta te desperă.
(sgomot in grădină)
Dar ce-i?

Glutto, (privind afară).

Neera!

Scaur.

Vine! (aleargă inaintea Neerei).

Postum, (frecându-şi mânile cu mulţămire).

A şi venit?.. he, he!..

Sclavii, (afară).

Neera!. salve, salve!. Neera, Evohé!

SCENA XI.

Cei dinainte-Neera, (urmată de toţi sclavii lui Scaur care aruncă flori sub paşii sei).

Scaur, (alergând inaintea Neerei).

Neeră, sunt ferice, uimit, nebun... Ah! vină.

Neera.

Imi faci, bogate Scaur, priimire de Regină
Scoţindu-mi inainte cu flori pe-ai tei iloţi
Şi astfel liberându-i pe toţi.

Scaur, (cu mirare).

Pe toţi?

Neera.

Pe toţi.

Scaur.

Dar cum?. de unde-aflat-au a mea făgăduinţă?

Neera.

Nu ştiu... ţi-ai dat cuvĕntul... De ai cumva căinţă?..
(face un pas ca să easă).

Scaur, (oprind-o).

O! nicidecum, Neeră... sunt liberi toţi, căci vreu
Să nu găseşti aice decât un sclav, pe-al tĕu,
Pe Scaur.

Neera.

Bravo, Scaur... Eşti demn de o favoare,
Sărută-mi mâna... Eat'o! (intinde mâna).

Scaur, (sărutând-o).

Eşti mândră ca un soare
Şi dulce ca o lună!..

Neera, (arĕtând sclavii in fund).

Acum in faţa lor
Declară-a ta voinţă şi.... junele Pretor
Postum să consacreze a ta mărinimie,
Lovindu-i cu vindicta pe cap.

Postum.

E uzul.

Scaur, (oftând).

Fie!

Neera, (cătră sclavi).

Ingenuncheţi aproape de-al vostru Suveran.
(Sclavii se inaintează şi cad in genunchi).

Scaur, (sclavilor).

Fiţi liberi după uzul poporului Roman!

Postum, (atingĕndu-i cu bĕţul lui pe cap).

Declar că sunteţi liberi conform cu uzul nostru.
De astăzi viaţă, suflet şi trup, tot e al vostru.
Vĕ duceţi şi vĕ tundeţi in templul Feronin.

Sclavii, (sculându-se strigă).

Evohé! Evohé!

Cebal.

Suntem scăpaţi de chin!
(Sclavii es cu sgomot, nebuni de bucurie).

SCENA XII.

Precedenţii, (afară de sclavi).

Postum.

Acum spre celebrarea acestei măndre zile
Să bem in sănătatea lui Scaur.

Toţi.

Dar.

Scaur.

Zoile,
S'aducă vin din timpul lui Bibul şi massic,
Să facem trei libaţii in modul cel antic
Neerei graţioase a cărei sorioare,
Trei Graţii, sunt modeste....

Postum, (zimbind).

Şi fără cingĕtoare.
(Zoil intră in casa şi revine indată urmat de şese june sclave de diverse naţionalităţi, imbrăcate in costumuri bogate din ţerile lor. — Ele aduc tablale cu fructe, cupe de preţ, cununi de flori, paste zăhărite, etc. şi le depun pe masă; apoi se retrag in fund şi in dreapta formând grupe graţioase).

Neera.

Devii poetic, Scaur.

Scaur.

Şi cum să nu devin
In faţă cu-Afrodita la care mĕ inchin
Şi 'n faţă cu Horaţiu ce-l vĕd in nerăbdare
Spre Olymp să ne urce cu dulcea sa căntare.

Horaţiu.

Eu?

Postum.

Să te vĕd, amice; rechiamă-acum din cer
Pe Muza ta.

Neera.

Horaţiu, dă-mi voe ca să cer
Şi eu astă favoare.

Horaţiu.

Favoarea-i pentru mine,
Dar nici o inspirare in minte-acum nu-mi vine.

Neera.

Cu greu să poate-admite că nu ai fi dispus
Să cănţi.

Horaţiu.

Nu; a mea liră e mută.

Zoil, (incet lui Scaur).

Ce ţi-am spus?

Scaur, (cu sarcasm).

Adescori se 'ntămplă să-ţi fie lira mută,
Sau numai când nu-i Hirsus ce 'n taină te ajută?

Horaţiu, (rizĕnd).

Hirsus?. mutul?

Scaur.

Horaţiu, plăteşti tu cu mari sume
Pe sclavul tĕu să scrie ca tu să-ţi faci renume?

Neera, (lui Postum).

Ce spune?

Postum.

Bate câmpii, sĕrmanul; e gelos...
Cum să vorbească altfel, când e Zoil in dos?

Neera.

Horațiu, nu te aperi?

Horațiu.

Eu? ori ce apărare
M'ar pune deopotrivă cu joasa-i acusare.

Scaur.

Așa?. să fiți dar marturi... Desfid nu in zadar
Pe falnicul Horațiu de-a face-un vers măcar.
Și jur pe insuș Joe să-i dau ori ce va cere
Pe-un cântec in onoarea Olympicei Neere.

Horațiu.

Mĕ faci să rid.

Scaur.

Hei, ride cât vrei, dar cânt'acum
De poți.

Zoil, (tare).

Nu poate!

SCENA XIII.

Precedenții-Getta, (vine din palat, aducĕnd o amforă de aur).

Horațiu, (tresărind, in parte).

Getta!. (tare) Voi toți, și mic și mare,
Sunteți aice marturi de oarba-i infruntare.
A! tu pretinzi in fața-mi că a cânta nu pot?
Când te-a cioplit natura, nu te-a sfirșit de tot.
Aduceți-mi verbină și myrtul Ioniei
Să mĕ 'ncunun pe frunte la glasul armoniei,
Și voi, amici, pe perne voioși vĕ răzemați,
Vĕ 'ncoronați cu roze și beți și m'ascultați!

(Neera merge de se așază pe jilțul de lângă masă in fund. Postum se pune pe jilțul din dreapta mesei și Scaur pe cel din stinga. — Zoil și Glutto ieu loc din dosul lui Scaur la mĕsuța apropiată. — Toți se incunună cu roze. — Horațiu își pune o cunună de mirt și remâne in picioare. — Getta, după ce a umplut cupa lui Horațiu, se retrage de-o parte, cu amfora in mână, spre ușă, in față cu Horațiu — Două sclave Nubiane, umplu celelalte cupe).

Horațiu, (inspirat, declamă privind la Getta).

I.

Hébé, tu a lui Joe iubită fiică! Zînă
Ce torni nectarul vesel in cupele cerești;
Tu care cu-o zimbire in inimi verși lumină
Și dalba ta junie in doruri sufletești;
Privește 'n a mea cupă să se 'ndulcească vinul,
In ochii mei privește de-mi indulcește chinul!

Scaur, (mirat se intoarce răpede spre Zoil).

El cântă?

Zoil, (cu dispreț).

Prost.

Neera, (observând pe Horațiu, in parte).

La cine Horațiu se tot uită?

(In tot timpul declamării acestei ode, Neera cată să surprindă privirile lui Horațiu și dă semne de tulburare cu cât se convinge că Getta e inspirătoarea versurilor lui).

Horațiu, (declamă).

II.

Măhnirea, tristă umbră, sub pașii tĕi dispare.
Tu porți o cingĕtoare de splendid curcubeu.
Tovarășă de cale ai vesela sperare.
Tovarăș de iubire ai tot sufletul meu.
Și eu, in aiurire, devin când te privesc
Culegĕtor de stele pe spațiul ceresc.

Scaur, (lui Zoil).

Tot cântă?

Zoil.

Prost.

Neera, (in parte).

La Getta privește și mĕ uită?

Horațiu, (declamă).

III.

Amici, a noastre zile sunt păseri trecĕtoare.
N'avem in scurtul vieții nici timpul de sperat.
Ferice care cântă cu inima la soare

Şi dă chiar nemurirea pe-un dulce sărutat!
Hébé! săgeata scumpă de care vreu să mor
E 'n ochii tĕi, in tolba divinului amor!
(Toţi se scoală cuprinşi de entusiasm şi aplaudă, afară de Zoil).

Postum, (lui Horaţiu, golindu-şi cupa).

Evohe!.

Neera, (lui Horaţiu).

Cunosc, Horaţiu, ascunsa ta gândire.
Ţi-am urmărit ochirea.

Horaţiu, (zimbind).

Ai darul de gâcire?

Scaur, (lui Zoil).

Tu, eşi!

Zoil, (confus).

Dar...

Scaur.

Eşi!..
(Zoil ese furişându-se pe după coloane).

Scaur.

Horaţiu, declar că's incântat
De oda ce din parte-mi tu ai improvizat
Şi drept resplată, darnic, ţin mâna mea deschisă.
Alege dar, poete, averea cea promisă.
Vrei aur, vrei palate, vrei statue? Ce vrei?
(Toţi stau in nemişcare. Horaţiu, după o mică pausă, se apropie de Getta, ĕi pune mâna pe umĕr şi zice tare).
Vroesc pe Getta!

Toţi.

Getta?

Getta, (transportată).

Pe mine?—o! Dumnezei!
(Fiecare din personaj işi esprimă simţirea prin gesturi şi jocul fisionomiei. Neera aruncând Gettei o ochire de mânie; Scaur rizĕnd de Horaţiu şi arĕtând cu degetul lui Glutto incremenit; Postum aprobând alegerea amicului seu; Getta inchinându-se cu recunoştinţă dinaintea poetului).
(Cortina cade.—Vezi varianta la sfîrşitul piesei).

V. Alecsandri.

O Scrisoare a lui Iancu Alecsandri.

adresată domnului ***

Paris, Martie 1884.

Scumpul meu domn şi prieten,

Nu ştiu dacă-ţi aduci aminte de o intrunire literară la domnia-ta, sunt acum vre-o zece ani, când d-nul Eminescu ne dădù cetire, intre altele, de poesia „O Nuntă Impĕrătească“ publicată astăzi sub titlul „Călin“. Acea intrunire a fost ilustrată nu numai de presenţa tĕnĕrului scriitor, dar şi prin demonstraţiile mele cam sgomotoase in favoarea acelei poesii a cărei rânduri finale—pe care le voiu reproduce aice,—au fost recetite de autor nu mai ştiu de câte ori.

Eu nu am uitat nici ospetoasa casă, nici mulţămirea ce am gustat in ea.

Deatunci multe s'au petrecut; insă, fenomen neaşteptat, una din acele petrecute, dar displăcută mie—inaintarea mea in vĕrstă—departe de a mĕ rĕcì pentru lucrurile ideale, pare a mĕ predispune, mai mult decât ori când, pentru ele. Cine ştie? Se va fi subţiind mintea impreună cu firul vieţei? Astfel la apărerea volumului lui M. Eminescu, publicat prin afectuoasa domniei-tale ingrijire, nu numai „Călin“, dar numeroase din ale lui scrieri, mi-au pricinuit plăceri mult mai simţitoare decât la intâia lor cetire in „Convorbiri“.

Dintre cele publicate, e una de care doresc a te intreţinè.—Dacă voeşti să afli pentru ce mĕ adresez la d-ta de preferinţă, iţi voiu

spune că, in ochii mei, nimenui decăt lui *** nu cred să facă mai mare mulţămire un omagiu adus amicului seu poet; şi apoi că, făptuind astfel, eu mě incerc a plătì o recentă datorie, mult măgulitoare pentru mine. Nu te ingrijì, prin urmare, că aş intreprinde analizarea intregei opere a lui Eminescu; mě voiu mărginì a-ţi semnala intălnirea de idei, inrudirea intre căteva rănduri din „Satira I“ şi textul unui document Chaldean tradus de d-nul Oppert, profesor de Asiriologie la „Collége de France“, membru al Academiei. Aş fi surprins ca d-tale să-ţi fi remas necunoscut acel monument de o antichitate atăt de mare, numele traducětorului fiindu-ţi, de sigur, tot atăt de familiar ca şi acel—al altor asiriologi, Germani sau Engleji. Ori cum, eată acel document pe care-l estrag din „Histoire d'Israël“ a d-lui E. Sedrain, una din scrierile cele mai renumite asupra acelor timpuri intunecoase:

Fragments d'une collection de tablettes cosmogoniques intitulées, à cause du premier mot, les „Tablettes jadis“ (enuma).

CREATION.

Commencement

„Jadis ce qui est en haut ne s'appelait pas Ciel,
„Et ce qui est la terre en bas n'avait pas de nom.
„Un abime infini fu leur générateur,
„Un chaos, la mer, fut la mère qui enfanta tout cet Univers.
„Les eaux qu'ils contenaient confluaient ensemble.
„Il y eut des ténèbres sans rayon de lumière, un ouragan sans accalmie.
„Jadis les dieux furent sans aucune existence,
„Un nom ne fut pas nommé, un destin ne fut pas fixé
„Les dieux Luhmu et Lahamu furent crées d'abord.
„Un grand nombre d'années passèrent,
„Jusq'àceque s'augmentàt leur nombre.
Le dieu Assu et Ki—Assur. . . . .
Le dieu Bel. . . . .“

Eată acum căteva răndu-i din „Satira I“ lui Eminescu:

„La 'nceput pe cănd fiinţă nu era, nici nefiinţă
„Pe cănd totul era lipsă de viaţă şi voinţă,
„Cănd nu s'ascundea nimica deşi tot era ascuns,
„Cănd pětruns de sine insuş, odihnea cel nepětruns.
„Fu prăpastie? genună? Fu noian intins de apă?
„N'a fost lume pricepută şi nici minte s'o priceapă,
„Căci era un intuneric ca o mare făr' o rază,
„Dar nici de vězut nu fuse şi nici ochiu care s'o vază,
„Umbra celor nefăcute nu 'ncepuse-a se desface,
„Şi in sine impăcată stăpănea eterna pace!
„Dar deodat' un punct se mişcă... cel intăiu şi singur. Eată-l!
„Cum din chaos face mumă, care el devine Tatăl.
„Punctu-acela de mişcare, mult mai slab ca boaba spumei,
„E stăpănul fără margini peste marginile lumii.
„Deatunci negura eternă se desface in făşii,
„De atunci resare lumea, luna, soare şi stihii,
„De atunci şi pănă astă colonii de lumi pierdute
„Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute
„Şi, in roiuri luminoase, isvorind din infinit,
„Sunt atrase in viaţă de un dor nemărginit.“

Aice, căteva rezerve. Cănd vorbesc de inrudire intre doue scrieri pe care le despart 4000 de ani; inţeleg acea care naste din comunitatea de porniri filosofice sau poetice, nu din principii religioase. Intre Chaosul Chaldean cu Zeii lui numeroşi şi Tatăl poetului nostru, eu nu mi-aş fi băgat degetul, dacă grija mea principală putea fi altceva decăt de a pune in lumină una din cele mai frumoase bucăţi a literaturei noastre.

Cu un tovarăş de cale ca d-ta, eu aş putè să mě opresc aice in linişte spre a contempla impreună lumile siderale imensităţile desfăşurate sub penelul măestru al scumpului nostru poet. Cum să nu ne simţim uimiţi, faţă cu această icoană măreaţă a Creaţiunii? Cum să nu fim răpiţi de splendida punere in mişcare a *roiurilor luminoase* de universe la apărerea neincetat crescěndă a *Tatălui?* In starea noastră de *nefiinţă,* eram inerţi, eram orbi; şi eată că isvoarele desrobite de Tatăl ne aduc şi ne dau fiinţa şi desrobirea—E lumea născěndă.

E o cosmogonie supremă in versuri incomparabile.

Dar cui le zic toate aceste in pornirea mea pentru această admirabilă scriere? De sigur, nu d-tale. —Le zic acelor care, vĕzĕnd paralelul incercat aice, ar obiecta cu o zimbire generoasă, ca să nu zic miloasă, pentru mine, că Eminescu va fi cetit şi el pe Oppert şi pe alţii şi că, prin urmare, cosmogonia lui nu e altceva, sub o formă modernă şi mai cultă, decăt o dibace potlogărie literară săvĕrşită de un Român asupra unui Chaldean pus in neputinţa de a protesta.

Departe de a combate o asemene intimpinare prin simpla şi unica alăturare a texturilor, eu ĕi deschid bucuros braţele, admiţĕnd că Eminescu, care nu e de loc orfan de carte, a cetit nu numai pe Oppert, dar şi pe mai mulţi alţi doctori in texturi ieroglifice, in tălcuiri de stele şi suluri Chaldeane din timpurile frumoasei şi glorioasei Semiramida, ba şi mai vechi ăncă, precum dovedesc numeroasele monumente adunate, in alte galerii europene şi egiptene, in salele Asiriane din muzeul Louvre.

Nici noi, nici Eminescu, nu vom regreta dacă el s'a adăpat la măestoasele isvoare ale antichităţii ca să ne dee (fără a imita căt de puţin un text atăt de laconic căt şi de intunecos) in o limbă ăncă necultivată, in căteva versuri strinse „ca bobocul unui trandafir“, cum zice un poet oriental, cea mai bogată şi mai strălucitoare imagine a zidirii lumii. Şi bine i-a prins; căci poetul, cam sceptic in scrierile lui, deodată se inalţă la un lirism, ce bucuros aş numì eroic, cănd sufletul lui a pĕtruns in sinul măreţelor mistere.

Declar că nu mi-ar face nici un efect ideea că autorul Satirei I n'a avut cea mai mică noţiune de documentul Asirian reprodus aice, precum nu m'ar mişca destăinuirea că un Carlo Dolce, un Murillo, un Corregio au fost neştiutori de esistenţa lui Rafael, când delicioasele lor opere păreau a lua inspiraţii din aceleaşi subiecte, ba chiar din minunatele lui plăsmuiri. Cele douesprezece Virgine a nemuritorului pictor de la Urbino, nu au jignit intru nimic legitima admiraţie a lumii pentru acele a lui Murillo şi pentru dulcele fiinţe născute sub penelul lui Carlo Dolce şi a lui Corregio; ce e drept, pentru acest din urmă, destăinuirea ar fi şi cam stingheră, căci tocmai lui i se atribue faimosul „Anch' io son pittore“ pronunţat in estazul seu la vederea celui intăiu tablou al lui Rafael.

Coincidenţa ideilor, inrudirea geniilor au fost şi vor fi căt lumea. Eată, earăş in literatura noastră, un esemplu.

„Mioriţa“, conţine, precum iţi aduci aminte, căteva versuri care, singure, ar ilustra un nume. Ele spun de moartea ciobanaşului Moldovan, pe care vor să-l ucidă cel Ungurean şi cel Vrăncean, şi eată cum grăesc ele bietei oiţe bărsane:

„Ş'oile s'or stringe
„Pe mine m'or plănge
„Cu lacrimi de sănge!
„Ear tu de omor
„Să nu le spui lor:
„Să le spui curat
„Că m'am insurat
„Cu-o măndră Crăeasă
„A lumii mireasă;
„Că la nunta mea
„A căzut o stea;
„Soarele şi luna
„Mi-au ţinut cununa,
„Brazi şi păltinaşi
„I-am avut nuntaşi;

„Preoţi, munţii mari
„Paseri, lăutari,
„Păserele mii
„Şi stele făclii. . . .“ (1)

Insoţirea, la faţa ceriului, intre Atala şi Chactas descrisă de Chateaubriand, conţine asemene nişte imagini ale naturei, care amintesc Mioriţa, acel copil ales al geniului poetic al poporului român care va remăne in veci unul din odoarele cele mai scumpe a literaturei noastre alăture cu „TomaAlimoş“, cu Manoli, cu „Plugul“, cu „Mihu Copilul“ şi căte, căte altele!

In prevederea unei alte categorii de critici simt o nestăpănită ispită de a păşì inainte-le, intrănd in acea numeroasă, pletoasă şi plodoasă volintirime a lui Apolon, care a impanat Parnasul, dar mai cu samă mahalele bucureştene cu improvizăturele ei in poesie; şi, pentru hazul lucrului, de a combate chiar cu armele ei. Ce arsenal bogat! Ce chef! Insă ar trebuì să fac citaţii, adică denunţări şi să amuţ fulgerele veseliei publice contra unor creştini, altminterea, fără cea mai mică rěutate in suflet, care insă in loc de a lua ceala au apucat hoisa.

Mě mai simt reţinut şi de grija de a trece de paraponisit că nu am putut să mě prenumer in acea onorabilă corporaţie. Nu vei crede! A lipsit puţin să fiu impodobit de gloriosul nimb, ba chiar inaintea fratelui meu care, pe vremile acele, spinteca omenirea la Clinica din Paris.

Dar, dar; eram, cum se vorbea pe atunci, *pomăzuit* de natură să fac stihuri; drept dovadă eată cele intăi—insă şi de pe urmă—rostite de mine la „Academia Mihaileană“ de la Iaşi(2), anul Domnului (se pierde in noaptea timpurilor), clasa prosodiei, profesor, dacă-mi aduc bine aminte, domnul D. Gusti care poate mărturisì:

„Intr'o zi de dimineaţă
„Când era soarele-amiazi,
„Când in pàce toată firea
„Gusta somnul cu dulceaţă,
„Mě sculai atunce 'ndată
„Căci de visuri deşteptat,
„Nu putea ca să mai şadă
„Trupul meu ăncă in pat.“

Nu ştiu dacă mě inşel; dar, trebue să fie ceva in aceste naive stihuri; n'apucai, insă, să termin şi nemilosul profesor, 'astăzi vechiul meu prieten, mě dădù afară din clasă, ba chiar din prosodie, sdrobind astfel o carieră manifestă; căci puţini ani in urmă usurpatorul meu scria, in locu-mi, „Baba Cloanţa“, şi altele.

Diversiunea mea in lagărul poeţimii, suspomenite, şi digresiunea in cămpul personalelor mele incercări din. . . vremea aceea, m'au depărtat de subiectul nostru favorit. Revin dar la el, reproducĕnd versurile finale din „Călin“.

E nuntă mare, nuntă impěrătească, de un caractor insă mai mistic decăt obicĭnuit in poveşti. Eată, mări, că deodată soseşte o nuntişoară, mică, micuşoară de bondari, de fluturi, de greeri şi de toate neamurile de lume mărunţică; dar să lăsăm cuvĕntul autorului:

„Lin vioarele resună, eară cobza ţine hangul.
„Dar ce sgomot se aude? Băziit ca de albine!
„Toţi se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine.
„Până věd painjinişul intre tufe ca un pod,
„Peste care trece 'n sgomot o mulţime de norod:
„Trei furnici ducĕnd in gură de făină marii saci,
„Ca să coacă pentru nuntă şi plăcintă şi colaci;
„Şi albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur
„Ca cercei din el să facă cariul, care-i meşter faur.

(1) „Poesii populare a Românilor“, adunate şi intocmite de d. V. Alecsandri. Bucureşti 1866.
(2) Iancu Alecsandri se inşală. Au mai trecut prin mănile noastre şi alte căteva poesii compuse de dĕnsul. Dacă intămplarea ar voì să le găsim, negreşit le vom publica.
Nota Red.

„Eată vine nunta 'ntreagă: vornicel i-un greerel,
„Ĕi sar purici inainte cu potcoave de oțel;
„In veștmĕnt de catifele un bondar rotund in pāntec
„Somnoros pe nas ca popii glăsuește 'ncet un cāntec;
„O cojiță de alună trag locuste, podu 'l scutur;
„Cu musteața rĕsucită șede 'n ca un mire flutur;
„Fluturi mulți de multe neamuri vin in urma lui un lanț,
„Toți cu inime ușoare, toți șagalnici și berbanți;
„Vin țințarii lautarii, găndăceii, cărăbușii;
„Ear mireasa viorică i-așteaptă 'ndărătul ușii;
„Și pe masa 'mpĕrătească sare-un greer, crainic sprinten,
„Ridicat in doue labe s'a'nchinat bătend din pinten:
„El tușește, iși inchee haina plină de șireturi:
„Să ertați, boeri, ca nunta s'o pornim și noi alături."

Multe ar fi de zis asupra acestor căteva versuri, in care se mișcă roiuri de găndăcime in o veselă agitație de nuntași; o lume de acțiune, de slăbiciuni, de patimi! O altă omenire... mai nostimă insă căteodată. Mĕ mărginesc a-ți spune că aceste căteva rănduri, pe care nu le revĕzusem de zece ani, le-am recitit cu o adevĕrată fericire. Rare ori iubitorii de scrieri delicate, vor intălnì versuri care să fie ca ele: vii, poetice, fine.

E timp să inchid această epistolă, nu insă fără a respunde la o somațiune ce presimt din partea d-tale: „care e conchiderea", imi vei zice?

Conchidere? Nu una, trei.

Cea intăi e că cauză unor scriitori de calitatea lui Eminescu, vrednici următori ale acelor care au deschis calea măntuirii, limba română, scumpa noastră limbă din cronice și din balade, chiar necultivată cum e, poate fi organul ideilor și simțirilor noastre cele mai alese.

Al doilea conchidere e că cine are „Miorița" la casa lui, să o pue la icoane.

Al treilea și de pe urmă e că cine a descoperì părechea „Mioriței", să-i facem o mică resplată națională.

Conv. Lit. an. XVIII, No. 4, c. 20.

HATMANUL BALTAG.

Operă bufă in 3 acte și 5 tablouri

de I. C. Negruzzi și I. L. Caragiali.

Actul III.

TABLOUL IV.

(Teatru represintă o incăpere stil medival cu motivele decorative eraldice ale Neamului-Baltag. In fund și de amĕndouĕ laturile ușii. La ridicarea perdelei orchestra dă returnela corului copiilor. Stacan ese din stinga: anteriu, ochelari mari albastri, barba prepusă, un condeiu mare de pană la ureche, călămări de brău, tichie neagră pe vĕrful capului, un clopoțel intr'o mănă și o nuea intr'alta. Ese din stinga, merge in fund, trage clopoțelul, șese copii ai lui Baltag intră din fund in desordine. Stacan scoate din brău un petec de hărtie și strigă catalogul, cu strigarea catalogului copii se așază in ordine.

SCENA I.

Stacan, Copii.

Stacan. Anibal Baltag!

Anibal. Present!

Stacan. Amilcar Baltag!

Amilcar. Present!

Stacan. Scipion Baltag!

Scipion. Present! (Scipion e foarte oacheș).

Stacan (apucă pe Scipion de nas și-i arată mutra cătră public). Bine a zis cine a zis Scipion Africanul, nu-i balan de loc junele. Mergi la loc, Africanule! Traian, Brutus, Catilina.

Cei 3 copii. Prezent! (cel din urmă copil intră prin fund, ștergĕndu-se cu măna la nas

Stacan. Mucius, Mucea Baltag!

Mucius. Prezent!

Stacan, (măngăindu-l). Ăsta-i Mucea, favoritul meu. Muceo! dacă tu ajungi vre-odată Scevola, păzește-te să nu-ți frigi mănile.

Mucius, (curios). Pentru ce?

Stacan. Pentru că pe urmă nu ai cu ce să te ștergi la nas

Mucius. Apoi eu nu mĕ șterg la nas cu măna.

Stacan, (ingănăndu-l). Dar cu ce te ştergi? cu piciorul?

Mucius. Nu cu măneca.

Stacan. Bravo, curat băeat! Sunteţi toţi?

Toţi. Da! Da!

Stacan, (jucănd nueaoa). In clasă! (copiii năvălesc la dreapta şi es incet). Incet! frumos!

SCENA II.

Stacan, (singur).

Fac prinsoare pe-o sticlă de Cotnar că nu mĕ cunoaşteţi, de sigur vĕ căştig. Eri am făcut cu mine insumi prinsoare, pe douĕ sticle, una de Odobeşti roş şi alta de Drăgăşani alb, că nu o să mĕ cunosc, şi am perdut, a trebuit să-mi plătesc prinsoarea... Nu mai mĕ cunosc. Acestea sunt urmările slăbiciunii. Eată unde m'a adus Cucoana Arghiriţa! Işi mărită nepoţica, imi răpeşte pe Baltag, mĕ face de ruşine in sara nunţii, pentrucă, fiind cam ameţit, m'am prea iuţit, ş'apoi tocmai intr'un tărziu, peste atăta vreme — in care pribegesc prin lume, singur şi nenorocit, imi scrie: „Stăcănel puică, dacă matale pătimeşti precum eu „ăncă pătimesc, vino, vino Stăcănaş!" Eu respund numai decăt: „Ex turturica mea! Mai intăi nu lip„sesc şi celelalte, apoi resping diminutivele mă„tăluţe. Din Stacan intreg, să mĕ faci Stăcănel şi „Stăcănaş. Asta va să zică că mĕ inşeli la căntar. „Mĕsoară drept, — ş'apoi să vorbim..." Mijloceşte apoi o aprinsă corespondenţă şi insfirşit o deplină inţelegere, de astădată fără ofuscare, insă pentru că Cucoana Arghiriţa are principii, nu vrea ăncă să ne declarăm, mĕ ascunde de cunoştinţa tuturor. Trăesc aci de-atăta vreme, sub barba Hatmanului şi e atăt de ameţit, atăt de aiurit de necazurile căsniciei, incăt un moment nu-i vine măcar o bănueală. Astfel pentru ochii lumii, pentru hatărul Cucoanei Arghiriţa şi mai ales pentru-o cartă de liber parcurs, dus şi 'ntors in pivniţa Hatmanului Baltag, ajung dascăl de copii... Eu dascăl de copii!..

No. 1.

Stacan — Cuplete.

I.

Eat' acum la bĕtrăneţe,
Am ajuns invĕţător,
La copii să dau poveţe;
Stacan — moralizător!

II.

Dac' ar fi invĕţătură
Care in pivniţă s'ar da,
Calea-va.... dar secătură
Buche-az-ba; buche-az-ba!

III.

Nu-mi vine la socoteală
Cu copii mult să muncesc,
Deci dar pentru rănduealā
Căteodată ĕi croesc!

In noua mea posiţie socială o intrebare mi se impunea, o intrebare arzĕtoare: mĕ rog, d-ta ca pedagog, ce metodă profesezi, metoda raţională, sau metoda intuitivă? S'a vorbit multe şi mărunte in cercurile competente, asupra acestor douĕ metode, s'a argumentat prost şi contra; eu, după o indelungată şi matură esperienţă, nu pot să profesez altă metodă, decăt metoda intuitivă naţională. (tremură uniană)

IV.

Căci azi a eşit la modă
Sistemul intuitiv
După ultima metodă
Instructiv, recreativ.

V.

A căzut azi pedantismul
Cu sistemul cel nerod:
Vivat intuitivismul
După ultimul metod!

(El vrea să plece, ceartă intre Baltag şi Zulnia, Arghiriţa intră agitată).

SCENA III.

Arghiriţa, Stacan apoi **Sotir.**

Arghiriţa. Ai auzit?

Stacan. Ce mai este?

Arghirița. Ear!..

Stacan. Sfadă!..

Arghirița. Sfadă la toartă! ce traiu, ce traiu!

Stacan. Și pentru ce?

Arghirița. Hatmanul e furios, cere cheile de la pivniță, Zulnia nu vrea să i le dea, el o amenință, ea-i aruncă tava cu dulceață și cafea in cap, țipă, leșină, scandal. — Ce traiu, ce traiu!

Stacan. Care vrea să zică Hatmanul tot se mai ține de jurămĕntul pe care l'a făcut cucoanei, să nu mai bea și să nu mai vĕneze?

Arghirița. Vezi bine!

Stacan. E! apoi este stricat de tot sĕrmanul, iși merită soarta nenorocitul!

Arghirița. Taci, vine cineva!

Sotir, (intră misterios). Cucoană Arghiriță, Hatmanul mi-a dat scrisoarea asta s'o pun la poștă: „D-sale Arhon Comisul Stacan, prost-restant."

Arghirița. Ado!. și du-te. (Sotir ese).

Stacan, (aparte). O scrisoare de la el către mine! Ce să fie?

Arghirița. Știi că de când s'au incurcat ițele căsniciei Baltag, de când am vĕzut că intră Hatmanul d-tale in ape rĕle, ne-am hotărit, eu și cu nepoata mea, să-i oprim ori ce corespondență, inainte de a le duce la poștă. Sotirache le supune controlului meu... E un fel de mĕsură de siguranță, pe care o să ți-o aplic și d-tale, ștrengarule!

Stacan. Zeu, și mie? (a parte) Nu crez. (tare) Ia mai bine să vedem ce-mi scrie!.. „Mĕ 'nchin ție „cu frățească dragoste, iubite comise! Mai intăi nu „lipsesc a cerceta despre scumpa ta sănătate, dacă „te afli bine și mulțămit, că eu de la mila Zidi„torului, mĕ aflu rĕu de tot. Așa sunt de apelipsit, „incât deși te știu, cu bun drept foc și pară asu„pră-mi, imi iau inima in dinți și-ți scriu această „carte, mai intăi ca să-mi cer ertare că nu ți-am „ascultat sfaturile și te-am supĕrat, ș'apoi ca să „te rog de ceva. Stacane, necazurile căsniciei mi-au „sbărlit toți nervii, și in curĕnd are să mĕ che„lească, dacă nu mĕ voiu hotărì a 'ntrebuința vre-o „doctorie. Istericalele nevestei, țipetele copiilor, „cicăliturile vespei bĕtrâne.... (tușește).

Arghirița. Cine este vespea bĕtrână?

Stacan. Știu eu, pesemne Sotir!

Arghirița. A da, Sotir, bine zici. Sĕrmanul Sotirache.... Citește mai departe!

Stacan. „Și cicăliturile vespei bĕtrâne... și mai „presus de toate un jurămĕnt nenorocit pe care „l'am făcut intr'un moment de slăbiciune, că adică „să nu mai beau și să nu mai vĕnez, m'au adus „intr'o stare, ce nu mai poate fi de suferit. Sunt „apelepisit, peste ori ce inchipuire. Și m'am ho„tărit deci să-mi fac sama singur, după ce voiu „mai petrece odată in pivnița mea, imi calc jură„mĕntul și plec pe ceea lume, unde sunt cu totul „oprite plăcerile și fericirile căsniciei, și fie ce-o „fi! Așa dar, in astfel de grav minut, te rog, dacă „mai trăești, vino mâne sară in pivniță să mai „petrecem odată impreună, să ne ertăm și să ne „despărțim ca viteji, sau dacă ai murit, incalte „rĕspunde-mi pe dată ca să știu, să nu te mai „aștept.... Al tĕu ca in tinerețe, Baltag." E desperat rĕu!

Arghirița. Bine, toate le 'nțeleg, dar ce are cu Sotirache, cu bietul Sotirache?

Stacan. Așa e'n lume, simpatie și antipatie.... Unde le mai poți esplica pe toate!... E desperat rĕu de tot.... A venit momentul să-mi jertfesc barba și să mĕ retrag din profesorat... regret că părăsesc această nobilă și sfântă misiune, acest sublim apostolat, tocmai in ajun de-a căpĕta și eu gradație, dar nu mai e chip cu caracterul lui violent, atâta vreme năbușit, după ce a fost opărit cu cafea ferbinte, omul acesta poate face esplozie, să ne grăbim a 'nlătura o nenorocire!

Arghirița. St... taci!

Baltag, (de-afară). Unde e Sotirache, unde e dascălul, unde e ori cine o fi să-i rup urechile, să-i rup urechile!

Stacan. A 'nceput esplozia, să ne dăm la o parte până e vreme. (es toți).

SCENA IV.

Baltag, (singur).

(Intră in halat, cu scufie și cu papuci, agitat). E de neertat, e de nesuferit, ori chelesc prin instinct, ori imi smulg pĕrul prin intenție, astăzi, astăzi trebue să sfirșesc, m'am hotărit! (se primblă).

No. 2.

Cor de copii.

Toţi.

Be-a-ba, be-e-be, ba, be, bi, bo, bu, (bis)

Unii, (rizĕnd).

Haha! haha!

Alţii, (plăngĕnd).

Hihi! hihi!

Unul.

Aleu! m'a tras
De pĕr, de nas!

Altul.

Nu, nu te las!

Unul.

E cartea mea!

Altul.

Ba nu-i a ta!

Unul.

Spun lui papa!

Unii, (rizĕnd).

Haha! haha!

Alţii, (plăngĕnd).

Hihi! hihi!

Dascălul.

Ce nebunii!
Draci de copii!

Copiii.

Haha! haha! hihi! hi!

Dascălul, (vorbit). Tăcere!

Copiii.

Be-a-ba, be-e-be, ba, be, bi, bo, bu! (bis).

Baltag. A! acuma inţeleg, insfirşit, pe nenorocitul conte Ugolin. Am ajuns să deschiz la mine acasă Kindergarten, stabiliment de şcoală froebeliană. Eu, floarea vĕnătorilor, floarea bĕutorilor!.. Stacane!. Unde eşti, să mĕ vezi şi să fii rĕsbunat! Eată in ce hal, in ce halat am ajuns! Halatul ăsta mĕ stringe de găt; scufia asta mĕ striveşte. Mĕ duc să-mi schimb imbrăcămintea asta, care mĕ degradează, care mĕ inăduşă, mĕ duc să-mi pun vestmĕntul de viteaz, să mĕ cobor in pivniţă, şi acolo! (s'aude corul de copii). Ear!..

Repriză. No. 2.

(Copiii es răpede din stinga in fuga mare şi dă peste Baltag).

Baltag. S'a sfirşit! e peste putinţă să mai merg inainte... O! jurămĕntul meu!.. Numai de mi-ar respunde Stacan (ese răpede prin fund). Uf, mĕ duc să-mi schimb halatul!

SCENA V.

Arghiriţa intră prin stinga, **Stacan** asemenea. **Zulnia** prin fund.

Arghiriţa. S'a dus?
Stacan. S'a dus.
Arghiriţa. Omul ăsta e in adevăr desperat.
Stacan. Fi, pare că n'ar avea de ce?
Arghiriţa. Mi-e frică să nu se intămple ceva rĕu!
Stacan. N'ai teamă, chiamă pe Sotir, stringe toţi oamenii din curte, pe Pleaşcă, Duşcă, Buduşcă,

fără sgomot. Astă sară trebue să-i lămurim situația. Nu spune nimica Zulniei, arată-i numai că e vorba de o mare primejdie pentru Baltag, să ne urmeze și să tacă. Mě insărcinez eu să le pun la cale toate, ca să incheem comedia asta intr'un chip așa, incăt să mulțămim pe toată lumea... St...

Zulnia, (de-afară). Unde e Sotirache? unde e dascălul, unde e ori cine-o fi? să-i rup urechile!

Stacan. Ce, noi avem urechi de beilic?

Zulnia (intră, la cantonadă). Na, na na na, invață-te să-mi dai altădată in drum, că sunt necăjită. (Sotir fuge). A! m'am mai rĕcorit.

Arghirița. Zulnio!

Zulnia. A! d-ta ești mătușică, nu te vedeam. A! mi-am uitat cheile. (vrea să plece).

Arghirița. Zulnio, stăi!

Zulnia. Pentru ce?

Arghirița. Momentele sunt grave, Zulnio!

Stacan, (o 'nlătură). Ei! nu așa soro!

Zulnia. Cum dascăle, soro?

Stacan. Adică, voeam să zic... Cucoană Arghiriță... Este vorba de-o... de-o surpriză!

Zulnia. Ce surpriză?

Stacan și **Arghirița.** E vorba de...

No. 3.

Quatuor, Baltag, Zulnia, Arghirița, Stacan.

Zulnia, Arghirița, Stacan.

Halatul și-a schimbat!

Baltag.

Halatul mi-am schimbat!

Zulnia.

Ce oare s'a 'ntâmplat?

Baltag.

Nu mai sunt in halat!

Arghirița.

Ce vĕz?

Zulnia.

Ce să cred, nu știu, zeu!
Ce ți-a venit in gând a-ți pune
Costumul ăsta de muzeu?
Unde te duci? ia spune!

Baltag.

Mĕ duc, mĕ duc....

Toți.

Secret! mister!
Acest costum de cavaler!

Zulnia.

Ce e?

Baltag.

Nu spun.

Toți.

Secret! Mister!

Baltag, (a parte).

Am cheile de la pivniță
Și alt nimica nu mai cer,
M'am furișat in odăiță
Și le-am luat. . . . .

Toți.

Secret! Mister!
Spune!

Baltag.

Nu spun.

Zulnia.

Spune!

Baltag.

Nu spun!

Zulnia.

Eşti nebun,
Ĕi fi vrĕnd
Ceartă ear! Spune curĕnd.

Baltag.

Ei da! de vreţi a şti secretul,
M'am dichisit, mi-am dat perdaf,
Căci voiu să merg la fotograf,
Să-mi scot şi eu portretul!

ENSEMBLE.

Baltag.	**Zulnia. Argh. Stacan.**
M'am dichisit, mi-am dat perdaf Căci voiu să merg la fotograf!	S'a dichisit, şi-a dat perdaf, Şi merge drept la fotograf

Baltag.

In halat şi in papuci
La fotograf să te duci
Interzis e absolut,
Ş'astfel dar cum aţi vĕzut:

ENSEMBLE

Toţi.

In halat şi in papuci
La fotograf să te duci
Interzis e absolut,
Ş'astfel dar cum aţi vĕzut:

Baltag.

Halatul mi-am schimbat!

Toţi.

Halatul şi-a schimbat!

Baltag.

Nu mai sunt in halat!

Toţi.

Nu mai e in halat!

ENSEMBLE.

Baltag.	**Zulnia. Arghiriţa. Stacan.**
M'am dichisit, mi-am dat perdaf Adio! merg la fotograf!	Te-ai dichisit, ţi-ai dat perdaf, Te du de-acu la fotograf!

TABLOUL V.

(Acelaş decor ca la Tabloul II, numai interiorul pivniţei are infăţişarea foarte părăsită).

No 4. ENSEMBLE.

Zulnia, Arghiriţa, Stacan, Pleaşcă, Duşcă, Buduşcă, Sotir, Corul.

Toţi, (misterios).

Aci, aci v'apropiaţi
Cu pas uşor, discret,
Tot pe şoptite 'naintaţi,
Incet, incet, incet!

Arghiriţa.

V'ascundeţi toţi şi aşteptaţi
Să nu cărniţi! să nu mişcaţi!

Stacan.

Veniţi de grabă 'ncoace
Pe după poloboace.

Toţi.

Aidem degrabă 'ncoace
Pe după poloboace.
Pst! pst! pst! pst!

Arghiriţa, Zulnia, Stacan.

Şi nu uitaţi
Că intrigaţi.

Toți.

Să nu uităm
Că intrigăm!

Toți, (foarte misterios).

Tot pe tăcute 'ncetișor
Cu pas domol călcați:
Mai ușurel, mai binișor,
Cu toți v'apropiați!

Stacan.

V'ascundeți toți pe după buți
Și stați ca niște muți.

Arghirița.

Veniți de grabă 'ncoace
Pe după poloboace!

Toți.

Aidem degrabă 'ncoace
Pe după poloboace!
Pst! pst! pst! pst!

Arghirița, Zulnia, Stacan.

Și nu uitați
Că intrigați!

Toți.

Să nu uităm
Că intrigăm!

Toți, (foarte misterios).

Repriză.

Aci, aci, v'apropiați
Cu pas ușor, discret,
Tot pe șoptite 'naintați.
Incet, incet, incet!
(Se ascund toți, Baltag intră).

No. 5. Mare Scenă și Arie, Baltag; Duo, Baltag Stacan; Mare Ensemble final, Toți.

Baltag.

O! ce plăcere mare
In ropria-mi pivniță din nou să mĕ găsesc!
Capu-mi se luminează, ochi-mi se limpezesc....
Necazurile-amare
A casniciei viețe din mintea mea dispar....
O! dulce tinerețe! O! zile 'ncăntătoare
De veselii, petreceri, beție, vĕnătoare,
In voi mĕ simțesc ear!....
Eată colo zăresc
Un poloboc, prietin in ciasuri de amar,
Cu zamă de Cotnar.
(intoarce cancaoa)
Dar ce? Unde e vinul? Nici ici? Nici sus? Nici jos?
Cine a trecut pe-aicea, ce duh rĕutăcios?...
A! eată 'n samă bag
Și steama cea trufașă a neamului Baltag!

Arie.

Te salut steamă vestită!
Moși viteji, eu vĕ salut!
Inima v'a fost măhnită
De urmașul cel perdut!

Dar de vechea vitejie
Se aprinde al meu pept,
Din a mea netrebnicie
Astăzi earăș mĕ deștept!
(ia baltagul)

Te salut baltag viteze,
Ce-ai dat moartea in păgăni:
Astăzi vĕrfu-ți se 'ndrepteze
Inspre proprii-mi plămăni!

In clipele acestea, periți din găndul meu
Ori ce-mi aduce-aminte de visul meu cel rĕu!
Periți năluci urite aice in pivniță:
Halat, gospodărie, cucoană Arghiriță!
— Străbuni viteji, voi astăzi curaj imi insuflați!
Ciraci, ce la petreceri cu drag mĕ 'ncunjurați....

La *tine*-mi sboară gândul *Stacan!* O! de-aş vedea
Figura ta voioasă in clip' aceasta grea.....
Sau macar umbra-ţi, dacă tu azi n'ai mai trăì,
M'ar sprijinì, Stacane...... A!...
(voeşte să s'arunce in baltag).

Stacan, (apărĕnd, ivĕlit intr'o haină albă).

Eată sunt aci!
(Baltag se retrage inspăimăntat)
Sunt umbra străvezie
A marelui bărbat,
Pe care fiind vie
De moarte ai scăpat.
Şi 'n loc pentru aceasta
Să-mi fii mulţămitor,
In ziua cea nefastă
Cănd ţi-ai luat nevastă,
Afară mi-ai dat zor.
Atunci murii degrabă
De scărbă şi necaz,
Şi neavĕnd vre-o treabă,
Ca umbră m'arĕt az.
Dar vai! e trist, e jalnic,
Eu nu mai beau de loc.

Baltag.

Cum?

Stacan.

Şi in ceriul falnic
Şi 'n iadul cel de foc,
Petrecerea-i pocită,
Nu ai de loc Cotnar:
Jos, smoală clocotită,
Sus, sarbedul nectar.

Baltag.

Nu-i bine in ceea lume?

Stacan.

E prost, de tot e prost:
Nici vin, nici ris, nici glume,
Nu are nici un rost.
E mult mai mare hazul
Să stai pe lumea ta.

Baltag.

Dar viaţa cu necazul....

Stacan.

O poţi impreuna
Cu cheful cel mai vajnic
Petreceri şi vĕnat....

Baltag.

Dar jurămĕntu-mi straşnic
Cu care m'am legat?

Stacan.

Etern nimic nu ţine,
Ia-ţi vorba inapoi:
Fii soţ cum se cuvine
Şi vĕnător de soiu!

Baltag.

O! umbră străvezie,
Din nou curaj mi-ai dat!

Stacan.

Şi tu odată mie
Viaţa mi-ai scăpat.

Baltag.

Iţi am recunoştinţă,
Căt sunt de fericit!

Stacan.

Să-ţi fie cu priinţă,
Acuma suntem chit.

ENSEMBLE

Baltag.	**Stacan.**
Pe-al vieţii drum	Pe-al vieţii drum
Mě 'ntorc acum	Se 'ntoarce-acum
Sunt fericit	E fericit,
Intinerit!	Şi suntem chit!

Stacan.

Veniţi degrabă 'ncoace
De după poloboace

Toţi, (venind răpede din fund). Pst! pst!

Venim degrabă 'ncoace
De după poloboace!

Zulnia.

Bărbatul meu iubit!

Baltag.

Iubita mea soţie!

Stacan.

Leşinul e oprit.

Arghiriţa, (vorbit).

Are cine s'o ţie.

Toţi. Ensemble.

Ce fericire! Ce noroc!
Suntem cu toţi la un loc,
Ce minunată ocasiune
De-o generală impăcăciune.
Şi fincă suntem veseli toţi,
Stacan, mătuşe şi nepoţi
De-ocasiune profităm
Şi *stante-pede* ne 'mpăcăm!

Baltag. E un vis! Zulnia! copiii mei!. Arghiriţa! umbra străvezie!.. Nu eşti mort.

Stacan. In toată viaţa mea n'am fost mort.

Baltag. Ce 'nsemnează.

Arghiriţa. Insemnează că dascălul nostru.

Baltag. Care dascăl?

Stacan, (işi rupe barba). Cum, care dascăl? Eu dascălul Sugatius-Vĕnător, a d-tale slugă, pe care l'ai necunoscut atâta vreme. (trece la Arghiriţa).

Zulnia. Şi voea-i rĕutăciosule, să mĕ laşi vĕduvă?

Baltag. Fugi de-acolo, era o glumă.

Zulnia, (rizĕnd). Dacă-i aşa, dă-mi inapoi cheile de la pivniţă.

Baltag. Asta nu se mai poate, de azi in colo le [illegible] numai eu.... adică nu eu.... Comise Stacan, ţineţi cheile; vrei să fii ca şi mai nainte, pe vinuri căpitan?

Stacan. Cu bucurie. (solemn Arghiriţei). Cucoană Arghiriţă, a venit insfirşit ciasul, să ne legalizăm şi noi slăbiciunile.

Arghiriţa. Arhon Comise, eu nu sunt de capul meu, cere-mi măna de la nepotul meu!

Stacan. Hatmane, iţi cer măna, (arată pe Arghiriţa... incet lui Baltag). Vespii bĕtrăne!

Baltag. St... dacă mătuşica vrea... cu plăcere.

Arghiriţa, (ruşinoasă). Eu nu am altă voinţă, decăt voinţa familiei!

Baltag. Zulnio, dă-i binecuvĕntarea ta mătuşichii.

ENSEMBLE

Repriză.

Ce fericire! Ce noroc! etc.

Stacan. Daţi stacanele! (se aduc, toţi bea).

E soarta blăstemată
A celor bieţi sĕrmani,
Ce n'au gustat vr'odată
Vin vechiu de Dragaşani.

Trăească vinul, vinul,
Umpleţi stacanul meu,
Să uit necazul, chinul,
Să beau, să beau mereu.

Toţi, (bĕnd).

Trăească vinul, vinul etc.
Să bem! Să bem!

(Cortina cade. — Sfirşitul piesei).

POESII.

LUMINEAZĂ 'N CERIURI LUNA...

Luminează 'n ceriuri luna,
Doarme lumea pe pămĕnt,
Eară eu ca 'n totdeauna
Iţi trimit tristul meu gănd.

Aş voì să-ţi pot trimite
Dulce dorul de demult,
Cănd in ciasuri liniştite
Taina nopţilor ascult,

Dar destinul care duce
Rostul vieţii pămĕnteşti
A pus dragostei o cruce,
Capĕt jelei sufleteşti......

Şi deaceea cănd vĕd luna
Lumea asta luminănd,
Ţie, eu in totdeauna
Iţi trimit tristul meu gănd.

SUNT LĂCRIMIOARELE 'NFLORITE...

Sunt lăcrimioarele 'nflorite...
Şi cănd duios mĕ uit la ele,
La tine mĕ găndesc iubite
Şi-mi amintesc vremile-acele

Cănd inflorite lăcrimioare
Cu' drag imi trimiteai tu mie,
Şi cănd era in ori ce floare
Un semn de-amor, de bucurie.

Ah! florile atunce date
N'a mai remas nimic din ele —
In vĕnt sunt toate spulberate —
Simţirea ta, vremile-acele!

Veronica Micle.

CA O STEA CE SE STRECOARĂ...

Ca o stea ce se strecoară
Printr'un negru vĕl de nor,
Amintirea-ţi se coboară
Blăndă, dulce pe-al meu dor;

Ani şi ani de grea măhnire
S'a'nşirat pe dorul meu,
Ş'a ta dulce amintire,
Tot mai vie o simt eu,

Şi cu drag mi-aduc aminte
De intăiul sărutat,
Ce cu-o lacrimă ferbinte
Şi cu sufletul mi-ai dat!...

Viaţa noastră, azi sfărmată
Ah! de ce nu s'a curmat
Ca un vis, atunci deodată
Cu intăiul sărutat!

PRIN NOAPTEA LUMINOASĂ...

Prin noaptea luminoasă
Se 'ntind grămezi de nori
In pompă fioroasă
Şi negri 'ngrozitori;

O singură stea încă
Mai vĕd prin nori lucind,
Din noaptea cea adăncă,
Pămĕntului zimbind...

Ca noaptea 'ntunecoasă
Cernit stă ş'al meu pept,
Dar steaoa-mi luminoasă
Zadarnic o aştept.

DE CU NOAPTE...

De cu noapte păn' in zori
Tot de tine am visat;
Te-am visat, te-am sărutat
Mii şi mii de mii de ori.

Dar şi 'n zori când te-am cătat,
Tot de-atătea mii de ori
Plăns-am, plăns-am mii plănsori
Când de tine n'am mai dat.

ERAU ZILE DE IARNĂ...

Erau zile de iarnă
Când tu, tu mĕ iubeai,
Şi iarna-mi părea vară,
Căci tu, tu imi zimbeai.

Venit-a acum vara,
Şi cămpul inflorit,
Imi dă fiori de iarnă,
Căci tu, tu m'ai jertfit.

ADÂNC...

Adânc in al meu suflet
Port, scâmpo, chipul tĕu,
Şi dulcea ta iubire,
E ceriul, raiul meu.

Mai port in pept ş'un cântec
De dragoste, de dor,
Ş'a mele gânduri toate
Cu el la tine sbor!

Mihai Gregoriady de Bonachi

Bibliografie.

Consiliul de Igienă publică şi de Salubritate al Oraşului Bucureşti. — Raport General asupra Serviciului Sanitar al Capitalei, pe anul 1883, de prof. Dr. *I. Felix.* 1 vol. 8°. 162 pag. Bucureşti 1884.

Francmasoneria. Alcătuirea, activitatea şi scopul activităţii sale, prelucrată pentru publicul român, după E. I. Beidl, de *Grigore N. Lazu.* 1 vol. 164 pag. Peatra 1884.

Istoria Română de Titu Liviu, tradusă de *Nicolae Barbu.* Publicată de Academia Română, sub privigherea d-lui *G. Sion*, membru al Academiei. Tom. I, Cărţile I, II, III, IV, V şi VI. 1 vol. 8°. mare, 361 pag. Bucureşti, 1884.

Academia Română Gregoriu Ureche, contribuiri pentru o biografie a lui, de *Ion Sbiera* (membru al Academiei Române. (estr. din An. Ac. Rom. Ser. II, Tom. V, Secţ. II, Memorii şi Notiţe), 1 vol. in IV°. Bucureşti, 1884.

Academia Română. Vegetaţiunea Dobrogiei, relaţiune presentată Academiei Române de Dr. *D. Brandza*, membru al Academiei Române, (estr. din Anal. Acad. Rom. Ser. II, Tom, IV, Sec. II, memorii şi notiţe) 1 vol. in IV. Bucureşi 1884.

cademia Română. Oare care disposiţiuni nouĕ din Chainetul de fisică al Universităţii din Bucureşti de *Em. Bacaloglu*, membru al Academiei Române. (estr. din Anal. Acad. Rom. Ser. II, Tom. IV, Secţ. II, Memorii şi Notiţe), 1 broş. in IV. Bucureşti 1884.

Academia Română. Despre Alecsandru Mavrocordat exaporitul şi despre activitatea sa politică şi literară de *Alex. Papadopol-Calimah*, membru al Academiei Române, (estr. din Anal. Acad. Rom. Ser II, Tom. VI. Secţ. II, Memorii şi Notiţe), 1 broş. in IV. Bucureşti 1884.

Doue broşuri mensuale „L'Aéronaute" din Fevruarie şi Mai 1884, cea intăi cuprinzĕnd discuţia despre luntrea aeriană a căpitanului Pherekidi, a doua respunsul seu. Paris 1884.

Bibliografia romana, buletin al librăriei Generale din România şi al librăriei române din străinătate. Editor: Alessandru Degenmann. 1882. 1883. 1884. Anul IV, V, VI. 1 broş. Bucureşti, 1884

Hermann şi *Dorote'a*, traducţ. liberă din Goethe, de *Constantin Morariu.* 1 mic vol. Gherla, 1884.

O Călĕtorie la Muntele Athos, de *Theodor T. Burada*, 1 vol. 8°. mic, 96 pag. Iaşi, 1884.

ERATĂ.

La piesa „Fontâna Blanduziei" actul I, publicat in Notrecut, 1 Iunie 1884, s'au strecurat următoarele erori:

Pag. 95 In loc de nu ştiu ce *sunt* — citeşte: nu ştiu ce *sint.*
— In loc de: copilă *salve ţie* — citeşte: *copilă drăgălaşă.*

Pag 98 După versul zis de Neera:
Pĕcat! aşa vrea soarta cu noi Horaţiu, fie!
adaugă versul următor:
Amorul stins, remâne frăţească amicie.

Pag. 98 In loc de prin *aparentul comic*, citeşte: prin *comica 'ngâmfare* al unui barbar Scyt.

Pag. 102 in loc de: incât *pe* culmea-i naltă, citeşte: incât *de* culmea-i naltă.
— in loc de: şi *încă* ce-i Horaţiu, citeşte: şi *insă* ce-i Horaţiu?

Redactor: *Iacob Negruzzi.* Iaşi. — Tipografia Naţională.

Anul XVIII. — No. 5. 1 August 1884.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 a fie cărei luni.

FONTĂNA BLANDUZIEI.

Comedie in trei acte și in versuri.

ACTUL III.

(Cabinetul de lucru al lui Horațiu in stil Pompeian. — In fund două biblioteci cu manuscripte; ele sunt despărțite prin o ușă inchisă cu o portieră de covor oriental. — In stinga o fereastră și o ușă, intre care o panoplie cu arme diverse, antice. — In dreapta pe planul I o mare fereastră ce are privire in cămp asupra Fontănei Blanduziei și ușa principală a casei. — Lăngă biblioteca din dreapta actorului masa de lucru a lui Horațiu, incărcată cu statuete de bronz, pergamente, tăbliți de ceară și un stilețel pentru scris. — Spre fereastra din stinga o altă masă, rotundă, mai mică, pe care se găsește o spadă goală. — Mobile de bronz. — Statuele lui August și Mecena in colțuri, in fund. — La ridicarea cortinei se aude intre culisele din stinga preludele unei lire).

SCENA I.

Getta-Gallus, (lăngă fereastra din stinga, privind afară).

Getta.

Stăpănul nostru, vesel, la umbră, in grădină
Cu oaspeții lui Scaur rid, căntă și fac cină.

Gallus.

Dar Scaur nu-i cu dĕnșii.

Getta.

Nu, el e supĕrat
Căci sclavii lui cei liberți azi prănzul i-au furat

Și au fugit in lume nebuni, plini de beție,
Lăsăndu-i masa goală și casa lui pustie,
Ear oaspeții atunce rizĕnd l'au părăsit
Ș'aice cu Horațiu la cină au venit.

Gallus.

A! bună festă!.. Scytul de ciudă-a să turbeze
Ș'a se ivì prin Roma nici c'a să mai cuteze.
(prelud mai accentuat de liră)
Ascultă-acum Neera preludă-armonios
Să cănte-un hymn lui Bachus.

Neera, (căntă intre culise).

Io Bachus! falā ție,
Cel mai vesel dintre zei.
Fă din viață-mi o beție
Dulce ca și ochii tĕi!

Mesenii, (in chor).

Io Bachus!

Getta, (lui Gallus).

Ce glas melodios!

Neera.

Io Bachus! numai ție
Mĕ inchin... fă dar să mor
Intre doi butuci de vie
Sub un soare 'mbătător.

Mesenii.

Io Bachus!

Getta.

Mĕ simt pătrunsă, Gallus, de-o veselă uimire.

Ce vĕd, ce-aud aice imi dă re 'nsufleţire
Şi cred că visez ăncă... Din al restristei val
Eşind, respir ca omul ajuns in not la mal.
Şi mĕ intreb cu spaimă de este cu putinţă?..
Cum?. am scăpat de Hébro, de chin, de suferinţă?
Şi nu mai sunt eu sclava lui Scaur?. nu mai sînt
Cea mai nenorocită fiinţă pe pămănt?
Horaţiu este astăzi arbitru pe-a mea viaţă?
Ah! am eşit la soare din cea mai neagră ceaţă!..
A fost destul Horaţiu să cănte, ş'al seu glas
Schimbat-au intr'o clipă al soartei mele pas,
Ş'atăt este de mare cereasca-mi bucurie
Că simt chiar libertatea in noua mea sclăvie...
Ah! spune-mi, spune-mi Gallus: e oare-adevĕrat?
Nu 's prada nălucirii?. de lanţuri am scăpat?

Gallus.

Alungă ori ce grijă, iubită Getta... Crede
In tot ce la lumină acuma ochiu-ţi vede.
Nu este-o nălucire... Al tĕu ş'al meu noroc
Ne-au adunat din lume, ferice, la un loc.
Deacum pănă la moarte vom fi tot impreună
Purtănd a fericirii neveştedă cunună.
Priveşte imprejuru-ţi: Aice ne aflăm
In sanctuarul taïnic in care noi lucrăm,
Horaţiu recităndu-mi a musei dulci accente
Prescrise 'n sbor de mine pe-aceste pergamente.

Getta.

Ce norocit eşti Gallus!

Gallus.

O! dar, sunt norocit
Decănd pe calea vieţii zimbind mi-ai rĕsărit!
De-atunci toată durera de mine se fereşte
Şi toată bucuria in sufletu-mi sporeşte.

Getta.

Să mĕ deprinzi, amice, pe vellum să prescriu
Ca tine, lăngă tine, lucrănd, in veci să fiu,
Şi să-mi citeşti comoara de scrieri geniale
Ce sunt incredinţate supravegherii tale.
Vĕd douĕ biblioteci bogate, colo 'n fund.
Ah! lasă-mĕ in ele cu mintea să pătrund.
(se apropie amĕndoi de biblioteci).

Gallus.

Ce zile-o să petrecem plăcute, incăntate
Cu toţi poeţii Romei ş'ai Greciei bogate.
Cu Plaut, cu Virgiliu, cu Omer inzeit
Şi mai ales cu-al nostru Horaţiu mult iubit!
(deschide o bibliotecă)
Admiră-a lui Horaţiu poetice volume.
Purtănd fieştecare in frunte al seu nume.
(scoate căteva cilindre şi le trece Gettii).

Getta, (cetind).

Epistole şi Ode — Epode — Satiri... Tot
A fost compus de dĕnsul?.. A mĕ oprì nu pot
Să le sărut, uimită. (le sărută).
Toate-au fost scrise 'n ceară
Cu-acest stilet, menite in veci ca să nu peară?
(ridică stiletul de pe masa şi-l priveşte cu admirare).

Gallus.

Aşa-i, dar ne lipseşte acel mai glorios
Din autografe.

Getta.

Care?

Gallus.

Poemul preţios
Ce l'a compus Horaţiu in zilele trecute.
El l'a perdut!

Getta.

Ce? toate foiţele 's perdute?

Gallus.

Dar, toate! — erau legate cu artă 'nfăşurănd
Un mic şi scump cylindru.

Getta.

Dar spune-mi: unde? cănd?

Gallus.

Nu pot respunde alta decăt că-i de mirare
Cum un poet nu-şi perde şi capul in visare.

Getta, (aducĕndu-şi aminte).

Aşteaptă...

Gallus.

Ce?

Getta.

Horaţiu, mi-ai spus că merge-ades
La Blanduzia, unde un loc el şi-a ales
Sub un stejar, la umbră, in pace să lucreze!

Gallus.

Adevĕrat, acolo ĕi place să viseze.

Getta.

Ah! ce speranţă!. Gallus, poemul nu-i perdut.

Gallus.

Eşti sigură?

Getta.

Cylindrul... imi pare... l'am vĕzut
Aproape de fontănă... in earba ce-am călcat-o.

Gallus.

In earbă?. hai degrabă să-l căutăm.

Getta.

Hai.

SCENA II.

Getta-Gallus-Postum, (vine din stinga, vesel, cu ochii steclind şi purtănd cunună de roze).

Postum.

Eat-o!
Suavisimă copilă, eşti singură?

Getta, (in parte).

Ce vrea?

Gallus, (in parte).

Postum!. ce gănduri are?
(se pune la masă şi se face că prescrie manuscripte).

Postum, (in parte).

A!. Gallus e cu ea?
Nu-mi pasă de presenţă-i. Un sclav nu-i om. (Gettii)
Copilă,
Imi placi, eşti frumuşică şi tĕnĕră... Mi-e milă
De tine, căci am suflet duios... şi m'am decis
Ca sclavă să te cumpĕr.

Getta, (ironic).

Făcut-ai acest vis?

Postum.

Mai mult; eu lui Horaţiu făcut-am după masă
Propuneri...

Getta.

Şi?.

Postum.

Horaţiu mi-a spus că el te lasă
In voe de-a decide cum ĕi voì.

Getta.

Eu?

Postum, (desmierdător).

Tu.
Imi place dar a crede că primeşti...

Getta, (răpede).

Ba nu.

Postum, (surprins).

Nu?. cum se poate?.—Ascultă: fii blăndă şi'nţeleaptă.
O soartă strălucită la mine te aşteaptă.

Gallus, (in parte).

Ce spune gărbovitul?

Postum.

Tu nu ştii cine sunt?
Pretor, puternic, mare, bogat şi cu avĕnt
De verde tinereţă!. Am fost prin lumea 'ntreagă
Cuceritor de inimi!.. dar ca să mĕ 'nţeleagă
Nu am găsit nici una... o crezi?. nu crezi... Te cred...
Noi insă ne pricepem... in ochii tĕi o vĕd.
Ai graţii tinerele, guriţă zimbitoare,
Ochire ce promite plăceri imbătătoare.

Getta, (in parte).

Nebun e sau glumeşte?

Postum, (incet Gettii).

Eros iţi este drag?
Laşi uşa ta deschisă amorului pribag?

Gallus, (făcĕndu-se că citeşte tare versurile cele scrise).

„Ai mĕsurat tu marea, ai mĕsurat pămĕntul
„Acum iţi mai remăne ca să-ţi mĕsori mormĕntul."

Postum, (tresărind).

Ce-ai spus?

Gallus.

N'am spus nimică... Prescriu ici pe curat
Epoda lui Horaţiu către...

Postum.

Aşa? (in parte) Ciudat!
Hmm! (Gettii) Ca să-mi urmez şirul ideei, Getta, zic:
Pĕcat de a fi jună, frumoasă, ş'alt nimic.
Femeea 'n lume are o nobilă menire
Să fie admirată, să dee fericire
Cu nurii sei, cu chipu-i de minţi fărmecător
Şi mai presus de toate cu-ardentul ei amor.
(sentenţios)
De stai fără iubire in primavara dulce,
Trimite-ţi tinereţa in groapă să se culce...
(graţios)
Deci, eu fiind pe placu-ţi şi tu, fiind că-mi placi,
Propun...

Getta.

Ce?

Postum.

O păreche cu mine tu să faci.
Consimţi?. aud?. respunde.

Gallus, (declamând).

„Oiţele şi lupii
„Mai lesne-or ţinè casă şi trântorii cu stupii."

Postum, (surprins).

Oiţi?. Ce-a zis?

Getta, (zimbind).

Prescrie.

Postum.

A? (in parte) Pare că'n adins
O face,... pe-a lui faţă un zimbet am surprins.
(Gettii)
Ascultă: Vreu să-ţi cumpĕr o casă cu grădină
La Roma.

Getta.

Mie?

Postum.

Unde in glorie deplină,
Măreţ incunjurată de-un fast Persienesc,
Vei duce 'n lenevire un traiu impĕrătesc.
Când te-i trezì, pe-amiazi, din somnul liniştit,
Eu insumi, in tunică brodată investit,
Pe palme-ţi voiu aduce smochine rourate
Şi pe-o tăblie cupe de-onyx, frumos săpate,
Cu vin spirtos de Setia ce 'n sânge varsă foc
Şi mintea predispune la visuri de noroc.
Apoi, văpsindu-ţi pĕrul, sau brună, sau bălae,
In cadă argintie 'notând vei lua bae.
Şi te-i orna cu benghiuri, cu roş de crocodil,
Şi mânele-ţi vei şterge in coame de copil
Sau de pitic... Hein?..

Gallus, (declamând).

„Nu e mai tristă nebunie
„Ca strechea bĕtrâneţei!.."

Postum, (tresare ofensat).

Ce? streche?.. eu?

Getta, (liniştindu-l).

Prescrie.

Postum.

A?. Hmm!.. Unde remas'am?

Getta.

In bae.

Postum.

Cum?

Getta.

Pitic.

Postum.

Prea bine; intre prânzuri vei mesteca mastic
De Hio, şi ţi-i pune la mâni şi la picioare
Inele şi braţele cu petre lucitoare,
La gât o amuletă pentru diochiu, şi 'n sin
Pentru rĕcoare-un şerpe cu ochii de rubin;
Apoi in plumetită pe şolduri bine strinsă,
Şi de-un colan, sub peplum, pe talie incinsă,
Purtând cercei de aur cu alb mărgăritar,

Umbrela intr'o mănă, oglindă 'n buzunar
Şi sprintene sandale de purpură subţire,
Te-i arĕta la lume ca lumea să te-admire...
Eşì-vei la primblare, purtată 'n baldachin
De Syriani octofori pe dealul Palatin,
Şi falnic precedată de Negri 'n haine albe,
Impodobiţi cu place de-argint pe lăngă salbe.
Ear eu, de tine măndru, te voiu urma supus...

Gallus, (declamă).

„Lihnit, fără suflare şi gărbov...

Postum, (furios).

He?. ce-ai spus?

Getta, (ingrijită).

Prescrie...

Postum.

Ce?. prescrie?. (lui Gallus) Lipseşti!..

Gallus, (sculăndu-se).

Dar...

Postum.

Eşi afară,
Cutezător obraznic!.. Auzi? aşa ocară?

Gallus, (incet Gettii)

Te-aştept la Blanduzia. (ese prin dreapta).

Postum, (apucăndu-l tusa).

De ciudă, na, tuşesc.

Getta.

Voeşti un pic de apă?

Postum.

Ce? să mĕ 'nbolnăvesc?
Falernum adă-mi.

Getta.

Bine. (in parte) Mĕ duc la Blanduzia.
Prin tusa-i bĕtrănească i-a trece nebunia.
(ese in dreapta).

Postum, (singur).

M'a intrerupt, calĕul, in cel mai bun moment,
Cănd tocmai incepusem a fi chiar elocuent
In soiul lui Ciceron, şi gingaş şi poetic
In soiul lui Horaţiu... Acum mĕ simt besmetic
In soiul unui... unui... na! ear m'a apucat. (tuşeşte)
Amorul ofticeşte, cănd peptu-i sbuciumat...
Am să mĕ plăng de Gallus şi sper că 'n a lui pele
Amicul meu va 'nscrie lungi versuri... cu nuele...
(cade pe un scaun).

SCENA III.

Postum-Scaur-Getta-Glutto.

Scaur, (afară).

A! vespe, a! năpărcă!

Getta, (afară).

In lături!

Scaur.

A! te-am prins.

Postum.

Ce este?, par'că-i Scaur de furie aprins?

Scaur, (intră prin dreapta, trăgĕnd pe Getta de mănă).

Nu vrei să vii?.. Ian vină, c'avem o socoteală
In faţă cu Pretorul.

Postum.

Ce? ai vr'o bănueală
Pe Getta?

Scaur.

Dar.

Getta.

Pe mine?

Scaur.

Tu azi ai indemnat
Pe sclavii mei să 'nchidă in beciu intunecat
Pe Hébro, şi să easă cu toţii inaintea
Neerii... aşa este?

Getta.

Aşa.

Postum.

Nu-ţi pune mintea
Cu o copilă, Scaur.

Scaur.

Copilă?.. pe Caron!
Zi iazmă infernală din negrul Acheron.
Ea mi-a furat toţi sclavii, ea mi-a mâncat festinul.

Glutto, (cu jale).

Trei ferte şi trei fripte!

Scaur.

Ea mi-a bĕut tot vinul,
Şi eu in ochii voştri remas-am ruşinat.

Glutto, (in parte).

Şi eu de foame lânced!.. Ceva nu-i de mâncat?
(Cercetează prin biblioteci, apoi ese pe furiş in stinga).

Postum.

Dar ce vrei de la dênsa?. de ce astă turbare?

Scaur.

Voesc să o rescumpĕr cu preţ ori cât de mare
Ca să o dau lui Hébro. El o va pedepsì
Cum merită.

Getta, (apropiindu-se de masă, pune mâna pe Stilet).

Barbare!. tu moartă mĕ-i găsì,
Când ĕi cerca...

Postum.

Drăguţă, nu este caz de moarte.
El vrea cu lanţuri grele de fer ca să te poarte,
Eu vreu cu vii ghirlande de flori să te incing.
Alege.

Scaur, (răpezindu-se spre Getta).

Ah! imi vine de găt pe loc s'o string,
Omidă 'nveninată!

Getta, (ameninţându-l cu stiletul).

Un pas mai inainte
De-i face, mori!

Postum, (lui Scaur, rizĕnd).

Ia sama, omida are dinte.
(Scaur remâne incremenit de spaimă).

SCENA IV.

Precedenţii-Horaţiu-Neera, (intră din stinga).

Horaţiu.

Ce este?

Neera, (veselă).

Ce vĕd?. Scaur de viu inmărmurit?

Horaţiu.

Şi Getta ţine 'n mână stiletu-mi ascuţit?
Postum ce se intĕmplă?

Scaur.

Horaţiu, rĕsbunare!
Ea, sclavă, indrăznit-au a-mi face-ameninţare
De moarte!. O clipă numai eram chiar injunghiat.

Horaţiu, (Gettii).

Dar pentru ce?

Getta, (confusă).

Stăpâne...

Neera, (lui Scaur, rizĕnd).

Şi tu te-ai spăriat?.

Horaţiu, (lui Scaur).

Ori care-ar fi motivul ameninţării sale,
Eu nu's unealta urei ş'a resbunării tale.

Scaur.

Aşa?. atunci mi-o vinde...

Horaţiu.

Pe ea?.. Cine ţi-a spus
Că aţi complace ţie Horaţiu e dispus?

Scaur.

Ori care preţ ai cere, sunt gata să...

Postum.

Aşteaptă.
Tu vrei să o rĕscumperi in ura ta nedreaptă.
Eu ăncă vreu s'o cumpĕr in dragostea ce-i port
De când cu trei cuvinte ţi-a dat aspect de mort.

Scaur.

Ce?. vrei tu concurență aice să-mi faci mie?
E mare nebunia-ți.

Postum.

Căt ș'a ta mojicie.

Scaur, (furios).

Mojic?.

Postum.

Dar, mojicie de libert ingămfat.

Scaur.

A! ciung părlit!. a! flutur ernatic, degerat!

Postum, (cu dispreț).

Sclav bun de ștreang!

Horațiu, (lui Postum, vrĕnd să-l liniștească).

Amice...

Scaur.

A! vulpe deșelată!
Strigoiu din lumea moartă, cu fața ta svĕntată
Faci grații lăngă fete, dai ochii peste cap,
Sbierănd amoru-ți veșted cu glas dogit de țap?

Postum.

Profiți ca 'n Saturnale de limba ta cea lată,
Ca să-ți probezi, mișele, sclăvia de-altădată!

Scaur.

Profit de-a mea avere, să fac pe placul meu.
(lui Horațiu)
Sesterții nouĕ sute iți deu pe Getta...

Horațiu.

Zeu?
Găsesc că peste margini a voastră glumă trece.

Postum.

O mie.

Scaur.

Douĕ.

Postum.

Patru.

Scaur.

Cinci.

Postum.

Șese.

Scaur.

Nouĕ.

Postum.

Zece!
(Emoțiunea Gettii merge crescĕnd, in vreme ce această scenă continuă).

Neera.

E tĕrguire 'n formă aice, pe căt vĕz.
Stați dar, l'acest spectacol pe scaun să m'așez.
Horațiu, vin' să ridem... Acum, urmați cu prețul.
(Neera se pune pe un scaun, lăngă mesuța din stinga.—Horațiu ingrijit, urmărește cu ochii pe Getta, care dă semne de uimire și de indignare).

Getta, (in parte, cu durere).

N'a fost destul sclăvia, vai! imi lipsea disprețul!

Neera.

Adjudecat odată.

Scaur.

Ofer treizeci de mii!

Neera.

Adjudecat de douĕ!.. așa imi placi să fii...
Postum, nu-ți perde răndul; privește, marfa-i bună.

Horațiu, (vrĕnd să oprească pe Neera de a urma).

Neeră...

Neera, (urmănd).

Ună, albă, rotundă ca o lună.

Getta, (acoperindu-și obrazul cu mănile).

O!

Horațiu.

Taci, te rog, Neeră.

Neera.

Ce pĕr! ce ochi! ce dinți!
Nu vĕ opriți.

Getta, (plăngĕnd).

Ah!

Horaţiu.

Plănge!

Getta, (desperată).

Sĕrmanii mei părinţi!
Priviţi din lumea voastră cumplita-mi umilire!
Priviţi, voi umbre sacre, la cătă injosire
Ajuns'au fiica voastră, decănd ea v'a perdut!
Eu, viţă de neam mare!. destinul crunt a vrut
Să fiu, ca o Bachantă, batjocura vĕnzării
(arĕtănd pe Scaur şi pe Postum)
Şi preţul urei crude, sau preţul desfrănării!

Horaţiu, (apropiindu-se de Getta).

Getta!.

Getta, (esaltată).

Nu, sunt sătulă de-atăt grozav amar.
E trist a fi victima rĕsboiului barbar,
Dar când nenorocirea legată de sclăvie
Devine prin cruzime stigmat de infamie,
Un sănge nobil încă sbucneşte revoltat,
Căci viaţa-i o ruşine, onorul de-i pătat.
O! moarte, strig la tine, ah! vină de mĕ scapă.
(ridică stiletul şi vrea să se lovească.—Horaţiu ĭi opreşte braţul).

Horaţiu.

Getta!.

Getta, (leşinănd in braţele lui Horaţiu).

A!

Neera, (alergănd lăngă Getta).

E rănită?

Horaţiu.

Apă!. aduceţi apă.
(Postum aduce un jilţ, pe care Horaţiu aşază pe Getta).

Neera, (imbrăţişănd pe Getta).

Lăsaţi-mĕ cu dĕnsa... Eşiţi.

Scaur.

Eu?

Horaţiu, (cu autoritate).

Dar; Eşim!
Suntem nedemni pe Getta in faţă s'o privim.
(Horaţiu şi Scaur ese in stinga).

SCENA V.

Getta-Neera.

(Getta leşinată pe un scaun. — Neera ĭi deschide puţin tunica, ĭi varsă in sin esenţă dintr'un şipuşor de aur; o face să aspire acea esenţă, şi o ingrijeşte cu multă compătimire).

Neera.

Copilă scumpă... Getta!. Se mişcă?. Ea revine?

Getta, (deschide ochii).

A!.. unde's? . ce se'ntămplă?

Neera.

Nimic; eşti lăngă mine.

Getta.

Mi-e capul greu... sunt slabă... ce-i? oare am visat?
Eram scoasă 'n vĕnzare?

Neera.

Nu...

Getta, (veselă).

Nu-i adevĕrat?

Neera.

A fost o glumă numai, să ridem de o ceartă
Intre Postum şi Scaur.

Getta, (cu amărăciune).

Vai! crudă glumă!

Neera.

Eartă.
Nu ne-a trecut prin minte că tu ai fi crezut
In casa lui Horaţiu s'ajungi ear de vĕndut.

Getta, (sculăndu-se).

Aşa-i?. am fost nebună?

Neera, (observând-o).

Horaţiu... te iubeşte,
O ştii... chiar tu din parte-ţi... (in parte)
Nici cum nu se uimeşte...

Getta.

Ştiu cât e bun şi nobil, măreţ, indurător.

Neera, (cu intenţiune).

Şi mai presus de toate cuprins de-al tĕu amor,
Căci ĕl iubeşti... in taină... cum trebue să fie?.

Getta.

O! dar, simt cătră dĕnsul recunoştinţă vie...

Neera.

Recunoştinţă?.. numai?

Getta, (cu inocenţă).

Ce alta?

Neera, (in parte).

Mĕ inşel?
Ori Getta ne inşală pe mine şi pe el?

Getta.

Mĕ duc să respir aer... sunt ăncă turburată.
(in parte)
Aş vrea să vĕd pe Gallus.

Neera.

Cu mine vină 'ndată
In Atrium, iubită, puţin să ne-odihnim...

Getta.

Eşti bună, generoasă.

Neera, (susţinĕnd-o de talie şi sărutănd-o).

Aş vrea surori să fim.
(Ese amĕndouĕ pe uşa dintre biblioteci).

SCENA VI.

Horaţiu, (intră preocupat).

Nu-i nime?. Unde-i... Poate s'au dus ca să respire
Al câmpului viu aer s'aline-a ei măhnire.
(Se apropie de fereastra din dreapta).
La Blanduzia, poate?.. Ba nu, nu le zăresc.
(vine in scenă)
Ce mare neastĕmpĕr in cugetu mi simţesc!..
Era să se ucidă in oarba-i desperare
Crezĕnd că-i umilită, ea, fiică de neam mare!..
Ea!. cine-i?.. işi ascunde familia, nevrĕnd
Să vadă al seu nume ca dĕnsa jos căzĕnd.
Sublimă abnegare şi nobilă măndrie
Ce pun aureolă pe trista ei sclăvie!..
O! ce transfigurare pe chipu-i a lucit
Când au atins de sinu-i pumnarul răpezit!
Din inima-i fecioară pe fruntea ei senină
Se respăndise taïnic o stranie lumină.
Imi pare c'o vĕd ăncă... şi tremur când gândesc...
Deabia avut-am timpul de moarte s'o feresc.

SCENA VII.
Horaţiu-Getta.

Horaţiu, (tresărind).

Ea-i!. (tare) Scumpă Getta, spune eşti bine?.. Cer ertare
De scena, fără ştire-mi, ce te-au adus in stare
Să perzi mintea.

Getta.

Stăpâne... fii blând, fii ertător...
Căci minţile-mi furase nazaru 'ngrozitor...
Fiinţa osindită ce sufere şi geme
Prepune lesne rĕul,... de-o umbră chiar se teme.

Horaţiu.

Dar nu ţi-au spus nici gândul şi... nici inima ta
Că 'n veci de lăngă mine eu nu te-aş depărta?
N'ai inţeles, copilă, din prima intălnire
Atragerea-mi spre tine ş'a mea... compătimire

Getta, (confusă).

Stăpâne...

Horaţiu.

Cum voit-ai tu, jună, tu să mori?
Lumina dulce-a zilei apune oare 'n zori?

Getta.

Mĕ eartă... n'aveam dreptul ca să dispun de mine.
Vai! sclavul n'are suflet şi nici se aparţine.

Horațiu.

Dar tu nu mai ești sclavă aici in casa mea.
Regină ești menită să fii... dacă ai vrea.

Getta.

Regina lui Horațiu, e soartă triumfală!..
Nu Getta, ci Neera e demnă de-așa fală.

Horațiu.

Nu vrei a mĕ 'nțelege... sau nu știu să grăesc...
Nu vrei...

Getta.

A te pricepe, stăpâne, nu drăznesc.

Horațiu, (luptându-se cu sine).

Ah! sunt un om in luptă cu sine, care tace
Ș'ar vrea, n'ar vrea să facă ce-i nevoit a face.
Dar nu mai pot invinge simțirea ce m'a 'nvins...
Iubesc... de-a mea iubire sunt insumi eu surprins,
(Getta infiorată se depărtează).
Și sufĕr!.. Eu, Horațiu, alesul Asteriei,
A Chloei, a Glykirei, a Pyrhăi, a Lydiei
Ce-au inflorit cărarea intregii mele vieți
Cu-a lor nemuritoare și vesele frumseți;
Eu ce acum ajuns'am pe culmea de pe care
Tot omul cată 'n urmă-i cu-o lungă suspinare,
Resimt un foc in sinu-mi mai splendid, mai curat,
Ca soarele 'n apusu-i măreț, inflăcărat,
Și vĕd in orizonuri o lume încă vie
De dulci simțiri, inalte, necunoscute mie...
Tu singură, tu Getta, avut-ai sacrul dar
Să mĕ 'ngenunchi, ferice, l'al dragostei altar.
Schimbat-ai pe Horațiu din omul nepăsării
In omul suferinței, in omul adorării.

Getta, (in parte).

Ce-aud?

Horațiu.

Copilă scumpă, surprinsă vĕd că ești
De-a mea destăinuire ș'avĕnturi sufletești.
Te 'ntrebi in tine, poate, de-i numai o părere
A 'nchipuirii mele dorită de plăcere?
Nici eu nu m'aș increde in doru-mi răpitor,
De ar călca hotarul impus de-al tĕu onor
Și dacă 'n mine, Getta, cu dorul meu n'ar crește
Durerea ne 'mpăcată ce nopțile lungește!
(ia pe Getta de mână)
Poet sunt, și poetul nu e scutit de chin.
De tot ce-i omenire nimic nu-i e străin.
Mai gingaș in durere, mai viu in fericire,
Din patima ce moare el face-o nemurire...
Dar tremuri?.. cobori ochii?.. O! dulce, scump odor,
In glasu-mi de uimire nu simți al meu amor?
Ah! lasă al tĕu suflet să vie către mine
Cum sufletul meu, Getta, se sue către tine.
Ca vulturul spre ceriuri isbit in falnic salt,
O inimă inaltă aspiră la ce-i nalt!

Getta, (cu desperare).

Fatalitate crudă!

Horațiu.

Ce ai?. ce simți?. respunde.

Getta.

Aș vrea in sinul morții de tine-a mĕ ascunde.

Horațiu.

Tu?

Getta.

Ochii mei spre tine nu-s demnă să-i ridic.
Sunt o nenorocită, căci nu găsesc nimic
In trista omenire mai trist, respingĕtor
Ca omul fără cuget, nerecunoscĕtor...
Ai infrĕnat urgia grozavei mele soarte.
Tu m'ai răpit lui Scaur, tu m'ai scăpat de moarte,
Datoare-ți sunt cu toate comorile lumești,
Onoare, libertate!.. mai mult, tu mĕ iubești,
Și eu sunt osindită a pare o ființă
Lipsită de 'ndurare și de recunoștință.
Ah! martur imi e ceriul, Horațiu, te ador
Ca pe un Zeu de pace, blând, binefăcĕtor,
Ca pe corona mândră din fruntea omenirii
Și nu pot adorării să pun masca iubirii...
(cade 'n genunchi)
Stăpâne, fie-ți milă... Mi-e sufletul robit...

Horațiu, (cu dureroasă uimire).

Iubești pe altul?. spune, un altul e iubit?
(in parte)
O! ceriuri!. (tare) Ș'acel altul plecarea ta o știe?

Getta.

Dar.

Horațiu.

Și e demn cu tine alăture să fie?

Getta, (sculăndu-se).

E fiu de Brenn puternic, de căpitan viteaz!

Horațiu.

Destul!.. mergi și mĕ lasă.

Getta, (rugătoare).

Stăpăne...

Horațiu, (arĕtand ușa).

Mergi...

(Getta ese prin dreapta).

Horațiu, (singur).

Sunt treaz?.
O! lume 'nșelătoare!. adănc' amărăciune!.
Noroc, plăcere, viață, amor... deșertăciune!..
Mĕ simt trăsnit de-un fulger și 'n țĕrnă rĕsturnat
Pe pragul unui templu spre care m'am urcat...
Sfirșit cumplit!.. Horațiu ca om te-ai stins cu 'ncetul
Și n'au remas din tine decăt numai poetul!..
(cade pe scun).

SCENA VIII.
Horațiu-Neera.

Neera.

Ești amărit, Horațiu?

Horațiu.

Eu?

Neera.

Dar; știu tot.

Horațiu, (sculăndu-se).

Ce știi?

Neera.

Că Getta te domină și tu nu poți să fii
Alesul ei.

Horațiu, (cercănd să se arĕte vesel).

Ori cine ți-a dat această veste
Te-a inșelat... Horațiu nu e nebun.

Neera.

Ba este!
Vorbirea ta cu Getta de-aici am auzit.
Ești adorat de dĕnsa, nu insă și iubit.

Horațiu, (plecănd capul).

Așa-i!.. mi-a declarat-o in fată-mi cu măhnire,
Și eu...

Neera.

Tu ești victimă de-a ta inchipuire.

Horațiu.

O! nu; pornirii mele cercat-am să resist.
Ea m'a invins... poți ride, Neeră, dar sunt trist,
Ș'acuma lumea-mi pare deșartă...

Neera.

Nu... eroare.

Horațiu.

Perdut-am judecata de minți conducĕtoare
Și ce-am remas pe lume?. Nimic, nici căt eram.
Sunt om ce nu fac umbră, căci soare nu mai am!

Neera, (cu sarcasm).

Tu ești acel Horațiu, filosof de renume,
Tu, ce vorbeai de patimi ca de-ale mării spume?..
Mi-ai zis, iți adă-aminte, că omul e măhnit
„Când in amurgul vieții pășește neoprit;
„Că 'n tainele Naturei e lege ca să sboare
„Amurgul către noapte, aurora către soare.

Horațiu.

Ești crudă.

Neera.

Pe Neera, Horațiu, ai respins
Când, inima-i pe mănă, ea măna ți-a intins.
I-ai zis, vrĕnd in amaru-i să verși o indulcire,
Că zorile cu-apusul nu pot avè 'ntălnire.

Horațiu.

Ba nu... ascundeam rana din sinul meu lovit.

Neera.

Lovit?. rănit?. de cine?.. de-o sclavă, de-o copilă
Menită să inspire nu dragoste ci milă,
Şi tu 'n adimenirea de-un vis amăgitor,
Schimbat-ai sclava 'n zee şi mila in amor.

Horaţiu.

A! nu vorbì de Getta cu-atâta uşurinţă,
Neeră; când Horaţiu distinge o fiinţă,
Ea dacă nu respunde la viul seu indemn,
Rivalul ce-i preferă de dênsul nu-i nedemn.

Neera, (privind pe fereastră, incepe a ride cu hohot).

Rivalul tĕu?.. priveşte colo, la Blanduzia.

Horaţiu, (privind).

Ce?. Gallus?.. A!

Neera, (ironică).

Cunoaşte şi tu ce-i gelozia.

Horaţiu.

Infamul sclav!

Neera, (luând de mână pe Horaţiu şi apropiindu-l de fereastră).

Priveşte rivalul tău de soiu
Cum ţine pe-a ta Zee de mână... ş'amêndoi
Cu frunţele plecate cum stau cetind pe-o carte...
Lăţimea unei umbre abia ĕi mai desparte.
Ce zic?.. nu, nu; priveşte-i... perduţi intr'un estaz.
Obrazul lui atinge frumosul ei obraz.
In ochii unui altui se 'neacă-a lor privire
Şi vezi?.. o sărutare consacră-a lor iubire.

Horaţiu.

A! moarte lor! (se răpede şi ia spada de pe masă).

Neera, (ingrozită).

Opreşte!. mĕ sparie-al tĕu gând...
(privind pe fereastră, scoate un răcnet de groază).
A!. eată-i!. impreună vin vesel alergând.

SCENA IX.

Horaţiu-Neera, in mijlocul scenii — **Getta-Gallus,** intră pe uşa din dreapta — **Scaur-Glutto** şi **Postum,** apar in stinga.

Gallus, (cu bucurie).

Stăpâne...

Horaţiu.

Moarte vouĕ!. m'aţi inşelat.

Gallus, (punĕndu-se dinaintea Gettii).

Loveşte
(cu mândrie)
Sunt Brenn!.. iubesc pe Getta şi Getta mĕ iubeşte.

Getta.

Tu ne-osindeşti la moarte?. in pace-o aşteptăm.
Cu gloria ta 'n mână murind te salutăm.
(arată manuscrisul).

Horaţiu, (in parte).

Găsit e manuscrisul! Ovidie, sperare!..
(tare)
Voi, in genunchi!. v'aşteaptă cumplita-mi rĕsbunare
(Getta şi Gallus ingenunchează).

Postum, (vrĕnd să reţie pe Horaţiu).

Horaţiu, de-al tĕu nume fii demn.

Neera, (asemine).

Ah! fii uman.
(Horaţiu ĕi respinge, se apropie posomorit de junii sclavi, ridică spada ca să-i lovească, şi apoi, zimbind, ĕi atinge uşor cu spada pe cap).

Horaţiu.

Fiţi liberi după uzul poporului Roman.
(asvĕrle spada)
Deacum a voastră-i lumea...

Getta, (dându-i manuscrisul).

Şi tu al ei.

Horaţiu, (in parte).

O! carte
Mĕ redeştepţi din visuri târzie şi deşarte...

Din bunurile vieţii cu tine mĕ aleg.
O! glorie, Horaţiu nu va perì intreg!

(Postum şi Neera string mânile lui Horaţiu, felicitându-l.—Getta şi Gallus mai in fund, dau semne de fericirea ce i-a cuprins.—Scaur şi Glutto in stinga esprimă o adâncă mirare).

(Cortina cade).

V. Alecsandri.

VARIANTĂ

la acturile II şi III

precum s'a representat in stagiunea 1883—1884.

SCENA XII.

Postum.

Acum spre celebrarea acestei mândre zile
Să bem in sănătatea lui Scaur.

Glutto, (aprobând grabnic).

Dar.

Scaur.

Zoile,
S'aducă vin din timpul lui Bibul şi massic
Să facem trei libaţii in modul cel antic
Neerii graţioase, a cărei sorioare
Trei graţii, sunt modeste...

Postum, (zimbind).

Şi fără cingĕtoare...

(Zoil intră in casă şi reesă urmat de şese june sclave de diverse naţionalităţi, imbrăcate in costume bogate din ţerile lor. Ele aduc tablale de aur cu fructe, cupe de preţ, cununi de flori, paste zăhărite etc., şi le depun pe masă; apoi se retrag in fund şi in dreapta, formând grupe graţioase. Una din ele ţine o liră in mână).

Postum.

A! eată şi o liră!.. să 'ncepem a cânta
Un hymn lui Bachus... (ia lira şi o presintă Neerii).

Neera.

Fie după dorinţa ta;

(Servitoarele varsă vin in cupe: oaspeţii iau cupele şi incunjură pe Neera).

Neera, (cântă).

Io Bachus! fală ţie,
Cel mai vesel dintre Zei.
Fă din viaţă-mi o beţie
Dulce ca şi ochii tĕi!

Toţi.

Io Bachus!

Scaur, (incântat).

Neeră, eşti o Zee şi ţie mĕ inchin! (se inchină).

Neera.

Devii poetic, Scaur?

Scaur.

Şi cum să nu devin
In faţă cu Horaţiu ce-l vĕd in nerăbdare
Spre Olymp să ne urce cu dulcea lui cântare.

Horaţiu.

Eu?

Postum.

Să te vĕd, amice; rechiam' acum din cer
Pe Muza ta.

Neera.

Horaţiu, dă-mi voe ca să cer
Şi eu astă favoare.

Horaţiu.

Favoarea-i pentru mine...
etc. etc. etc.

(Scena urmează inainte până la intrarea Gettii).

SCENA XIII.

Precedenţii-Getta, (aducĕnd o amforă de aur).

Horaţiu, (tresărind).

Getta! (lui Scaur) Imi dai ce-oiu vrea?.. Postum
Şi tu, Neeră, marturi sunteţi de-a lui cuvinte.

Neera.

Dar.

Postom.

Dar; şi mai adaog: laş cine se desminte.

Horaţiu, (lui Scaur).

A! tu pretinzi in faţă-mi că a cănta nu pot?.
Cănd te-a cioplit natura, nu te-a sfirşit de tot.

(Scena urmează inainte până ce Horaţiu sfirşeşte de a declama ultima strofă din Oda la Hébé. — Toţi se scoală aplaudănd).

Postum, (deşertăndu-şi cupa).

Évghe!

Neera, (se apropie de Horaţiu şi zice incet).

Cunosc acuma ascunsa ta găndire.
Te-am urmărit cu ochii...

Horaţiu, (zimbind).

Ai darul de ghicire?

Scaur.

Horaţiu, n'am ce zice; declar că 's incăntat
De Oda ce din parte-mi tu ai improvizat,
Şi drept resplată, darnic, ţin măna mea deschisă.
Alege-acum, poete, resplata cea promisă.
Vrei aur? vrei palate? vrei statue? ce vrei?

(O mică pausă. Toţi sunt in aşteptare).

Horaţiu.

Voesc pe Getta!

Toţi.

Getta?

Getta, (transportată).

Pe mine? — o! Dumnezei!

Scaur, (cu dispreţ).

Pe Gett numai?

Postum, (desmierdănd bărbia Gettii).

Numai?. he, he, resplata-i bună!

Scaur.

Acum e timp să mergem voioşi, toţi, impreună
Alăture 'n tricliniu... ne-aşteaptă un festin...

Glutto, (lacom)

Hai!

Zoil, (asemenea).

Hai!

Scaur, (lui Zoil).

Ba tu, afară!

Zoil, (desperat).

Şi... ce... mănănc?

Postum, (rizĕnd).

Venin.

(Toţi se indreaptă spre uşă, in vreme ce Zoil se furişază pe după coloane, furios, şi ese).

SCENA XIV.

Precedenţii-Hebro, (alergănd din grădină, rupt, cu pĕru vulvoiu).

Hebro.

Stăpăne!.. Scaur!.. oaspeţi!.. săriţi!.. tălharii!..
Davii!

Scaur.

Ce este?

Hebro.

Resvrătire!

Toţi.

Cum?

Hebro.

Au fugit toţi sclavii!
Pe mine'ntr'un beciu negru legat m'au aruncat
Şi ce-a fost pentru masă gătit, tot au furat.

Scaur.

Furat? (romăne incremenit).

Glutto.

Ce?. filomele pe frigărele 'nfipte?
Cegi grase din Tanais, trei ferte și trei fripte?
Tot? n'a remas nimică? (se răpede in casă).

Hebro.

Nimic?

Toți.

A!

Glutto, (revenind).

Nimic!
Nici păne, nici merinde!.. căt despre vin nici pic!
Suntem perduți, vai mie!

Postum.

Nici vin măcar, nici păne?
Apoi, bogate oaspe, cu prănzul cum remăne?

Scaur, (trezindu-se din buimăceală).

Ah! unde 's?

Postum.

Cine?

Scaur.

Sclavii.

Postum.

Ce-ai face?

Scaur.

I-aș ucide!

Glutto, (scăncindu-se).

A! mie-mi vine-a plănge.

Neera, (rizĕnd).

Și mie-mi vine-a ride.

Postum, (rizĕnd).

Frumoasă festă!

Scaur, (furios).

Rideți?

Horațiu, (rizĕnd).

Și bună de descris...

Postum.

Dar bine-acum ce facem după atăta ris?

Horațiu.

La prănz la mine-acasă vom merge, de vĕ place.
Vii, Scaur impreună?

Scaur.

He!. dați-mi bună pace.

Horațiu.

Adio, dar.

Neera, (cu dispreț).

Adio.

Postum, (lui Scaur).

Tu, de ți-a fi urît
Iți spănzură, ilustre, o lingură la găt.
(Ese tustrei prin grădină, rizĕnd cu hohot. Getta ĕi urmează).

Hebro, (oprind pe Getta lăngă coloane).

A! scorpie, megeră! tu le-ai făcut pe toate.

Getta.

Sunt sclava lui Horațiu; nu te cunosc. (Ese).

Hebro.

Se poate?
A! turb. (cade pe un scaun in fund).

Glutto.

A! mor de foame! (cade pe un jilț lăngă masă)

Scaur, (cade pe un jilț, in fața).

A! sunt desonorat!
(Cortina se coboară in hohotul oaspeților, care dispar in grădină).

Variantă la actul III.

(la ridicarea cortinei se aude in stinga prelud de liră).

SCENA I.

Getta-Gallus, (lăngă fereastra din stinga).

Getta.

Stăpănul nostru, vesel, la umbră in grădină
Cu oaspeții lui Scaur rid, căntă și fac cină.
Ascultă—acum Neera preludă-armonios
Să cănte-un hymn lui Bachus.

Neera, (căntă intre culise).

Io Bachus! numai ție
Mĕ inchin, fă dar să mor
Intre doi butuci de vie,
Sub un soare 'mbătător.

Mesenii.

Io Bachus!

Getta.

Ce glas melodios!
Mĕ simt pătrunsă, Gallus, de-o veselă uimire.
Ce vĕd, ce-aud aice imi dă re 'nsuflețire,
Și cred că visez ăncă... Din al restriștei val,
Eșind, respir ca omul ajuns in not la mal...
etc. etc. etc.

(Sfirșit).

Cercetări filologice despre Romănia.[1]

Daponte in *Catalogul seu istoric despre bărbații insemnați*, face biografia mai multor boeri, neguțitori și profesori din Moldova și din Valachia. El scrie despre *Constantin Dracul-Suțul*, erudit in limbile Greacă, Latină și Arabă, care au compus un *Dicționar Elino-Turcesc* și poseda o bibliotecă imensă. Constantin Dracu-Suțul a stat Capu-Chehaia Domnului Constantin Mavrocordat; el au avut cinci fii: pe *Alexandru* mare sluger, spănzurat de Turci la Fanar pentrucă era in relațiuni intime cu o damă Turcă, pe *Nicolai* mare Dragoman, decapitat de Turci; și pe *Mihail* cel mai mic, care a domnit in Valachia.

Iacovachi Rizo, mare spatar și socru Domnilor Grigorie Ghica cel asasinat de Turci la 1775 in Iași, și Alexandru Ghica vĕr al lui Grigorie. Biblioteca lui Rizu și biblioteca lui Dracu-Suțul se formase din renumitele biblioteci ale lui Alexandru Mavrocordat, Nicolae Mavrocordat Voevod și Constantin Mavrocordat Voevod; ele numerau zecimi de mii de volume!

George Stavrachi, cel mai notabili dintre toți notabilii din Constantinopole, mare Spatar și Capu-Chehaia lui Stefan Racoviță-Voevod, om foarte erudit, bogat și darnic. El fù spănzurat de Turci și averea sa bănească, care se

(1) Vezi Revista literară și științifică, No. 4, an. 1877 și Revista Contimporană literară și științifică No. 7, an. 1877. Aceste *cercetări* erau destinate pentru *Revista Contimporană Revista literară și științifică*. In cele două numere sus citate au apărut parte din ele. Dar *Revista* incetănd, *cercetările* noastre *filologice despre Romănia* găsesc astăzi ospitalitate in *Convorbirile Literare*.

urca la milioane, confiscată. George Stavrachi a tipărit in Lipsia cu cheltueala sa, scrierile lui *Iosif Bryenniu*, şi a făcut multe donaţiuni la Sfântul-Munte. (24)

Constantin Xypolitos, de la Zagora, mare logofĕt şi iubit al lui Nicolae Mavrocordat Voevod, ear sub fiul acestuia, adică sub Constantin Mavrocordat-Voevod, Agă, Comis şi Logofĕt de taine. Acesta a dat ospitalitate lui Cesarie Daponte in Bucureşti, la 1735. Când la 1737 Xypolitos părăsì Bucureştii, pentru a se intoarce in patria sa, boerii şi clerul i-au dat un banchet la monăstirea Văcăreştii, presidat de mitropolitul Anania al Vithleemului, egumen Ierosolymitan al acestei monăstiri. Daponte a ţinut mitropolitului un discurs panegyric de ziua-bună. (25)

Constantin Ventura, de la insula Paros, foarte erudit şi influent. Ventura a stat mare dragoman al Flotei Otomane, in zilele lui căpitan-Paşa *Gianum-Hogea*, dar fù decapitat de Turci pentru cause secrete de stat, şi pentru intrigile despre Domnie dintre *Racoviţeşti* şi *Mavrocordateşti*. Acest Constantin Ventura a recomandat pe Daponte lui Mihail Racoviţă, Domnul Valachiei la 1730. (26)

Nicolae Mavroeni, de la insula Paros, a fost numit Dragoman al Flotei Otomane in urma lui Constantin Ventura compatriotul seu. Mavroeni era amic intim al lui căpitan-paşa *Hassan-Ţeţaerli;* el a fost om foarte erudit, inteligent, măndru şi aspru. Dragomanatul seu peste Flotta Otomană a durat zece ani. (27)

Sevastos de la Trapezunta, *filosoful*. Acesta a fost profesor la scoala Domnească din Bucureşti, sub Constantin Basarab Brăncoveanu cel Mare. Acest Domn, adevĕrat tip al boerilor vechi, care-şi punea capul şi avutul pentru ţară, iubea şi respecta pe Sevastos pentru erudiţiunea şi inalta sa inţelepciune, La Adunări, la Ceremonii, la mesele Domneşti Vodă-Brăncoveanu da totdeauna locul cel intăi, după Domnul ţerii, lui *Sevastos filosoful;* toţi boerii cei mari veneau după dĕnsul. Această onoare n'au avut-o niciodată un profesor in Valachia. (28) Constantin Brăncovanul era un feliu de Henric VIII, care vĕzĕnd la un banchet pe un conte supĕrat de onorurile ce Monarchul făcea lui *Holbein*, pictor renumit, ĕl apostrofâ cu următoarele cuvinte: „*Sachez que je puis élever sept peysans à la dignité de Comte, mais que je ne puis faire de sept Comtes un seul Holbein.*"

Filosoful Sevastos au compus şi au tipărit in Bucureşti, un *Eortologion, o invăţătură dogmatică* şi alte scrieri de *Filosofie* şi de *Retorică*.

Constantin Dudescul, mare Spatar, mare Logofĕt, Vornic, Ban, sub Domniile lui Racoviţă şi a lui Mavrocordat, bărbat măreţ, erudit, eminent, amic al lui Daponte.—Ajungĕnd la bĕtrăneţe, Constantin Dudescul se călugărì, pronumindu-se *Climes*. „Astfel de boer, zice Daponte, nu va mai vedè Moldova şi Valachia!.. (29)

Dimitrie Notara, de la Morea, nepot al celebrului Patriarch Chrysanth Notara, şi amic intim şi colaborator al eruditului spatar Nicolae Milescul din Vasluiu, despre care vorbesc cronicarii noştri. (30) Dimitrie Notara a

(24) Sathas, tom. III, pag. 176—181.

(25) Sathas, tom. III, pag. 181—185.

(26) Sathas, III, 187.—In această epocă familia *Ventura* a venit in România, Moldova şi Valachia.

(27) Sathas, III, 187.

(28) Sathas, III, pag. 191.

(29) Sathas, III, pag. 199.

(30) Neculce, in Letop. Mold. tom. III, pag. 209.

fost medic, filosof, om de ştiinţă, mare Elenist şi Latinist. A stat profesor mulţi ani şi a murit in Bucureşti. Au scris o mulţime de cărţi şi o *Geografie* in versuri, pe care a dedicat-o lui Grigorie Ghica Voevod. (31)

Sergie Macreu sau *Macri*, in *Comentariile sale asupra istoriei bisericeşti* (1750—1800), se ocupă mult despre Români:

Pe la 1750, inflorea la Bucureşti *Alexandru filosoful*, carele in curs de mai mulţi ani au predat, in capitala Valachiei, cu mare succes *Logica* şi *Ştiinţele matematice*. El a format in Bucureşti mulţi tineri eruditi.

Tot atunci strălucea la Iaşi *Nicolae de la Messovo*, profesor la şcoala Domnească. El a tradus in Iaşi, din latineşte, pentru cursurile sale, *Elementele de fisică* ale lui Newton.

Ioan de la Agrafa, eruditissimul institutor al beizadelelor lui Grigorie Ghica Voevod, era profesor in şcoala Domnească din Iaşi impreună cu Nicolae de la Messovo şi cu *Nikifor Teotoki*. Aice in Iaşi el a tradus şi a complectat *Tesaurul limbii Elene* de *Henri Etienne*, scriere la care s'a ocupat in curs de mai mulţi ani şi pentru care a căştigat o reputaţie europeană.

Alt erudit vestit *Eugeniu Bulgaris* a stat in Moldova şi Valachia, fiind primit cu mare cinste de Constantin Racoviţă Domnul Valachiei şi de Grigorie Ghica *cel bĕtrăn*, Domnul Moldovei. (32)

Pe la 1770 Ieromonachul *Nikifor Teotoki*, vestit pentru adănca sa eruditiune in toate ramurile, era profesor in Moldova, la şcoala Domnească din Iaşi, unde a scris multe cărţi teologice, matematice, mechanice şi de filosofie.

Nicolae Barcoţi om foarte erudit in filosofie şi in ştiinţi, au stat mulţi ani in Iaşi, fiind profesor al beizadelelor lui Constantin Muruz Voevod.

In zilele lui Alexandru Ioan Mavrocordat s'au intămplat in Iaşi un mare eveniment. Mitropolitul Moldovei Gavril incetănd din viaţă, Domnul primì şi intărì alegerea făcută de *episcopii*, *preoţii mireni* şi *boeri*, in persoana lui Leon Episcopul Romanului, şi fără a mai cere *ecdosis* (ἔκδοσις) de la Patriarchul Ecumenic, au instalat pe Leon in Scaunul metropolitan al Moldovei, ear averea remasă de la Gavril au dat-o Visteriei neinvoind să-l moştenească nici biserica, nici rudele reposatului mitropolit.

Această urmare a Domnului Moldovei făcù să tresară Patriarchul Ecumenic. Un membru foarte influent al Sinodului şi anume Samoil Episcopul Efesului, intartă şi indeamnă pe Patriarch şi pe Sinod să protesteze, să declare necanonică purtarea lui Alexandru Mavrocordat şi instalarea lui Leon. Insă Mavrocordat nu numai că nu se plecâ, dar cerù a se destituì din Sinodul Ecumenic pe Samoil, a i se lua Episcopia de Efes şi a se exila la Muntele Sinai. Influenţa Domnului Moldovei a fost atăt de mare, mai ales că acum Nicolae Mavroeni fiind numit Domn al Valachiei, ţinea cu confratele seu din Moldova, incăt Sinodul cu Patriarchul au fost siliţi să recunoască pe Mitropolitul Moldovei, ear Samoil Episcopul Efesului, a fost *gonit* din Constantinopole *cu ceauş*.

Tot atunci şi Domnul Valachiei, Nicolae Mavroeni, isbutì a face să se condamne la moarte şi să se esecute pe *Petru haznatarul*

(31) Sathas, III, pag. 200.

(32) Despre Eugeniu Bulgari Conf. André Papadopulo-Vretos, Biographie de l'Archevèque Eugène Bulgari, rédigée sur les documents authentiques. Suivie d'un ouvrage en Latin de même auteur, 1860, in 8° Constantinop. Librairie Depasta. —Această mică carte e foarte interesantă pentru noi.

Sultanului, persoana cea mai influentă şi cea mai puternică din Ţarigrad, pentrucă se opusese la numirea sa de Domn in Valachia.

La 1788 armatele Turceşti şi Austriace intrarĕ in Moldova, şi Domnul Moldovei Alecsandru Ipsilant fiind bătut, se prinde prisonier. Sergiu Macreu narează toate aceste evenimente.

La 1789, Domnul Valachiei, Nicolae Mavroeni se ucide şi averea sa se confiscă de Turci. La 1792 se inchee pacea. Mitropolitul Moldovei murise; după cererea Boerilor şi a Clerului se alege Mitropolit al Moldovei Gavril; hirotonia se face de Mitropolitul Rus de Ecaterinoslav. Vine Domn in Moldova Alexandru Moruz. El roagă pe Gavril să părăsească Mitropolia, căci numirea sa este ilegală. Dar Gavril respunde că fără un decret al Împăratului Rusiei şi o hotărire sinodală, nu va eşì din Mitropolia Moldovei. — Vodă-Moruz, apreţuind argumentele lui Gavril, se desistâ de la această afacere şi lăsâ pe Patriarchul Ecumenic să hotărască cum va şti, cugetănd poate la vechiul adagiu:

Orgueil épiscopal et Colère monastique, Remuer tout celà,—n'est jamais politique....

Patriarchul, sprijinit pe ascuns de Turci, trimite *ecdosis* de Mitropolit al Moldovei, Episcopului de Huşi, şi Sinodul Constantinopolitan condamnă pe Gavril să fie *catheressit*, şi-l chiamă la Constantinopole. Sosind aice, Gavril declară Sinodului Constantinopolitan şi Turcilor, că nu recunoaşte jurisdicţiunea lor, că el face parte din Episcopatul şi din Ierarhia Rusiei şi că Patriarchul şi Sinodul de la Ţarigrad n'au drept să-i ridice Episcopatul. Atunci Patriarchul şi Turcii, ingrijiţi, nu mai cutezarĕ să esecute hotărirea Sinodului. Ei nu numai că n'au cateresit pe Gavril, ci neştiind ce să facă cu el, ĕl găzduirĕ la Patriarchie şi toată lumea ĕi primea benedicţiunea de Arhipăstor.

La 1793, in Iulie, zice Macreu, murind Mitropolitul Ungro-Valachiei, Patriarchul Ecumenic luâ bani mulţi şi a dat *ecdosis* de Mitropolit Episcopului de Rîmnic. Cănd erau parale la mijloc, totul devenea canonic pentru sfinţii Ţarigradeni!... In acest timp venì lui Gavril *proin Moldavias*, de la Petersburg, o decoraţie in briliante şi calimavcă albă cu cruce de brilianturi. Ambasadorul Rusiei primì ordin totodată să-l roage a pleca din Constantinopole.

Mitropolitul Filaret destituindu-se din Scaunul Metropolitan al Ungro-Valachiei, Patriarchul ia bani mulţi (zice Macreu) şi dă *ecdosis* de Mitropolit lui *Dositeu* al Buzeului.

Macreu vorbeşte despre *Atanasie Comnen Ipsilant.* Acest erudit bărbat a fost medic, mare Vistier al Bisericei Constantinopolitane, sub Patriarchul Ecumenic Serafim, la 1757. El a stat apoi mare Spatar al Domnului Valachiei, Mihai Racoviţă. (33)

Macreu ne vorbeşte despre Grigorie Ghica Domn in Moldova, apoi in Valachia, după rĕsboiul Turco-Rus, şi eară in Moldova, la 1774, unde se asasinează de Turci peste doi ani.

Am reprodus numai aceste fapte din istoria bisericească a lui Macreu, care in mare parte se ocupă de istoria ţerilor noastre. (34)

Sergiu Macreu sau *Macri*, autorul acestei istorii bisericeşti, a studiat la Agrafa, apoi la Universitatea de la Muntele Athos, pe cănd era rector vestitul Eugeniu Bulgaris, şi in fine la Constantinopole, unde işi sfirşì studiile la 1760.

(33) Vezi in Analele Academiei Române, din 1881, Memoriul meu despre acest Ipsilant.

(34) Sathas, tom. III, pag. 203—419.

El a avut mulţi amici in Moldova, cu care se afla in corespondenţă neincetată; el a stat chiar in Moldova mulţi ani. La 1778, Sergiu a fost numit Rector şcoalei de filosofie din Constantinopole, ear de la 1790—1793 a făcut un curs de litere. Macreu murì la 1819, lăsând multe scrieri, unele tipărite la Viena, Veneţia, Constantinopole, ear altele inedite.—Macreu a fost şi poet. Intre poesiile sale inedite, se păstrează epigrame: *la o biserică zidită in Valachia de Alexandru Ipsilant Voevod; la Regele Prusiei, Frideric cel Mare*, şi un epitaf *la Domnul Moldovei Alexandru Calimah Voevod.* (35)

Catalogul bărbaţilor ilustri din seculul XVI şi XVII, de Dimitrie Procopiu, cuprinde biografia mai multor oameni eminenţi, dintre care unele se ating de România:

Astfel cetim:

Alexandru Mavrocordat Scarlat, mare secretar intim al Sultanului (ἐξ ἀποῤῥήτων) bărbat de o eruditiune recunoscută, Europeană. El a scris multe scrieri importante, intre care: *Istoria bisericească*, tipărită in Bucureşti, la 1716.

Acest Mavrocordat a fost ministru Turciei in timp de 40 de ani. El murì foarte bĕtrân, la 1709. (36)

Gherasim Românul (Γεράσιμος ὁ Βλάχος) Mitropolit Philadelphiei la Veneţia. Om foarte erudit, cunoscĕtor adânc de limba Elenă, Latină şi Italiană. Acest Prelat, de neam Român, a scris intre altele: *Armonia Universului* (Ἁρμονία τῶν ὄντων) tipărită la Veneţia. (37)

Vissarion Ieromonah de la Ioannina, Rector şcoalei odinioară renumită din acest oraş. El a scris, intre alte cărţi, o *gramatică* pentru cursurile superioare, care s'a tipărit la Bucureşti. (38)

Paissie Ligarida, de la Chio, a stat mulţi ani profesor la şcoala Domnească din Iaşi. Se păstrează multe scrieri inedite de la acesta. (39)

Constantin Cantacuzino, Stolnic in Valachia; om foarte erudit; a călĕtorit in toată Europa. (40)

Ieroteu Comnen, Mitropolit Dristrei (Dorostol, Silistria). A fost unul din bărbaţii cei mai eruditi din zilele sale, şi a călĕtorit prin toată Europa. El cunoştea adânc limba Elenă, Latină, Italiană, Ebraică şi Arabă. A scris intre altele *Istoria Muntelui Atos* (publicată de Montfaucon in *Palaeographia Graeca).* Ieroteu Comnen a murit in Bucureşti la 1719. (41)

Nicolae, mare Spatar al Moldovei, bărbat erudit, de o inteligenţă rară, enciclopedist dar *mai cu samă şi specialminte matematic şi astronom eminent.* El cunoştea in perfecţie limba Elenă, Latină şi toate limbile Slave. El a tradus Sfânta Scriptură din Elineşte *in limba pămĕnteană a Dacilor şi a Ungro-Vlahilor* εἰς τὴν ἐγχώριον φωνήν των Δακῶν

---

(35) Sathas, tom. III, prefac. şi pag. 71—85 100—102. 103, 104.

(36) Sathas, III, pag. 483. Vezi Studiul meu despre *Alexandru Mavrocordat Ecsaporitul*, cetit in Academia Română, anul trecut 1883.

(37) Sathas, III, pag. 486.

(38) Sathas, III, pag. 487.

(39) Sathas, III, pag. 488.

(40) Sathas, III, 490.

(41) Sathas, III, 490. et supra pag. 28, § 8.—Cartea lui Comnen s'a tipărit intăi in Valachia la Snagov, la 1701. Autorul se titluеşte in aceastā ediţiune: *Ioan Comnen, Protomedic al Domnului Constantin Basarab.* In urmă, Ioan Comnen se călugărì şi luâ numele de *Ierotheu*, căştigând şi titlul de Mitropolit al Dorostolului.

καὶ τῶν Οὐγγροβλάχων), precum astăzi se citeşte in Bisericile lor. Nicolae Spatarul mergĕnd in Rusia a fost primit cu mare cinste şi ospitalitate. El a ajuns a fi ambasador al Rusiei, trimis in Imperiul Chinei. (42)

Chrysanth Notara, Patriarch al Ierusalimelor, erudit, filosof, teolog, matematic şi geograf. Chrysanth a scris intre altele o *introducere la Geografia matematică* şi o carte despre *demnitățile Bisericei Orientale.* Cea d'intăi se tipărì la Paris (1716); ear cea a doua la Bucureşti, unde Chrysanth Notara a propagat lumina ştiințelor matematice şi geografice in curs de mai mulți ani. (43)

Dimtirie Notara, din Pelopones. Acest bărbat foarte erudit, care-şi făcù studiile la Roma şi la Padova, trăea pe la 1721 in Bucureşti, fiind Protomedic al Domnitorului Valachiei, Nicolae Mavrocordat. (44)

---

(42) Sathas, III, pag. 493. Conf. Neculce Letop. Moldov. tom. II, 209. Spatarul Nicolae (Milescul) a tradus *Biblia* Româneşte, pe când era la Constantinopole Capu-Chehaia al lui Grigorie Voevod, Domn al Valachiei (an. 1662) care Biblie tradusă a dat-o in tipar Şerban-Voevod Cantacuzino, la 1688, in tipografia Mitropoliei Bucureşti (Vezi Uricar. t. I, pag. 239 edit. princeps, şi Meletie, Istoria Bisericească, tom. IV, part. I, pag. 76).

(43) Sathas, III, pag. 495. *Chrysanth Notara* a fost atât de celebru in ştiințele matematice şi in Astronomie şi Geografie, incât marele *Cassini* ĕl cita cu laudă. El figurează intre Geografii celebri (Lalanne, Biograph. Univers. pag. 1164. Cartea sa tipărită la Paris, la 1716, are următorul titlu, latineşte: Chrysanthi Notara, Introductio ad Geographiam, et Spheram. In gratiam Illustrissimi, ac Spectatissimi Domini Scarlati Maurocordati Dignissimi filii Celsissimi, Piissimi, et Sapientissimi Domini Ioannis Nicolai Alexandri Maurocordati Principis, ac Domini Totius Valachiae.

Epigramma zice despre Notara:

Urbs magè, Parisium testis, *Cassinius in qua*
Magnus et Ille *Tuum suspicit Ingenium...*

Eu posed un esemplar de această carte foarte rară, in care este şi portretul lui Chrysanth Notara.

(44) Sathas, III, pag. 500.

Viața lui Macariu de la Patmos, din colecțiunea lui Sathas, nu presintă altă importanță pentru noi, decât numai că această biografie a cuviosului Macarie, este dedicată de autorul ei: *Prea Inălțatului şi Binecredinciosului Domn şi Stăpănitor a toată Ungro-Vlachia, Ioan Constantin Nicolae-Voevod Mavrocordat.* Ea este compusă de Alexandru Turnavitu din Tesalia, profesor al şcoalei de filosofie din Bucureşti. (45)

Catalogul de Epistole inedite, cercetate de Sathas, are o indoită importanță pentru noi. El ne dă o dovadă despre activitatea Domnilor şi a boerilor Români in timpurile trecute şi ne poate servì de călăuz ca să putem căpăta şi publica copii de pe aceste epistole interesante din punctul de vedere literar, politic şi istoric. Toate aceste epistole sunt autografe şi se păstrează, după cum incredințază Sathas, in Biblioteca Metocului Sfântului Mormĕnt din Constantinopole. (46)

Eată aceste Epistole:

1) Nectariu, Patriarch al Ierussalimului, cătră Episcopul de Andrianopol. *Din Iaşi, 1663.* (Doue epistole).

2) Epistole scrise din Moldova, din Iaşi, de Dositeu, Patriarchul de Ierusalim, cătră Mitropolitul Andrianopoleos Neophit. 1663, 1670,—şi din Valachia, din Bucureşti, 1773.

3) Epistolele lui Calinic, Patriarchul Ecumenic, cătră Constantiu Basarab-Voevod al Ungro-Vlachilor, 1700, Octombre 27 şi 1700, Noembre 28.

---

(45) Sathas, III, pag. 504—514.

(46) Sathas, III, in pref. pag. 91 şi pag. 515—544.

4) Epistola lui Dosithei, Patriarch al Ierusalimelor, către Spatarul Nicolae Milescul din Valachia, 1679 Decembre 13.

5) Epistola fraților profesori Ioanițiu și Sofroniu Lihudi, către Constantin Basarab-Voevod din Moscva, 17 Martie, 1698.

6) Epistola lui Chrysanth, Archidiaconul Patriarchului Dosithei de Ierusalim, către Stefan și Răducanul, frații Cantacuzinești și către vĕrul lor Toma Cantacuzino (fără dată).

7) O epistolă a Spătarului Nicolai Milescu către Dositei, Patriarchul Ierusalimului, din Moscva, 1693.

8) Epistole a preotului Avramie Ioan din București, către Patriarchul Chrysanth Notara. Data, 1709 Decembre 17.—1710 Iunie 1.—1717, Maiu 17.

9) Epistole a Mitropolitului Ungro-Vlachiei, Anthim. 1712 Septembre 20. Noembre 15. —1713 Ianuarie 21. Aprilie 6.—1714, Iulie 24. August 9.—1716 Martie 14, către Chrysanth Notara, Patriarchul.

10) Epistola lui Anthim, Episcopul Rîmnicului, către Patriarchul Chrysant Notara, din 1707, Octombre 22.

11) Epistolele lui Alexandru Ghica, către Chrysanth Notara, de la 1718 Ianuarie 30 și Fevruarie 26. De la 1727 Octombre 21, Noembre 18. De la 1728 Aprilie 9, Iunie 1, Iulie 26, August 19, August 29.

12) Epistole de la Grigorașcu Ghica către Chrysanth Notara, din 1717 Iunie 19, Dec. 9, Dec. 22.—1718 Ianuarie 2, Ianuarie 12, Martie 21, Aprilie 6, 13.—Maiu 4, Iulie 7, 18. Sept. 11.—1719 Maiu 16, 17.—1720 Fevruarie 13, 21.

13) Epistole de la Grigorie Ghica-Voevod către Chrysant Notara, din 1727 Iulie 3. Septembre 29, Octombre 7, Noembre..... Decembre 1, 23.—1728 Iunie 13, 17, 18, 28.

14) Epistolă de la Grigorie Greceanu Sardar, către Chrysant Notara, din 1719 Mart 21.

15) Epistolă de la Grigorie Vistierul, din 1719, Martie 19, către Chrysant Notara.

16) Epistolă de la Damaschin Episcopul Rămnicului din 1713 Decembrie 13, *scrisă Latinește*, către Patriarchul de Ierus., Chrysant.

17) Epistolă de la Dositei, Patriarchul de Ierusalim. Din București, 1702 Octombre.

18) Epistole de la Constantin Dudescul, către Patriarchul de Ierusalim, 1719 Aprilie 26, Iulie 12. (București).

19) Epistole de la Radu Dudescul către Patriarch, din 1713 Aprilie 30, Maiu 11; 1714 Decembre 15; 1715 Aprilie 29.—1716 Fevruarie 6.

20) Epistole de la Maria, fiica lui Radu Dudescul: 1719 Martie 14, Aprilie 27, către Patriarch.

21) Epistole de la Măria Sa Doamna Zoe către Patriarch, din 1727 Septembre 29, 1728 Aprilie 14, Noembre 18.

22) Epistole de la Domnița Elena Cantacuzino, fiica lui Dumitrașcu Cantemir-Voevod, din 1713 Ianuarie 22, Fevruarie 16, Martie 12, 13, Aprilie 31, Decembre 21, către Patriarch.

23) Epistole de la Constantin Cantacuzino, din 1707 Mai 31. 1708 Septembre 3 și 9. 1710 Fevruarie 20.—1712 Martie și Noem. 10 și Decembre.... 1713 Ianuarie 27. Martie 14. Aprilie 8. Iulie....., 1714. Aprilie 21, Iulie 26. August 25. Septembre 12. Oct. 14. 1715 Aprilie, Decembre.... către Patriarchul Chrysant Notara.

24) Epistole de la Mihail Cantacuzino, din

1710, Aprilie.... 1712 Iunie 6. 1713 Maiu 11.

25) Epistole către Patriarch, de la Constantin Şarban-Voevod al Valachiei, din 1684, April 15.—1685 Iulie 20.—1688 August 10.

26) Epistole către Patriarch, de la *Maria cu mila lui Dumnezeu Doamnă a toată Ungro-Vlachia*, din 1704, Octombre 21; 1705 Ian. 7. 1708 Ianuarie 20; 1713 Martie 20. 1718 Aprilie 2, Iulie 7.—1719 Martie 13, Iulie 17. In scrisoarea de la 20 Ian. 1708, Doamna subscrie: *Maria, Vĕduva rĕposatului Domn Ioan Şerban-Voevod.*

27) Epistola de la Şarban Cantacuzino, mare logofĕt: 1707, Martie 19, Aprilie 1, către Patriarchul Chr. Notara.

28) Epistolă de la Radul Cantacuzino, 1714 Decembre....

29) Epistole de la Stefan Cantacuzino: 1707, Martie 21. 1708 August 13, Sept. 3. 1709, Decembre 18; 1712, Aprilie 25; 1713, Martie 21. De la Stefan Cantacuzino, Domn Valachiei: 1714, Martie 25, 26. Aprilie 2, 5, 9, 18. Iunie 8, Iulie 1, 26. August 1, Septembre 3, 6, 12, 15, 25. Decembre 20. 1715, Ianuarie 22, 27, 30, 31. Aprilie 20. Mai 7, Noembre 18, Decembre 18; 1716, Ianuarie 18, Fevruarie 9, Martie 2, către Patriarchul Chrysant al Ierusalimelor.

30) Epistole de la George Creţulescu: 1707, Martie 23. 1719, Martie 19.

31) Epistolă către Patriarch, de la Matei Creţulescu: 1719, Martie 25.

32) Epistole către Patriarch de la Nicolai Mavrocordat-Voevod: 1711, Fevr. 4. Martie 12, 27. Iulie 6. 1712, Maiu 2, Iunie 30, August 17. Septembre 17. Noembre 17. Dec. 12. 1713, Fevruarie 26. Aprilie 13. Iulie 1. August 21. Septembre 19, 22, 24, 28. Oct. 11, Decembre 6, 22, 30. 1715, Ianuarie 5, 28. Fevruarie 17. Aprilie 11, 21. Maiu 27. Noembre 30. 1717, Septembre 30. 1727, Sept. 9, 11. Decembre 29, 31. 1728, Ianuarie 2, 4, 8, 10, 16, 21, 22, 25. Fevruarie 15. Iunie 23. Iulie 3, 8, 14, 21, 30. August 1, 9, 21, 31. Octombre 8.

33) Epistole către Patriarch, de la Pulheria Doamna lui Nicolae Mavrocordat-Voevod, data: 1713, Fevruarie 19. Martie 14. 1714, Martie 31. 1716, Fevruarie 6, Aprilie 20.

34) Epistole de la Mitrofan, Mitropolitul Ungro-Vlachiei: 1716, Septembre 29. 1717, Ianuarie 28. 1718, Aprilie 15, Octombre 7. 1719, Ianuarie 18, Martie 12.

35) Epistole de la Constantin Brâncovanu-Voevod: 1695, Fevruarie 9, 15. 1707, Martie 10, Aprilie 18, Iulie 7. 1708, Martie 8, Iulie 18. 1709, Fevruarie 4. 1710, Martie 10, Septembre 18, 23. 1711, Ianuarie 15. Oct. 20. 1713, Fevruarie 15, Iulie 14, August 14. Decembre 22. 1714, Martie 17.

36) Epistolă de la Brâncovanu Matei, data: 1713, Aprilie 28.

37) Epistolă de la Radu Brâncovanu, 1704, Aprilie 14, din Bucureşti.

38) Epistole de la Stefan Brâncovanul: 1707, Fevr. 20; 1712, Martie 19, April 28.

39) Epistole de la Suţul Dracul: 1714, Iulie 22, August 30.

40) Epistole de la Mihail Racoviţă-Voevod: 1704, Martie 12. 1714, Decembre 2. 1719, Iulie 9. 1720, Martie 30. 1724, Maiu 17.

41) Epistolă de la eruditul profesor Anastasie Gordios către Şarban Cantacuzino, Voevod al Valachiei, 1685.

42) Epistole de la Anastasie Gordios, către

Nicolae Mavrocordat, Domn al Valachiei, 1712, Noembre 2. 1716, Fevruarie 15.

43) Epistolă de la Sergiu Macreu sau Macri, cătră Domnul Moldovei, data, 1776, Aprilie 9.

44) Epistole de la Sergiu Macreu cătră profesorul Ioan la Iaşi, 1786, Martie 8, 20·

45) Epistole de la Sergiu Macreu, cătră Domnul Moldovei, Alexandru Muruz, 1792, Ianuarie 15, Decembre 15.

46) Epistolă de la Sergiu Macri cătră marele postelnic Dimitrie Ralli din Moldova, fost elev al seu: 1786, Octombre.....

47) Epistolă de la Sergiu Macreu cătră Domnul Moldovei: 1795, Iulie 13.

48) Epistolă de la Macri cătră Dositei, Mitropolitul Ungro-Vlachiei: 1707, Martie 19.

49) Epistolă de la Sergiu Macreu cătră Domnul Moldovei Constantin Ipsilant, 1799, Iunie 14. 1800, Martie.... Decembre 12.

50) Epistolă de la Sergiu Macreu cătră Domnul Valachiei Alexandru Constantin Muruz. 1800, August 23. (47)

Prescurtarea de acte patriarchale inedite, (1538—1684) cuprinde mai multe acte interesante pentru noi; astfel:

1. De la Patriarchul Ecumenic, Mitrofan III, (data actului 7088, indiction 8, adică 1580 Iulie), act patriarchal, prin care se adevereşte că Domnul Moldovei Petru (Şchiopul) au dat Bisericei Ecumenice casele sale din Constantinopole, care au fost mai nainte proprietate a lui Ralli. (48)

(47) Sathas, tom. III, pag. 515—545.

(48) Petru Mircea Şchiopul a domnit in Moldova de două ori: de la 25 Iunie 1574 pănă la 1581 şi de la 1584 pănă la 1591 (Fotino, Istoria Daciei, tom. III, pag. 85—88).

2. Sigilion de la Patriarchul Cyrill I Lucar (1628, Maiu 21) despre monăstirea Sfintei Maria din Iaşi, zidită de Domnul Moldovei Miron Barnovski Mogilă Voevod.

3. De la Partheniu I, tom sinodicesc (Maiu 1641) declarator că Vasile Voevod al Moldovei a luat asupra sa se plătecscă datoriile Bisericei Ecumenice.

4. Chrisov de la Vasile Voevod al Moldovei, din 20 August 1641, declarator că va plăti datoriile Bisericei Ecumenice şi regulator condiţiunilor de plată.

5. Sigilion patriarchal despre condiţiunile acestei părţi *după miluirea lui Vasile Voevod* şi despre numirea unei comisiuni de Archierei pentru aceasta (Septembre 1641).

6. Sigilion patriarchal de la Partheniu I, (Septembre 6, 1643) prin care se declară de *stauropigion patriarchicesc* Biserica Sf. Maria *de la Ismail* din Moldova, *din Eparhia Proïlavu*, restaurată din temelie de boerul George, mare paharnic al lui Vasile Voevod.

7. De la 1 August 1645, Carte de la Vasile Voevod al Moldovei, cătră Monachii de la muntele Sinai, pentru a se da voe Patriarchului Alexandriei a liturghisì la *Ţuvania*.

8. Carte sinodală de la Partheniu II, din 1646, Ianuarie 17, cătră Vasile Voevod al Moldovei, doveditoare că Monahii de la Sinai oprea cu nedrept pe Patriarchul Alexandriei Nikifor să facă sfănta liturghie la *Ţuvania*.

9. Carte de la Vasile Voevod, Domn al Moldovei, (1646 Decembre 5) *prin care mustră pe Patriarchul Ioaniţiu II şi pe Archiereii Sinodului Ecumenic* (Ἐπιζολή Βασίλ βόδα ὀνειδιζική πρὸς τὺς Ἀρχιερεῖς τῆς Συνόδυ).

10. Carte de la Patriarchul Ecumenic, Ioanniciu II (Septembre 1647), prin care, după

incredinţarea dată de Vasile Voevod al Moldovei, desvinovăţeşte şi reintegrează in drepturile sale de mai nainte pe Episcopul de Rhodos, Meletie, cathcressit sub Partheniu I.

11. De la 1648, Maiu. Ὑπόμνημα de la Stefan Mitropolit al Ungro-Vlachiei, Egumen al Monăstirii Tismana, după moartea lui Teofil.

12. Carte de la Matei Basarab Voevod al Valachiei, către Ioaniţiu II, despre suirea lui Ignatiu a Rîmnicului la scaunul mitropolitan al Ungro-Vlachiei (1653 Iunie 2).

13. Sigilion de la Dionisiu IV, despre monăstirea Stauropigiacă din Valachia, numită *Mărgineanu* (1677 Fevruarie). (49)

Catalogul de sfinţi martiri creştini, esecutaţi de Turci de la căderea Constantinopolei până la 1811, cuprinde intre alţii:

1. La 1492 Iunie 9, martirizarea muceniculuì Ioan la Cetatea-Albă (Akkerman).

2. La 1662 Maiu 12, mărturisirea mucenicului *Ioan Românul* (Ἰωάννου τοῦ Βλάχου). (50)

In biblioteca metocului Sfântului Mormênt din Constantinopole se găsesc ăncă următoarele manuscripte greceşti, inedite, foarte preţioase pentru istoria Românilor:

1. Istoria intâmplărilor din Moldova, din zilele lui Io. Mihail Racoviţă Voevod. — Manuscriptul poartă No. 545. (51)

2. Povăţuire către Românii ce se fac Luterocalvini, de Paisie Mitropolitul Gazei. Manuscriptul poartă No. 228. (52)

Alexandru Papadopul Calimah.

Din Poveştile Unchiaşului sfătos.

DE LA BUCUREŞTI LA ROŞIORII-DE-VEDEA ŞI 'NAPOI.

I.

Dragii moşului,

Când eram şi eu tĕnĕr ca d-voastră, mi-ar fi plăcut şi mie să călĕtoresc, adică, cum se zice, să dau şi eu cu nasul prin a lume mare, să cunosc, barim, câteva locuri de-ale noastre, româneşti. Dară, dĕ! omul multe doreşte, ear Dumnezeu face ce ştie el, adică, cum grăeşte zicĕtoarea: omul hotăreşte, Dumnezeu implineşte. Ba ăncă odată, mi-aduc aminte, a! a! p'aci, p'aci, era să dau Colintina la spate şi să mĕ opresc drept in Iaşi; insă, lucrul remase jos.

Aş fi voit, vedeţi d-voastră, să vĕd şi eu cei munţi frumoşi ai ţĕrii noastre. Mi-a fost dat insă ca tocmai la bĕtrâneţe să mi se implinească o parte din dorinţele tinereţelor.

Şi ca să nu mai intindem vorba de surda, căci povestea zice: Acum o mie de vorbe un ban nu face. In toamna anului 1881 oare-

(49) Sathas, tom. III, pag. 547—605. *Mărgineanu* sau *Mărgineni* in judeţul Prahova, fondată de familia Cantacuzino. La 1716, Nemţii au făcut-o cetate de zidiu. (Frunzescu, Dict topograf. pag. 284.

(50) Sathas, III, pag. 605—610.

(51) Sathas, I, pag. 303.

(52) Sathas, I, pag. 308.

care trebuinţe mĕ chemarĕ la Roşiorii-de-Vedea. Nici că-mi trăsnea prin cap cam in ce parte de loc cade acest oraş.

Cercetănd, am aflat că Neica Enache căruţaşul este om de omenie; m'am dus de l'am căutat; l'am găsit la locul lor de adunare; ne-am invoit, şi a doua zi catrafusele ce bruma luam cu mine, fiind adunate la un loc şi legate, am plecat.

Era la 1 Septembre. Dis-de-dimineaţă eram gata, şi aşteptam cu nerăbdare să vie căruţa. Nu se făcuse ăncă ziuă bine, şi tot eşeam la poartă să mĕ uit in calea lui Neica Enache. Minuturile mi se păreau ani. Mĕ tot ciudeam cum de nu mai vine căruţa. Vezi că Neica Enache ştia el ce face. Voea, vedeţi d-voastră, cum a şi făcut, hem să meargă in călĕtorie, hem să nu-şi prea ostenească caii, ca să poată fi totdeauna in stare de a călĕtorì.

Cănd, deodată auz, balanga! balanga! Es la poartă; era căruţa lui Neica Enache. Nu mai aveam inimă in mine de bucurie. Părea că nu mai ating pămĕntul cu picioarele.

Nu ştiu, dragii moşului, dacă veţi fi călĕtorit şi d-voastră vre-odată. Eu insă vĕ spun drept că bucurie ca aceea a rareori se poate simţì; par'că apucasem pe Dumnezeu de-un picior, nu altceva. Săream ca un epure, nu mai căutam la greutatea anilor. Şi azi mĕ mir de unde şi pănă unde atăta putere. Sprinten ca un copil de 12 ani, m'am suit in căruţă, mi-am făcut cruce, am zis: Doamne-ajută! şi i, i, i, mişcă la drum, băete.

Auzisem că locuitorii din Roşiorii-de-Vedea sunt oameni desgheţaţi, pui de Romănaşi, cum se zice, coboritori in linie dreaptă din acele viteze pălcuri de roşiori atăt de vestite in Istoria patriei noastre, impreună cu verzişorii. Aceasta imi indoea bucuria, ştiind că merg să fac cunoştinţă cu nişte astfel de oameni.

Cănd am eşit din Bucureşti pe calea Rahovei, adică a Craiovei, — că pe acolo este drumul la Roşiorii-de-Vedea, — se ridicase soarele cam de vre-o douĕ suliţi, era, adică, cam şepte ciasuri. Am apucat pe şosea pănă unde ţine ea; apoi pe drumul croit pe de-a'ntregul. Era intr'o Marţi, şi in cel d'intăi sat, Bragadirul, in care am intrat, după ce-am eşit din Bucureşti, ne-am intălnit cu un popă, care umbla cu botezul din casă in casă, fiindcă era zi intăi.

Am uitat să vĕ spun, dragii moşului, că pornind de-acasă, n'apucasem să facem vre-o cincizeci de paşi, şi numai, eaca! un puiu de grecoteiu ne ese inainte dintr'o băcănie, cu o doniţă goală in mănă.

Eu, care mĕ ţin de credinţele poporului nostru, vĕ mărturisesc că vĕzĕnd doniţa sacă a grecoteiului, intălnind pe popa in cale, de dimineaţă, şi ştiind că zioa plecării a căzut intr'o Marţi, o cam sfeclisem şi mĕ aşteptam la cine ştie ce ursuzlucuri. Mi-am scuipat in sin, am mai zis un Doamne-ajută! şi cu Dumnezeu inainte!

Am trecut apele Ciorogărla, Saharul, Argeşul, satele Bragadirul, Climceni, etc. şi am conăcit la han la Crevenic. Dăndu-mĕ jos din căruţă, bag de samă că ea are No. 13. Atunci mi-a intrat vulpea in sac. Socoteam că trebue neapărat să mi se intămple vre-un neajuns, de oare-ce atătea semne cobitoare a rĕu, am intălnit in acea zi.

M'apuc şi spun lui Neica Enache temerea mea. El insă imi respunde:

— „Nu te teme, domnule, că eşti cruce de voinic! Lasă, că eşti cu mine, ce Dumnezeu!

Nu ştiu cum scoase el vorbele astea din gură, că par'că mi se rĕcorì inima, mĕ liniştì oarecum. Nu pot să vĕ spun ce are omul ăsta, că boiul lui, graiul lui cel blând iţi insuflă ceva increzĕtor.

Căruţa lui Neica Enache este pe arcuri; are patru căluşei, să-i trăească! de merg voioşi, când stăpânul este cu dĕnşii. Unde să auzi d-ta pe Neica Enache mustrându-şi caii, ori blăstemându-i sau injurându-i te-aşi! ferit-a sfântuleţul! Când se intâmplă ca vre-unul să se codească la drum, să nu dea in ham, el ĕl indemna numai intorcĕnd biciul pe deasupra lui, şi grăind: Ii! bălan, că te bĕşic! sau: Mănă la drum! cărlan, că-ţi dau grăunţe! şi caii ascultă de gura lui, şi intinde la drum, de ţi-e dragă lumea să călĕtoreşti cu Neica Enache.

La han am găsit şi demâncărică, şi pat de odihnă, până ce caii să imbuce şi ei o lecuţă, şi să mai şi resufle, că mare era zăduful. Nici nu ne-am atins de merindele noastre, căci n'am avut trebuinţă de ele.

După masă m'am pus niţel pe pat, şi până să aromez, gândurile imi sburarĕ inapoi la drumul ce făcusem. Şi cercetând satele şi apele ce lăsasem in urmă, nu ştiu cum, că inchipuirea mi se oprì la Argeş şi la Sahar. Atunci mi-am adus aminte de-un cântec vechiu, ce mi se pare a-l fi auzit oarecând, şi anume:

Cât e Argeşul de mare,
Haz ca Săhărelul n'are. etc.

Ca ce noimă să fi avĕnd vorbele acestea? Argeşul aşa de mare, Săhărelul, un părĕuaş, şi are haz mai mult decât Argeşul! Cine să fi alcătuit cântecul acesta? Ce o fi vrut să inţeleagă el? Astea toate invĕrtindu-se prin creerii mei, nu puteam să-i dau de samă. Mai gândiţi-vĕ şi d-voastră, şi de veţi ajunge să pătrundeţi in inţelesul lui, spuneţi-mi şi mie. Totului tot, eu ştiu că am adormit cu gândul la:

Cât e Argeşul de mare,
Haz ca Săhărelul n'are.

Mai târziu am cercetat pe oamenii din localitate, pe lăutari, şi abia am ajuns să-l incropesc. Şi fiindcă n'am nici o taină la sufletul meu, vĕ-l impărtăşesc şi d-voastră aci.

Când m'am deşteptat, caiii erau prinşi la ham; m'am urcat in căruţă şi am plecat. Nu insă fără să plătesc cheltueala ce am făcut, căci nu m'ar fi lăsat hangiul, de oare ce sunt un umilit muritor: nici tu subprefect, nici primar, ba nici chiar notar, căci atunci poate, dĕ! mi s'ar fi făcut vr'un hatăr.

Mergĕnd, mĕ tot miram cum de spun oamenii, adică cei ce călĕtoresc prin ţară, că eşti silit să mori de foame, de cumva nu te vei ingrijì de merinde.

Şi tot povestind cu Neica Enache, am trecut apa Glavaciocul, satele Flămânda, Frăsinet, Oltenii, Perii şi am ajuns sara la Vĕrtoapele de jos, unde am şi mas noaptea. Aici earăş am nimĕrit-o bine.

Mĕ tot cruceam şi mĕ gândeam la bârfelele oamenilor. Tocmai târziu, hei! după ce am păţit alageaoa, cum se zice, am priceput şi eu, târzielnicul de mine! cum merge şiretenia pricinei.

Neica Enache, ca toţi birjarii, se teme de musafirii giambaşi de noapte, şi-şi caută locuri de conăcit, ferite de asemenea musafiri.

Ceva mai mult. Neica Enache, căutându-şi un asemenea loc, are grijă ca şi muşterii lui să fie mulţămiţi şi să-şi găsească toate inles-

nirile, fără stănjeneală. Ce e drept, cam rar se găseşte asemenea locuri; dară Neica Enache hărşit intr'ale birjăriei, şi cinstit cum este, nu ştiu cum face, nu ştiu cum drege, că le bobeşte bine.

La Vĕrtoape, Neica Enache ne-a dus in gazdă la un anume Constantin Popa Crăciun, creştin al lui Dumnezeu, fecior de popă, om cu dare de mănă. Mĕ cam indoeam să măiu acolo, dară Neica Enache mĕ incredinţâ că acolo măne şi subprefectul, cănd călĕtoreşte prin plasă. Atunci mi-am zis: dacă trage aici astfel de ipochimeni, trebue să fie bine. Neica Enache trăsese aici ca pe ciripie, căci aflase el ce aflase, de pe la alţi chirigii, tovarăşi de-ai lui, pe care-i cercetase despre drum; căci el, deşi imbĕtrănit căruţaş, nici el, vezi, nu mai fusese la Roşiorii-de-Vedea.

Cum am ajuns, d. Constantin Popa Crăciun, ne spuse că n'aveam trebuinţă de nimic al nostru, căci la dĕnsul se găsesc şi pui de găină, şi lapte, brănză, ouĕ, ba şi un purcel fript, dacă voim, căci slavă Domnului! curtea este plină de oase şi de vite. Ba ăncă, pentru norocirea noastră, ne spuse că tocmai atunci argaţii dase cu plasa şi prinsese un crap, care ferbea cu borş la foc. Noi respunserĕm că ne mulţămim să avem pentru cină, ceea ce găteau pentru dĕnşii.

Ne puse masa, şi ne aduse de toate ce aveau ei pentru dĕnşii. Se inţelege că mămăliga nu putù lipsì de pe masă.

Gazda ne spuse, după ce intrarĕm in vorbă cu dĕnsul, că bietul rĕposatul tată-seu le lăsase lor toată agonisala lui de o viaţă de preot al satului. Maica preoteasa, care trăea cu dĕnşii, este o femee vrednică şi sprintenă. Ea vede de vite sara, cănd se intorc de la păscut, ea le inchide peste noapte, fiecare pe la locurile lor; ea le dă drumul dimineaţa şi in primirea văcarilor şi argaţilor ca să le ducă la păşune. In curtea lor se află tot felul de vite: şi vite mari, şi vite mici.

Un lucru am uitat să vĕ spun, dragii moşului; Constantin Popa Crăciun este insurat. Are şi un frate mai mare, dară e cam pătimaş. Mintea lui, minte de copil mic: dacă-i dă de măncare, mănăncă şi el; de-i zici: dă-te mai incolo, se mişcă şi el. Pasă-mi-te este luat din Ele, care i-au sorbit şi mintea şi inima, sărmanul!

Toate le are bune d-nul Constantin Popa Crăciun. Cu toate astea, are şi el un verme care-l roade. Nu face copii. Şi ar dorì cu foc să aibă şi el măcar un copilaş. Ca să-şi mai astămpere oarecum dorul ce-l munceşte, a luat un copil de suflet, pe care-l creşte ca pe-al lui.

Altminteri, el este ţircovnic la biserică, şi mai face şi pe negustorul. Daraveri de sat: Mai cu vitişoare, mai cu grăne, adună şi vinde pe la tĕrguri. Trebuşoara ĕi merge binişor, căci are chiag.

Cămara unde am mas era curată. Nici o muscă, nici un purice n'am simţit. Fi-va oare, pentrucă eram ostenit de pe drum? Destul că am fost bine primiţi, bine găzduiţi şi bine ospĕtaţi.

A doua zi mĕ găndeam cam căt are să mĕ coste o aşa găzduire subprefectorească? Spunĕnd că am dorinţa să beau o cafea cu lapte, d. Constantin Popa Crăciun se răpezì in vecini şi aduse cafea, că el, zicea, o isprăvise şi n'avusese timp să meargă la tĕrg ca să-şi cumpere alta. Atăta bună-voinţă mĕ uimì. Şi cănd voirĕm să plecăm, intrebai:

— „Ce sunt dator pentru găzduirea cea bună, ce am găsit la d-ta?

— Ce vei voì d-ta să dai, domnule.

— „Cum, ce voiu eu să dau? Ei, eaca, eu nu voiu să dau nimic.

— Bogdaproste! şi pentru atăt. Bine că nu-mi mai şi cereţi ceva pe deasupra.

M'am uitat lung la dĕnsul. Auziţi d-voastră, dragii moşului? Tot eu să mai cer. Ca ce să fie asta oare? l'am intrebat eu; dară n'a voit să-mi spue ce noimă avea cuvintele lui. Dac'am vĕzut aşa, mi-am zis şi eu: deci, tacu-te mĕ chiamă.

Am scos şi i-am dat cinci lei noi. El imi respunse că-i plătisem cu prisos. Mi-a părut bine. Şi luăndu-mi zioa bună, am plecat.

Am trecut Rădoeştii, apa Teleormeni, Satul nou, riul Vedea şi am ajuns in Roşiorii-de-Vedea.

II.

Ca să meargă cineva la Roşiorii-de-Vedea, dragii moşului, drept din Bucureşti, trebue să-şi aducă aminte de ceea ce era drumurile noastre mai acum vr'o cincizeci ori şasezeci de ani.

Căci şi guvernul de azi, şi stăpănirea de eri, pesemne că au uitat că Roşiorii-de-Vedea fù odată capitală de judeţ. Uita-i-ar rĕlele pe ei acolo! Nici tu poştă, nici tu şosea, nici tu drum de fer, nimic! dară nimic, care să-ţi arĕte drumul in acea parte de loc; nici o inlesnire ca să mergi la acest oraş, vestit altădată.

Voind să mergi cu mijloacele date de stat, trebue să treci pe la Giurgiu. De aci să te urci in vapor, care te duce la Turnu-Măgurele prin Zimnicea, şi din acest oraş cu o trăsură particulară, ori cu diligenţa să ajungi la Roşiori,—căci este o diligenţă ce ţine in legătură centrul judeţului cu Ruşii. Sau, de la Giurgiu să te urci in diligenţă, dacă este loc, să mergi prin Alexandria, ca să ajungi la Ruşi, drum pe care-l faci, şi intr'un chip şi intr'altul, cam intr'o zi şi jumătate, cu adaosul neplăcerii de a-ţi tot descărca şi incărca catrafusele dintr'o trăsură intr'alta.

Mai scurt ar fi să te duci cu drumul de fer, calea Piteştilor până la Stolnici, ajuns aci, trebue să fi inchiriat de mai nainte o trăsură din Ruşi, care să te aştepte la Stolnici, şi să te ducă acolo. Această trăsură te costă aproape indoit căt drumul de fer. Altfel, remăi acolo la Stolnici, de n'ai nici unde să-ţi pleci capul, staţiunea fiind mică, intr'un sătuc.

Cu chipul acesta ajungi intr'o zi la Ruşi.

Cine vrea să meargă la Roşiori, şi să ajungă cu floare la ureche, fără grijă, fără nimic, să ia cu chirie birja lui Neica Enache. Să nu caute că are No. 13. Neica Enache este omul care desface toate făcuturile cu omenia sa. El este imbĕtrănit in ale călĕtoriilor, el ştie toate dichisurile drumului, şi vrĕnd să-şi găsească toate inlesnirile, caută totodată ca şi muşteriii lui să meargă liniştiţi şi să afle tot ce le trebue pe drum.

De la Bucureşti la Ruşi este ca la şase poşte, şi le faci cam intr'o zi şi jumĕtate.

N'am stat decăt o jumĕtate de zi in acest oraş şi m'am intors.

Peste un an, aceleaşi trebuinţe mĕ chemară la Ruşi, şi de astă-dată am remas căteva zile, şi am aflat că Adunarea Naţională a recunoscut şi ea in cele din urmă, că este de trebuinţă a intra şi Roşiorii-de-Vedea in lanţul căilor-

ferate. Dară de la a recunoaşte până a-l pune in lucrare, mai are să curgă apă pe Dămboviţa. Insă, ce să zici? omul trăeşte cu nădejdea, şi prin urmare nici noi să nu perdem nădejdea.

Să nu vĕ fie cu supĕrare, dragii moşului, pentru abaterile ce fac. Că uite, te ademenesc lucrurile ce vezi cu ochii şi şchioapeţi din drum. D-voastră când vedeţi că incep să bat cămpii, mai tuşiţi, mai mişcaţi-vĕ din loc, bateţi şeaua să priceapă eapa, cum se zice, ca să mĕ intorc la şiritenia noastră.

Şi cum vĕ spuseiu de astă-dată am zăbovit căteva zile. Prietenul la care am tras in gazdă, m'a primblat prin tot oraşul. Pot zice am vĕzut tot, căci nu este a nevoe a cunoaşte orăşelul in două sau trei zile.

Mai intăi ţi se arată remăşiţe din ceea ce fusese odată. Multe dărămături incredinţează că pe-acolo a fost odată case mari, case boereşti, cum se obicĭnuea in vechime.

Eram setos, vedeţi d-voastră, să cunosc mai deaproape pe aceşti orăşeni, renumiţi in vechime, pe Roşiorii de la Vedea, Românii ăia grozavi, care au făcut atătea isbănzi odinioară, impreună cu Verzişorii.

Ca să vezi fruntea orăşenilor, trebue să mergi la Cazino. Acolo se adună şi bun şi rĕu, căci aci este locul de introlocare a tot ce este mai spălăţel in oraş.

Aci se vorbeşte despre politică, despre interese, despre afaceri. Se joacă şi ear se joacă cărţi, boală, care chinueşte pe toţi.

Am intrat in vorbă cu mai mulţi şi m'am incumes a-i intreba cu ce-şi indeletnicesc ei mintea, spunĕndu-le că n'avusem timp să le vĕz librăria.

— „Aşi! Domnule, nu-ţi mai perde vremea degeaba. Noi n'avem librărie in oraş; sau, mai bine, căte băcănii, atătea şi librării. De la băcani ne cumpĕrăm hărtie, condee, cerneală, etc

— Dară cărţi?

— „Cărţi de şcoală se găsesc de vĕnzare la unul din profesori, in colo nimic.

— Ei, ce citiţi d-voastră?

— „Eaca, când vin gazetele la Cazino, ascultăm şi noi ce spune ăl de Primarul, ori alţii care iau gazeta in mănă.

— Asta la Casino. Dară acasă?

— „Acasă vorbim, povestim, fumăm, etc., eară femeile, când nu lucrează, joacă loton, ori sinonime.

Am intrat in căteva prăvălii, de unde am cumpĕrat căte ceva lucruri mici, de care aveam trebuinţă. M'am crucit când le-am vĕzut impodobite, mai numai impodobite cu cadre ruseşti şi bulgăreşti. Rar, colea şi colea vĕzuiu rătăcit căte vr'un chip românesc.

Remăseiu uimit şi mĕ intrebam in sine-mi: Dară unde mĕ aflu eu frate? in ţara Românească, ori Bulgărească. La surprinderea mea, prietenul imi spuse o mie şi o sută.

Acum, dragii moşului, ia să şedem strimb şi să vorbim drept. Nu e aşa oare, că in mare rătăcire fù lăsat bietul nostru popor ca să cadă? (Noi vorbim de locuitorii din Roşiorii-de-Vedea şi de prejmetele lui). In casele lor icoane, cadre şi chipuri bulgăreşti. Ei nu citesc, că n'au de unde să-şi cumpere cărţi. Ei sunt cu totul părăsiţi de inima ţĕrii, rupţi de la coastele ei şi năpustiţi pe malul Dunării, fiindcă nici şosele, nici serviciu postal de-a-dreptul n'au cu capitala ţĕrii?

Ce să facă oamenii? Cumpĕră şi ei ce găsesc, doritori fiind să-şi impodobească prăvăliile şi casele. Românii au purtat un rĕsboiu

destul de falnic pentru dĕnşii. Unde sunt cadrele in care să fie zugăvite faptele lor măreţe? Iconarii Ruşi şi Bulgari cutreeră ţara cu tot feliul de icoane şi de chipuri ruseşti şi bulgăreşti. Unde sunt ai noştri? Oamenii noştri de stat, maistrii pictori sunt prea mari, să vede, pentru ca să se mai găndească şi la bietul popor. Tot ce fac, ei fac pentru poporul cel mai spălăţel; mojicimea este lăsată pe măna Ruşilor şi Bulgarilor să-i cioplească, să-i civilizeze, cum se zice.

Despre astfel de lucruri ar fi multe de zis, şi prietenul meu mi-a spus multe şi dė toate. Şi cutreerănd oraşul, am trecut pe la şcoala de fete şi pe la cea de băeţi.

Am intrebat pe soţul meu despre inaintările ce fac la invĕţătură. Eată ce mi-a respuns:

Şcoala de fete, mai mult cu numele a fost pănă mai an-ţerţ. Cănd erau fetele la recreaţie, ţi se părea că eşti la nuntă: trăgeau la nişte danţuri, la nişte brĕuri şi la nişte bătute, de par'că-ţi da inima brănci să te prinzi in joc cu ele. Poate că era bine aşa pentru alte timpuri; dar pentru timpul de faţă, nu se mai potriveşte. Mulţămită insă spiritului de propăşire, a inceput să se simţă şi la noi folosul invĕţăturei la fete, şi lucrurile au inceput să se schimbe inspre bine.

Dară ăncă-mi-te şcoala de băeţi? Acolo e acolo. Un şir de case, proprietatea comunei, de altminteri incăpĕtoare, dară intunecoase şi fără duşamea, am putè zice. Scăndurile s'au tocit pănă intr'atăta, incăt a remas numai talpele pe care se aşază duşameaoa, şi pe-alături nişte gropi de eşti nevoit să sari din tălpoae in tălpoae. Bieţii băeţi, vrĕnd nevrĕnd, a trebuit să inveţe gimnastica, şi mĕ mir cum de nu şi-a rupt vre-unul picioarele. Bine că nu se găseşte prin Bucureşti o asemenea şcoală, căci multă lume ai vedè schiloadă, pentrucă aici sunt şi mulţi doctori!

Onoare insă Primăriei, in anul acesta a pus să se facă şcoalei o reparaţie, pot zice, din temelie!

Acum să-mi daţi voe, dragii moşului, să vĕ spun şi cusurul femeilor din Ruşi. Nu vĕ neliniştiţi aşa, dĕ! că nu cade ceriul pe noi, dacă vĕ voiu spune şi eu o vorbă.

Mai toate femeile fumează!

Rĕu e, nu e aşa! D'aia vĕz eu că vĕ muşcaţi buzele, vĕ ţineţi cu măna de falcă! Ingăduiţi, ingăduiţi, că nu se face gaură in ceriu. Aveţi niţică răbdare să isprăvesc. Dară oare nu sunt şi prin Bucureşti multe care fumează?

Şcoala sau boldul de propăşire, nu ştiu bine să vĕ spuiu, a făcut că femeile cele tinere din Ruşi şi fetele nu metahirisesc acest obiceiu; dară cele bĕtrăne, nu ştiu, zeu, dacă este vre-una care să nu fumeze. Nu va trece mult, aşa cred eu, şi se va rărì obiceiul acesta pănă intr'atăt, incăt să vedeţi, ia, aşa, colo şi colo căte vre-una care să mai fumeze.

Cercetănd şi despre sirguinţa profesorilor, şi despre purtarea lor, soţul meu mi-a povestit următoarele:

Mai anii trecuţi regele voind să facă o inspecţie oştirii tăbărită pe marginea Dunării, a trecut şi prin acest oraş.

Prefectul de pe vremea aceea i-a infăţişat pe toţi slujbaşii Statului, intre care erau şi profesorii. Stănd ei in rănd, unul carele se crede că altul ca dĕnsul nu se afla procopsit, nevoe mare, inaintează cu trei paşi şi incepe a vorbì Regelui in limba Nemţască. Vĕz Doamne, ce s'o fi socotit el, să ştie şi Vodă

că se află pe-aici oameni cu ştiinţă de limbi străine, şi să mě ia la ochi.

A păţit-o insă; căci Regele ĕl intreabă:

— „D-ta eşti profesor la şcoala naţională de aici?

— Da, Măria Ta.

— „De ce, dară, nu vorbeşti româneşte?

A pus botul pe labe şi s'a retras ruşinat la locul lui şi cu nasul tăiat, fiindcă n'a ştiut ce respuns să mai dea.

Prietenul meu mi-a dat apoi o scrisoare a aceluiaşi neprocopsit profesor, pe care o ţin şi astăzi.

Cetind-o, mi-am adus aminte de pilda Domnului Cristos din evanghelie cu Vameşul şi Fariseul:

Fariseul.

„Mulţămescu-ţi Ţie, Dumnezeule, că nu sunt ca ceilalţi oameni, răpitori, nedrepţi, sau ca şi acest vameş. Postesc de două ori pe sĕptĕmână, şi dau zecineală din toate câte câştig.“

Procopsitul din zilele noastre.

„Căci, Domnule, deşi sunt venit aci in România, 22 ani, insă nu regret a vĕ spune că ăncă n'am adoptat caracterul a multor din această frumoasă ţară. Adesea se pot găsi şi in corpul didactic oameni fără incredere, insă pe mine vĕ rog a nu mĕ trece in ordinea acelora.“

Vedeţi d-voastră, dragii moşului, Fariseul, tot fariseu este in toate timpurile şi la toate popoarele. Din cele ce auzirĕţi mai sus, puse faţă in faţă, vorbele Fariseului vechiu, cu cele ale Fariseului nou, v'aţi putut incredinţa, socotesc, de adevĕr.

Ba ăncă cel nou este şi mai vinovat, după mine. El este şi nemulţămitor către un popor care l'a primit cu braţe deschise, ĕl hrăneşte şi-l socoteşte ca pe fratele lui, şi părîtor de tovarăşii de şcoală cu care stă tot pe o treaptă.

Dară să lăsăm la pĕcatele pe nişte astfel de oameni şi să ne căutăm de şiritenia noastră.

Cum eşi din Roşiorii-de-Vedea pe şoseaoa către Bucureşti, la o mică depărtare dai de un sat părăsit, numit Ţigănia. Aci este o biserică părăsită, din care a remas numai zidurile, şi despre care se spune multe prin oraş.

Am intrebat pe acel procopsit de profesor, de curiositate numai, ca să-mi spue ce ştie despre acea biserică. El mi-a respuns că cine se ocupă de asemenea fleacuri.

Auziţi d-voastră vorbă? Şi cui se cuvine, mĕ rog să cerceteze, să meargă la faţa locului, ici o palmă de loc, ca să vază cu ochii lor, să citească inscripţiile, să compare cu ce zice istoria ţĕrii, să adune spusele de prin gurile bĕtrânilor, de nu profesorilor? Ei, care se numesc oameni cu patru ochi, pentrucă ştiu carte, sunt datori să scrie, să facă cunoscut, să dea la lumină spre desbatere, tot ce se zice, tot ce se află asupra unui lucru, care aduce aminte trecutul unei localităţi, unde slujesc ei ca profesori, câte 15 şi 20 de ani.

Nu li se cere de nicăiri nimic, ei sunt buni bucuroşi că li se dă leafa, şi unii dintr'ĕnşii putrezesc toată ziua pe laviţele cafenelelor. Măcar de curiositate, să se arĕte că trăesc şi ei, să se ştie că a trecut prin lumea această albă, ar trebuì să se indemne să afle, ca să ştie şi ei spune celor ce i-ar intreba despre istoria oraşului, şi a prejmetelor. Dară ei nici atâta nu fac. Pe mine mĕ rîma la inimă să ştiu ceva despre istoria acelei biserici, am intrebat vr'o doi, trei bĕtrâni, şi din spusele lor eată ce am injghebat:

Ci-că odată Radu-Vodă Negru a eşit la bătălie cu păgânul, şi acesta l'a dovedit; eară el a dat dosul. Şi fugind dinaintea păgânului, a ajuns la un copac scorboros. In acest copac s'a vărît şi a scăpat cu zile.

Turcii, luăndu-se după Negru-Vodă, l'a gonit, l'a gonit, pănă ce i-a perdut urma. Şi caută-l in sus, caută-l in jos, nu mai deterĕ cu măna de el. Vĕzĕnd ei că Radu-Negru a perit din ochii lor ca o nălucă, se intoarserĕ de unde au venit; eară Negru-Vodă se făgădui să facă un schit de călugări in locul acelui copac scorboros.

După ce s'au aşezat lucrurile in ţară, Radu-Vodă s'a ţinut de făgăduealã şi a făcut o biserică,—biserica ce stă astăzi pustie.

De ce nu s'a facut schit de călugări, nu pot şti, fără decăt ştiu că s'a făcut un sat de Ţigani, şi s'a numit Ţigănia.

Popii care slujeau la acea biserică mureau des, şi biserica remănea adeseori vĕduvă de preoţi. Azi aşa, măne aşa, pănă ce i-a eşit nume rĕu, şi popii incepurĕ a se codì, adică a nu mai voì să slujească la aşa biserică cu trişte rea.

Din pricina aceasta sătenii incepurĕ a cărtì şi a se plănge că le vine greu să meargă pe la bisericile satelor megieşe pentru cununii, botezuri şi alte trebuinţe ale lor. Ei deterĕ svon că se va sparge satul.

Un arendaş bogat voind să ţie satul, ca să nu se risipească locuitorii, făcù leafă bună preoţilor care ar voì să slujească la biserica din Ţigănie, şi se şi găsirĕ vre-o căţiva care nu prea credeau in piezele cele rĕle ale bisericei, mai cu samă că le lua vĕzul albişorii sunători. Venirĕ pe rănd, unul căte unul, ca să slujească. Dară se căirĕ de prostia ce făcuserĕ cănd se vĕzurĕ la ciasul morţii, inainte de vreme.

Deatunci incoa nu mai voì nici un preot să slujească. Satul se sparse şi biserica remase pustie, cum o vezi cu ochii verzi, de căntă in ea cucuvelele.

Sătenii, unii apucarĕ intr'o parte, alţii intr'alta! Din adunătura unora dintr'ĕnşii şi mai venind şi alţii de prin preajmă, infiinţarĕ un alt sat, care se chiamă Satul nou. Acolo işi făcurĕ o altă biserică, şi aci popii slujesc fără frică.

Acum, din toată această poveste trebue să fie ceva. Mai intăi ştim, după cum vedem şi in Bucureşti, că unde a fost o curte mare de boer insemnat, ori vr'o monăstire, sau niscai curţi domneşti, alături a fost şi o ţigănie. Ce să fi fost oare la Roşiori, de alături s'a infiinţat satul Ţigănia? Dară biserica nu va avea oare vr'o inscripţie ceva, care să dea la iveală şiritenia povestei cu infiinţarea ei?

Toate acestea, un profesor de-ai localităţii le-ar putè dovedì mai lesne decăt un străin. Dară Dumnezeu să mĕ erte, nu ştiu ce să mai zic, lenea ori nepriceperea au lăsat lucrurile baltă, şi aşa socotesc că vor remănea pănă cine ştie cănd, sau pentru vecie

Fiindcă suntem ăncă in Ruşii-de-Vede, să-mi daţi voe, dragii moşului, să vĕ spun ceva şi despre un fel de paşa, la cheremul căruia sunt supuşi mare parte de orăşeni: Acesta este un căruţaş de meserie, român de baştină, nu poate fi după cum ĕl arată numele ce poartă.

El, cu de la sine-şi voe, a infiinţat o diligenţă de-adreptul intre Ruşi şi Bucureşti. Dar numai Dumnezeu s'o facă diligenţă! Ea trebue să plece odată pe săptĕmănă. Insă onorabilul cetăţan dacă n'are poftă in vre-una din sĕptĕmăni să plece la Bucureşti, remăne. Uneori vine la douĕ, sau la trei sĕptĕmăni. Te tocmeşti cu dĕnsul, bine, ha! iţi ia arvună, şi dacă n'are poftă nu pleacă. Degeaba-i spui

că ai trebuinţă, că eşti silit să pleci, ce-i pasă d-lui. Iţi respunde cu sânge rĕce, şi fără să se sinchiseâscă de ceva, că nu merge. Ĕi făgăduești să-i dai nu ştiu căt. Şi cine poate să sature pe acest nesăţios?

Ş'apoi, barîm, de-ar fi ceva de trăsura lui; o căruţă braşovenească, fără arcuri, şi mare căt o araba, in care aşază, afară de calabalîcuri, cel puţin opt oameni. Roatele uneori sunt legate cu ştreanguri, şi pe lăngă astea are nişte cai, care deabia tărĕsc căruţa.

Cu această diligenţă am fost silit să mĕ intorc la Bucureşti, in toamna anului 1881, cănd pe lăngă nişte saci cu orz, inăuntru mai era nu ştiu căte bucăţi de abale, şi peste astea, pare mi-se şase călĕtori. Apoi alţii pe chichiţă, in codirlă şi pănă şi peste coveltir.

III.

Pănă nu dai cu capul de pragul de sus, nu vezi pe cel de jos, ne căntă zicĕtoarea poporului, dragii moşului. E bine să ţie cineva samă de poveţele cele inţelepte ale străbunilor; căci, dacă nu, se pune in primejdie de a face incercările ce alţii au intimpinat inaintea noastră, şi nu ne putem folosì de poveţele lor. Un astfel de păcat am săvĕrşit eu şi am păţit-o.

Neumblat, adică necălĕtorit prin ţară, socoteam că tot cu de-al de Neica Enache sunt. Ştiam de la venire că nu-mi trebuise nimic pe drum, şi credeam că, de oare-ce mĕ intorceam cu diligenţa, tot aşa are să fie; o, cainicul de mine!

Totul fiind gata m'am urcat in diligenţă, şi aidem! In trăsură făcui cunoştinţă cu mai bine de jumĕtate de testea de fiinţe omeneşti, bărbaţi şi femei. Dădui buna ziua şi imi mulţămirĕ. Unii din soţii mei de călĕtorie vĕzĕndumĕ că sunt numai cu trupul, fără merinde, fără nimic, se incumeserĕ şi-mi zise:

— „Cum? Nu-ţi iei nimic de măncare pe drum?

— Nu! căci vom găsì pe la conace.

— „Măcar o păne, ceva.

— Nu-mi trebue nimic.

Un zimbet de milă se furişâ pe buzele mai tuturor din căruţă. Ar fi mai voit ei să-mi zică ceva; dară stăpănul diligenţei era de faţă, şi tăcurĕ. Pasă-mi-te că ştiau ei ce ştiau. Erau păţiţi.

Am eşit din oraş, apucănd pe crămpeiul de şosea ce duce la Bucureşti, fără să ne easă inainte nici epure, nici popă. De la capĕtul soşelei am inaintat pe calea lui Dumnezeu, adică pe vagaşurile făcute de căruţele altor călĕtori inaintea noastră, şi pe şleau, alegĕnd totdeauna drumul cel mai bătut. Despre sdruncinături nu vĕ mai vorbesc; şi le poate inchipuì ori cine a călĕtorit cu asemenea trăsuri.

Stăturĕm să facem popas la cărciumă pe deal; şi pănă să dea apă cailor şi să se mai odihnească o lecuţă, avurĕm timp şi noi, călĕtorii, să imbucăm ceva. Aci la cărciumă se găsì legumă: ouĕ, brănză, sardele; dară păne, nu. Luaiu, pe bani, de la stăpănul diligenţei şi-mi astămpĕrai foamea.

Soţii mei rînjeau pe sub musteaţă, cum se zice; cară mie imi cam căzù nasul. Nu ascultasem poveţele lor, vezi. Trăgeam nădejde insă că-mi voiu scoate din capete sara la gazdă.

In tot cursul drumului dai de căte un bordeiu, colea şi colea; la toate găseşti ţuică şi tutun; la unele găseşti şi vin. Dar ce vin? borş, nu altceva; vin de care a bĕut Domnul Cristos pe cruce. Ba la unele găseşti şi căte

niţică brănză, de s'o tai cu toporul, sau niscaiva pastramă, posmăgită şi uscată, de să-ţi rupi dinţii in ea. Păne insă de loc.

Ne suim in poroclita diligenţă şi pornim inainte, şi tot inainte, pănă ajungem să treacă drumul pe marginea unei păduri. Aci in cale am dat peste mai multe cete de ţigani, ce tăbăriserĕ cu corturile pe cămpie. Se vede că se intorceau la bordeele lor de la munca de vară, muncă ce fac ei prin oraşe. Ţi-era mai mare jalea să-i priveşti. Ei erau insă voioşi: căntau, jucau şi alergau, cei mai juni şi copilandri, cu picioarele goale, cu căte o sdreanţă pe dĕnşii, de li se vedea goliciunea, cu pĕrul căzut pe ochi şi impăslit, de nu era peptĕnat, socotesc eu, decănd se născuse. Cei mai in vĕrstă umblau prin preajma corturilor, unii indeletnicindu-se a aşeza sau drege căte ceva pe lăngă şatre, alţii invĕţăndu-şi urşii să joace; eară alţii sfătuindu-se in grămezi, grămezi, cine ştie la ce, şi făcĕnd o halalae de nu-ţi venea să stai ca să-i asculţi.

Cei mai bĕtrăni şi nevestele stau sub corturi: bĕtrănii tolăniţi sau intr'o rînă; femeile aprinzĕnd focul sau făcĕnd mămăligă, ori ingrijind de leguma ce ferbea la foc in ulcele. Altele indeletnicindu-se a-şi cărpì vestmintele lor şi ale copiilor, şi altele stănd lungite la soare.

Feţele unora din ei nu păreau a fi ale unor oameni trăiţi in ticăloşie; din potrivă erau grase şi rumene, de par'că se bucurau cine ştie de ce traiu imbelşugat; eară pe feţele altora se vedea căt de colo zugrăvită sărăcia, lipsa, neaverea, cu tot tacămul lor de neajunsuri. Slabi, jigăriţi, nespălaţi şi nepeptĕnaţi, supţi de necazuri, cu fălcile intrate unele intr'altele de macre ce erau, cu trupurile uscate ca nişte moaşte, cu picioare şi măni supţiratice şi piţigăiate, şi cu toată fiinţa lor par'că erau strujite de asprimele vremilor şi de muncă peste firea omenească. Te lua groaza uităndu-te la dĕnşii, cum se tărau ca nişte umbre de oameni, ca nişte iezme de noapte şi ca nişte stafii.

Cum vĕzurĕ diligenţa, copiii alergarĕ in gloate, unii să se dea peste cap, alţii să se facă roată; eară alţii să se tĕrnuească de pĕr intre dĕnşii, ca să placă călĕtorilor şi să le arunce căte vr'un bacşiş.

Nu le era lor destul, sĕrmanii, truda ce-şi dădeau ca să facă cheful călĕtorilor, pentru un lucru de nimic; nu le era destul că le săngera cărnurile pe trupurile lor cele sarbede, dăndu-se peste cap pintre spinii de pe drum, pintre ghimpii mărăcinişului de pe marginea pădurii, pintre glodurile de noroiu uscat, făcut tun de arşiţa soarelui, unii din călĕtori işi mai şi băteau joc de dĕnşii, minţindu-i că le-a aruncat căte un gologan, sau făgăduindu-le că le va da, de se vor trage de pĕr şi altele, făcĕnd haz de credulitatea lor.

Cănd omul işi face căte vr'o petrecere, ca să se inveselească, să riză, să mai uite şi el cele greutăţi şi sarcinile vieţii, inţeleg şi eu; dar a ride şi a batjocorì pe aproapele tĕu, pare-mi-se a fi o neomenie.

Mĕ uitam cu milă şi la batjocoritori, şi la batjocoriţi. Cei ce făceau haz de chinurile semenilor noştri imi dădeau ghies să riz şi eu de suferinţele unor fiinţe aproape sĕlbatice.

Acum, dragii moşului, să vedem cine ar putè rĕspunde, cu măna pe cuget, la intrebările mele:

— „In ce erau vinovaţi acei nenorociţi, să fie batjocura unor oameni asemenea dĕnşilor? Au doară ei să fie de vină că nu ştiu pe lumea asta nimic, ori societatea? Şi dacă nu-i

deşteaptă cei ce sunt in drept să o facă, dacă nu-i luminează cei ce trebue să pue lumina in sfeşnic, eară nu sub obroc, ei strică oare? Au doară cei procopsiţi s'au invĕţat ei singuri, ori alţii i-au făcut şi pe dĕnşii ceea ce sunt? Şi să nu se găsească oare şi pintre acei nenorociţi vre-unul care să se bucure de darurile firii, cu deşteptăciune, cu cap priimitor de propăşire şi de subţierea neştiinţei in care sunt ei cufundaţi?

Eu nu mĕ incumet a vĕ spune cine e vinovatul, d-voastră judecaţi singuri cu mintea ce v'a dat-o Dumnezeu.

Şi lăsând pe ţigani să-şi mănănce amarul după osinda lor, merserĕm, merserĕm până inoptâ, şi ajunserĕm la gazdă, la una anume Mama Ilinca, unde poroclita diligenţă trage pentru noapte.

Flămănzisem. Eu auzisem că diligenţa măne noaptea la hanul de la Talpa, sau nu ştiu la care alt han. Mĕ aşteptam să găsesc acolo de toate ce-mi trebuea. Dară stăpănul diligenţei şi-a schimbat drumul. Acum măne la Mama Ilinca. El găsise cusur că pe la Talpa sunt hoţi de cai. Şi măcar că diligenţei, care umblă din tată in fiu pe acel drum, nu i se intămplase nimic niciodată, totuş de puţină vreme işi schimbase drumul. Pesemne hangiul de la Talpa slujea după cuviinţă pe călĕtori, de la care nu-i mai remănea să dea şi stăpănului diligenţei, care-i aducea muşterii.

Acesta earăş ştiind că oamenii din Ruşi, vrĕnd nevrĕnd, trebue să meargă cu dĕnsul la Bucureşti, nu se mai găndeşte decăt la interesele sale. Puţin ĕi pasă lui dacă găsesc pe drum călĕtorii de ale măncării. El ştie că are să-i ducă la Bucureşti şi să le ia banii; apoi leşinaţi de foame, tescuiţi, morţi, sau abia mai dănd semne de viaţă, habar n'are. El una ştie; ştie că are să-i pue in hanul Gabrovenilor, şi mai multe nu. Lui să-i vie bine; despre călĕtori, mila Domnului.

Cu asemenea cuget schimba el drumul şi se inţelese cu Mama Ilinca.

— „Ce-mi dai d-ta mie, Mamă Ilinco, dacă ţi-oi aduce alişveriş pe sĕptĕmănă de atăţia şi atăţia lei?

— Ce să-ţi dea măiculiţa? Eaca, găzduire bună, fără să plăteşti ceva, şi fĕn căt vor putè să mănănce caiii.

Invoeala fù gata. Diligenţa işi schimbâ drumul. Călĕtorii furĕ lăsaţi ca să-i specule Mama Ilinca, cum va şti ea.

Această femee este scurtă şi grasă, guralivă de n'o intrece nici găştele, nici o teleoaică. Se vede a fi fost curăţică in tinereţele ei, şi drept să vĕ spun, că n'aş voì să o iau pe sufletul meu pentru faptele ei. După părerea mea, cam multe şi grele pĕcate trebue să poarte ea in spinare.

Coliba babei Ilinca, unde se adăpostesc călĕtorii, este o casă ţĕrănească, spoită cu var pe dinafară, are un brĕu ca de-o palmă, făcut cu boia roşie, jos la rădăcină. De afară intri drept in tindă, unde este şi vatra, pe unde se dă foc la soba din una din case. La dreapta este o cămară ce se zice pentru femei; ca mai micuşoară. La stinga o altă cameră ceva mai mare, este pentru bărbaţi. Din camera bărbaţilor este o ferestuică ce dă in celar, prin care-i inchide uşa. Un pat in fundul cămării, căt şi cămara de lat. Este destul de incăpător de a se culca oamenii in el de-a porumbeii, adică de-a curmezişul patului. O saltea de pae şi o scoarţă deasupra.

Tavanul este atăt de pitic, de-l ajungi cu

măna. Soba este alături cu uşa. Două scăunele mici, făcute din căte o scăndură găurită, in care sunt băgate căte trei piciorușe, şi eşite deasupra mult, de te glodeşte cănd şezi pe ele. O lampă mică atĕrnată in pĕrete, deasupra unei mese, sub care ţine Mama Ilinca ceapă şi alte zarzavaturi strinse pentru iarnă.

In această odae intră căte zece şi doisprezece oameni, adică căţi aduce diligenţa in gazdă. Fiecare călĕtor trebue să plătească căte un leu nou pentru o noapte, căci doarme acolo. Mai trebue să plătească căte 10 sau 20 de bani pentru lampă, căci arde toată noaptea. Aci nu mai incape vorbă, că dacă are căte ceva de măncare—când are,—trebue plătit pe căt nu face.

Şi, cum ziseiu, ajungĕnd la gazdă, cea intăi trebuinţă mĕ sileşte a intreba ce are demăncare.

— „Nimic.

— Cum nimic?

— „Apoi eaca sĕptĕmăna trecută n'a venit diligenţa, şi ne-a remas bucatele. Azi n'am gătit mai mult decăt ne-a trebuit nouĕ.

— Niţel lapte, brănză, unt, ouĕ, păne, vin.

— „N'are mama nimic, domnişorule. Dară dacă pofteşti o cafea, putem să-ţi facem.

M'am mulţămit pe ce am găsit. Cei ce-şi ingrijiserĕ de merinde, puserĕ ce aduserĕ cu dĕnşii şi măncarĕ. Uităndu-se cu coada ochiului la mine şi rînjind pe sub musteaţă, mĕ poftirĕ la masă. Eu, drept să vĕ spun, nu mi-a venit să iau din masa lor; căci imi ziserĕ oamenii, dreptul lui Dumnezeu! ăncă de cănd am plecat, să iau ceva din tĕrg, şi eu am despreţuit poveţele lor. Eu socoteam că dacă ai parale in pungă, ai de toate ce-ţi trebue. Acum vĕzuiu că altfel a eşit la văpsea. Unii din soţi găsirĕ cu cale să strivească vr'o douĕ cepe, ca să mănănce; alţii măncarĕ usturoiu; alţii cine mai ştie ce, şi cuprinsul casei se umplù de un amestec de miros, pe care trebuea să-l resufli.

După masă se incinse o convorbire intre toţi, ca aceea, la care fui nevoit să ascult. Eu aş fi voit să mĕ culc; dar era cu putinţă oare, pănă nu s'or linişti toţi?

In cele din urmă sfirşirĕ de vorbă, soţii mei, şi ne pregătirĕm de culcat. Ne aşezarĕm in pat care cum apucarĕm, de-a valma, bun cu nebun, rĕu cu nerĕu, careşi pe unde. Unii din călĕtori, pasă-mi-te se indestulase de ţuică pe la cărciume, alţii de fasole, cănd plecarĕ deacasă, alţii cine mai ştie de ce, că adormirĕ numai decăt şi se puserĕ pe nişte sforăite, de păreau că duc porcii la jir.

Şi mie imi era somn. La ce să n'o spun? şi culcăndu-mĕ, am adormit. Dar puişorii Mamei Ilinca, locuitorii saltelei celei de pae, se vede că ori se supĕraserĕ pe noi, venetici in casa aceea, că veniserĕm să le tulburăm pacea, sau că erau flămănzi, căci tăbărirĕ pe noi. Nu ştiu ce vor fi făcut soţii mei, dar eu ştiu că m'am deşteptat indată, cuprins de-o usturime de par'că eram pus pe jaratic, şi par'că mĕ ineca ceva.

Acum la ce să păcătuesc? Nu ştiu bine să vĕ spun. Inţepătoarele cercetări ale vietăţilor călugăriţe de la Mama Ilinca, sau aerul cel stricat din casă m'a deşteptat. Destul că n'am mai putut să dorm. Fiindcă să vedeţi d-voastră, unul sau mai mulţi din călĕtori, obosiţi de călătorie, se vede că visau cine ştie ce visuri frumoase, şi fără să se mai găndească că sunt cu alţii in cămară, lăsau cele rĕle şi stricăcioase pentru cei ce nu dormeau. Ce s'or fi găndit ei, cine poate spune? Dară eu m'am

sculat şi vruseiu să-mi fac o ţigară. Aerul cel stricat insă din casă, m'a dat afară. Mě ineca. Căci nu era cu putinţă să sufere cineva inăbuşitoarele şi greţoasele mirosuri ale cepei, ale gazului din lampă, amestecat cu fumurile nopţii.

Afară dac' am eşit, m'am chinuit toată nopticica pe unul din scăunaşele ce vě spusei mai sus că am găsit acolo. Un pachet de tutun am stricat, făcěnd mereu la ţigări ca să-mi treacă de urît. Atunci m'am găndit căt plăteşte osul lui Neica Enache. Ěl puneam alături cu stăpănul diligenţei ce ne aducea la Bucureşti, şi găsii o deosebire intre děnşii ca de la alb la negru. Şi căte nu mi-am adus aminte oare in acea sară? Stănd cu ochii sticliţi la stele, mi-am adus aminte de bietul tata când ne arěta pe cer carul, fecioara cu doniţele şi multe şi de toate. Ce făceam eu, ce dregeam, nu ştiu, că ochii imi da tot de drumul robilor. Astfel mi-am petrecut noaptea aceea, pe care nu voiu uita-o pănă voiu intra in păměnt.

Venind cu Neica Enache, am fost şi in tihnă şi indestulat. Intorcěndu-mě cu diligenţa, am remas şi nemăncat, şi nedormit, şi cu banii daţi.

Când am vězut că se ingănă zioa cu noaptea, am sculat pe argatul de la cai, să ingrijească a le da de măncare, ca să plecăm cu un cias mai nainte. Când se arětă albul zilei, mi se părù că am scăpat de la cine ştie ce chinuri. Eu fui cel mai d'intăi gata.

Se gătirě şi soţii mei de călětorie, şi plecarěm bucuroşi că scăpasem de iadul Babei Ilinca. Mergeam, dragii moşului, şi părea că stăm pe loc, atât de lung mi se părù drumul. Socoteam că n'o s'apuc să mai ajung odată la Bucureşti.

Pentru prănz toţi mě asigurarě că la Vadulat avem să găsim şi de măncare, şi odihnă; căci este han vestit, proprietate a unui bogătaş străin. Ce bun lucru este nădejdea asta! Numai unde mě găndeam că aveam să găsesc cu ce-mi potolì foamea, par'că atunci măncasem.

Intru acestea inaintam, deşi cum zisei, cam incet, dar inaintam. Şi intălnind nişte femei venind din pădure cu doniţele pline de coarne, am cumpěrat şi am măncat din ele ca pe cine ştie ce poame delicate şi gustoase. Ce este, frate, şi foamea asta!

Mai mergěnd, ochii mi se isbeşte de-o momăe de om. Era un flăcăiandru, care se vedea, după apucături, că era tont şi molatic. De boiul lui mărunţel, cu chipul căscăund, grosolănia se vedea scrisă pe faţa lui, armele şi ţorţoalele de pe děnsul ěl da jos. Avea in cap o căciuliţă cu fundul roş, imbrăcat cu un fel de mintean cusut cu ceaprazuri, şi nişte poturi de se impedeca in ei. Era inarmat din cap pănă in tălpi. Puşca—şi o puşcă lungă—atěrnată la spinare, incins cu un sileaf, in care erau infipte douě sau trei pistoale, şi un iatagan, care-i impedică mişcările mănilor, la coapsă o sabie turcească, de par'că el era atěrnat de dănsa.

Plin de mirare intreb: ca ce pocitanie să mai fie şi asta? Mi se respunse că este păndarul viilor proprietarului din acea localitate, un neromăn, care vrea să-şi procopsească pe toţi veneticii lui.

Am remas cu ochii uităndu-mě după děnsul, şi o intristare desăvěrşită m'a cuprins. Atunci mi-am zis: Aflase-va-mai oare altă ţară pe lumea asta albă, in care, oricare intăi venit şi imbogăţit acolo, să-şi imbrace slugile după pofta inimii lui, să-i inarmeze după cum l'o duce capul pe el acolo, sau după obiceiurile ţerii de unde a venit?

Nu mĕ pricep la de-al de astea, dragilor mei; n'am umblat prin ţĕri străine, şi deaceea nu ştiu ce va fi prin alte locuri. D-voastră, care sunteţi şi mai procopsiţi, şi mai umblaţi, trebue să ştiţi mai multe, şi n'ar strica să-mi deschideţi şi mie capul in privinţa asta.

Totuş mintea mĕ duce a judeca aşa: Cine vine la noi—şi vin mulţi nechemaţi, nenimic—se imbogăţeşte şi dobăndeşte cuprinsuri, să fie dator a se supune tuturor regulilor, tuturor obiceiurilor pămĕntului nostru, fie in port, fie in datine.

Şi tot găndindu-mĕ şi resgăndindu-mĕ am ajuns la Vadu-lat, la acel han renumit.

Am fost cel d'intĕi care m'am dat jos din diligenţă şi am intrat iute in cărciumă, intrebănd ce demăncare au. Mi-a respuns că nu este nimic gata, deşi era aproape amiazi.

Mĕ indemnarĕ insă să iau ceva uscături: salam, sardele, şuncă etc. N'am voit. Doream să mănănc ceva fertură. Am cerut să-mi dea căţiva covrigi, de care-mi spuneau că au proaspeţi la brutărie, şi am bĕut un ciocan de rachiu.

Cel ce se vedea că este căpetenie acolo, om inalt şi gras, cu ceafa de trei palme, pe nemincinos, cu aer despreţuitor, de par'că-l născuse măsa in bumbac şi in bogăţii, un fel de: Dă-mi Doamne ce n'am găndit, să mĕ mir ce m'a găsit, pesemne că a vrut să riză de noi. Covrigii lui cei proaspeţi ce ni i-a adus, trebuiau sdrobiţi cu muchea toporului, ca să-i putem mănca. Pintre slugile ce furnicau de colo pănă colo, prin prăvălie şi prin preajmă, n'am vĕzut nici un român. Se vedea căt de colo că stăpănul trebue să fie vr'un străin. Săracii de noi Doamne! Ce-am ajuns noi in ţara noastră! Incotro te intorci, tot de bogătaşi străini să te loveşti.

In loc de măncare, ne-am săturat de scărţiiturile a doi pĕcătoşi de gaşpari, care ne-au impuiat urechile căt am fost siliţi a sta acolo; căci şi aici stăpănul diligenţei, tot in interesul călĕtorilor, pe care-i consideră ca marfă, avù a descărca o sumă de bucăţi de dimie, adunate de pe la ţĕrani, pe care le adusese aici ca să le dea la piuă.

Toată nădejdea acum era la Argeş. Şi aici, dac' am ajuns, credeţi că am găsit demăncare? Aşi! fugi de-acolo, nu vĕ mai faceţi că credeţi! Mai intăi, ca şi pe la cărciumele de păn' aici, păne n'avea; căci, zicea hangiul, brutarul s'a dus cu pănile colea pe deal, unde sunt concentraţi dorobanţii. Căt pentru legumă, avea nişte cărnaţi, uscaţi de proaspeţi ce erau, şi murdari de nu-ţi venea să te-apropii de ei, incolo nimic, dar nimica goală. Ba, pe lăngă ţuică şi vin, mai avea şi bere la butelci. Am dat dracului şi bere şi tot, şi mi-am frămĕntat măselele ăncă cu vr'o doi, trei covrigi, uitaţi de vechi ce erau.

Pe lăngă toate aceste neajunsuri mai trebue să te scotoceşti cam des prin buzunare, plătind la taxe de poduri, lucru ce se intămplă mai rar cu Neica Enache, căci pe unde merge acesta nu sunt atătea poduri de plătit.

In cele din urmă, cu chiu, cu vai! ajunserĕm la Bucureşti. Fie că mi-am scos din capete şi eu după ce-am ajuns acasă. Şi povestind la ai mei ceea ce auzirĕţi şi d-voastră, riserĕ de mine, adică cum faceţi şi d-voastră acum. Ce, adică nu vĕ vĕd eu cum vĕ daţi coate şi cum puneţi măna la gură ca să nu se bage de samă. Lasă că aşa am să fac şi eu când voiu auzì despre cineva că a fost neascultător şi despreţuitor poveţelor celor păţiţi.

P. Ispirescu.
culegĕtor-tipograf.

Notiță Literară.

Studien zur rumänischen Philologie von H. Tiktin. I-er Theil. Leipzig, 1884.

Diftongii *ea* și *ia* din punct de vedere a originei și a schimbării lor, formează obiectul acestor studii. După pronunțarea de astăzi, care s'a păstrat deosebită pentru diftongii *ea* și *ia* in unele dialecte românești; după modul de scriere din cărțile veac. XVI, XVII, in care semne diferite (ѣ=*ea*, ꙗ=*ia*) sunt intrebuințate pentru cei doi diftongi; după pronuntarea *ea* pe care o avea ѣ in v. slovenă; d-nul Tiktin se crede indreptățit a separa in studiul d-sale cei doi diftongi, adese confundați până astăzi, și a le căuta pe rând originea și schimbările. Imprumutat din altă limbă este diftongul *ea* ca representant sau a lui ѣ slavonesc in radicale, sufixe și in preposiția *prea*, sau a lui ѧ slavonesc, in câteva vorbe. De origine românească este el: a) ca diftongare *(Brechung)* a lui *e* accentuat, când vocala silabei postonice este *e* sau *ă*; și anume: totdeauna in elementul latinesc (exc. mierlă); totdeauna in elementul străin, când posiția *e—ă*, *e—e* este formată de vocala terminației; a rareori in elementul străin, când aceeași posiție este formată de vocala radicalului; b) ca contopire *(Verschleifung)* a doue vocale, provocată ori de incetarea unui hiatus *(mea, rea)*, ori de căderea unei consonante *(grea=gre(v)a, stea=ste(ll)a)*, ori de alipirea unui sufix *(dea=de(t)+a)*, ori de alipirea a douě cuvinte *(te—aș)*; c) ca resultat al intercalării generale a lui *e* intre *s, j* și *a* in dialectul moldovenesc *(șeatră*=v. slov. *șatъrъ)*, al intercalării sporadice a lui *e* intre *r, l, t* și *a* in toate dialectele (ștreang=germ. strang); d) ca transformare a lui ia după r, l, n, t, d, s, ș, j.—Moștenit din limba latină populară este *ia* in verbele proparoxitone de intâia conjugare, care au un *i* in penultima (muiare=molliare).—Imprumutat din limbi străine se găsește in multe radicale slavonești, grecești și turcești. De origine românească este: a) ca alipire *(Zusammentreffen)* a lui *i* din radicale cu *a* din sufixele *ariu, aș, astru* și cu *a* din terminații la unele verbe de derivație imediată a conjugării I *(incuia* alături cu *apropiya)*; b) ca contopire a celor douě vocale, provocată sau de adăugirea sufixului *a* la un cuvênt terminat in i *(cincia)*, sau de alipirea a douě cuvinte (mi—am); c) ca resultat al intercalării unui *i* intre grupele *cl, gl* și *a (chiaie=clavis)*; d) ca resultat al dispărerii lui *e* din grupa lui iea provocată: 1) de intâlnirea lui a cu ie (voiea), 2) de intâlnirea lui *ea* cu *i* (sfiieală), 3) de diftongarea lui ie (fieară); e) ca transformare a lui *ea* in dialectul moldovenesc (liagă pro leagă).—*ea* și *ia* accentuați in posiția *ea, ia—e, i* se pronunță astăzi *e* la toți Românii din Dacia Traiană, din pricina prefacerii lui *a* intre palatale in *e;* cumcă diftongul *ea* insă provenit prin diftongarea lui *e*, și a cărui veche pronunțare nu poate fi probată prin originea sa, a esistat intr'adevěr ca representant a lui *e* in posiția *e—e*, și cumcă semnul ѣ prin care in mod constant este representat in cărțile vechi, nu arată numai o ortografie capricioasă, se probează mai intâi prin faptul că diftongul s'a păstrat in posiția susnumită la Macedoneni, apoi prin analogia lui *o* și *ă*, a căror diftongare s'a făcut și s'a păstrat pretutindeni in ambele posiții: voace, hîrdae.

Diftongii *ea* și *ia*, primitivi și neprimitivi, se schimbă in *a* și *e*. 1. in *a:* a) după consonantele inmuiate *y, ĭ, tș, dj, ch (e, i), gh (e, i), ș (=tș), j (=dj), ly, ry, ny* diftongii *ea* și *ia* perd vocala intâi din pricina imposibilității fisiologice de a produce limba douě articulații imediate in acelaș loc al gurii; b) după consonantele care au proprietatea de a guturalisa vocalele palatale, diftongii *ea* și *ia* accentuați perd vocala d'intâi, după o transformare prealabilă a acesteia in ă, î.—2. in e, la toți Românii: a) in silabele neaccentuate, la p. III s. perfect., la p. I p. pres. și perf. diftongii *ea, ia* se prefac in *e, ie* prin *eă, iă;* b) prin analogia acelor substantive feminine, care diftonghează pe *e* din radical la singular (pos. *e—ă*) și-l păstrează neschimbat la plural (pos. *e—i)*, chiar acele substantive feminine care au in radical un *ea* primitiv sau un *ia*, schimbă acești diftongi in *e* la plural *(mreajă, mreji* prin analogia lui *seară, seri)*; c) prin analogia acelor verbe de I conjugare, care au un *e* in radical și-l diftonghează numai la III p. p. și s. indic. și conjunct. păstrează chiar unele

verbe cu *ia* in radical diftongul numai la aceleași persoane: *chiem, chiemi, chiamă* prin analogia lui *leg, legi, leagă.* 3. in *e* la Romănii din Dacia traiană: *ea* și *ia* accentuați in dialectele de-a stinga Dunării se prefac in *e*, cănd in silaba următoare se găsește o vocală palatală, prin prefacerea lui *a* in *e;* diftongul se păstrează la Munteni in căteva imprejurări. Pe de-o parte din faptul că in Psaltirea lui Dosofteiu ѣ, ꙗ—*ă* rimează cu *a*, ear ѣ—*e* rimează cu *e*; că in anumite scrieri din veac. XVII se intrebuințează semne deosebite pentru *ea, ia,* dupăcum se găsesc in poziția—*ă* ori in poziția—*e;* că după palatalele ч, џ nu se intrebuințează in tipăririle vechi a pro ѣ in poziția—*e;* că atăt in documentele laice nescrise, căt și in cele scrise, in care se intrebuințează caracterele latinești, se pune є, їє, *e* in mod aproape constant pro ѣ—*e*, ꙗ—*e;* ear pe de alta din faptul că in cărțile bisericești mai niciodată nu se inlocuește ѣ, ꙗ—*e* cu *e*, d-nul Tiktin conchide că ѣ, ꙗ—*e* n'aveau in veac. XVI, XVII nici sunetul *ea, ia,* nici sunetul *e, ie,* ci pe acel de *e* deschis, care s'a păstrat până asăzi in unele părți a Romăniei. 4. in *e* la Moldoveni, *ea* final accentuat și neaccentuat se preface in e, in dialectul moldovenesc.

Fenomenul curios, presentat de diftongul *ea* accentuat, cănd se găsește inaintea lui un ș, *j;* acela anume că in dialectul valach și macedonean diftongul se preface in a, in ori-ce poziție, ear la Moldoveni numai in poziția *ea—ă, ŭ,* cu toate că la prima vedere nu se poate atribuì transformarea nici inmuerii consonantelor la cei d'intăi, nici puterei lor de a guturalisa palatalele la cei de-al doile, căci aceste proprietăți a sunetelor *ș, j* sunt nouă față cu vechia transformare a diftongului, a dat ocasie autorului să facă o frumoasă descoperire pe terenul istoriei limbei romănești. Cercetănd transformările vocalei *e* și a diftongului *ea* din silaba imediat precedată aceleia, unde se găsesc *ș, j* , urmați de e, i, ă, î. d-nul Tiktin a ajuns să constate că sunetele *ș, j* au avut in diverse timpuri, diverse influințe asupra vocalelor următoare și că influințele aceste au alternat astfel, incăt inainte de-a ajunge lucrurile in starea presentă, cănd ș, *j* au puterea de a palatalisa pe *ă, î* in Muntenia și de a guturalisa pe *e, i* in Moldova, a fost un timp, cănd tocmai din potrivă *ș, j* erau inmuiați la Moldoveni și guturalisau vocalele la Munteni.

Nu voiu avè multe de intimpinat contra datelor d-lui Tiktin, pentru a sfirșì cu această notiță asupra lucrării intr'adevĕr meritoasă a d-sale. Negreșit, scurta introducere ce pune la inceputul *studiclor* nu este de feliu la inălțimea valoarei acestora, și nu este greu cuiva să vadă acolo multe neesactități și chiar paradoxe. Sunetele ă, î autorul le găsește formate de limbă cu partea posterioară a ceriului gurei, ceea ce este complect neesact, căci ă și î nu sunt sunete guturale, ci palatal-guturale, și articulația lor se face pe linia lui *a*, deasupra stării de repaus a limbii. Ear in ce privește cantitatea vocalelor, d-sa face o mare greșală, atăt pe terenul fonologiei romănești, căt și mai ales pe acel al fisiologiei sunetelor, cănd afirmă că dintre vocalele *e, i, o, u,* care sunt susceptibile in Romănește de a servì ca consonante intr'un diftong, *i* și *u* pot avè această proprietate chiar lăngă sunete spirante și inchise, dacă se găsesc la sfirșitul cuvintelor, că de pildă cuvĕntul *marĭ* formează o singură silabă, măcar că *i* ar avè articulație proprie; pentrucă nici sunetul *ĭ* la sfirșitul cuvintelor nu are proprie articulație, ci insamnă numai inmuerea consonantei precedente, după cum *ŭ* arată numai rotunzirea aceleia, nici nu este cu putință să fie silabe, unde gruparea sunetelor imprejurul sonantei să se facă astfel, incăt după o vocală să vie o spirantă ș'apoi o altă vocală. Apoi imi pare că cu prea multă ușurință s'a incercat d-sa să probeze că ѣ slav avea numai sunetul *ea* romănesc. Este adevĕrat că traducerea lui in romănește prin *ea* pe de-o parte, ear pe de alta acțiunea diferită de a lui *ja*, pe care o are ѣ in vechia slovenă adeseori, ne poate indreptăți să dăm in unele imprejurări acestui semn valoarea lui *ea* romănesc; insă atăt traducerea lui in romănește și prin alte sunete afară de *ea* (prin *e* după chiar mărturisirea autorului), căt și faptul că ѣ=*ai primitiv* are de multe ori aceeași influință asupra consonantelor precedente ca și *ja*, (Micl. Vergl. Gram. I, 54, 204, 241) ne dau tot dreptul a atribuì semnului ѣ in v. slovenă trei valori in loc de una: *ea, e* in unele imprejurări și *ja* (=ya) in altele: astfel incăt, in loc de a face o generalisare precipitată și a ne crea noi singuri escepții,

ar fi mai bine să recunoaştem pe ѣ cu valoarea lui originală in toate exemplele citate de autor la posiţiile ѣ—*ŭ*, ѣ—*i*, unde lui ѣ corespunde un *e* românesc, şi a vedè reflexul lui ѣ=ja (ya) in toate esemplele de sub posiţiile ѣ—*ŭ*, ѣ—*ă*, unde *ea* nu se preface in *a* sub influinţa lui *r* precedent.

Tot atăt de puţină dreptate imi pare că are d-nul Tiktin, cănd atribue unui imprumut din vechia bulgară acele exemple, unde ѧ este tradus prin *ia* in româneşte, căci reflexul primitivului *en* in limba bulgărească n'a fost niciodată decăt *e nasal*, *en (?)*, *e*, ѫ şi din nici unul din aceste sunete n'ar fi putut eşì in româneşte *ea*, in posiţia *en-u*. Că acest ia=ѧ n'a fost imprumutat de la Ruşi, se poate; dar s'ar putè proba că n'a fost nici de la Malorusiani, nici de la Bosniaci?

Insfirşit dorinţei de a generalisa, care este o adevĕrată epidemie in ţara noastră (autorul este din Iaşi), datoreşte d-nul Tiktin teoria diftongării lui *ă* accentuat, cănd este urmat de *ă*, *e*, fără să poată aduce pentru intăia posiţie nici un exemplu, şi fără să se găndească că toate esepmlele aduse la posiţia a doua: hîrdae, ilae, etc. (=hîrdoe, iloe) au avut intr'o vreme un *o* accentuant in penultima, care s'a diftongat in *oa* inainte de *e* şi apoi a devenit *a* prin perderea lui *o*, printr'o procedare destul de cunoscută.

Dacă voiu mai adăugì că pentru moment incercarea de a tăgăduì prefacerea in *u* a lui *ll* şi *v* din anumite posiţii este zadarnică, din pricină că lipsesc alte exemple unde să se poată proba esistenţa unui *u* eufonic, şi pentrucă păstrarea lui o final numai la nume se poate mai lesne esplica prin coesistenţa formelor articulate, decăt printr'un imprumut de la aceste; voiu fi sfirşit observările ce-am avut de făcut asupra unora din conclusiile d-lui Tiktin, şi-mi va fi rĕmas de spus numai că, de se vor adeverì chiar şi altfel greşelile arĕtate de mine, ele nu vor putè micşura intru nimic valoarea in adevĕr mare a *studiilor*, unde se vede la fiecare pas multă muncă şi un metod sigur, lucruri care au lipsit din nenorocire adeseori, impreună cu modestia, la o bună samă din cei ce-au scris despre limba românească.

Φ.

POESII.

PRIVIND CU DRAG...

Privind cu drag la mine
Mĕ 'ntrebi căt te iubesc,
Dar ochi-mi plini de tine
D'amoru-mi nu-ţi vorbesc,

Şi vrei spre a-ţi respunde
Cuvinte să grăesc?
Cuvinte, n'am de unde,
Nici vreu ca să găsesc;

Cuvinte, amorul n'are
In doru-i sufletesc.....
Tu dă-mi o sărutare
Şi-i şti căt te iubesc.

CĂND PRIVESC...

Când privesc la ceriu-albastru,
Eu in ochii tĕi privesc,
Căci şi 'n ochii tĕi, iubito,
Tot albastrul cer găsesc.

AM PRIVIT...

Am privit ochi-ţi albastri
Şi surisul tĕu nespus,
Şi deatunci nu am odihnă,
Pacea vieţii mi s'a dus;

In zadar mi-am pus silinţa
Să te şterg din ochii mei,
Chipu-ţi s'a'ngropat in mine,
Luminat de ochii tĕi.

Pân' şi 'n noaptea cea adâncă
Mĕ urmezi, nu vĕd in vis,
Decât ochii tĕi albastri
Şi nespusul tĕu suris.

Ear pe buzele-mi uscate
De-un lung dor de sărutat,
Umbra sărutării tale
Lunecă neincetat.

JOS UNDA SCLIPEŞTE...

Jos unda sclipeşte şi tainic şopteşte,
La mal o fecioară in valuri priveşte;

Muncită de doruri, ea plânge, suspină,
Dar focu-i de chinuri nici plânsul n'alină,

Şi faţa-i pălită şi 'n lacrimi scăldată,
Pe valuri stă 'n gânduri adânc cufundată.....

Şi unda sclipeşte, tot tainic şopteşte,.....
Din fundu-i o umbră pe fată ocheşte

Ş'o chiamă cu farmec vicleana nălucă,
Ş'o chiamă puternic, şi eată-o apucă

Cu braţele-i ude, şi 'n tainice şoapte,
O trage la sinu-i in vecinică noapte....

Un gemet, un clocot.... apoi totul tace,
Pe undele negre domneşte ear pace;

Şi luna bălae pe ceriu când soseşte,
Plutind o fantasmă pe valuri priveşte.

A SOARELUI LUMINĂ...

A soarelui lumină
Apus-a după munte,
Şi noaptea pe-a ei frunte
Găteli de stele-anină—

Sub vĕlu-i de mistere,
Din ceriuri se coboară
O pace ce doboară,
Şi chinuri şi durere—

O noapte tu tăcută!
O tu a nopţii pace!
Fiinţa-mi toată zace
La sinul tĕu perdută!

CĂMPIILE MĂNOASE...

Cămpiile mănoase
Cu 'ncetul se golesc,
Căntările voioase
Din aer amuţesc,

Şi frunza stă pălită,
Şi lunca a tăcut—
O vară aurită,
Ce iute ai trecut!

ZILE SCURTE...

Zile scurte, noapte lungă,
Cer inchis, suratici nori
Pe sub care se alungă,
Cioare, corbi croncănitori—

Cămpuri goale fără viaţă,
Ploi ce nu se mai sfirşesc,
Codri suri, pe riuri ceaţă,
Vijelii ce se bocesc—

Numai gemet jur in fire,
Jalnic tot, posomorit
Şi cobind a pustiire—
Zile-a toamnei, aţi sosit?

Mihai Gregoriady de Bonacchi.

Bibliografie.

Gramatica limbii Române, fonetica, etimologia, sintaxa şi istoria limbii, de Ioan Nădejde, in form. 8⁰. 240 pag. Iaşi, 1884.

Studiu asupra genului elementelor latine in românește, in comparaţie cu celelalte limbi romanice. Tesă pentru licenţa in litere, de Ed. Gruber, 1 br. 35 pg. Iaşi, 1884.

Redactor: *Iacob Negruzzi.*

Iaşi.—Tipografia Naţională.

Anul XVIII. — No. 6. 1 Septembre 1884.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 a fie cărei luni.

VALACHIA IN 1848.

Amintiri și intămplări de călětorie. *)

SCRISOAREA I.

Domnului ***

IN CARANTINĂ LA GIURGIU.

Marți, 27 Iunie.

Să te păzească Dumnezeu vechiul meu prieten, de o carantină, și mai ales de o carantină la Giurgiu! Dar de-așa ceva nu mi-e frică pentru tine! Ești din acei care se depărtează căt pot de rar de casa părintească. Toate afecțiile, esistența ta sunt concentrate in acest mic cerc, a cărui circonferență lesne ți-o cuprinde privirea.

Dee Domnul să găsești totdeauna acolo pacea și fericirea!

Chiar acum mi s'a adus tot ce-mi trebuea pentru a scrie! Mi s'au inapoiat in aceeași vreme cărțile, hărtiile, hainele ce mi se luase eri la sosire, pentru a fi afumate, timp de 24 de ciasuri, cu aburi de terebentină. Poți dar să pui măna pe această hărtie in toată liniștea.

Am părăsit Constantinopole la 20 a lunei, pe vaporul Lhoydului austriac. Joi dimineața intram in Dunărea prin gura Sulinei, astăzi singură deschisă navigației. Riul este intristător de privit de la acest loc. Lărgimea lui o fi deabia douě treimi a Seinei la „Pont des Arts", malurile ĕi sunt netede și cenușii ca ale Olandei, apa-i este gălbue și aproape stătătoare in toate părțile se věd bălți, și ca printr'un fel de ironie, orăcăitul asurzitor al broaștelor se amestecă cu vocea cea puternică a mării, Aceasta este trist, ca viața unui bărbat ce pare destinat pentru o soartă măreață, și din care nu se alege decăt praf. La ce i-a slujit să fi plecat de așa departe, să fi cutreerat mai bine de jumětatea Europei, să fi scăldat in undele sale orașe ca Ratisbonna, Viena, Pesta, Belgradul, să fi vězut atătea bătălii și atătea generațiuni urmăndu-se pe malurile sale, pentru a sfirși așa de ticăloșește printre trestii și băltării. Și-mi reaminteam acestea frumoase versuri, a unui poet uitat astăzi:

Déjà nous avons vu le Danube inconstant
Qui, tantôt catholique et tantôt protestant,

*) Aceste trei scrisori ale d-lui Ubicini au apărut pentru intăia oară in ziarul francez „Le Siècle" din Paris, in 1849, sub titlul „Trois mois en Valachie".